SYNOPSIS METAPHYSICA

Andreæ Frommenii,

SS. Th. Lic. Consist. Elect. Brand. Adsessoris, & Eccl. Suevo-Colon. Petrinæ, &c. Vicin. Præpositi.

Editio ultima, nonnullis Editoris animadversionibus hîc illic interspersis auctior, si non & Interpolationibus limatior.

OXONIÆ,

Typis *L. Lichfield*, Impensis *Tho. Gilbert*, *S.T.B.* in Juventutis Academicæ Gratiam, Et *Elis. Gilbert* Viduæ Commodum.

M. DC. XCI.

Epiſtola Nuncupatoria.

Viro (non ſuis minus Virtutibus quam Stemmatibus Avitis) Illuſtri PETRO CLAUSSONIO Dano.

DEpoſitum hoc Metaphyſicum, Vir Illuſtriſſime, ſic redditum accipias, quod fidei meæ ſic reddendum credideras; Librumque plus uno nomine tuum Nomini tuo ſic dicandum permittas: Dignum ſcilicet, ſi quod aliud, Nomen, cui talis dicetur Libellus; Dignus, ſiquis alius hoc in genere, Libellus, qui tanto dicetur Nomini.

Dignus omnino Libellus; ſeu Methodum intueamur exactiſſimam, ſeu Judicium ſpectemus ſubactiſſimum; Nulla hic in tricis Subtilitas, nulla a Subtilitate in Neceſſariis Obſcuritas; Sed maxima tam Subtilitas, quam & Brevitas minori nihilo cum Perſpicuitate temperata. Nihil Solidi habent Sobriive tumida tot pompoſaq; Jeſuitarum Volumina, quod non ſummo cum Studiorum Compendio, abſque minimo temporis (pretioſiſſimæ plane Mercis) diſpendio ex limpidiſſimo hoc Fonticulo non ſtatim hauriant Juniores ubivis Gentium Academici. In ſuis ſane Exercita-

tionibus Metaphysicis, quas Juvenis adhuc conscripserat, alios omnes (unum modo excipias Barlovium) longe superaverat Author; longius etiamnum hac ipse in Synopsi semetipsum in Exercitationibus superavit; utpote quam provectioris decem jam annos ætatis, Judiciiq; tanto maturioris factus edidit.

Dignum usquequaque tuum, cui inscribatur Nomen, qui Genus haud Ignobile omni Literarum (qua Linguarum, qua Scientiarum) Genere amplius adhuc Nobilitasti, & Augustius; adeo ut vel Pereschii *Nobilis magni merito apud* Gallos *suos nominis, vel etiam Nobilioris* Boilii *majoris Britanniæ nostræ Ornamenti (quo igitur insalutato Anglia emigrare noluisti, opinor nec potuisti) optime videaris æmulus, & Dulce* Daniæ *tuæ Decus brevi Salutandus. Quin & utrique huic Ornamento, insigni Generis Splendori, insignioribusque Animi Dotibus Summa Humanitas accessit, humillimaque Modestia; quarum illa paucis iis, quibus familiariter usus es Amicis, ad amplissimos Eruditionis tuæ Thesauros Clavis instar aditum aperit; ista aliis omnibus pessuli in modum, ostium occludit; nempe reconditi delitescere gestiunt hi etiam Thesauri, nec frequentioribus se ferunt contuendos oculis. Te merito Charissimum habuit Linguarum omnium Orientalium peritissimus, duarumque Professor,* Pocockius; *qui Charius multo,*

tene-

tenerinsque sibi Depositum fidei curæque tuæ mandavit, quam tu meæ commiseras; Charissimum & habuit Magnus ille Matheseos *Professor (Theologiæ etiam haud minus profitendæ idoneus) incomparabilis* Wallisius; *nec minus charum habiturus etiam erat maximus ille Librorum Helluo, & animata plane Bibliotheca (in S. Th. pro Domina Marg. Prof.)* Barlovius,*nisi quam primum æque in Peregrinos humanissimo, ac inter suos Doctissimo illi Viro innotescere cæperas, extemplo te Oxonio, mox & Anglia proripuisses, vel potius (Amicorum mutua Tuique cum Solicitudine) fuisses abreptus: Hos omnes Reverendos, & tanquam Oracula in sua quemque Facultate consulendos tibi proposueras, ut alios Amicitia tua dignandos Amoreque prosequendos, qui & te suo prosequuti sunt invicem: Meritissimi Collegii Reginensis Socii, quos arctiori propioris Amicitiæ vinculo tibi conjungendos haud imprudens delegeras, quosque humanissime nomine tuo non semel a me jussisti Salutandos, Suavissimam tui Servant aluntq; memoriam.*

Meipsum denique quod spectat; Metaphysicalem hanc Literaturæ partem (Literaturæ tuæ partem quantillam!) sic te sequuturam, si fas sit etiam & assequuturam volui, cui statutum esse novi Literas omnes omni terrarum Orbe, donec Omnes assequutus fueris, pede impigro indefessoq; prosequi: & Synopsin hanc absolutissi-

 mam,

tionibus Metaphysicis, quas Juvenis adhuc conscripserat, alios omnes (unum modo excipias Barlovium) longe superaverat Author; longius etiamnum hic ipse in Synopsi semetipsum in Exercitationibus superavit; utpote quam provectioris decem jam annis ætatis, Judiciiq; tanto maturioris factus edidit.

Dignum usquequaque tuum, cui inscribatur Nomen, qui Genus haud Ignobile omni Literarum (qua Linguarum, qua Scientiarum) Generè amplius adhuc Nobilitasti, & Augustius; adeo ut vel Pereschii *Nobilis magni merito apud* Gallos *suos nominis, vel etiam Nobilioris* Boilii *majoris Britanniæ nostræ Ornamenti (quo igitur insalutato Anglia emigrare noluisti, opinor nec potuisti) optime videaris æmulus, & Dulce* Daniæ *tuæ Decus brevi Salutandus. Quin & utrique huic Ornamento, insigni Generis Splendori insignioribusque Animi Dotibus Summa Humanitas accessit, humillimaque Modestia; quarum illa paucis iis, quibus familiariter usus es Amicis, ad amplissimos Eruditionis tuæ Thesauros Clavis instar aditum aperit; ista aliis omnibus pessuli in modum, ostium occludit; nempe reconditi delitescere gestiunt hi etiam Thesauri, nec frequentioribus se ferunt contuendos oculis. Te merito Charissimum habuit Linguarum omnium Orientalium peritissimus, duarumque Professor,* Pocockius; *qui Charius multo,*

tene-

tenerinsque sibi Depositum fidei curaque tuæ mandavit, quam tu meæ commiseras; Charissimum & habuit Magnus ille Matheleos *Professor (Theologiæ etiam haud minus profitendæ idoneus) incomparabilis* Wallisius; *nec minus charum habiturus etiam erat maximus ille Librorum Helluo, & animata plane Bibliotheca (in S. Th. pro Domina Marg. Prof.)* Barlovius,*nisi quam primum æque in Peregrinos humanissimo, ac inter suos Doctissimo illi Viro innotescere cœperas, extemplo te Oxonio, mox & Anglia proripuisses, vel potius (Amicorum mutua Tuique cum Solicitudine) fuisses abreptus: Hos omnes Reverendos, & tanquam Oracula in sua quemque Facultate consulendos tibi proposueras, ut alios Amicitia tua dignandos Amoreque prosequendos, qui & te suo prosequuti sunt invicem: Meritissimi Collegii Reginensis Socii, quos arctiori propioris Amicitiæ vinculo tibi conjungendos haud imprudens delegeras, quosque humanissime nomine tuo non semel a me jussisti Salutandos, Suavissimam tui Servant aluntq; memoriam.*

Meipsum denique quod spectat; Metaphysicalem hanc Literaturæ partem (Literaturæ tuæ partem quantillam!) sic te sequuturam, si fas sit etiam & assequuturam volui, cui statutum esse novi Literas omnes omni terrarum Orbe, donec Omnes assequutus fueris, pede impigro indefessoq; prosequi: & Synopsin hanc absolutissi-

mam, munere tuo Oxonii *renaſcentem, tui tam in me Affectus benevoli, quàm meæ tuam erga Dignitatem Gratitudinis ſubmiſſiſſimæ perpetuum cupio extare monumentum.*

Amicorum omnium,

ne dicam & Servorum

etiam, Indigniſſimus.

T. G.

Hac etiam in Editione (non obſtante Editoris Diligentia) ſæpiuſcule occurrunt Errores Typographici; Sed plerumque Literales, adeoque leves, ut multo minùs cuivis in legendo *moræ*, quam aut mihi in colligendo, aut aliis in corrigendo *moleſtiæ* videantur creaturi.

PROOEMIUM
De Natura & Conſtitutione METAPHYSICÆ.

Sectio I. Dogmatica.

I. Metaphyſica eſt Scientia Entis, *Quatenus Ens eſt.*

SECT. I.

GEnus Metaphyſicæ dicimus *Scientiam* eſſe, ſecuti *Ariſt. l.* 3. *Met. c.* 1. *Suarezium Diſp.* 1. *Sect.* 5. *Thomam* in 3. *Met.* paſſim, *Scheiblerum*, *Lippium* & alios. *Ratio*: Quicquid ut eſſentiale latius & proximum Metaphyſicæ competit, id ejus genus eſt in definitione. Sed ſcientia (accepta pro habitu demonſtrante affectiones ſubjecti) competit Metaphyſicæ, ut eſſentiale latius, & ſimul proximum. Ergò. Major nititur regula Log. de definitione. Minor habet duo membra: Prius, quòd ſcientia latior ſit; probatur, quia phy-

ſica & Matheſis etiam ſunt ſcientiæ; Alterum, quòd ſit etiam proximum, probatur inde, quia nec intelligentia, nec ſapientia, nec prudentia, nec ars dat ipſi proximum genus; Ergò relinquitur, quòd ſcientia id præſtet; quinque enim habitus intellectuales tantùm dantur. Remotionem reliquorum quatuor vide in controverſiis.

Sect. 2. Obiectum dicimus eſſe *Ens*. *Intellectus* noſter in ſeſe non determinatus eſt ad *certum* aliquod, ſicut *guſtus* ad *ſaporem*; ſed *potentiam* habet ad *omnia* intelligibilia. Ne ergò ex *multitudine* cognoſcendorum inordinata oriatur *confuſio*, certa *congeries* cognatarum apprehenſionum ad *unum* objectum reducatur neceſſe eſt; ſcilicet cognitiones *naturalium* rerum ad *corpus naturale*; obſervationes *commenſurationum*, *proportionum*, *figurarum*, ad *quantitatem* &c. ita etiam conceptus de variis modis *eſſendi*, *ſubſiſtendi*, *inhærendi*, &c. ad evitandam *confuſionem*, *ad unum* objectum ſunt reducendi, quod jam dudum *Ens* dictum eſt. *Conditio* verò *objecti* inter alias *hæc* eſt, prout accuratè pronunciat Zabarella, ut *mente repreſentet unum certum conceptum, non æquivocum, nec aggregatum, nec concretum; ſed vel univocum vel analogum.* Si ergò *unum* certum *conceptum* menti ſiſtere

ſiſtere debet *objectum*, exponendæ hâc occaſione ſunt primum *æquivocationes*, ſeu *nominales* diſtinctiones *Entis*, & deinde ex iis *verum* objectum eligendum eſt.

Sect. 3. (1.) *Ens latiſſime ſumtum eſt vel complexum, vel incomplexum: Complexum eſt, quod plures complectitur conceptus; incomplexum, quod unum tantùm.*

Complexum & *incomplexum* autem datur vel in *terminis*, vel in *rebus*.

Complexum termini (alias *Logicum*) præcipuè eſt *enunciatio*, opus *ſecundæ* operationis mentis. *Incomplexum termini* eſt unus *ſimplex* terminus, è *primâ* mentis operatione natus, qui tamen ſæpè *plures* involvit res, ut: audiunt, ſapiens, &c.

Complexum rei (alias *Phyſicum* vel *Metaphyſicum*) eſt, in quo *plures* res connectuntur, quod fit vel in *aggregatis* tam *ordinatis*, quale exercitus eſt; quàm *inordinatis*; quale acervus lapidum; vel in *concretis*, quæ conſtant *ſubjecto* & *adjuncto*, ut ſunt *e.g.* doctus, pater; Rex, ſcribo &c. *Incomplexum rei* eſt, quod *unam* rem præciſe exhibet: Coincidit certo modo cum *abſtracto*, quod diſtingui ſolet in *ultimatum*, quod *ulteriorem* abſtractionem non patitur, ut humanitas, albedineitas: Et *non ultimatum*, quod *ulteriorem* abſtractionem admittit, ut: homo, albedo.

 (2.) *Ens*

(2) *Ens aliud est per se, aliud per accidens*: quæ distinctio præcedenti cognata est.

Per se alias etiam opponitur τῷ *per aliud*. Sic Sol est lucidus *per se*, Luna per *aliud*, Sed in hac oppositione, *per se* formaliter hîc non habet locum.

Ens *per se* & *per accidens* verò in tres modos potissimum dispescitur: Nam utrumq; dicitur *primo respectu causæ*, & ita ens *per se* vocatur, quod productum est à *causa* per se (de quâ infrà) ut homo, canis: Ens *per accidens*, ut monstrum, hoc enim præter intentionem generantis producitur.

Secundo respectu subjecti, ita ens *per accidens* dicitur, quod non *necessario*, sed *contingenter* competit subjecto, vel per *inhæsionem*, ut artes homini; vel per *adhæsionem*, ut albedo parieti, divitiæ agricolæ; vel per *circumjacentiam*, ut vestimenta homini; vel per externam *denominationem*, ut laus militi: Contrà, ens *per se*, resp. *subjecti* vocatur, quod dictis modis *necessario* competit subjecto, ut risibilitas homini, locus corpori, putamina nuci, appetibilitas bono.

Tertio, respectu unionis, sic ens *per se* vocatur, quod remotis omnibus extra essentialibus *unam* tantùm dicit *essentiam*, sive simplicem, sive compositam; sive completam, sive incompletam, ut Angelus, leo, homo, ani-

anima: Sed Ens *per accidens* eſt, in quo *plura* completa extraeſſentialiter ſunt unita, vel per *concretionem*, ut homo eruditus; vel per *aggregationem*, ut Philoſophia; vel per *conſociationem*, ſ. συνθέσιν, ut ferrum ignitum. Hic tertius modus proprie eſt hujus loci.

(3.) *Ens eſt vel poſitivum, vel negativum. Poſitivum eſt, quod ponit veram entitatem in rerum natura, ut viſus; Negativum, quod entitatem aliquam tollit.*

Tollit vero eam vel *abſolutè*, & ſic dicitur ens *purè negativum*, ut non viſus; vel *in aliquo*, ſcil. in ſubjecto capaci, in quo naturaliter ante *fuit*; vel ineſſe *debuit*, ut cœcitas, & dicitur *ens privativum*. Privatio enim propriè ſumpta deſcribitur quod ſit *abſentia* alicujus perfectionis naturalis ſ. internæ in ſubjecto ad illam habendam *apto*, in quo vel jam ante *fuit*, vel ineſſe *debuit*. Differt ergo *omni modo* negatio à *privatione* in eo, quod illa dicit abſentiam rei *abſolutam*, non habito reſpectu ad certum ſubjectum, hoc vero talem, quæ in ſua natura involvit ordinem ad ſubjectum aptum.

Porro, quatenus *privatio* plus, vel minus è ſubjecto tollit, eatenus vel *totalis* dicitur vel *partialis*. *Totalis* malignior eſt, tollit enim bonum aliquod internum è ſubjecto *ſimpliciter*, ſc. quoad *potentiam & actum*,

ut

ut quando plane periit viſus. Partialis tantùm *ſecundum quid*, ſc. quoad *actum*, vel ·l..quem *gradum*, ut quándo quis oculos claudit dormiens, vel luſcus eſt.

(4.) *Ens eſt vel rationis, vel reale. Ens rationis eſt, quod objectivè à ratione fingitur ut res, licet non reverà detur extra mentem. Ens reale eſt, quod non eſt fictum, ſed reverà datur, etiam nullo hominum attendente.*

Ens *reale* ·ic non opponitur *eſſentiali*, nec *intentionali*, nec *vocali*, nec *modali*: Preter fictionem mentis enim in rerum natura dantur, *e.g.* humanitas, lumen, vox, dependentia; Sed tantum illi, quod ſuum eſſe unicè habet per fictionem intellectus, unde etiam ens *rationis* dicitur:

Sumitur vero *ens rationis*, quatenus reali opponitur non *intranſitivè*, quomodo ipſe intellectus dicitur *ens rationis*, non 2. *ſubjectivè*, pro eo, quod eſt in mente, tanquam in *ſubjecto*: ut phyſica, Metaphyſica, &c. non 3. *effectivè*, pro eo, quod à ratione effectum eſt: ut meditatio, arte facta, &c. non 4. *objectivè realiter* (additur vox *realiter* ad diſtinctionem à ſeq.) pro eo, quod præter *eſſe objectivum*, quo ad intellectum refertur, etiam *eſſe reale* habet, vel reverà datur; ut cum contemplamur lunam, vel ejus eclipſin (*privatio* hæc præter *fictionem* men-

mentis datur reverà) Talia enim omnia hàc in oppositione ad ens *reale* pertinent.

Sed 5. *Ens rationis* sumitur vel *objectivè absolutè*, pro eo, quod, præterquam quod *objicitur* iutellectui, *nihil est*, & ad quod *fingendum* nulla intellectui ex *re* suppeditatur *occasio*, ut Cerberus, purgatorium &c. vel 6. *objectivè consequenter*, pro tali, quod quidem in se *nihil* habet præter esse *objectivum*, rei tamen alicujus cognitionem *consequitur*, quæ ansam dedit menti, tale quid fingendi. Talia sunt *relationes*, notiones *secundæ*, *technica* vocabula, &c. De hac quinta & sexta significatione vero notandum est, quod in his contineatur natura entis rationis quoad conceptum *objectivum* tantùm. Conceptus enim *formalis* in mente semper est ens *reale*, licet fiat de ente *rationis*.

(5.) *Ens est vel actu vel potentia. Ens actu est, quod revera existit in rerum natura, sive jam è causis suis prodierit*, ut natus infans; *sive nullas agnoscat causas*, ut Deus. *Ens potentiâ sic in potentia est, quod nondum existit; à virtute agentis alicujus tamen produci non repugnat.*

Nonnullis alia poteutia dicitur *ad essendum* & *non essendum*; alia *ad operandum*. Nos hic non intelligimus potentiam ad *operandum*, quæ omnino verum ens est; nec po-

potentiam ad non *essendum*, quæ itidem reale quid dicit in subjecto corruptibili; sed tantum potentiam ad *essendum*, qua id, quod nondum *actu* est, esse *potest*. Hæ sunt præcipuæ distinctiones nominales seu æquivocata entis, (quibus alii addunt distinctionem entis in *possibile* & *impossibile*: in *reale* & *modale*, &c.) quæ latissimè se per omne genus disciplinarum diffundunt, & propter innumeram exemplorum varietatem spinosissimas pariunt difficultates, quæ hîc ob constitutionem objecti Metaphysicæ prætermitti non potuerunt.

Sect. 4. Non participat autem de objecto Metaphysicæ 1. *Ens complexum*; quia *plures* simul menti repræsentat *conceptus*, quod naturæ *objecti* repugnat; illud enim tantum *unum* certum *conceptum* debet menti offerre, non vero eam hinc inde distrahere.

2. *Ens per accidens*: Nam quod tale est *respectu causæ*, est ens casuale & fortuitum. Talia verò sub *scientiam* non cadunt; quia scire est rem per causam certam & necessariam cognoscere. Ens per accidens *respectu subjecti* non præbet *simplicem* conceptum, sed involvit subjectum adjunctum & respectum inter hæc. Ens per acc. *respectu unionis* etiam plura aggregat, & ita non est *ens*, sed entia *plura*.

3. *Ens*

3. *Ens negativum;* quia tollit entitatem, & formaliter dicit *non ens;* Objectum vero est *reale quid*.

4. *Ens rationis.* Fingitur enim tantùm esse; ergo in se non habet essentiam.

5. *Ens in potentia.* Nam (1.) in se non habet essentiam *propriam:* Quam autem in *causis* putatur habere, illa est potentia *causæ*, quam ens *reale* esse statuimus; illa verò non constituit *intrinsecè* essentiam ejus quod adhuc est producendum. (2.) Destituitur *affectionibus*, quas omne *objectum* necessariè habet. Quis enim diceret, ens in *potentia* esse e.g. *causam* vel *causatum*. Nam *causa* non est, quia ita *esset* & *non esset* simul: Esset, quia *influeret* ad esse causati: non esset quia adhuc *producendum* est. Nihil potest agere, antequam existat. Non est *causatum*, cùm nondum *emerserit* è suis *causis*. Sic quomodo quadraret, si ens diceres in potentia bonum, verum, permanens. (3.) Per *modos*, vel *species* non contrahi potest. Ens in *potentia* enim nec *substantia* est, quia sic *per se* subsisteret antequam *esset* in mundo, quod contradictorium est; neque *accidens* est. Quod enim *inexistit existit etiam.* Ens in *potentia* vero nondum *existit*.

6. *Ens modale* (modus *abstractive* considеratus) quia non *habet* essentiam, sed *afficit*

tan-

tantùm essentiam. Aliàs si *essentiam* haberet, iterum suos haberet *modos*, in infinitum. Quod igitur non habet *essentiam*, non est *ens*, & consequenter non est *objectum* Metaphysicæ. Deindè *modus* nec *substantia* est, nec *accidens*; ideò ens non est. *Unio* est *modus* in compositis, sed *substantia* non est; non enim *per se* subsistit; nec *accidens*, quia omne accidens cum suo *subjecto* per *unionem* conjungitur: Sic ergò *unio* iterum per aliam *unionem* cum subjecto conjungeretur, & sic in infinitum. Non verò propterea planè *ejicitur* ex Metaphysica, nec per *accidens* in eâ tractatur, sed objectum modò non est, *contemplationis* scilicet.

Sect. 5. Relinquitur ergo quod *objectum* Metaphysicæ sit ens *incomplexum, per se, positivum, actuale, & reale.*

Sect. 6. Ut vero in omni objecto, ita & in hoc duo sunt consideranda, *materiale*, & *formale:* seu *res*, & *modus* considerandi. *Materiale est ens:* Hoc habet Metaphysica commune cum aliis disciplinis. Nam & Logica versatur circa ens, sed alio modo, quatenus sc. substat notionibus secundis. *Formale* objecti Metaphysicæ est: *quatenus ens est.* Particula *quatenus* hic sumitur tàm reduplicativè, quàm specificativè. *Reduplicativè*, quia indicat, cur ens sit subjectum Metaphysicæ,

quia sc. habet propriam & intrinsecam essentiam, quam ea, quæ in Metaphysica tractantur, requirunt. *Specificativè*, quia determinat objectum aliàs reliquis *commune*; quod non debeat accipi quidditate *particulari*, sed *universali*. Duo ergo officia sunt restrictionis hujus *quatenus ens est*: ut ponat, & removeat. *Ponit* & specificat illud, quod in objecto considerandum venit, scil ipsam internam essentiam, ejus affectiones & modos contrahentes, *subsistentiam* scil. & *inhærentiam*. Non ergo vi harum vocum: *quatenus ens est*, prohibetur, quo minus Metaphysica consideret substantiam, quatenus substantia est, sicut in Physica per verba: *quatenus corpus naturale est*, non prohibetur, quo minus consideret hominem quatenus homo est; Sed hoc docetur, quod Metaphysica in istis, quæ sub *subjecto* continentur, non debet *externa* considerare, sed *internam* & *propriam* essentiam, e. g. non debet contemplari ens, quatenus substat notionibus *secundis*, quatenus *numerabile*, &c. *Removet* ergo dicta restrictio primo *externas affectiones, enti intrinsecè, & per essentiam non convenientes*, ut non consideretur e. g. accidens, quatenus, scibile est, sicut Physica non considerat hominem, quatenus beandus est. Deinde etiam *quidditatem specialius determinatam*, ne

ne consideretur ens quatenus rationale, animatum, mixtum, *&c.* est. Continet enim se Metaphysica in *abstractione* secundum *indifferentiam.*

II. Dividitur Metaphysica in partem *generalem* & *specialem.*

Duobus enim modis se objectum menti repræsentat; scilicet in *genere,* & in *specie;* unde tot prodeunt partes. Quando vero Metaphysica accipit partem *specialem,* non putandum est, quod desinat esse *generalis* disciplina, sed una pars est tantum universalior altera.

III. *Generalis* pars est, quæ contemplatur in *summâ* abstractione, quoad naturam & communissimas *affectiones* quæ per se insunt tam substantiæ, quam accidenti.

IV. *Specialis* pars est, quæ agit de ente in abstractione minori, quâ per *subsistentiam* & *inherentiam* contrahitur.

SECT. II. ELENCHTICA.

I. An Metaphysicæ Genus sit Ars, vel prudentia, vel Intelligentia, vel sapientia?

Neg. *Ars* non est ejus genus, quia definitur habitus cum recta ratione *effectivus.* L.6. Eth. c.4. Hæc definitio vero longissime

abest

abest a natura Metaphysicæ, quippe quæ nunquam se ad *effectionem* aliquam demittit.

Prudentia itidem non est ejus genus, nam hæc etiam habitus *practicus* est. At differentia *opposita* non potest tribui rei, quæ participat de altera *opposita* differentia. Hinc sequitur, quòd, sicut *rationale* non potest tribui *irrationali*, & per consequens etiam non *cani* vel *leoni*; ita etiam *practicum* non possit tribui *Theoretica* Philosophiæ, & consequenter etiam non *Metaphysicæ*, quæ ultimare subsistit in *nudâ* cognitione, atque hinc non est *Practica*, sed *Theoretica* disciplina.

Nec *Intelligentia* Metaphysicæ genus est, ea enim est habitus *priorum principiorum*, Metaphysica quidem etiam circa *principia prima* est occupata; fit verò hoc diverso modo. Intelligentia agit de iis in *actu exercito*, & conclusiones exinde format.

Sapientiam esse Metaphysicam non negamus, quia ex primis principiis *conclusiones* format. Quod verò *Sapientia* Metaphysicæ *genus* sit, hoc negamus. Nam non omne, quod de re aliqua dicitur, ejus *genus* est. e.g. Homo est microcosmus, virtus est vitium fugere &c. Arg. Quodcunque non pluribus disciplinis *Theoreticis* competit, non est Metaphysicæ *genus*. *Sapientia* non competit pluribus disciplinis *Theoreticis*. Ergò non est

est Metaph. *genus*. Sapientia & Metaphysica sunt Synonyma *gram.* & *æquipollentia*, quæ se invicem non definiunt: Æque recte dico: Sapientia est *Metaphysica*, quam Metaphysica est *Sapientia*; sicut dico: Ens est *res*, & res est *ens*. Non ergò Sapientia est *genus*, sed species *specialissima*.

II. An Metaphysicæ genus sit Scientia. Aff.

Scientia enim proximè latior est *habitu* contemplar.ve *ens*, quatenus *ens* est, & simul est de ejus *essentia*, quia ex *principiis* demonstrativis deducit *conclusiones* infallibiles.

Formalitas Scientiæ, si rectè eruitur, & nudè menti repræsentatur, est *cognitio infallibilis conclusionis ex principiis demonstrativis* (sive sint *prima*, sive *orta*, sive *proxima*, sive *remota*.) Conditiones *materiales* autem non debent in *formale* seu in ultimum *conceptum* scientiæ inferri.

Quod Scientia sit *latior* Metaphysicâ, inde patet, quia competit *Physicæ* quoque, *Mathesi*, & *Pneumaticæ*. Et *Proximè* ipsi competit, quia non potest *proprius* genus dari. Scientia ergò *latior* est sapientiâ, & hoc modo tanquam *genus* in *species* per *differentias* contrahitur: Scientia est vel *prima*, vel *secunda*. *Prima* est Sapientia vel Metaphysica, quæ addit scientiæ ut sic sump-

tæ

tæ *primitatem*, ſcil. principiorum *primorum*, unde etiam abſque dubio *prima* Philoſophia dicitur. *Secunda* conſiderat vel corpus, ut *Phyſica*, vel ſpiritum, ut *Pneumatica*; vel quantitatem, ut *Matheſis*.

III. Qua abſtractione utatur Metaphyſica in ponendis ſuis limitibus?

Reſp. *Abſtractio* eſt illa operatio mentis, quæ rem è ſtatu *ſingularitatis* in ſtatum *univerſalem* deducit. Et hunc habet uſum accidentalem, ut ſub notione *materiæ* limites diſciplinarum indicet, & deſignet, quæ ad quamvis pertineant, quæ non. Eſt autem quadruplex: Abſtractio alia abſtrahit à materia *ſecundum indifferentiam*, & iſtos ſibi vendicat *conceptus*, qui *materiatis* & *immateriatis* indifferenter communes ſunt, licet in ſua formalitate nullam *materiam* implicent. Alias dicitur *Abſtractio Metaphyſica*, quia termini *Metaphyſici* ita ſunt *abſtracti*.

2. Alia abſtrahit à materia *ſecundum eſſentiam*, ſ. *rem*, & illos ſibi tantùm vendicat *conceptus*, qui *materiam* plane reſpuunt, & *abſtractio Pneumatica dicitur.*

3. Alia abſtrahit à *materia ſignata* ſeu *ſingulari* tantum: Hæc tales format *conceptus*, qui quidem rebus *materiatis* competunt tantùm, non verò *individualibus*. Dicitur hæc *abſtractio Phyſica*.

4. De-

4. Denique alia abſtrahit *à materia ſingulari ſimul & univerſali.* Hæc verſatur quidem circa res, quæ ſemper in *materia* exiſtunt, ſed non conſiderat eas *quatenus* ſunt in *materia.* Dicitur alias *abſtractio Mathematica.*

Poteſt & adhuc aliter diſtingui *abſtractio,* ſcilicet in eam, quæ eſt *ſecundum rem,* & quæ *ſecundum rationem.* Secundum *rem* abſtrahit ſecundo loca poſita, quæ aliàs vocatur ſecundum *eſſentiam.* Secundùm *rationem* abſtrahit prima, tertia, & quarta, licet non uno modo.

Ex hiſce 4. *abſtractionis* ſpeciebus prima competit *Metaphyſicæ,* quæ abſtrahit *ſecundum indifferentiã.* e.g. veritas, unitas &c. *indifferenter* ſe habent ad rès *materiatas* & *immateriatas.* Æque homo eſt *unus* ac Angelus.

IV. Quænam ſcientificè in Metaphyſica tractantur?

Quæ *ſcientificè* tractantur, ea coërcet *ens quatenus ens,* & *abſtractio ſecundum indifferentiam.* Traduntur autem hæc vel *directè,* ut entis natura; vel in *ordine ad directum,* ut *affectiones* entis, ejus *ſpecies,* & *principia* demonſtrationis.

Quæ non *ſcientificè* à Metaphyſica cognoſcuntur, illa in ea habentur vel *planè per accidens,* cùm ſcilicet aut *homonymia* aliqua tollitur, ut in diſtinctionibus *nominalibus*

entis;

entis; aut alias per remotionem indicatur hoc vel iſtud ad Metaphyſicam non *pertinere*, ut explicationes lineæ, anguli, figurarum, &c. in *quantitate*; aut ad eam trahuntur *ſignatè*, quæ aliàs in *particularibus* diſciplinis uſitatioribus locum non inveniunt, ut doctrina de *abſtractione*, de *liberatione* termini ab *imperfectione*, de *analogia* &c. quæ per ſe in *Intelligentia* (diſciplinâ adhuc rariori) traduntur; aut, cùm *occaſionaliter* per digreſſionem *commentarii* loco aliquid adducitur, ad *declaranda* alia, quod tamen *abſtractionem* Metaphyſicam excedit, ut *materia* & *forma* ad declarandum naturam *actus* & *potentiæ paſſivæ*; vel *ob aliqualem neceſſitatem*, cum ſc. aut objecta *reliquarum* diſciplinarum præcognoſcit per γνῶσιν, non θεωρίαν) illaque illis elaboranda tradit; aut *ſumma genera* complet, ut per *quantitatem*, *ſitum*, & *habitum*; aut *exempli* cauſa particularia adducit, ut oſtendat, univerſalia à *particularibus* ſuam habere veritatem.

V. Quânam demonſtratione utitur Metaphyſica?

Reſp. Metaphyſicam definimus per *ſcientiam*, ergò *demonſtratione* utitur; nam *ſcientia* eſt effectus *demonſtrationis*. Eſt vero demonſtratio vel *directa*, ſ. *oſtenſiva*, vel *per im-*

impossibile. Utramque adhibet Metaphysica.

In *ostensiva* duplici utitur principio.

Primum est ipsa *essentia*. Ex hoc principio ita demonstrat:

Quicquid habet *essentiam* realem, illud est *verum*.

Sed *ens* habet *essentiam* realem.

Ergo *ens* est *verum*.

Secundum est *affectio* priùs demonstrata, e.g.

Quodcunq; est *creatũ*, illud est dependens.

Quoddam ens est *creatum*.

E. Quoddam ens est *dependens*.

Hæc quidem principia non sunt *strictè* sic *dictæ causæ*, secundum rem distinctæ ab effectu; Tales enim non possunt in Metaphysica haberi, aliàs etiam Deo convenirent veræ causæ, si enti, quatenus ens est, competerent: sunt tamen *causæ virtuales* eorum, quæ demonstrantur & tales sufficiunt ad scientiam in ultima formalitate spectatam, uti accuratè hoc deducit *Suaretz*, Disp. 1. Metaph. §. 1. n. 27.

In demonstratione *per impossibile*, s. ad *absurdum*, utitur primo hoc principio: *impossibile est idem simul esse & non esse*, quod fusè explicat *Arist*. 3. Met. c. 3, & 4. Et ita demonstrat.

Si non omne *reale* est *actu*, utiq; quoddam ens *jam* est, quod *aliquando futurum* est demum.

Sed

Sed *consequens* est *absurdum*, quia sic *esset* & non *esset* simul : esset, quia *ens reale* esset. *Non esset* quia *futurum* esset. Ergò & antecedens non minus absurdum.

VI. Utrum doctrina de ente rectè vocetur Metaphysica?

Sunt, qui putant, quòd rectiùs vocetur ὀντολογία ab *objecto* suo, ad *analogiam* disciplinarum ferè omnium, quæ *nomina* habent ab *objecto* petita. Nos quidem simpliciter illam appellationem non rejicimus; publicè verò eam introducendam esse negamus. Termini *artium* temerè non sunt *mutandi*, sed *juvandi* explicatione, aliàs posteri nostri hospites erunt in libris antiquorum, in quibus occurrunt isti termini: Dandum aliquid consuetudini.

VII. An enti in potentia possint rectè tribui realia prædicata?

Aff. Cùm distinct. Attributa *denominantia extrinsecè* possunt illi, quod *futurum* est, notione temporis *præsentis* tribui, ut : Credo resurrectionem mortuorum ; Sed *intrinsecè denominantia* tantùm sub notione *futuri* tribuuntur *futuro*, ut : *resurrectio* mortuorum *animas* corporibus rursus *uniet*.

SECT. III. AXIOMATICA.

I. Metaphyſica eſt ſcientia *neceſſaria*, *nobiliſſima* & *utiliſſima*.

Neceſſaria, quia aliàs terminorum *communiſſimorum* turpis repetitio in omnibus diſciplinis *ſignatè* eſſet inſtituenda. *Nobiliſſima*; quia *reliquis* diſciplinis *objecta* præſcribit, & omnia revocat ad *prima* principia, ex quibus tanquam *Regina* tam ſolidam ſententiam pronunciat, cui nemo ampliùs *contradicere* auſit. *Utiliſſima*, explicat enim *diſtinctiones* & *terminos* in omnibus *aliis* diſciplinis occurrentes: eruit eorum formale, ut alibi tutò adhiberi poſſint: facit ad controverſiarum nodum ritè ſecandum, *&c.*

II. *Res* antequam exiſtit, *nihil* eſt.

Si enim eſſet *aliquid*, eſſet antequam *eſſet*, cum *eſſe* nihil aliud ſit quam *exiſtere*. Diſtinguendum autem inter *nihil ſimpliciter* acceptum, & *ſecundùm quid*. Hoc non datur quidem *in eſſe reali*, datur verò ſæpè in *eſſe cognito*, tanquam exiſtat, e. g. dies extremus, eclipſis, *&c.*

III. *Pri-*

III. *Privatio* præſupponit *habitum.*

Si non ſemper *de facto*, tamen *de jure*: Privatio enim non tantùm ejus *abſentiam* dicit, quod *fuit* in ſubjecto, Sed ejus quoque, quod ineſſe *debuit*, licet nunquam adfuerit. *Surdus* à nativitate nunquam habuit *auditum*, & tamen rectè dicitur eo *privatus* eſſe. *Poſteri* Adami nunquam habuerunt *concreatam rectitudinem*, & tamen *eâ* ſunt *privati.*

IV. A *privatione* ad *habitum* non datur *regreſſus.*

Scilicet *à totali* non datur regr. *naturaliter. Supernaturali* modo omnino datur; quod reſurrectio mortuorum manifeſtum facit.

V. Quod *æquivocè* ens eſt, æquivocè habet *affectiones* entis.

Hinc peccata non habent cauſam *efficientem* ſed *deficientem.*

PARS GENERALIS.

EJUSQUE

LIBER I.

De Contemplatione entis absoluta ab attributis.

CAPUT I.

De natura Entis, ejusque conceptu.

PRÆCEPTA.

I. Ens est, quod in se, & per se, habet essentiam realem & positivam.

In descriptione data explicanda seq.

1. HAbere essentiam. Hæc phrasis non ita est accipienda, quasi reale discrimen detur inter ens *habens*, & essentiam *habitam*. Ens enim est conceptus *simplicissimus*, ut *Deo* etiam tribui possit, qui omnis *compositionis* & *divisionis* expers est; sed desumitur à *nostri* intellectus *imbecillitate*, & concipiendi modo.

2. *In se*. Hæc particula vult, ut non putemus illud statim *ens* esse, quod est in *esse cognito*. Hoc enim non est ab *interna* constitu-

ſtitutione rei, ſed ab *extra* ipſi accedit.

3. *Per ſe.* Hæc particula removet ens per *accidens*, de quo vide ſupra.

4. *Eſſentia realis.* Hac voce excludimus ens *rationis*, & *modale*, de quibus ſupra egimus. Hæc enim non verè ſed æquivocè tantùm entia ſunt.

5. *Eſſentia poſitiva.* Hac voce excludimus *privationes*, & *negationes*; ut intelligamus illud duntaxat ens, quod *reipſa* & *actu* verā entitatem *ponit* in rerum natura; non verò iſtud, quod *entitatem* aliquam è natura *aufert.* Cæterùm quia in ente, non tantùm *entitas*, ſed etiam *ſcibilitas* eſt conſideranda, ideò hìc etiam de ejus *conceptu* agendum eſt.

II. Conceptus entis eſt *noema*, quo ens *intellectui* repreſentatur.

Denominatio *conceptus* ex rebus naturalibus (ſicut multæ aliæ) eſt deſumpta. Sicut enim ex *conjunctione* animalium fœtus concipitur, ita ex *conjunctione* rei & intellectus *naſcitur noëma.* Nam ut aliquid *intelligatur*, requiritur, ut cum *intellectu* conjungatur. Hoc verò non poteſt fieri ſecundùm *reale* eſſe; aliàs intelligentes *equum* ipſam *corpoream* ſubſtantiam in *animâ* geſtaremus, perveſtigando *naturam* Diaboli *obſeſſi* eſſemus; ſed fit ſecundum eſſe *inten-*

tionale, ita ut *per imaginem* ſuam *res* menti ſiſtatur.

III. Conceptus entis eſt duplex. *formalis* & objectivus.

IV. Conceptus entis objectivus eſt *abſtracta* natura entis, quam intellectus *extra* ſe quaſi in *proſpectu* collocat, ut ſuum ſit *objectum*, & per *formalem* conceptum ſibi repræſentetur.

Omnia *individualia* entia, quæ in rerum natura habent reale, actuale & poſitivum eſſe, in aliquo *conveniunt*. Hæc convenientia tam *univerſalis* eſt, ut *Deus* ipſe ad eam quoque pertineat; tam indifferens eſt, ut tàm *creatori* quàm *creaturis* competat. *Deus* enim, ſicut non *planè* ſibi *ſimile* producere potuit, ita nec potuit aliquid *à ſe* omni ratione *diverſum* efficere: Hoc enim *non ens* eſſet, quod non habet rationem *factibilitatis*. Id verò, in quo *Deus* & omnia *reliqua* conveniunt, *ens* eſt; omnia enim ſuum *eſſe* habent. Licet autem hæc res cum *iſta*, iſta cum *illa*, illa cum *alia*, omnis cum omni in individuo quoad *eſſendi* rationem *conveniat*, tamen ita res nondum ſunt *objectum* intellectus; eſt enim illa convenientia *individuis* immerſa, quæ quoniam *nobis infinita* ſunt, ab *intellectu noſtro* omnia (ut ſatiatur) exhau-

hauriri non possunt. Requiritur ergò, ut mediante *abstractione* convenientia illa è statu *singularitatis* in statum *universalitatis* deducatur. Hoc quando fit, nascitur conceptus *determinatus*, omnibus quidem entibus singularibus *communis*, ab omnibus tamen etiam ope mentis *abstractus* & *præci sus*. Hunc, licèt tantùm *in mente* detur, ad modum tamen cognitionis singularium, *intellectus* quasi *extra* se in prospectu ponit, sicuti *visus* coloratum *corpus*, & quia in omnibus *operationibus* ipsi mediante *specie intelligibili* objicitur, *conceptus objectivus* dicitur.

V. Conceptus entis *formalis* est species *intelligibilis*, de Conceptu *objectivo* formata, qua ens *idealiter* præsens immediatè menti sistitur ad contemplationem.

Objectum intellectus hoc in negotio est *Conceptus objectivus*, ut antea dictum. Hunc contemplatur mens adhibita *specie intelligibili*, quæ est qualitas *intentionalis* à mente producta, & in mente hærens, instar *imaginis* repræsentans *objectum*, & tamdiu durans, quamdiu intellectus in actuali consideratione objecti perseverat. Dicitur *formalis*, quia instar *formæ accidentariæ* menti inhæret, vel quia rem in *abstracta formalitate* menti repræsentat.

Differentiæ conceptus formalis & objectivi.

1. Conceptus *formalis* ſemper *qualitas* eſt: *objectivus* ex *omnibus prædicamentis* conſtituitur.

2. *Formalis* ſemper ens eſt *ſingulare*, licet de *univerſali* fiat: *objectivus* nunc *ſingulare*, nunc *univerſale*.

3. *Formalis* ſemper eſt *ens* reale, licet etiam de ente *rationis* fiat: *objectivus* tam *ens rationis*, quam *reale*.

4. *Formalis* ab inferioribus *realiter & excluſivè* eſt abſtractus; *novâ* enim *ſpecie* opus eſt intellectui ad concipiendam *ſubſtantiam*, quæ realiter diverſa eſt ab ea, quæ concipit *ens in communi*: *Objectivus* verò non *re*, ſed *ratione* eſt abſtractus ab inferioribus; non *excluſivè*, ſed *præciſivè*. Intimè enim ab omnibus *inferioribus* inbibitur, licet determinatæ *quidditates* non ſimul apprehendantur.

5. *Formalis* ab alio formali *realiter* diſcrepat, ubi inter hunc & iſtum conceptum objectivum ſæpè *nulla realis* diſtinctio intercedit. Ut verò doctrina de conceptu pleniùs percipiatur, notanda ſequentia.

VI. *Ens* quatenus refertur ad noſtrum *intellectum*, eſt in quadruplici ſtatu; *fundamentali*, *ideali*, *univerſali*, & *formali*, qui ſtatus tamen intellectui non proponunt *diverſa objecta*, ſed unum idemque

que *diſtinctè concipi* poſſe indicant.

1. *Status objectivus fundamentalis eſt, ſecundùm quem exiſtit, & in individuis radicatur.* Hoc modo Johannes eſt ens, Caſparus eſt ens, hic canis, hæc rana, hæc juſtitia Ariſtidis, & omnia reliqua individua ſunt entia. Hic ſtatus reliquis ſupponitur unde & *fundamentalis* dicitur: eſt cauſa *radicalis* omnium veritatum, quæ de ente habentur, quas omnes in ſe continet, (ut Scotus loquitur) ſc. virtualiter.

2. *Status objectivus idealis entis eſt, quando ens per ideam ſeu imaginem non ſolùm conſideratur, prout radicatum eſt in individuis, ſed in ſua natura per præciſionem ab omnibus individuis abſtracta quoque concipitur.* Ex hoc ſtatu fluit *conceptus objectivus* entis, & *objecti* Metaphyſicæ conſtitutio, ut & entis definitio.

3. *Status univerſalis entis eſt quando ens in individuis fundatum & à conditionibus individuantibus abſtractum porrò accipit conceptum aptitudinis eſſendi in multis, ut per modos poſſit contrahi, & inferioribus applicari.* Hoc in ſtatu *ens* aptum natum eſt dici de *ſubſtantia*, (ſubſtantia eſt ens) de *accidente*, de *corpore*, (corpus eſt ens) de *ſpiritu*, de *hac quantitate*, de *iſta qualitate*, &c.

4. *Status formalis entis eſt, quando ens vel in ſtatu fundamentali, vel ideali, vel univerſali*

sumptum per speciem intelligibilem menti repræsentatur. Intellectus enim nullum objectum, *quatenus* est objectum, *immediatè* cognoscit, sed semper per *speciem* & *ideam*, quæ sæpè iterum ab *alia* idea fit, sicut *imago* in speculo, de se producit *imaginem*. Ex hoc statu fluit conceptus *formalis*, de quô in præcedentibus actum est.

PROBLEMATA.

I. An e s in abstractissima natura consideratum habeat principia essendi?

Ne. Principia sunt *essendi*, vel *cognoscendi*: *Essendi* principia dant rei essentiam, ut *materia* & *forma* corpori. *Cognoscendi* princ. dant tantùm homini cognitionem de re aliquâ. *Hæc* quidem habentur de ente, & exhibentur in axiomatibus Metaphysicis, quæ sparguntur per totum Metaphysicæ campum. *Illa* verò negantur. Rationes.

1. Si Ens in abstractissima natura spectatum haberet principia essendi; Deus etiam ea haberet, quod absurdum.

2. Si ens haberet principium *essendi*, *sui ipsius* principium esset, quia tale principium esset vel *ens*, vel *modus* entis, vel *nihil*. *Nihil* non potest esse principium *essendi*: Quod *entitatem* non *habet*, illud eam *dare* non potest. *Modus* ordine naturæ sequitur *ens*, ergò non po-

poteſt eſſe ejus *principium*, ergò eſſet ens. Ens verò in abſtractiſſimo conceptu non eſt *duplex*, ſed *unum* tantum. Ergò *ens* eſſet entis (id eſt, *ſui ipſius*) *principium*. Hoc vero eſt abſurdum, quia nihil fit à ſeipſo.

3. Falſa foret aſſertio Metaphyſicorum: *Omne ens eſt vel principium vel principiatum:* ſi enti, *ut ſic* ſumpto, principia *eſſendi* aſcriberentur, ut *principiato*.

III. *An conceptus entis objectivus ſit unus?*

Aff. In conceptu enim *objectivo* entis datur *abſtractio* ſine *diſtractione* mentis ad *plura*. Eſt omninò itaque *unum*, quod non eſt *diviſum*.

Ipſa experientia teſtatur, quod quando audimus vocem *entis*, mens noſtra non ſimul recipiat *plura*, ad quæ *diſtrahitur*, ita ut feratur eo ipſo vel ad entitatem *ſubſtantiæ*, vel *accidentis*, vel concipiat *creatum* vel *increatum*; ſed ſubſiſtit in *aliquo* tali, quod omnibus ejuſmodi *expreſſioribus* eſſendi rationibus commune eſt.

III. *An conceptus entis formalis ſit unus?*

Aff. Eſt enim *certum* accidens in *hoc* vel *illo* intellectu hærens, & determinatur per *hoc* aliquid *alicubi* & *nunc*.

IV. *An de conceptu formali in intellectu alius formari poſſit conceptus formalis?*

Aff. Eſt enim quid reale; Ergò poteſt

per:

per aliquem conceptum formalem menti repræſentari.

AXIOMATA.

I. Conceptus objectivus *menſuratur à re; formalis ab objectivo.*

Omnis conceptus eſt *verus* per repræſentationem, & habet ſuam *rectitudinem* ab eo, quod *repræſentat*, ſicut *imago* in ſpeculo a *facie* hominis, non vero à *ſpeculo.* Quando ergo à re *abſtrahitur* conceptus *objectivus*, non pro *lubitu* eſt formandus, ſed ſecundùm normam rei. *Objectivus*, cùm per *formalem* repræſentatur, iterum fit ejus norma. Omnis imago æſtimatur ab eo cujus eſt imago.

II. Ens eſt *generaliſſimum*, *ſupremum*, & *primum* cognitum.

Platonici *unitatem* ente *priorem* fecerunt. Sed *unitas* nullibi eſt niſi in *ente*, eſt enim ejus *affectio;* ergo potius ſequitur *ſimpliciſſimum* entis conceptum, qui in *ſummo* abſolutus eſt ab *affectionibus*. *Generaliſſimum*, quia omnia in eo conveniunt. *Supremum* eſt, quia aliàs fieret progreſſus in infinitum, e.g. Quid eſt Metaphyſica? eſt ſcientia. Quid eſt ſcientia? Eſt habitus intell. Quid eſt habitus intell. Eſt qualitas. Quid qualitas? Eſt ens. Quid ens? Reſp. Hic ſubſiſtendum. *Primum cognitum* eſt, quia quando aliquid neſcimus

defi-

definire vel nominare, primum quod nobis ſuccurrit, hoc eſt; Eſt *ens*. Mens noſtra enim in ſcrutinio rerum *initium* facit à *communiſſimis*, per cognitionem *confuſam*. Deinde magis magiſque ad *penitiorem* & *diſtinctiorem* cognitionem deſcendit.

III. Inter *ens* & *non ens* eſt infinita diſtantia.

Intellige diſtantiam, *non poſitivam*, qualis eſt inter rem & rem, e.g. inter Deum & hominem; ſed *negativam*, quia in *nullo* habent *convenientiam*. Non nemo ex hoc axiomate probat, animas brutorum à corpore ſeparatas manere ad extremum diem, quia infinitum intervallum inter ens & non ens non poſſit expleri niſi ab infinito. Verum malè applicat regulam. Non enim ex ea hoc fluit, quòd naturaliter ex aliquo non poſſit fieri nihil, (ſpecies intelligibilis, dies heſternus, iris præterita, &c. omninò in nihil abeunt naturaliter) ſed hoc tantum intendit, quòd *ens* & *non ens* in *nullo* conveniant. Vide ſis hanc controverſiam fuſiùs deductam in meo Coll. Phyſ Diſp. 1. Theor. 7.

Error Philoſophorum hac in parte nimium vulgaris ne Subtiliſſimo alioqui impoſuerit Authori, haud immerito ſubveretur Editor: Ens enim à non Ente neutiquam diſtare poſſe videtur, niſi per Eſſentiam, per quam eſt Ens:

Ens

Ens igitur infinitum, scil. Deus per essentiam suam Infinitam infinitè sane distat à Non Ente: Ens autem Finitum, omnis scil. Creatura, per essentiam suam Finitam, finitè solum à Non Ente videtur distare: Quinimo si infinitè distaret, nullo pacto, ut mihi videtur, vel dari potuit Ens Creatum; cum juxta Aristotelis *Maximam optimâ etiam Ratione nitentem, Infinitum transiri nequeat, nec à Potentia finita, nec quidem Infinita. Ad hæc; Si Ens ut s infinitè distaret à Non Ente, unum Ens Creatum non magis distaret à non Ente quam aliud quodvis (puta, Augustissimus ex Angelorum choro, quam minutissima Formica) imo nec ipsum quidem Ens increatum, quam Ens quodvis Crratum, à Non Ente simpliciter magis distaret; cum Distantia Infinita nullos omnino admittat Gradus.*

IV. Ens importat excellentiam, non *defectum.*

Ens *negativum* & *privativum* dicit quidem *defectum* & *absentiam* alicujus entitatis, ut supra dictum; Sed tale quid *æquivoce* tantum dicitur ens. Quod *proprie* ens est, illud sub ratione *essendi* simul involvit *præstantiam* aliquam. Hoc manifestum facit comparatio cum *non ente*, & *modo*. Summum defectum importat *non ens*, quia *nihil* habet *realitatis*. Modus quidem habet *diminutam*

quan-

quandam *Entitatem*, quam quidam *realitatem* appellant, ſed ad entis ſtatum non accedit; *Afficit* ens, non *eſt* ipſum ens. Eſt *aliquid* rei, non *ipſa* res. Ens ergo, quia ab his imperfectionibus longiſſimè recedit, omnino nobilitatem involvit. Infert autem ens excellentiam quoad eſſèntiam *intrinſecam*, &*per ſe* conſideratum, non quoad *ſtatum* aliquem *accidentalem*. Per accidens enim fieri poteſt, ut ſuperveniente ſumma miſeria, Præſtet planè *non eſſe*, quam *tali* vel *tali* modo *eſſe*.

Authorem intelligo de Miſeria non naturali ſolum, ſed & morali; alioqui nec miſeria certe Summa, nec Aſſertio forte vera eſſet.

CAPUT II.

De Synonymis Entis.

I. Synonyma entis ſunt termini, qui *eandem* cum ente habent *ſignificationem*, vel *ſimpliciter*, vel cum *connotatione* alicujus reſpectûs.

Intelligenda ſunt hic non *Synonyma Logica*, ſed *Synonyma Grammatica*, quæ ſunt voces planè idem ſignificantes, quales coacervat Plautus, dum dicit: Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones, &c.

II.

II. Dividuntur in duas classes; nam quædam per *omnia* & *simpliciter* enti *æquipollent*: Quædam vero ad *significationem* entis addunt *respectum* aliquem ex usu loquendi *Philosophico*, vel vi vocis *grammaticæ* desumtum.

III. Synonyma primæ classis sunt *Essentia*, *res*, & *aliquid*.

Essentia plane idem est, quod *ens*: Quidam ponunt differentiam, eo quòd *ens* se habeat ad *essentiam* uti *concretum* ad *abstractum*. Verùm ens in Metaphysicis sumitur *nominaliter* atque in *abstractissimo* conceptu; non *participialiter*, ut rationem aliquam *adjectivi* & ita *concretionem* subinferat. Nata procul dubio est illa sententia ex conceptu vocum *Grammatico*, qui judicat essentiam *abstractiorem* ente. In sensu autem *Philosophico* nullo modo admittitur; Ita enim est *ipsissimum* ens.

Res etiam *simpliciter* cum *ente* recurrit. Nihil enim involvit *ens*, quod *res* non habeat, & contra.

Aliquid non minus quam *res* & *essentia* est Synonymum *entis*. Allusio, qua *aliquid* putatur esse *aliud quid*, & ita potiùs referendum censetur ad affectionem *diversitatis*, quàm ad Synonyma entis, non habet in usu *Philosophico* fundamentum, sed *aliquid* idem

valet

valet atque habens *quidditatem aliquam*, in qua ſignificatione ab *ente* non, niſi ſolo *nomine*, diſcrepat: Concludimus Theorema hoc raciocinio.

Si huic principio primo, *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*, æquipollent ſequentes locutiones. Impoſſibile eſt idem ſimul *habere eſſentiam*, & *non habere eſſentiam*: Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe *rem*, & eſſe *non rem*: Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe *aliquid & nihil*; utique etiam *eſſentia*, *res*, & *aliquid* æquipollent enti.

Sed verùm eſt prius. Ergò & poſterius.

IV. Synonyma ſecundæ claſſis ſunt *Exiſtentia*, *Quidditas*, *Natura*, *Forma*.

Hæc quidem idem ſignificant, quod *ens*, addunt tamen in uſu *Philoſophico* reſpectum aliquem, qui ſimul, dū voces haſce audimus intellectui noſtro ſubnaſcitur. Nimirum,

Exiſtentia ad ſignificationem *entis* vi vocis addit reſpectum ad *cauſas* rei, *extra* quas res per exiſtentiam (tanquam *extra-exiſtentiam*) ſiſtitur, ſive è *cauſis* ſuis *poſitivè* prodierit, ſive *negativè* omnem reſpuat cauſam.

Quidditas dicit *ens* cum *reſpectu* ad *cognitionem* noſtram; ſcilicet involvit ſimul cum *entitate ſcibilitatem*, quatenus id quod in ſe *revera* eſt, fit *accidentaliter* objectum noſtri *intellectus*.

Na-

Natura dicit *ens* cum respectu ad *operationes* & *proprietates*, quæ acceptio proculdubio nata est ex descriptione Aristotelis, quæ *naturam* dicit *principium motus*, &c. Notandum hic, quod in *Metaphysica* natura aliter sumatur, quam in *Physica*: In *hac* enim *strictè* loquendo notat *principia* corporis naturalis *interna*, & sic ad *materiata* tantùm spectat; in illa verò ampliatur & abstrahitur, ut indifferenter se ad *materiata* & *immateriata* habeat.

Forma etiam æquipollet *enti*; nam quodvis ens, sicut per *essentiam*, ita per *formam* est id quod est. Involvit autem *hic* terminus *hunc* respectum, ut frequentius à Philosophis usurpetur in applicatione ad *particulares* & *determinatas* quidditates, quam in *communi*. Hinc nati sunt termini isti Scholastici, *humanitas*; *animalitas*, *præceptoreitas*, *paternitas*, &c. quibus cujusque rei *propria* quidditas in *particulari* designatur. Forma *hæc* omni enti competit; ideò est vel *substantialis*, vel *accidentalis*, prout *illud*, cujus est forma, in *alio* atque *alio* genere reperitur. Differt hæc forma *Metaphysica* à *Physica*, per modum *totius* & *partis*. Nam *Metaphysica* forma *totam* essentiam notat; *Physica* verò *alteram* tantùm partem essentialem.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An Metaphyſicus teneatur ſemper purè loqui?

Neg. Cùm per totam Metaphyſicam & præſertim in *hoc* & *ſequenti* capite *multi* termini occurrunt, qui *Tullianæ* elegantiæ candidatis frontem corrugare queant, cum ſcilicet audiunt *realitates, formalitates, entitates, quidditates, alietates, totalitates, partialitates, perſonalitates, ſuppoſitalitates, hæcceitates, identitates, individualitates*; & adverbia *formaliter, idealiter, ſubſtantialiter, eſſentialiter, perſonaliter, quidditativè, ſignatè, exercitè, &c.* ideò placet hac occaſione quædam de *Philoſophi* ſtylo inſerere. Summa diſcurſûs hæc erit, quod nullo *jure* poſſit cogi *Philoſophus*, ut, dum *Philoſophica* tractat, nullis aliis vocabulis & phraſibus utatur, quam quæ in *purioris* latinitatis autoribus (nam in *hac* lingua hodie *Philoſophia* traditur) inveniuntur. Rationes ſunt ſequentes.

I. *A neceſſario:* Latini ſanè multas *accuratioris* Philoſophiæ *ſubtilitates* neglexerunt. Hinc factum, ut *multis* rebus *nomina* non impoſuerint. Ideò *Philoſophi* eas tractantur *neceſſitate* quadam inducti ſunt, ut ſigna articulata vocabula ſibi facerent, quæ loco *rerum* in ſuis contemplationibus ſubſtituerent,

rent, secundùm illud Arist. lib. Categ. Philosopho licet ὀνοματοποιεῖν: Hac de re Gutkius intel. f. 55. ita censet: Quando neglecta est ab autoribus ἀκρίβεια, vel eadem ob sublimitatem objecti apprehendi non quivit, & posteaquam à nobis animadvertitur, tùm multiplicatis *rebus* etiam *termini* multiplicari possunt. Scilicet 1. quando *urgens* aliqua *ratio* in propatulo est. 2. quando multiplicatio ista fundatur in *re*. Hoc privilegium est supra Rege & Imperatores, dicit D. J. Mart. l. 3. Inst. Loc. c. 1.

2. *Ab incommodo*. Postquam igitur à *priscis* Philosophis *termini* multi, licet *non latini* introducti sunt, illos iterum *eliminare* & *novos* substituere, aut ex *pura* latinitate *circumlocutiones* conquirere salus reipublicæ *literariæ* vetat. *Terminorum* mutatio cum magno *discentium* damno conjuncta est.

3. *Ab inhonesto*. Qui *vanas* contentiones de *verbis*, *phrasibus*, &c. in *Philosophia* movent, illi suam hoc ipso produnt *inscitiam*. Omnes enim *artes* sua habent *vocabula*, quæ sicut non nisi ab *artifice* intelligi, ita non nisi ab eo *dijudicari* possunt; Quomodo enim iste de *artibus* rectè judicabit, qui *artes* ignorat: Ita enim *Metaphysica* habet suos *terminos*, qui non intelliguntur nisi à rerum *Metaphysi-*

physicarum perito. Istos carpere *intempestiva* sapientia est, quæ plerisque est tædio & ludibrio.

4. *Ab honesto.* Vergit hoc ad disciplinæ *præstantiam*: quod *tales* terminos habet, quos *omnes* non intelligunt.

Non sanè contemnuntur ideò artes *manuariæ*, quia *certa* sibi vendicant *vocabula*, quæ vulgus latent; sed potiùs *admirationem* injiciunt hominum animis. Non exigua delectatio est cum *pharmacopæo* posse omnia *pondera*, *instrumenta distillatoria*, &c. cùm *automatario* omnes *rotulas*, *claviculas*, *aciculas*: cum *musico organico* signa *tabulaturæ*, ordines *fistularum*, &c. proprio & *artificibus* usitato *nomine* appellare: Quidni etiam *Metaphysicæ* hoc augeat *dignitatem*, quod nolit nisi à *cultoribus* suis intelligi.

II. An termini Metaphysici minus latini sint barbari?

Neg. *Fuerunt* barbari, antequam *usus* frequens eos *confirmavit*. Postquam hoc factum est, valent ut *nummi*; nam creberrimo *usu* à barbarie vindicati & *latinitate* donati sunt l. 1. Et cur hoc *barbarum* dicatur, quo *accurata* ingenia imprimis delectantur, quæ non attendunt, quam *ornate*, sed quàm *propriè*, quam *rotundè*, quàm *significanter*, quàm *acutè* quodlibet dicatur.

III

III. An existentia sit affectio entis?

Neg. Sunt, qui hoc affirmant, & putant quod *existentia* addat *enti modum*. Ita autem inferunt: Sicut *simplicitas* est *modus*, quo coarctatur entis *indifferentia*, quàm habet ad ens *actu* & *potentiâ*, ad *modum* essendi *actualiter*, qui significatur per *existentiam*. Verùm nititur hæc sententia nondum *probata* hypothesi, quod *ens*, quatenus est *objectum* Metaphysicæ, tam *latè* sit extendendum, ut sub se comprehendat & ens in *actu*, & ens in *potentia*, de qua quid sentiendum sit, suprà diximus.

AXIOMATA.

I. Essentia est indivisibilis.

Accipiendum verò est cum distinctione *prædicati*, quod scil. aliquid dicatur indivisibile vel *absolutè*, quod nullo modo possit dividi, uti *punctum* mathematicum; vel *secundum quid*, quod non possit dividi, ut maneat *id* quod *ante* divisionem *est*, uti *mensura* indivisibilitatem sibi tanquam *propriam* vendicat; si enim vel *minimum*, e.g. ab *ulna* auferatur, non manet *integra* ulna. *Hoc*, non *illo* modo *essentiæ* sunt *indivisibiles*. Hinc limitatur regula: Essentia, ut est *essentia*, est indivisibilis in *alias*, & sibi *æquales* essentias.

II. Essentia non recipit *magis* & *minus*.

Sci-

Scilicet *adverbialiter.per se*,&*absolutè*. Goliathus non fuit *magis* homo quàm David. Essentia enim hnmana non admittit *gradus*, sed posita est quasi in *puncto*. *Qualitates* quidem recipiunt *magis*&*minus*, verùm non *per se*, *ratione essentiæ*, quæ uno semper modo in definitione explicatur; sed *per accidens*, *ratione subjecti*, cui inhæret. Sed dices: *Increatum* ens quando cum *creato* confertur distat ab eo *infinito* intervallo; quidni ergò *magis* ens sit? Resp. Quod in absoluta entis theoria adhuc versemur, quæ non respicit *expressiores* rationes essendi, quibus *attributa* disjunguntur. *Comparate* concedimus, quod *Deus* sit *magis* ens quam *creatura*; sed *absolute* & in se si consideratur *essentia* Dei & essentia *creaturarum*, conveniunt in *definitione* entis quam *omnia* sub definito contenta *æque* participant.

III. Unius rei una tantum est essentia & existentia.

Intelligenda regula est de essentia *completa* & *absoluta* non veró de *incompleta* & *respectiva*. Nam alioquin *unum* ens *plures* in se continet essentias. Homo est *unum* ens, & *unam* habet essentiam, *quatenus* homo est. Interim dividitur in *animam* & *corpus*, tanquam *partes* essentiales, quarum utraque

etiam

etiam *peculiarem* & *propriam* habet existentiam & essentiam, *incompletam* tamen. Deinde *multæ* unius rei sunt existentiæ *respectivæ*.

CAPUT III.

De Cognatis Entis, & Synonymorum Entis.

Non inutilis labor est eorum, qui in duobus præcedentibus capitibus explicati sunt, terminorum *cognata* excutere. Nam licet *ens*, *natura*, *aliquid*, *essentia*, *res*, &c. Inter se sint *Synonyma*, tamen *conjugata* & *cognata* eorundem non perinde *coincidunt*. Æquipollentia sunt *res* & *essentia*; non verò *realiter* & *essentialiter*, nec *reale* & *essentiale*. Non æquipollent *ens* & *entitas*, *res* & *realitas*, *forma* & *formalitas*. Synonyma sunt *natura & forma*: *formaliter* & *naturaliter* non item. Quia ergò & in hisce *differentiis* dantur *quædam*, in quibus se *Metaphysicum* exerceat ingenium, idcirco tùm *entis*, tùm *Synonymorum* utriusque classis *cognata* ordine pertractabimus, eorumque ambiguitates evolvemus.

PRÆ-

PRÆCEPTA.

I. Entis *cognata* ſunt: *eſt*, *eſſe*, & *entitas*.

Τὸ *eſt* in *Logica* eſt *communiſſimum* illud, quod in omni *enunciatione* reperitur. Omnis enim *enunciatio* continet verbum ſubſtantivum *Eſt*, non quidem ſemper *explicitè*, ut: homo dormit, id eſt, *homo* eſt *dormiens*; homo non hinnit, id eſt, *homo non eſt hinniens*.

Interdum *æquipollet* τῷ *ſignificat*, & adhibetur in *explicationibus*.

Eſſe dicitur variis modis. 1. Eſt vel *genericum*, vel *ſpecificum*, vel *individuale*. 2. Eſt vel *reale*, vel *poſſibile*, (quomodo Scotus *diminutum* vocat) prout res vel in *actu* eſt, vel in *potentia*. 3. Eſt vel *reale*, quod præter mentis operationem datur, vel *cognitum* ſeu *objectivum* (Thomiſtis eſſe *diminutum* dictum) quod res habet in *intellectu*, quatenus ab eo cognoſcitur. 4. Eſt vel *Eſſentiæ*; quod eſt ipſa *eſſentia* rei; vel *exiſtentiæ*; quod rem ponit *extra cauſas*; vel *ſubſiſtentiæ*, quod *ſuppoſitis* tribuitur: vel *inexiſtentiæ*, quod *accidentibus* competit peculiariter. 5. Eſt vel *Naturale*; quod res habet extra *Intellectum*; vel *intentionale*, quod eſt imago rei vel in *intellectu*, ut ſpecies intelligibilis, vel *extra intellectum*, ut lumen; vel *propoſitionale*, quod in *veritate propoſitio-*

nis consistit, sive res, de qua *sermo* est, sit ens *reale* sive *non*; ut *cæcitas est privatio.* Addi potest *Esse* vel *quidditativum*, quod de re verificat *essentialia* & *necessaria* prædicata, licet *actu* non existat; Sic dicitur in hyeme; *uva* est fructus *vitis*; Vel *positivum*, quod ipso *actu* veram in natura ponit *entitatem*,

Entitas interdum sumitur pro ipsa rei *essentia*, sæpiùs veró dicit *diminutam* rationem *essendi*, quomodo affectiones entis dicuntur entitates. Nota: *Entitas*, *formalitas*, & *realitas* ferè non differunt. Conveniunt enim in eo, quod dicant diminutam essendi rationem. In eo leviter discrepant, quod *entitas* & *realitas* magis materiales dicuntur; *Formalitas* vero magis *formalis* plerumque habetur. Nam graduum *essentialium* complementum ultimum est *forma*. Isti vero gradus *formalitas* dicuntur.

II. Essentiæ *cognata* sunt *Essentiale*, & *Essentialiter*. Huic revocari possunt termini; *esse per essentiam*, *de essentia*, & *extra essentiam*.

Essentiale est, quod ad essentiam rei spectat. Estque vel essentiale *absolutè*, quod rei *ut sic* tribuitur, ut risibilitas homini; vel *respectivè* quod rei tribuitur in *hoc* vel *illo* statu; Sic *doctrina* est essentialis *homini* docto.

Utrumq;

Utrumque eſt vel *conſtitutivum* ſive *à priori*, quod rem in *eſſe conſtituit*, ipſa ſcil. *eſſentia* (licet rarius) ſive *per eſſentialis*. Sic *eſſentialis* eſt anima *rationalis* homini; Vel *conſecutivum* vel *à poſteriori*, quod ex *eſſentia* rei per ſe *fluit*. Sic *eſſentialis* eſt *riſibilitas* homini.

Eſſentialiter dicitur vel ratione *convenientiæ*, vel ratione *dependentiæ*. *Convenit* autem aliquid alteri eſſentialiter, vel 1. *Conſtitutivè*, vel 2. *Conſecutivè*, (de quibus paulo ante) vel 3. *Subjectivè* cum aliquid ad *eſſe* alterius tanquam *ſubjectum* neceſſario deſideratur. Sic dicimus, accidentis *eſſe* eſt *ineſſe*, ſc. *ſubjectivè*, quio non poteſt *exiſtere* in mundo niſi in aliquo ſit *ſubjecto*; non verò *conſtitutive*, nam ſubjectum nec eſt *eſſentia* ipſa *accidentis*, nec pars *eſſentialis*, ſed accidens *propriam* ſuam *eſſentiam* intrinſecè habet, quam *ſubjecto* ſuperaddit. *Subjectivè* etiam *proprio* eſſentialiter competit ineſſe uni & *ſoli* ſubjecto. Vel 4. *Definitivè*, ſine quo *eſſentia* alicujus non poteſt *definiri*, atque *cognitioni* noſtræ repræſentari. (Hoc minimo modo eſſentialiter rei competit) Sic *inſtrumentum* abſque mentione *finis* & *uſus*: *Habitus* abſque *objecto* *relatum* abſque *correlato*, &c. nequid *perfectè* intelligi. *Dependere* quomodo aliquid ab altero dicatur *eſ-*

ſentialiter, vide in capite De *dependente* & *independente.*

Per eſſentiam eſſe dicitur *aliquid* vel *independenter*, ſic Deus eſt *bonus* per *eſſentiam*, creaturæ per *participationem;* vel *conſtitutive*, quomodo homo per *eſſentiam* eſt *rationalis*, quia *ratio* facit, ut *homo* ſit *homo.*

De eſſentia dicitur eſſe aliquid uel *latè:* ita tàm latè patet, quàm terminus *eſſentialiter;* ſumiturque omnibus quatuor modis ſub eo in ratione convenientiæ recenſitis; vel *strictè*; Ita *de eſſentia* eſſe dicitur tùm *pars eſſentialis*, ut *forma* eſt de *corporis* eſſentia; tùm *prædicatum eſſentiale* ſeu Synonymicum, ut differentia *ſpecifica* hominis eſt de ejus *eſſentia.*

Extra eſſentiam, ſive extra *eſſentiale*, itidem dicitur aliquid eſſe vel *latè*, quod res nec *abſolutè*, nec *reſpective*, nec *conſtitutivè*, nec *conſecutivè* eſt eſſentiale, ut *nobilitas* patri (Videatur terminus *eſſentiale*) vel *ſtrictè*, quod non eſt alicujus eſſentiale *conſtitutivum* vel *abſolutè*, vel *reſpectivè:* Sic docilitas eſt extra *hominis*, & *lectio* extra hominis *docti* eſſentiam.

III. Rei *cognata* ſunt *reale, realiter* & *realitas.*

Reale ſumitur vel *generaliter*, vel *ſpecialiter.*

liter. *Generaliter* reale dicitur, quod verè datur in rerum *natura* extra fictionem mentis, sive sit ens *positivum*, sive modus entis, sive *absentia* quædam entis per *privationem* vel negationem, Sic *bonitas* entis est *realis* : *realis*, non *simulata* cœcitas erat in oculis Bartimæi : realis est *negatio* visus in *lapide* quia *verè* removetur, non *ficte* tantum. *Specialiter* reale dicitnr, quod habet *realem* & *positivam* essentiam in rerum natura.

Realiter suas significationes accipit ex variis *oppositionibus*. Opponitur enim 1. τῷ *essentialiter* : Ita ferrum cum igne unitur *realiter*, non *essentialiter*, quia *ferrum* ad *ignis* essentiam non pertinet. 2. τῷ *Virtualiter*, ita herba purgans à capra comesta, si lac capræ datur nutrici, tandem ad infantem pervenit, non *realiter*, quia *substantiam* herbæ non accipit infans ; sed *virtualiter*, per *virtutem* scil. purgantem. 3. τῷ *verbaliter*, quomodo titulus *mariti* competit *uxori*, non *realiter*, sed *verbaliter*. 4. τῷ *intentionaliter*, sic Sol de se spargit lumen, non partem *substantiæ* cum luce quaquaversum diffundens, sed *intentionaliter*, scil. per *imaginem* lucis, quæ lumen est. 5. τῷ *idealiter* : Sic mundus ab *æterno* fuit, non realiter, sed *idealiter*, in mente scil. Dei.

Realiter denotat aliquid minus *re*. Acci-

etiam *peculiarem* & *propriam* habet exiſtentiam & eſſentiam, *incompletam* tamen. Deinde *multæ* unius rei ſunt exiſtentiæ *reſpectivæ*.

CAPUT III.

De Cognatis Entis, & Synonymorum Entis.

Non inutilis labor eſt eorum, qui in duobus præcedentibus capitibus explicati ſunt, terminorum *cognata* excutere. Nam licet *ens*, *natura*, *aliquid*, *eſſentia*, *res*, &c. Inter ſe ſint *Synonyma*, tamen *conjugata* & *cognata* eorundem non perinde *coincidunt*. Æquipollentia ſunt *res* & *eſſentia*; non verò *realiter* & *eſſentialiter*, nec *reale* & *eſſentiale*. Non æquipollent *ens* & *entitas*, *res* & *realitas*, *forma* & *formalitas*. Synonyma ſunt *natura* & *forma*: *formaliter* & *naturaliter* non item. Quia ergò & in hiſce *differentiis* dantur *quædam*, in quibus ſe *Metaphyſicum* exerceat ingenium, idcirco tùm *entis*, tùm *Synonymorum* utriuſque claſſis *cognata* ordine pertractabimus, eorumque ambiguitates evolvemus.

PRÆ-

PRÆCEPTA.

I. Entis *cognata* sunt: *est*, *esse*, & *entitas*.

Τὸ *est* in *Logica* est *communissimum* illud, quod in omni *enunciatione* reperitur. Omnis enim *enunciatio* continet verbum substantivum *Est*, non quidem semper *explicitè*, ut: homo dormit, id est, *homo* est *dormiens*; homo non hinnit, id est, *homo non est hinniens*.

Interdum *æquipollet* τῷ *significat*, & adhibetur in *explicationibus*.

Esse dicitur variis modis. 1. Est vel *genericum*, vel *specificum*, vel *individuale*. 2. Est vel *reale*, vel *possibile*, (quomodo Scotus *diminutum* vocat) prout res vel in *actu* est, vel in *potentia*. 3. Est vel *reale*, quod præter mentis operationem datur, vel *cognitum* seu *objectivum* (Thomistis esse *diminutum* dictum) quod res habet in *intellectu*, quatenus ab eo cognoscitur. 4. Est vel *Essentiæ*; quod est ipsa *essentia* rei; vel *existentiæ*; quod rem ponit *extra causas*; vel *subsistentiæ*, quod *suppositis* tribuitur: vel *inexistentiæ*, quod *accidentibus* competit peculiariter. 5. Est vel *Naturale*; quod res habet extra *Intellectum*; vel *intentionale*, quod est imago rei vel in *intellectu*, ut species intelligibilis, vel *extra intellectum*, ut lumen; vel *propositionale*, quod in *veritate propositio-*

C *nis*

nis consistit, sive res, de qua *sermo* est, sit ens *reale* sive *non*; ut *cœcitas est privatio*. Addi potest *Esse* vel *quidditativum*, quod de re verificat *essentialia* & *necessaria* prædicata, licet *actu* non existat; Sic dicitur in hyeme; *uva* est fructus *vitis*; Vel *positivum*, quod ipso *actu* veram in natura ponit *entitatem*,

Entitas interdum sumitur pro ipsa rei *essentia*, sæpiùs veró dicit *diminutam* rationem *essendi*, quomodo affectiones entis dicuntur entitates. Nota: *Entitas*, *formalitas*, & *realitas* ferè non differunt. Conveniunt enim in eo, quod dicant diminutam essendi rationem. In eo leviter discrepant, quod *entitas* & *realitas* magis materiales dicuntur; *Formalitas* vero magis *formalis* plerumque habetur. Nam graduum *essentialium* complementum ultimum est *forma*. Isti vero gradus *formalitas* dicuntur.

II. Essentiæ *cognata* sunt *Essentiale*, & *Essentialiter*. Huic revocari possunt termini; *esse per essentiam*, *de essentia*, & *extra essentiam*.

Essentiale est, quod ad essentiam rei spectat. Estque vel essentiale *absolutè*, quod rei *ut sic* tribuitur, ut risibilitas homini; vel *respectivè* quod rei tribuitur in *hoc* vel *illo* statu; Sic *doctrina* est essentialis *homini* docto.

Utrumq;

Utrumque est vel *constitutivum* sive *à priori*, quod rem in *esse constituit*, ipsa scil. *essentia* (licet rarius) sive *per essentialis*. Sic *essentialis* est anima *rationalis* homini; Vel *consecutivum* vel *à posteriori*, quod ex *essentia* rei per se *fluit*. Sic *essentialis* est *risibilitas* homini.

Essentialiter dicitur vel ratione *convenientiæ*, vel ratione *dependentiæ*. *Convenit* autem aliquid alteri essentialiter, vel 1. *Constitutivè*, vel 2. *Consecutivè*, (de quibus paulo ante) vel 3. *Subjectivè* cum aliquid ad *esse* alterius tanquam *subjectum* necessario desideratur. Sic dicimus, accidentis *esse* est *inesse*, sc. *subjectivè*, quio non potest *existere* in mundo nisi in aliquo sit *subjecto*; non verò *constitutive*, nam subjectum nec est *essentia* ipsa *accidentis*, nec pars *essentialis*, sed accidens *propriam* suam *essentiam* intrinsecè habet, quam *subjecto* superaddit. *Subjectivè* etiam *proprio* essentialiter competit inesse uni & *soli* subjecto. Vel 4. *Definitivè*, sine quo *essentia* alicujus non potest *definiri*, atque *cognitioni* nostræ repræsentari. (Hoc minimo modo essentialiter rei competit) Sic *instrumentum* absque mentione *finis* & *usus*: *Habitus* absque *objecto relatum* absque *correlato*, &c. nequid *perfectè* intelligi. *Dependere* quomodo aliquid ab altero dicatur *es-*

ſentialiter, vide in capite De *dependente* & *independente*.

Per eſſentiam eſſe dicitur *aliquid* vel *independenter*, ſic Deus eſt *bonus* per *eſſentiam*, creaturæ per *participationem;* vel *conſtitutive*, quomodo homo per *eſſentiam* eſt *rationalis*, quia *ratio* facit, ut *homo* ſit *homo*.

De eſſentia dicitur eſſe aliquid uel *latè:* ita tàm latè patet, quàm terminus *eſſentialiter;* ſumiturque omnibus quatuor modis ſub eo in ratione convenientiæ recenſitis; vel *ſtrictè*, Ita *de eſſentia* eſſe dicitur tùm *pars eſſentialis*, ut *forma* eſt de *corporis* eſſentia; tùm *prædicatum eſſentiale* ſeu Synonymicum, ut differentia *ſpecifica* hominis eſt de ejus *eſſentia*.

Extra eſſentiam, ſive extra *eſſentiale*, itidem dicitur aliquid eſſe vel *latè*, quod res nec *abſolutè*, nec *reſpective*, nec *conſtitutivè*, nec *conſecutivè* eſt eſſentiale, ut *nobilitas* patri (Videatur terminus *eſſentiale*) vel *ſtrictè*, quod non eſt alicujus eſſentiale *conſtitutivum* vel *abſolutè*, vel *reſpectivè:* Sic docilitas eſt extra *hominis*, & *lectio* extra hominis *docti* eſſentiam.

III. Rei *cognata* ſunt *reale*, *realiter* & *realitas*.

Reale ſumitur vel *generaliter*, vel *specialiter*.

liter. Generaliter reale dicitur, quod verè datur in rerum *natura* extra fictionem mentis, sive sit ens *positivum*, sive modus entis, sive *absentia* quædam entis per *privationem* vel negationem, Sic *bonitas* entis est *realis*: *realis*, non *simulata* cœcitas erat in oculis Bartimæi: realis est *negatio* visus in *lapide* quia *verè* removetur, non *ficte* tantum. *Specialiter* reale dicitnr, quod habet *realem* & *positivam* essentiam in rerum natura.

Realiter suas significationes accipit ex variis *oppositionibus*. Opponitur enim 1. τῷ *essentialiter*: Ita ferrum cum igne unitur *realiter*, non *essentialiter*, quia *ferrum* ad *ignis* essentiam non pertinet. 2. τῷ *Virtualiter*, ita herba purgans à capra comesta, si lac capræ datur nutrici, tandem ad infantem pervenit, non *realiter*, quia *substantiam* herbæ non accipit infans; sed *virtualiter*, per *virtutem* scil. purgantem. 3. τῷ *verbaliter*, quomodo titulus *mariti* competit *uxori*, non *realiter*, sed *verbaliter*. 4. τῷ *intentionaliter*, sic Sol de se spargit lumen, non partem *substantiæ* cum luce quaquaversum diffundens, sed *intentionaliter*, scil. per *imaginem* lucis, quæ lumen est. 5. τῷ *idealiter*: Sic mundus ab *æterno* fuit, non realiter, sed *idealiter*, in mente scil. Dei.

Realiter denotat aliquid minus *re*. Acci-

pitur enim præcipuè, vel pro *gradibus essentialibus*, qui & *formalitates* dicuntur, & dicitur *realitas formalis*, ut in *temperantia* datur conceptus *virtutis; habitus, qualitatis, accidentis*: vel pro *modis contrahentibus*, quomodo ens *per subsistentiam* & *inhærentiam* contrahitur; vel pro *affectionibus*, Sic realitates entis dicnntur *unitas, veritas, bonitas.* Vel denique pro *esse cognito* in intellectu, & dicitur *realitas objectiva.* Sic eruditio acquirenda habet *realitatem* in mente, quæ eam intendit.

IV. τῷ *aliquid* cognatum est *aliquis.*

Aliquis plerumque notat *individuum* vagum, & essentiæ, quæ per aliquid denotatur, addit rationem individui: ut, *aliquis* equus necessarius est ad equitandum.

V. *Existentiæ* cognatum est *inexistentia*, quæ ad existentiam addit *respectum* ad *subjectum*, & est *accidentibus* propria.

VI. *Quidditatis* cognata sunt *quidditativum* & *quidditativè.*

Quidditativum variè sumitur. 1. *Constitutivè*, ut forma. 2. *Consecutivè*, ut risibilitas hominis. 3. *Prædicativè*, quod essentiäliter prædicatur, ut *animal* de *homine*. 4. *Repræsenta-*

sentativè, quod intellectui *repræsentat* quidditatem aliquam, ut species *intelligibilis* & *sensibilis*.

Quidditativè solet contradistingui τῷ *positive & actualiter*, cum scil. de aliquo dicuntur *essentia* & *necessaria* prædicata, licet positivè & *actu* non existat. Sic dicimus Plato est homo. Hæc propositio vera est *quidditativè*, etiam nostro tempore licet Plato jam non *amplius* existat. Aliàs enim contradictoria esset vera, Plato non est homo. Ex hac acceptione fluit ista etiam distinctio, qua quidam distinguunt *ens actuale in* illud, quod *quidditativè* tale est, de quo semper valent prædicata *æternæ veritatis*, ac si semper actu existerent; & illud, quod *positivè* tale est, ad quod semper requiritur *actualis existentia*.

VII. *Naturæ* cognata sunt *naturale*, *naturaliter*.

Hæc tot modis sumuntur, vide in capite de *Naturali* & *artificiali*.

VIII. *Formæ* cognata sunt *formale* seu *formalis ratio*, *de formali*, *formaliter*, & *formalitas*.

Formalitas seu formalis ratio significat *ultima-*

timatam rei *quidditatem*, quæ ab omnibus conditionibus *materialibus* eſt *abſtracta*. (*Materiale ſeu materialis ratio* eſt, quæ rei tribuitur, quatenus in *tali*, *vel tali* ſpectatur *ſubjecto*. Sic formale *unitatis* eſt *indiviſio*: Formale *quantitatis* eſt *extentio*: formale *relationis* eſt *eſſe ad*,&c. *Formalis* hæc ratio ubique ſolicitè eruenda eſt. Huc ſpectant etiam alia, quæ, in aliquo eſſe habent *rationem* formæ. Sed *differentia ſpecifica* in *toto eſſentiali Metaphyſico* habet rationem *formæ*, & reſpondet *formæ Phyſicæ*: *genus vero* habet rationem *materiæ*.

De *formali* in uſu loqui Philoſophico à *formali ratione* ferè ſola vocis *flexione* diſcrepat, in *ſignificatione* enim vix differentia reperietur. In nonnullis tamen exemplis, quorum *formale* diſtinctas *formalitates* continet, ſi unam tantùm nominamus, dicimus eam eſſe *de formali*: e. g. *Corporis* formalis ratio hæc eſt: Eſſe *ſubſtantiam creatam materia & forma conſtantem*. In hac ſi mentem ad ſolam *materiam* dirigimus, dicimus eam eſſe *de formali* corporis, per hanc enim ex parte *Spiritui* opponitur.

τὸ *formaliter* varias ſuſtinet ſignificationes, propter *aliam* atque *aliam* oppoſitionem. Opponitur enim 1. τῷ *eminenter*. Hinc dicuntur perfectiones *creaturarum* etiam

eſſe

esse in *Deo;* scilicet non *formaliter;* alias etiam accidentia caderent in Deum, sed *eminenter.* 2. τῷ *accidentaliter*, & sic idem significat, quod *quidditativè*, ut homo *quidditativè* consideratus est *rationalis*, accidentaliter est doctus. 3. τῷ *virtualiter*, & sic notat *formam* seu *qualitatem* in aliquo *subjecto* actualiter *inhærentem.* Sic ignis *formaliter* est calidus, Sol *virtualiter.* Non enim calor est in Sole, tanquam *qualitas* vel forma *accidentalis*, quæ inde promanare possit. 4. τῷ *materialiter.* Hic terminus respicit *vel alteram partem eßentialem* coporis naturalis, *materiam* scilicet. Sic *materialiter* dicitur e. g. *leoni* competere *corruptio.* Contra *formaliter* tribuitur *visus, auditus, rugitus; Vel communem aliquem conceptum.* Sic corpus materialiter est substantia creata: *formaliter* veró substantia ex *materia* & *forma* constans; *Vel subjectum operationis*, in quod forma *artificialis* vel *analogum* aliquod introducitur. Sic domus sæpe *bona* est *materialiter*, quia ligna, cæmenta, calx, &c. *rectè* se habent; non *formaliter*, quia nullam *proportionem* habet in *figura* externa. Sic Syllogismus sæpe est bonus *materialiter*, quia *propositiones* sunt *veræ;* non *formaliter*, quia non rectè *cohærent; Vel materialem rationalem* (vide paulò antè) *seu conditionem specialem*

& contractam alicujus termini quæ *rationi formali* ſeu *abſtractæ* contra diſtinguitur. Sic conjunctio diſtincti ſexus competit *generationi* materialiter, quatenus ſcilicet ſpectatur in animalibus; non *formaliter*, quia non datur in omni generatione, ne *naturali* quidem. *Arbor* enim *generat* non tamen ut cauſa *ſocia*. Vid.

Formalitas interdum denotat totum *conceptum eſſentiæ*, & ſumitur pro ipſa forma *Metaphyſica*, ut *caninitas:* frequentius verò *gradus* tantum *eſſentiales* ſignificat, ut *animalitas*, *corporeitas*, *ſubſtantialitas*, &c. in cane, & ſic à *forma* differt ut *pars* à *toto*. In una re *una* tantum *eſt forma*, ſed *multæ formalitates*.

PROBLEMATA.

I. An omne quod rei verè competit, ipſi tribuatur vel eſſentialiter, vel accidentaliter? Neg.

Multa rei verè competunt, quæ non eſſentialiter ei tribuuntur, nec tamen ſtatim accidentaliter & inhæſive. Vere Deus eſt creator mundi, ſed nec *eſſentialiter*, nec *accidentaliter* per inhæſionem.

Vere renatus eſt juſtus. Juſtitia verò aliunde ipſi imputatur, Ita ergo dicendum.

Quic-

Quicquid rei vere competit, illud competit ipsi vel essentialiter: vel non essentialiter & extra essentialiter.

Hoc modo habemus immediatam oppositionem.

II. An omne, cui competit essentiale, dicatur etiam essentialiter?

Neg. *Forma* & *materia*, si in *unione* sunt constitutæ, sunt *unum essentiale*, hoc est, constituunt ambæ in *unione* unum *essentiale*, quia sunt unius *essentiæ* partes *essentiales*; non vero sunt unum *essentialiter*, quia forma non est *materia*, nec materia est *forma*.

AXIOMATA.

I. Impossibile est idem simul esse & non esse.

Hoc axioma est *principium* cognoscendi omnium *primum*, cui fidem adhibet quivis, licet non doctus sit illud, quia nobiscum natum est. Intelligendum verò est, non tantùm de *esse* & *non esse* præcisè in summâ *abstractione*, sed & de *hoc* vel *illo* esse *determinatè*. Sicut enim rectè dico: Impossibile est *ens* esse & non esse simul; ita recte quoque dico: Impossible est *hominem* simul esse & non esse; & impossibile est idem simul *inesse*

eſſe & idem & *non eſſe*. Ad hoc principium debent reduci, aut ſaltem reduci poſſunt omnes concluſiones & omnia axiomata, quæ in Metaphyſicis habentur. Omne enim, per quod concluſio aliqua probatur, ſi non eſt *primum* principium, (quod eſt indemonſtrabile,) per *prius* aliquod iterum probari poteſt: iſtud iterum per aliud, donec ad *primum* deveniamus, in quo *ſubſiſtendum*. In illis enim *terminatur* demonſtratio, ne detur *proceſſus* in infinitum.

II. Non omne reale eſt ſimul eſſentiale.

Reale enim, ut ſupradictum, in generali ſignificatione tantum denotat *veritatem competentiæ*; Eſſentiale verò ad veritatem competentiæ addit ejus *ſpecialem* modum, ut competat aliquid rei *neceſſariò*. Sed tribui aliquid rei *verè* poteſt, quod non hoc aut illo *veritatis* modo tribuitur. *Realis* unio eſt cultri & ignis, quando culter eſt ignitus; non vero *eſſentialis*, quia *terminus* unionis non eſt *nova eſſentia*, ſed *unum per accidens*. *Realis* attributio eſt, cum homo *Metaphyſicus* dicitur, non eſſentialis.

Eſſentiale *reſpectivè* non ſtatim eſt eſſentiale *abſolute*.

Quid *hoc* & *iſtud* ſit, diximus ſub præcepto

pto ſecundo, unde apparet, quod ab *illo* ad hoc non liceat argumentari. Homini, *quatenus pater* eſt, eſſentiale eſt, habere filium; non verò *quatenus homo* eſt, aliàs infans non eſſet homo.

IV. Quod eſt de *materiali* rei vel termini, non eſt in *formale* ejus inferendum.

In omni conceptu conſiderandum eſt, quod de *formali* importat, nec de *termino* judicandum, quatenus in hac vel illa *ſpecie* repetitur, ſed ex eo, quod in modo *abſtractionis* infert. Ratio axiomatis hæc eſt, quia, dum *materiales conditiones* inferuntur in *formale*, fit confuſio *accidentalis* cum *eſſentiali*.

Par-

Partis Generalis.

LIBER II.

De Contemplatione Entis expressiore in attributis.

Doctrina Generalis.

CAPUT I.

De Attributis seu Affectionibus Entis in genere.

M*Etaphysicam* esse *scientiam*, demonstravimus in Procemio. *Scientia* verò per *demonstrationem* acquiritur. *Demonstratio* autem in *affectionibus* infallibiliter probandis est occupata. Ergo & *Metaphysica* habebit *affectiones*, quas de *Ente* demonstret, modo scil. eo, quem p. 26. descripsimus. Absoluta ergo *simplici* Entis contemplatione, quâ consideravimus *primum essendi momentum*, quod *præscindit* ab omni *attributo*, pergimus ad contemplationem Entis quodammodò *expressiorem* & *strictiorem*, qua considerabimus Ens in *secundo essendi*

ſendi momento, quod exhibet *ens* cum aliquo *attributo* & in alio ſtatu.

PRÆCEPTA.

I. *Affectiones* Entis ſunt *conceptus* generaliſſimi, qui ex *Ente* per ſe fluunt, de eo *paronymicè* & *convertibiliter* prædicantur, illudque in alio atque alio *ſtatu* repræſentat.

§. 1. *Affectiones* entis ſortiuntur varias appellationes. Communiſſimo vocabulo vocantur *affectiones*, quia Metaphyſica *ſcientia* eſt, cujus natura requirit, ut *demonſtret* aliquid de *objecto*, quod *afficit* illud. Nec obſtat, quod *affectio Realiter* tanquam *peculiare* ens debeat eſſe *diſtincta* ab eo, cujus eſt *affectio*. Hæc enim *conditio* tantum *materialis* eſt, & non requiritur ad affectionem *abſolutè*, ſed ad *talem*, nempe *prædicamentalem*. *Affectiones* corporis, *qualitas*, *quantitas*, &c. *realiter* differunt à *corpore*, ut *res* à *re*: Non ita affectiones *entis*. Ideò cautè hîc diſtinguendum eſt inter affectiones *prædicamentales* & *tranſcendentales*. Et licet olim terminus *affectionis* tantùm *prædicamentalibus* applicatus & ita *contractius* uſurpatus fuerit; tamen, quia jam habemus conceptus, qui omnia prædicamenta *tranſcendunt*, & tamen non minùs quam *prædicamentales* affectiones

ſub-

subjectum aliquod *afficiunt*, *illudque proximè à posteriori* παρωνύμως, *&* *reciprocè denominant*,(in quo *ratio formalis affectionis* consistit) ampliandus est terminus, ut & hi sub eo comprehendi queant.

§. 2. Aristoteles 1 Rhet. & alibi passim vocat πάθη seu *passiones*, quæ rei adsunt extra ejus *essentiam*. Hinc Mettaphysici *Entis* quoque *affectiones* ita sæpè appellant.

§. 3. Alii affectiones vocant *proprietates*, appellatione ex *Logica* desumpta, quæ prædicata *extra essentialia*, *necessario* subjecto competentia, *propria* appellat. Hic terminus tamen, cum in Metaphysica adhibetur, iterum non ad angustias *Physicæ proprietatis* redigendus est, cum *propria Entis non ut accidens* aliquod *subjecto* inhæreant, sed ad modò dictum modum ampliandus est.

§.4. Quidam *affectiones* etiam vocant *conceptus transcendentes secundarios*, quia æquè ac *ens* omnia *prædicamentorum* genera *transcendunt*, verùm non æquè *primo*. *Entis enim conceptus primùm* terminat *intellectum* nostrum: *affectiones* verò non *primò* à nobis apprehenduntur, sed *consequuntur* demum *primum* & *summum* conceptum, qui ipsis loco *fundamenti* est.

§. 5. Usitata est etiam appellatio *affectionum*, quâ dicuntur *modi*. Hæc vox ambigua est,

eſt, quod in Exercitationibus deduximns.

Hic accipitur quatrnus *in communiſſimâ attributione* παρωνύμως *eas* afficit. Sic *veritas* afficit omne *Ens* tanquam aliquod *extraeſſentiale.* Sic *neceſſarium* & *contingens*, ſic *cauſa* & *cauſatum*, &c. afficiunt Ens παρωνύμως, in *communiſſima* tamen *attributione*, quia de *omni* Ente dicitur, quod ſit *cauſa* vel *cauſatum*, *neceſſarium* vel *contingens*, &c.

§.6. Tandem *affectiones* etiam alio nomine vocantur *attributa*, & ita rectiùs eas dici ſtatuunt nonnulli, veriti forſan, ne per vocem *affectionis* enti *eßentiam* aliquam *novam* ſuperaddant. Verùm, ſi *affectio* debito modo ampliatur, hoc periculum non ſubeſt *termino.* Et ſic penetrantius dicuntur *affectiones*, quàm *attributa*, quia hæc interdum denominant *extrinſecè.*

§. 7. Ab *appellatione* tranſimus ad illud, quod *generis vicem* ſuſtinet in data affectionum *deſcriptione.* Id dicimus eſſe *conceptum generaliſſimum.* Nam cum *Ente* æquè latè patent *affectiones*, cum nullum poſſit Ens inveniri, cui non vel *ſimpliciter*, vel ſub *diſtinctione* aliqua conveniant.

§. 8. *Differentiam* quaſi in deſcriptione dant reliqua. Dicimus enim primò, quod affectiones *ex ente per ſe fluant.* Habent enim ſe ad *ens*, ut *eßentialia conſecutiva.* Unde

ſimul

ſimul patet, quod competant Enti *à poſteriori*, ſcilicet in ordine *cognoſcendi* & *concipiendi*, quod ſufficit ad naturam *affectionis*. Prius cognoſcimus *Ens* quam *unitatem* ejus. Nam antequam de aliquo aliquid dicimus, illud quodammodo ſcimus. *Ignotum* non movet *intellectum*.

§. 9. Dicimus porrò, quod *paronymicè* de *ente prædicentur affectiones*. Hoc ipſo inſinuatur differentia inter *affectiones* entis & *ſpecies* entis, quæ ad partem ſpecialem Metaphyſicæ pertinent. *Species reſpiciunt ens, ſynonymice* & *in abſtracto*. *Affectiones* verò reſpiciunt ens *paronymice & in concreto*. De *ſubſtantia* dicitur in *abſtracto*, ſubſtantia eſt *ens*, non ita de *bonitate*, bonitas eſt *ens*, quia tantum eſt *modus*; ſed in *concreto* valet: *bonum* eſt *ens*.

§. 10. Nec prætereundum eſt, quod in deſcriptione dicitur, *affectiones prædicari de ente convertibiliter*, id eſt, poſſe cum ente *reciprocari* & *converti*. Nam quemadmodum dicimus, omne ens eſt unum, ita *reciproce*, omne unum eſt ens; & ita porrò in reliquis.

§. 11. Tandem *affectiones* etiam diſtinctos *ſtatus*, ſeu *rationes conceptibiles* in ente repræſentant. Una *res* eſt ens, & multis gaudet *modis*, quas quia mens noſtra *unico adequate* conceptu non poteſt *omnes* apprehen-

hendere,ideò *eſsentiam* jam ſub *hoc*, jam ſub *alio modo* concipit,unde diſtincti entis *ſtatus* oriuntur. Sic cum ens dicitur *unum*,repræſentatur in ſtatu *indiviſionis*: cum dicitur *perfectum*, in ſtatu *indefectionis*,cum dicitur *verum*, in ſtatu *conformitatis* ad *intellectum* præſertim *Dei* repræſentatur.

II. Affectiones entis dividuntur in *unitas* & *disjunctas*.

III. *Unitæ* ſunt, quæ *ſimpliciter* & *ſolitarie* de ente prædicantur, & abſque *conjunctione* cum eo reciprocantur: e. g. *verum*, *bonum*.

IV. *Disjunctæ* ſunt, quæ ſub *disjunctione* de ente prædicantur, & ſub complexu utriuſque disjunctionis membri cum eo reciprocantur, *e.g. Ens eſt vel neceſsarium vel contingens, & quicquid eſt vel neceſsarium vel contingens, Ens eſt.*

Fundamentum noſtræ diuiſionis præcepto ſecundo traditæ præbent ipſæ affectiones. Quædam enim ita ſe habent; ut ſingulæ in *ſenſu unito* de quovis ente dicantur,& *unitim* cum eo recurrant. De omni ente dicitur, quod ſit *verum*,ſit *bonum*, & *reciprocé*. Quædam verò non *ſimpliciter*, ſed cum *diſjunctione* de omni ente dicuntur,& in ſenſu *disjuncto* cum eo recurrunt. De omni ente non poſſum dicere quod ſit *neceſsarium*, nec de

de omni, quod ſit *contingens*, ſed *quoddam ens eſt neceſsarium, quoddam eſt contingens.* Hæ duæ *particulares* tamen ſi *conjunguntur*, totam exhauriunt entis *latitudinem*, ut ſub *disjunctione* liceat dicere: Omne ens eſt vel *neceſsarium* vel contingens, tertium non datur.

PROBLEMATA.

I. An omnes affectiones reſpiciant ens paronymice & in concreto? Aff.

Prædicantur enim de ſuo ſubjecto, *ente* ſcil. *extra eſsentialiter*, quæ eſt natura *paronymorum.* Quod *in concreto* reſpiciat ens, hoc probat uſus loquendi philoſophicus, itidem natura *paronymorum.* Non dicimus: ens eſt *unitas*, ſed eſt *unum.*

II. In quo ſtatu competant enti affectiones?

Quadruplicem *ſtatum* entis conſideravimus ſupra; quo ſcil. ſit vel *fundamentalis*, vel *idealis*, vel *univerſalis*, vel *formalis*. Ex his *enti*, quatenus *affectiones* ſuas reſpicit, maximè competit *univerſalis* & *fundamentalis*. *Hic* propterea, quia toti doctrinæ affectionum *fundamentum.* Niſi enim ens, quatenus in *individuis radicatur*, haberet

affe-

affectiones, non posset in *genere* de ente dici, quod istis sit præditum. Nisi *hoc* & *istud* & *illud*, &c. ens esset *unum*, non possem dicere in genere *ens* est *unum*. *Ille* verò ideò enti convenit, quia non *semper*, nec *primariò* (ubi *species* dantur) tractamus *individua*, sed plerumque *speciem* consideramus, quatenus *ens* est, licet possit descensus fieri ad *individua*. Sic dicimus, *homo*, quatenus *ens* est, (nam quatenus homo est, est *risibilis*) est e. g. *dependens*, licet possit hoc ipsum quoque dici de *Paulo* & *Johanne*.

III. An affectiones differant ab ente realiter?

Quidam statuunt affectiones ab ente realiter differre, scilicet secundum *analogiam*. Quidam hoc ipsum aliis nominibus efferunt, & dicunt, quod differant *modaliter*, scil. *ex natura rei*. Alii quod *formaliter*, scil. *secundum rationem tantùm* distinguuntur: & horum nonnulli in suis scriptis fluctuant, ut non possis scire quid sentiant. Nos breviter ita hanc controversiam decidemus, quod quædam *formaliter*, ut *unitas* unius indivisibilis, *bonitas*, *dependentia*, &c.. quædam verò *realiter* ab ente differant, quæ *non mutuâ* separatione præsertim cognoscuntur, ut *unitas* unius indivisibilis: e. g.

anima

anima & *corpus* in *vita* ſunt *unita*, in *morte* perit *unio*. Sic *compoſitio* ſe habet, e. g. *elementa* in corpore *miſto* ſunt in ſtatu *compoſitionis*, cum *corumpitur* miſtum, perit illa *compoſitio*. Ita enim ſe habet *communicatio*, e. g. *anima* quamdiu in corpore *habitat*, corpori *communicat* ſuas facultates; poſtquam receſſit, ceſſat *communicatio*.

IV. An affectiones inter ſe differant realiter?

Diſtinguendum inter modos *tantùm diſtinctos*, & *ſimul oppoſitos*. *Illi* inter ſe differunt *formaliter*, ut *unitas*, *bonitas*, &c. ſunt *diſtinctæ*, non *oppoſitæ* affect. *Iſti* verò diſtant *realiter*, ut *cauſa* realiter differt à *cauſato*, *dependens* ab *independente*, &c. propter oppoſitionem, quæ *eodem* reſpectu *ſimul* non poteſt eſſe in *uno* ſubjecto.

AXIOMATA.

I. Affectiones *entis* competunt, non entis *modis*.

Duæ hic diſtinctiones ſunt obſervandæ; 1. Modus ſumitur vel *abſtractè*, quatenus præſcinditur ab *eſſentia*, & in ſuâ *formali* ratione conſideratur. Ita valet regula; vel *concretè*, quatenus ſimul implicat eſſentiam.

Ita

Ita non valet regula, quia *eſſentiæ*, quæ ſub tali modo *concretè* latitarat, omninò conveniunt *affectiones*. Rectè dico, omne *dependens* eſt *finitum*. 2. Competit aliquid alii *primariò*, alii verò *ſecundariò* & ſecundum *analogiam*. Affectiones *primariò* competunt *enti*, *ſecundariò* & *analog.* etiam *affectionibus*. Sic *unum* dicitur vel *ſimplex* vel *compoſitum*. *Abſolutum* & *reſpectivum* in omnibus ferè occurrit: *affectionibus* diſtinctio *realis* ſecundum *analogiam* competit *modis* quoque *oppoſitis*, &c.

II. Affectiones *enti* non addunt aliquid *poſitivi*.

Omne enim *poſitivum* ſpecialiter dictum *ens* eſt, & omne *ens* habet *affectiones*. Ita *affectio* iterum haberet *affectiones*, quia *ens* eſſet; ipſius *affectiones* iterum *aliàs*, qaia viciſſim *ens* eſſent, & ſic in *infinitum*. Iſtud, quod addunt, eſt cujuſvis affectionis *propria conceptibilitas*, quam à conceptum eſſentiæ *diſtinctam* habet. Iſta verò conceptibilitas conſiſtit vel *negatione*, ut conceptus *unitatis* in *idiviſibilitate*; vel in *reſpectu*; in conceptus *cauſati* reſpectum involvit ad *cauſam*; vel in *peculiari ſtatu*: quomodo elementum *alio* in *ſtatu* eſt, antequam *miſtum* intrat, quia tum eſt *completum*, & viciſſim

in

in *alio*, quando *mistum* cum *aliis* constituit, sic enim est *incompletum*.

III. Affectio non *exterminat* ens, sed *determinat*.

Modis sequitur *rem*, & accommodat se ad indolem *entis*, non verò ipsi *opponitur*. Sed posset objici, *corruptibilitas* est *affectio* entis; ista verò *destruit* rem, cujus est affectio. Resp. Verus sensus axiomatis hic est: *Nulla affectio est contradictoria suo subjecto.* Quando ergò dico, *creatura* est *corruptibilis*, nulla inest propositioni *contradictio*: prædicatum non *repugnat* creaturæ, sed ejus *naturam* arguit, quod non sit *immutabilis*, quia alias *Deus* esset.

Do-

Doctrina Specialis.

DE
Affectionibus in Specie.

TRACTATUS PRIOR:
De Affectionibus Unitis.

CAPUT II.
De Affectionibus Unitis in genere.

PRÆCEPTA.

I. Affectiones *unitæ* ſunt vel *primariæ*, vel *ſecundariæ*.

Diſtinctio hæc *unitarum* affectionum inde pronaſcitur, quia *quædam* eorum, quæ *ſimpliciter* de ente prædicantur, magis *intrinſecè* cum *eſſentia* ejus ſunt *connexa*, adeoque ipſam eſſentiam *penetrantius* ſub ſua *conceptibilitate* exprimunt: quædam verò non *extrinſecus* eſſentiam rei implicant, & magis *fines* eſſendi, quam ipſum *eſſe* involvunt. *Iſta* dicimus affect. *primarias*; *hæc* vero *ſecundarias*.

II. Affectiones unitæ *primariæ* ſunt tres: *unitas*, *veritas*, *bonitas*.

Hæc inter ſe *differunt* ut abſolutum, reſpectivum, & indifferens. Nam *unitas* eſt affectio entis *abſoluta*, quæ abſque ullo reſpectu ſimpliciter eſſentiam ſub indiviſione denominat. *Veritas* eſt proprietas *reſpectiva*, quæ in ſua conceptibilitate ſubinfert relationem ad intellectum, eamque enti eſſentialem à poſteriori. *Bonitas* verò *indifferenter* ſe habet ad abſolutum & reſpectivum. Bonum enim dicitur aliquid vel *in ſe*, vel in *reſpectu ad aliud*. Bonum *in ſe* alio nomine *perfectum* dicitur: Bonum *ad aliud* peculiari nomine caret, & generis ſui appellationem retinet, ita ut bonum in ſpecie dicatur.

III. Secundariæ ſunt: Duratio, ubietas, & cognoſcibilitas.

PROBLEMA.

I. An perfectio tranſcendentalis ſit entis affectio; & ſi affectio?
II. An pertineat ad disjunctas, an verò ad unitas; & ſi ad unitas?
III. An peculiaris ſit affectio?
IV. An verò ad bonitatem ſit referenda?

Deliberandum diu, quod ſtatuendum ſemel.

mel. De *perfectione transcendentali* magnæ apud Metaphysicos inveniuntur dissentiones. Alii eam planè è Metaphysicis affectionibus exterminant. Alii, licet eam admittant, locum tamen competentem ipsi non assignant. Ad quatuor autem potissimum sententias revocari possunt diversa Philosophorum judicia.

1. Sunt, qui contendunt, *perfectionem transcendentalem* non esse *affectionem* entis, sed *ipsam ejus essentiam*, alio tantùm *nomine* expressam, & ideo potiùs ad *Synonyma* esse reducendam, uti res, aliquid, natura, &c. Rationem dant hanc, quia nihil addit enti. Resp. *Positivum* quid *rigorosè* dictum non debet addere enti *affectio*. Propriam autem *conceptibilitatem* quod non addat, falsò putatur. Omninò superaddit enti *negationem defectus in esse*, id est, dicit *nihil* eorum *abesse*, quæ ad *essentiam* rei requiruntur. Sed dicunt, sine *perfectione essentiali* non potest ens concipi, ergò non habet *propriam conceptibilitatem* à conceptu *entis* distinctam. Ast quidni possit? Cum concipimus essentiam *præcisè*, concipimus quidem rem *perfectam*, interim tamen non simul intellectus noster *distincto* & *expresso* conceptu intuetur ipsam *indefectibilitatem*, etsi ipsa *implicetur* sub voce *essentiæ* (uti Dn. Scheiblerus

blerus loquitur) Quemadmodum, cum *essentiam* apprehendimus, ita tamen, ut non simul *distinctè* & *expressè* penetremus *indivisibilitatem.* Ergo *perfectio* habet *propriam conceptibilitatem*, & per consequens *formaliter* ab *ente* distinguitur. Contra hanc primam sententiam facit & hoc, quod *perfectio* de *ente* non συνωνύμως, ut ipsam *essentiam* exprimat, sed tantum παρωνύμως dicatur, quod *affectionum* indolem arguit (cæteris paribus) Rectè dicimus, *ens* est *perfectum :* perperam, *is* est *perfectio*, sic enim recepto usui loquendi *Philosophico* vis infertur.

2. Statuunt non pauci, eam numerandam esse *inter disjunctas*, ut dicatur : omne ens est vel *perfectum*, vel *imperfectum*, etiam tum, quando de perfectione *essentiali* res est. Ad illud obtinendum *hoc* atque *illud* ens imperfectum producunt, utpote *dispositionem* ad habitum, quantitatem *crescentem*, *infirmam* fidem, *motum*, &c. Nos imperfectionem *accidentalem* in plerisque horum & similibus dari facilè damus ; sed à Metaphysico *essentialis*, quæ *transcendentaliter* ens denominet, & in *ipsa* essentia *defectum* esse dicat, postulatur. Hanc nullo modo dari, neque allegatis exemplis inesse affirmamus. Primnm & invictum principium est : *Impossibile est idem simul esse & non esse.*

Ergo

Ergo impoſſibile etiam eſt, quoddam, quod *eſt*, non habere *omnia*, quæ ad *eſſe* requiruntur; *eſſet* enim & *non eſſet* ſimul. *Eſſet*, quia *ens* vocatur, *non eſſet*, quia non omnia haberet ad *eſſentiam* neceſſaria, quæ tamen in *indiviſibili* conſiſtit, adeo, ut vel tota *adſit* vel tota *abſit*.

3. Dantur etiam, qui ſtatuunt, quod *perfectio* conſtituat *peculiarem* inter *unitas* primarias *affectionem*. Ratio eorum hæc eſt, quia datur adhuc aliquod *prædicatum*, quod ab ente *poſitivo reali actuali* formaliter differt, illud *adæquate* & *reciproce* denominat & modificat, & tamen ad nullam reliquarum *unitarum* referri poteſt. Illud vocant *perfectionem*, cujus *propriam conceptibilitatem* dicunt eſſe *negationem defectionis*. Verum *termini* præter *neceſſitatem* multiplicandi non ſunt. Non ſine gravi cauſa deſerenda eſt veneranda antiquitas, juvandi potius ſunt, quam de ponte dejiciendi ſenes. Nos putamus, quod poſſit commode ad *bonitatem* referri.

4. Quarta ergo ſententia de *perfectione*, quæ mediam viam tenet, noſtra eſt, quod ſcilicet *perfectio* ad *bonitatem* referenda ſit. Fundamentum noſtræ ſententiæ poſitum eſt in notiſſima illa diſtinctione, qua *bonum* dicitur vel *abſolute*, vel *reſpective*. *Bonum*

absolute ſic dictum eſt ipſum *perfectum* formaliter. *Bonum reſpective* dictum eſt illud, quod communiter hoc nomine venit. Pleniorem deductionem ad caput de Bonitate reſervamus.

CAPUT III.

De Unitate.

PRÆCEPTA.

Æquivocationis evolutio.

I. *Unitas* eſt vel per *ſe*, vel per *accidens.* Unitas per *ſe* eſt,quæ ſine complexione *plurium* entium *completorum* exhibet *ens* per *ſe*,quatenus illud eſt *indiviſum* in ſua *eſſentia* vel *hypoſtaſi.* Unitas per *accidens* eſt,quæ *plura* entia *completa* per *extra-eſſentialem* conjunctionem redigit ad *aliquam* indiviſionem, & ita *ens* per *accidens* exhibet. Fit hæc vel per *concretionem*, vel *aggregationem*, vel *conſociationem.*

§. 1. Unitas *per ſe* mox pluribus explicabitur Theor. 3.

§. 2. Unitas *per accidens* non *uno*, ſed *pluribus* entibus abſolvitur, quod deſcriptio noſtra expreſſe indicat. Quæ enim *unum* per

per *accidens* dare debent,non poſſunt inter ſe *eſſentialiter* idem eſſe.

§. 3. Porro *plura* illa *entia*, ex quibus *unum* per *accidens* conſtituitur, *completa* ſint oportet, cum *incompleta* ordinentur ad *indiviſum* aliquod per *ſe* conſtituendum. E. G. Quando *materia* & *forma* uniuntur, licet *plura* ſint, tamen *unum* per *ſe* inde reſultat,ſunt enim duo *incompleta* entia, quæ per modum ἐντελεχείας & δυνάμεως ſe reſpiciunt. Hoc modo ad ſe invicem ſe non habent entia *completa*. Ferrum, ſive cum igne, ſive cum auro, vel quacunque alia re conjungatur, non aliud niſi *unum* per *accidens* cum eo conſtituit. Hinc nata eſt regula Philoſophica: Ex *duobis completis* non fit *unum per ſe*.

§. 4. Requiritur etiam ad *unum* per *accidens conjunctio extra-eſſentialis* deprompta ab aliqua σχέσει, quæ enti ipſi, *quatenus* ens eſt,*intrinſece* non competit; qualis *habitudo* eſt, cum propter unitatem *loci*,aut *temporis*, aut *alius* cujuſdam conditionis *extrinſecæ* quibuſdam actu *diviſis* entibus tribuitur aliqua *unitas*: ut cum *multi* homines ſunt in *uno* templo, *multi* ſimul *eodem* tempore vivunt: *multi* ſimul *unam* conſtituunt rempublicam,&c.

§. 5. *Terminus* conjunctionis *plurium* eo-

rumque *completorum* entium eſt *aliqua indiviſio*. Quæcunque enim de *unitate* aliquo modo participant, illa quodammodo etiam ad *indiviſionem* tendunt. Qualiſcunque *unitas* qualemcunque infert *indiviſionem*. Cum autem plures dentur gradus *diviſionum* qui *unitati* obſtant, non *univerſos* negat hæc *indiviſio*, ſed per certi gradus remotionem *unum* tale per *accidens* conſtituit. Sic exercitûs *indiviſio* negat *diviſionem* reſpectus ad *diverſos* duces. Sic *indiviſio* aquæ ſalſæ negat *diviſionem* localem. Unde & hoc patefit quod *unum* per *accidens* recipiat *magis* & *minus*. *Magis unum* per *accidens* eſt,quod admittit diſtantiam *localem* (*expreſſiſſimum* iſtum *diviſionis* gradum)ut exercitus; quam quod ſine *hac* diſtantia *unum* eſt,aqua ſalſa,ferrum ignitum,&c. quia illud magis ab *uno* per *ſe* ejuſque natura recedit: hoc vero propius ad ejus indolem accedit.

* §. 6. *Unitas* per *accidens* fit vel per *concretionem*, quando ſcil.*accidens* cum ſuo *ſubjecto* (ut in *homine dicto*) vel etiam *accidens* cum *alio ſubjecto* conjungitur, & quaſi concreſcit, ut *Matheſis* & *Medicina* in *Medico-Mathematico*; Vel per *aggregationem*, qua *plures* res per *ſe* diviſæ, ſive *cum*, ſive *ſine* aliquo ordine per conjunctionem aliquam accidentalem *indiviſionem* ſortiuntur. *Cum* or-

ordine *aggregatum* eſt e.g. reſpublica, & dicitur *ordinatum* : *ſine* ordine, e.g. ſtrues lignorum, & dicitur *inordinatum* ; Vel per *conſociationem*, quæ plerumque inter contactum *localem*, quo res vel *leviter cohærent*; & per externam *appoſitionem* ſibi junguntur, ut per gluten, ſuturam, &c. vel ſuo modo *intrinſecus ſe permeant*, (licet citra unionem eſſentialem, quæ conſtituat unum per ſe) ut fit in aqua calida.

II. Unitas eſt vel *rei* vel *rationis*. Unitas *rei* eſt, quæ citra omnem *intellectus* operationem enti *intrinſece* in ſtatu *ſingularitatis* competit. Unitas *rationis* eſt natura aliqua *communis*, per operationem *intellectus* à multis *abſtracta*, & aptitudinem habens *eſſendi* in multis.

§. 1. Hanc *diſtinctionem* quidam referunt ad *disjunctas* entis *affectiones*, ut vi iſtius dicatur: omne ens eſt vel *univerſale* vel *ſingulare*. Verum *affectiones* ſunt *reales*, & competunt enti præter *mentis* noſtræ operationem *intrinſece*. Ergò illam ad *diſtinctiones* unitatis referimus, eaſque non *reales*, ſed *nominales* tantum, quia nuda unitatis *æquivocatio* per iſtam inſinuatur.

§. 2. *Univerſalitas* vero ſeu unitas *rationis* ſumitur vel *materialiter*, pro *convenientia* multorum ſingularium in *aliquo eſſe*, & ſic

sic dicitur universalitas *in multis*, ut homo videt, leo videt, equus videt, ergo visus universaliter iis inest. Vel, *formaliter*, pro natura *abstracta* à singularibus, & *præcise* sub unitate repræsentata, quæ *divisim* in pluribus multiplicari potest; & sic dicitur universalitas *post multa*. Sic ab homine & bruto *abstrahitur* animalitas.

§. 3. Porro universale est vel in *causando*, scilicet *causa* universalis: Vid. cap. 16. vel in *prædicando* scil. *propositio* universalis: vel in *essendo* ad quod (ut ex præcedentibus patet) requiritur *realis* multiplicitas & *mentalis* unitas: vel in *cognoscendo*, scil. *signum* aliquod sive *in* animo sive *extra* animum, quod plura repræsentat.

§. 4. Unitas *rationis* seu universalitas per se non spectat ad contemplationem *unitatis*, quia *re* non datur, qualem tamen hîc quærimus, sed tanquam *extrinseca* enti ex operatione *intellectus* nascitur.

§. 5. Sed nec unitatem *quantitivam*, quæ per sui collectionem *numerum* efficit, hic investigamus, verum *entitativam*.

Formalis ratio.

III. Unitas est *indivisio* entis (i.e. *negatio* divisionis essentiæ, ut illa à seipsa *non* sit *divisa*.)

§. 1.

§. 1. Remota unitate per *accidens* & unitate *rationis* ad unitatem *rei* & per *ſe* noſtram deſignamus mentem. Hujus *formalem* rationem dicimus eſſe *indiviſionem*, quod indicatur *tum ex oppoſito* unius, quod eſt *multa;* nam *multa* dicimus, quæ à ſe invicem *diviſa* ſunt, ergo *unum* erit, quod *non* eſt *diviſum* à ſe; *tum ex modo apprehendendi* noſtro; nam ſimulac *unitatem* audimus, mens ſibi talem format conceptum, quo res non diviſa, non ſeparata à ſeipſa ſiſtitur. Unde quidam dicunt, quod *indiviſio* poſſit vocari *indiſcrepantia* entis à ſeipſo.

§. 2. Exprimimus autem unitatem per *actum* potius, quam per *potentiam*, & dicimus eam conſiſtere in *indiviſione*, non in *indiviſibilitate*. Mens enim noſtra, cum unitatem *formaliter* apprehendit, non ſimul attendit, an ſit *diviſibilis*, an *indiviſibilis*, ſed abſtrahit à *diviſibilitate* (ſeu capacitate ad ſolvendam unitatem) & *indiviſibilitate*. Dicit ergo *unitas* negationem *diviſionis*, non *diviſibilitatis* quia datur etiam unum per ſe *diviſibile*.

IV. Unitas eſt vel *indiviſibilis* vel *diviſibilis*. *Indiviſibilis* eſt, juxta quam ens ita *indiviſum* exiſtit, ut neget plura *realiter* diſtincta, in quæ reſolvi poſſit. *Dicitur etiam unitas ſimplex & ſimplicitas.*

§. 1. Mens noſtra cum unitatem *abſtracte* con-

considerat ſub *actu* indiviſionis, non ſollicita eſt, an illud quod *actu* indiviſum eſt, *potentia* ſit diviſibile. Cum vero *particularia* intuetur, *diſtinctionem* animadvertit.

§. 2. Dividitur autem unitas *indiviſibilis* in eam, quæ *abſolute* talis eſt, & quæ *ſecundum quid*. Unitas *abſolute* indiviſibilis competit *ſoli Deo*, & diſtinguitur in eo ab iſta, quæ *ſecundum quid* dicitur, quod *independenter*, citra participationem *extrinſecam* ab alio *eſſentialiter* priore *indiviſibilis* eſt.

§. 3. Unitas *diviſibilis* eſt, juxta quam ens ita *indiviſum* exiſtit, ut contineat in ſe plura *realiter* diſtincta, in quæ *reſolvi* poſſit. *Dicitur etiam unitas compoſita ſeu compoſitio.*

In hac Unitate *plures* res concurrunt, & ſic unum *indiviſum* conſtituunt. Sic e.g. Homo eſt unus, non unitate *indiviſibili*, quia continet in ſe duo *realiter* diſtincta principia, in quæ *reſolvi* poteſt, ſcilicet *animam* & *corpus*.

IV. *Unio* eſt concurſus *plurium* ad *unum* aliquod *indiviſum*.

§. 1. Unitatis *diviſibilis* modo explicatæ principium eſt *Unio*, propterea & iſta hîc deducenda. Sumitur vero *unio* vel in *actu*, & ſic idem eſt, quod unitio, ſcil. *actio* conjungens; vel in *ſtatu*, & ita denotat *conditionem* rerum

rerum ad *indivisionem* aliquam reductarum. Nos hac vice considerabimus eam in *statu*, misso *actu*, qui transitorius est.

§. 2. Unio est vel *verbalis*, in nuda *vocum* convenientia; vel *realis* in *concursu* plurium distinctorum *entium* ad *unum* aliquod *indivisum* constituendum, consistens. Realis est vel *per se*, quæ analogice iterum dividitur in *Essentialem* & *Personalem*; vel per *accidens*, & dicitur unio *accidentalis*.

§. 3. *Essentialis est, qua plura incompleta ad se invicem ordinata in intrinseca communione ad unum indivisum essentiale coaluerunt.* Sic *essentialiter* uniuntur *forma* & *materia* in corpore. Atque *hæc* unio non tantum est in composito *essentiali*, sed etiam *integrali*, quia & in hoc *una* per se *essentia* (licet *partialiter* respectu *materiæ*) resultat. Sic elementa in mistis *unita* sunt *essentiali* unione. *Analogice* autem unio *essentialis* est inter *partes integrantes*.

§. 4. *Unio personalis est, qua duæ naturæ ita uniuntur, ut constituant unam personam.* Hujus exemplum præter *Salvatorem* non datur.

§. 5. *Unio accidentalis est, qua res plures accidentaliter conjunguntur ad unum per accidens constituendum.* Hæc datur vel inter *accidens* & *substantiam*, ut in docto: vel inter *accidens* & *accidens*, ut in pomo sapor & odor:

odor: vel inter *ſubſtantiam & ſubſtantiam*, quæ concurrunt vel per *confuſionem*, ut in decoctis medicis; vel per *aggregationem*, ut in acervo tritici; vel per *aſſiſtentiam*, tam in *contiguis*, quam *continuis*. Unio accidentalis diſtinguitur etiam in *interiorem*,& *exteriorem*.

PROBLEMATA.

I. An diviſio ab alio ſit eſſentiale requiſitum unitatis.

Quidam hoc affirmant & ideo talem *unius* deſcriptionem dant: unum eſt, quod in ſe *indiviſum* eſt,& *diviſum* à quolibet alio. Verùm *diviſio ab alio* relationem infert *ad aliud*. Unitas vero eſt affectio *abſoluta*,proinde *abſolutam* poſtulat *formalem* rationem, *Multitudinis* potius *eſſentiale* requiſitum eſt *diviſio*, ſecundum vulgatam deſcriptionem: *Multitudo eſt rerum diviſio, per quam entia multiplicantur & inter ſe diviſa ſunt*; proinde non poteſt ſimul implicari in eſſentia *unitatis*, quæ *multo* opponitur. Poteſt etiam ſine *diviſione* ab alio *unitas* eſſe citra ullam imperfectionem,quia Deus omnino *unus* eſſet,&quidam *perfectiſſime* ſi omnes ſuas creaturas (quod per abſolutam potentiam poteſt) deſtrueret, ſicuti perfectiſſime unus fuit antequam eas creavit. E.

II.

II. An unum & multa indicent disjunctam entis affectionem?

Neg. Vox *multa* duplicem poteſt habere ſignificationem. Primo enim notare poteſt *multas partes* unius entis, ut ens dicatur *multa* quod *multas* habet *partes*. Hoc modo affirmari poſſet theſis, quia ſic diviſio entis in *unum* & *multa* æquipollet diviſioni in *ſimplex* & *compoſitum*. Sed hæc acceptio minus conveniens eſt. Secundo vox *multa*, quando de *ente* (non *entibus*) dicitur, poteſt accipi pro *uno per accidens*, quod *multa* in ſe continet, & ita diſtinctio entis in *unum* & *multa* coincidit cum diſtinctione inter unum per *ſe* & per *accidens*. Verum hæc diſtinctio eſt tantum *nominalis* & *æquivoca*; *Disjunctæ* vero affectiones dicunt *diſtinctiones* in inferiora *paronymica*. *Unum* & *multa* in nudo *nomine* conveniunt; nam multa non ſunt *ens*, ſed *entia*: *Disjunctivæ* vero affectiones in aliquo conceptu *reali* conveniunt.

III. Quænam inter unitatem & multitunem intercedit oppoſitio?

Reſp. *Multitudo* variis modis *unitatem* reſpicit, & propterea etiam aliter atque aliter ei *opponitur*. *Primo* multitudo eſt *rerum potentia diviſarum*, id eſt, à ſe invicem, *diviſibilium*,

bilium, quales sunt partes *integrantes* in toto. *Hæc* multitudo si comparatur ad *istum* unum, quod omnes partes continet; tum quatenus *omnes* partes *simul* sumuntur, multitudo *unitati* plane non opponitur, & ita non *re*, sed *ratione* tantum ab ea discrepat. Si vero *una* pars confertur cum *reliquis* e g. cor cum omnibus aliis corporis partibus, istius *unitas* harum *multitudini* per *contradictionem* implicitam opponitur. Multum enim involvit *non unum*; & unum negat *divisionem* quam ponit *multitudo*. *Secundo* datur etiam multitudo *rerum actu divisarum & separatarum*, ut cum multi homines congregati in foro. Istæ res *vel non spectant ad unum aliquam communem essentiam*, ut homo, leo, equus, canis, &c. Horum unum si cum reliquis sub conceptu unius & multi *formaliter* confertur, *oppositio* itidem est *contradictoria* scil. implicita, *Vel unam essentiam antea constituerunt aut constituere debuerunt*, partes integrantes separatæ. *Talium* multitudo quando comparatur ad *istam* unitatem, quam res omnes antea *habuerunt* vel habere *debuerunt*, opponitur illi *privative*: talis enim multitudo *defectum* notat. Hæc quæ jam dicta sunt, eo tendunt, ut ostendatur, quomodo *unitas* & *multitudo* sibi opponantur in *formali*, quod in *indivisione* & *divisi-*

visione consistit. Nam quoad *materiale* opponuntur etiam *relative* & *contrarie*. Numerus definitur *multitudo* ex *unitatibus* collecta. Quatenus ergo multitudo *numerica* componitur ex *unitate*, quæ est *principium* numeri, eatenus exsurgit oppositio *relativa*; nam *numerus* respicit *unitatem* tanquam *partem* sui *aliquotam*, & absque ea intelligi non potest; & *unitas* (*arithmetica* scil.) respicit *numerum*, eumque in conceptu suo implicat. *Contrarie* etiam sibi opponuntur *unitas* & *multitudo*; quando, misso illo respectu, *unum*, & *multa* considerantur, tanquam duo *positivi* termini, ex quibus cognosci solet *contrarietas*.

IV. *Quid unitas enti superaddit?*

Scinduntur in hac controversia *Metaphysici* in varias sententias. Quidam *negationem*, quidam *positivi* quid, quidam *privationem* putant superaddi ab *unitate*. Nos singulas examinabimus, ut veram inveniamus.

1. Ad *positivum* quod attinet, tale quod non superaddat *unitas*, ita probamus: Si unitas est in se ens *reale*, & omne ens reale *unitatem* pro *affectione* habet, sequitur, quod etiam *ipsa unitas* tanquam *ens* pro *affectione* habeat *aliam unitatem*. Consequens est absurdum, quia ista unitas iterum aliam, & hæc aliam

aliam haberet, uſque in infinitum. Ergo & antecedens.

2. Sunt, qui *privationem* enti per *unitatem* ſuperaddi putant, non quidem *ſtricte* ſic dictam, in *ſimilitudine* tamen ipſi reſpondentem. Ratio ipſorum hæc eſt, quia *unitas* ſemper adhæreat enti *reali*, ſicut *privatio*. Verum *privatio* dicit *abſentiam* ejus quod *ordinarie* ſolet *ineſſe*. Sequeretur ergo, quod *multitudo* (cui opponitur *unitas*) *ordinaria* eſſet *affectio* entis, & potiori quidem jure, quam *unitas*, cum tamen per *multitudinem* non *ens* denominetur, ſed *entia*.

3. Quia ergo unitas non ſuperaddit *enti* aliquid *poſitivi*, vel *privativi*, relinquitur, quod addat *negationem* ſcil. *diviſionis*, una voce *indiviſionem*. Hæc competit enti *reali*, non quaſi ipſi *adhæreat* (ut loquuntur) inſtar *privationis*, ſed quia de ente *reali* aliquid negat.

V. *An unitas conſiſtat in indiviſibilitate?*

Neg. 1. Quia *formalis* ratio cujuſque *affectionis abſtractiſſimum* ejus debet ſiſtere *conceptum*, qui dicat *qualis* in *ſe ſit*, non *quomodo* in *tali* vel *tali* ſpecie *ſe habeat*. Indiviſibilitas naturam *unitatis indiviſibilis* exprimit, quæ *ſpecies* unitatis eſt, non unitas *abſtracte* ſumpta, quam *mens* apprehendit in

in *uno*, antequam, an *indiviſibile* ſit, an *indiviſibile* cogitet.

2. Quia (quod ex prima ratione fluit) datur etiam unitas *diviſibilis*. Equus ſane unum quid eſt, & nihilominus poteſt dividi in animam & corpus, Sol unum eſt,& tamen ex materia & forma conſtat, quæ realiter à ſe invicem diſtinctæ ſunt.

Quicquid ergo repugnat *ſpeciei* unitatis (*diviſibilis* unitas ſimul non poteſt eſſe *indiviſibilis*) illud non eſt *formalis* ratio ejus, quia nulla *formalis* ratio repugnat *ſpeciebus* ejus, cujus eſt *formalis* ratio. Quantitatis *continuæ* formalis ratio eſt *extentio*. Ea ſane eſt in *linea*, *ſuperficie* & corpore. Nulla ſpecies eam reſpuit.

VI. *Utrum ad complendum unitatis conceptum, ſeu ad formalem rationem concipiendam indiviſioni adjungenda quoque ſit incommunicabilitas, ut res ſimul ut ſingularis apprehendatur.*

Neg. 1. Quia, ſi alia *tranſcendentia* ad ſuam *formalem* rationem *unum* tantum conceptum admittunt, probabile eſt, *unitatem* multo magis *uno* conceptu contentam eſſe.

2. Quia *incommunicabilitas* illa *quidditativa* non eſt *adæquata* unitati proprie dictæ, ſed *latius* patet; determinat quidem unita-

tem

tem *rei* & excludit unitatem *rationis*, quæ universalibus cõvenit; Interim tamen non circumscribit unitatem *per se*, sed etiam ei, quæ *per accidens* dicitur, communis est. Hoc & istud ens *per accidens* (e.g. mundus) in plura ejusdem naturæ divisibile non est, ergo *quidditative* est *incommunicabile*.

3. Quia consistere potest cum eo, quod unitatem *per se* tollit ac destruit, scil. cum ente *per accidens*, quod *intrinsece* divisum est in plura entia *completa*, qua divisione data, tollitur i ndivisio unitatis *per se*.

VII. *An universalitas & singularitas sit disjuncta entis affectio?*

Neg. Multi hoc statuunt, sed non adeo commode. Universale enim in *essendo*, quod proprie hic intelligunt, non est *reale* quid, nec citra *mentis* operationem in rerum natura datur. At *affectiones* entis sunt *reales*, & rei competunt, etiam nullo hominum cogitante. Alterum ergo membrum cum cadat, non exsurget inde *disjuncta affectio*. Sed quid de *singularitate* statuendum est? Resp. Ea pertinet ad unitatem, est enim ipsa *unitas rei*, de qua supra egimus.

VIII. *An universalia circa mentis operationem dentur in rebus?*

Neg. Universalia *formaliter* non dantur in

in rebus citra mentis operationem. Abſtrahuntur enim à multis ſingularibus, quod ope intellectus fit. *Fundamentaliter & materialiter* ea dari in rebus qui dicit, ille multa ſingularia, quatenus ſingularia ſunt, dicit univerſalia.

IX. *An unio realis recte dividatur in eſſentialem, ſuppoſitalem & accidentalem?*

Neg. Membra *dividentia* non debent ſibi invicem eſſe *ſubordinata.* Contra hanc regulam peccat iſta *diviſio,* quia pleraque exempla ſuppoſitalis unionis ſunt accidentalis etiam Exempla; quod de ferro ignito, aqua ſalſa, elementis in miſto, &c. clarum eſt. Sed opponitur: Sufficit ſi *formaliter* ſint oppoſita, licet *materialiter* ſe contineant. Verum *Suppoſitalis* & *accidentalis* non ſunt *formaliter* oppoſitæ. Nam de unione ſuppoſitali *formaliter* conſiderata in pleriſque exemplis poteſt dici oppoſitus terminus ſecundum *formale,* ſcilicet unio accidentalis, e.g. ferrum ignitum, &c.

Formaliter autem opponi dicuntur ea, quorum *formales rationes* opponuntur. Propter hanc ergo difficultatem nos ſupra *accidentali* unioni opponimus non *ſuppoſitalem abſolute* & in tota ſua latitudine ſumptam, ſed *talem,* ſcilicet *perſonalem* Salvatoris noſtri; Hæc enim non conſtituit unum *per acci-*

accidens; nec tamen in *unam essentiam* per eam coaluerunt *duæ* in Christo *naturæ*, ut *essentialis* dici possit.

X. *Utrum unio personalis constituet unum per se vel per accidens?*

Resp. Dat unum *per se*. Ubi tamen adhibenda est distinctio (quæ applicatur etiam *distinctioni reali*, quando personæ SS. Trinitatis dicuntur *realiter distingui*) inter unum per se *stricte* ita dictum & *secundum analogiam*. Illud dat *essentialis*, hoc vero *personalis* unio. Ratio, cur Christus sit unum *per se*, hæc est, quia humana natura non est nec fuit unquam (secus ac ignis in ferro, &c) per se *completa* ratione *subsistendi*, sed ad divinam naturam se habet per similitudinem *potestatis* ad *actum*; ita ut hoc modo hîc valeat simile Athanasii in Symbolo: sicut anima rationalis & caro *unus* (*per se*) est *homo*: ita Deus & homo *unus* est *Christus*. Illustrabo rem alio adhuc simili: In mistis corporibus sunt principia chymica: illa una cum elementis & forma specifica constituunt unum *per se* (non *per accidens*) non quod non sint completa in *essendo*, sed quia non sunt nec unquam fuerunt cmopleta in *subsistendo*.

AXIOMATA.

I. Omne ens est unum.

Uni-

Unitas enim eſt *adæquata* affectio entis, non *latiſſime* ſumpti, ſed quod ſubjectum *Metaphyſicæ* poſitum eſt. Hinc *unitas* æque late patet, ac ipſum *ens*, ut liceat dicere: Quod non eſt *unum*, illud ne eſt quidem. Ratio regulæ hæc eſt, quia, quod non eſt *unum*, illud eſt *multa*. Multa autem non ſunt *ens*, ſed *entia*; &, ſi *multa* non ab *uno* ſuſtentantur, *nihil* ſunt. Objicitur vero ex Scaligero Ex. 95. ſ. 3. alicujus rei eſſentiam eſſe, non eſſe unum, ſcil *numeri*; quia nempe numerus conſtat *multis unitatibus*. Verũ n. merus non eſt *unitas tranſcendentalis*, ſed *multi...ub* ſcil. aggregatum ordinatum, adeoque ens *per accidens*, quod *unitati tranſcendentali*, quæ ens *per ſe* arguit, opponitur. *Numerus* ergo ſub ſubjecto noſtræ theſeos non continetur, quia ens *per accidens* eſt, unde oppoſitio nulla eſt.

II. Omne quod eſt, eo ipſo quia eſt, ſinſingulare eſt.

Loquitur regula de ente *reali*, objecto Metaphyſicæ: non de ente *rationis*, quale eſt univerſale. Quod ergò de objecto non participat, illud per axiomata ab objecto promanantia dijudicari nequit. Omne ergò ens *reale* habet *unitatem rei*, hoc eſt, eſt *ſingulare*, & quidem ideò quia *eſt*: nam ipſa *eſſentia* rei eſt principium *individuationis*. III.

III. Unitas per ſe non arguit entis perfectionem.

Quia ſcil. jam ante *perfectum* eſt. Ponamus in comparatione hominem & ſolem. Uterque *unum* quid eſt: Uterque habet *unitatem diviſibilem*; & *ſolis* quidem unitas videtur eſſe major,quàm hominis,quia ſol *ſimplicior* eſt homine. Si ergò ex unitate *perfectio* eſſet æſtimanda, ſol eſſet *perfectior* homine. *Unitas* ergò per ſe tantùm dicit rei vel *perfectionis* vel *imperfectionis* indiviſionem. Interim non negamus,quod *unitas* int[illegible]um etiam ſit *comes perfectionis*, & tanquam externum indicium eam ab *imperfectione* diſtinguat,quodVallesius in ſacraPhiloſophia c.46.p.163.aſſerit, dum dicit: cum multi ſunt viventiũ *gradus*,qui *perfectione*& *imperfectione* diſtinguuntur, quo quidquam eſt *perfectius*,eo *partes* ejus majorem habent *unitatem*, minúſq; vivere poſſunt,niſi in toto. Plantarum partes diſſectæ vivunt & germinant,ſi ſeorſim in terram inſiguntur. Reptilia diſſecta in multa partes vivunt, &c. Sed hæc nota *perfectionis* eſt tantùm particularis.

IV. In unitate indiviſibili non datur unio.

Diximus ſupra, quod *unio* ſit principium *unitatis diviſibilis*, ut intelligeretur eam ab

indi-

indivisibili excludi. Ubi enim non dantur *plura* realiter distincta, quæ *uniri* possint, ibi non datur *unio*. At in unitate *indivisibili* non dantur *plura* realiter distincta, E. in ea non datur *unio*. Unde patet, quod quando Theologi dicunt, unionem dari personarum SS. Trinitatis, eos non loqui *strictè* & in rigore de unitate, sed latè.

CAPUT IV.

De Veritate.

PRÆCEPTA.

Æquivocationis evolutio.

I. Veritas est vel Metaphysica, vel Logica, vel Ethica.

II. Veritas *Metaphysica* est conformitas *rei* cum *intellectu divino*.

III. Veritas *Logica* est conformitas *conceptus*, vel *orationis* cum *re ipsa*.

IV. Veritas *Ethica* est conformitas *verborum, gestuum*, & *actionum* cum *corde*.

Natura veritatis *Metaphysicæ* Theorem. 12. excutietur Veritas *Logica* conspicitur præcipuè in *enunciationibus* veris, quales sunt, quæ cum *norma* sua, *rebus* ipsis scil.

uti *in natura* sunt, consentiunt. *Ethicè* verax est, in quo *mens, cor* & *os* consentiunt, qui *loquitur*, quod *sentit*, & talem præ se fert, qualis est. Ad *hanc* veritatem non requitur præcisè, ut *res* se ita habeat, uti *recensetur*, modo is, qui loquitur, rem *aliter* non *sciat*. Hinc asserere non dubitamus, posse aliquem simul in una eademque re *veracem* esse, & *mendacium* dicere: *mendacem* esse & *veritatem dicere*.

V. Alio modo veritas alia est vel in *essendo*, vel in *significando*, vel in *cognoscendo*.

VI. Veritas in *essendo* est conformitas *essentiæ* cum *intellectu Dei*.

VII. Veritas in *significando* est conformitas *signi* cum *re signata*.

VIII. Veritas in *cognoscendo* est conformitas *potentiæ cognoscentis* cum *re cognita*.

§. 1. Ut rectè intelligatur, quid sit veritas *in essendo*, propter quam primario hæc contemplatio suscipitur, primùm explicanda est veritas in *significando* & *cognoscendo*.

§. 2. Veritas *in significando* est, quando *signum* potentiæ cognoscenti verè *repræsentat* id, quod *significare* debet; (nam *signum* est, quod potentiæ cognoscenti aliquid *repræsentat*; uti ex capite de *signo* & *signato* infra patebit.) Hinc uti *signa* vel sunt *naturalia* vel *artificialia*, ita eorum *veritas* etiam alio atque

atque alio modo se habet. Sic veritas est in *vocabulis*, quando ita pronuntiantur vel scribuntur, ut res ea, cujus loco substituuntur, intelligatur: in *picturis*, e.g. illustrium virorum, quando verè eos *repræsentant*, in *sermone*, cum id *loquimur*, quod *sentimus*: In *conceptu*, quando, ut res est, *concipitur*. Imò in ipso vultu datur hæc veritas, quando talis est, ut verè inde animus cognoscatur.

§. 3. Ex adverso, falsitas *in significando* est, quando *signum* non *verè* repræsentat id, quod significare *debet*. Sic qui non ita *loquitur* vel *gestus* componit, uti *animus* ipsius affectus est, is *falsitatem* hanc committit.

§. 4. Veritatem in *cognoscendo* dicimus esse conformitatem *facultatis cognoscentis* cum *re cognita*. Per facultatem cognoscentem intelligimus tam *intellectum*, quam *sensum*: nam & sensu fit cognitio, quæ dicitur sensualis. *Conformitatem* verò hîc non *univocam* statuimus, quæ e. g. est inter duas qualitates ejusdem speciei; sed *analogicam*, quæ est inter rem & imaginem ejus. Nam species intelligibilis ut & sensibilis est rei imago.

IX. Veritas in cognoscendo est vel *apprehensiva*, vel *judicativa*.

X. *Apprehensiva* est, qua res, uti est, apprehenditur.

Hæc iterum est duplex: vel *incomplexa*

vel *complexa* : *Incomplexa* veritas datur in terminis *ſimplicibus*, quando rem ſimpliciter extra omnem compoſitionem in ſua eſſentia aprehendimus primâ operatione mentis, ut eſſe Angelos, dari Æthiopes, &c. *Complexa* veritas eſt in *propoſitionibus*, quibus ſub *compoſitione* vel *diviſione* res cognoſcimus, affirmando ſcil. aliquid aut negando, quod eſt opus ſecundæ operationis mentis, ut, hominem generare, diabolum non generare.

XI. *Judicativa* veritas eſt, quæ de jam ante *apprehenſa* veritate judicium format, &, quod vera ſit, probat.

Hæc cadit ſub tertiam mentis operationem, quæ per diſcurſum & Syllogiſmum ſuam functionem peragit.

Formalis ratio.

XII. Veritas (*Metaphyſica* ſcil. & quæ dicitur in *eſſendo*) eſt conformitas *rei* cum intellectu *divino*.

§. 1. Remotis æquivocationibus, genuinam jam veritatis tranſcendentalis faciem contemplabimur : iſtius *formalem rationem* dicimus eſſe conformitatem *rei* cum *intellectu*, non quovis, ſed *divino*. Poteſt quidem reſpectus etiam haberi ad *humanum* intellectum, ſed inde non exſurgit veritas *tranſcen-*

ſcendentalis, quia hic reſpectus rei tantùm competit *accidentaliter* & conſequenter, non quatenus res per ſe *vera eſt*, ſed quatenus *ut vera* cognoſcitur.

§. 2. Alii formalem rationem veritatis putant in *negatione* conſiſtere, nimirum in *negatione fictionis*, & apparentiæ. Sed hæc explicatio nimis popularis, & vulgaris eſt. Vulgus dicit: *verum* id eſt, quod non eſt *fictum* vel *falſum*: Virtus eſt, vitium fugere, &c. Accuratè in naturam veritatis ſi penetratur, per relationem exprimitur, nec quidem *prædicamentalem*, ſed *tranſcendentalem*.

§. 3. In *formali* autem *ratione* non eſt tanta difficultas, cum omnes accuratiores Metaphyſici in eo conſentiant, quod veritas dicat *relationem* & *congruentiam* ad *intellectum*: in explicatione verò hujus *formalis* non exiguus oritur ſcrupulus. Alii enim (ut rem ad ſumman redigam) *conformitatem* illam ad *intellectum* explicant per modum *cognoſcentis* & *cogniti*: Alii verò per modum *menſuræ* & *menſurati*. Nos ſtatuimus, quod intellectus hic ſumendus ſit *indifferenter* & *indeterminatè*, prout præſcindit ab iſtis modis determinatioribus *cognoſcendi* & *normandi*.

DIVISIO.

XIII. Veritas eſt vel *creata* vel *increata*.

XIV. Veritas *increata* est, per quam essentia *divina* refertur ad intellectum *divinum* per modum *identitatis* absque *constitutione.*

XV. Veritas *creata* est, per quam essentia *creata* conformis est menti *divinæ constituenti.*

§. 1. Veritas diversimodè se habet in *creatore* & *creaturis.* Non negandum est, Deum seipsum intelligere, & cognitionem divinam super ipsam essentiam divinam ferri; Interim tamen hoc sit per *simplicem* tantùm cognitionem absque aut ulla *productione*, aut proprie dicta *mensuratione.*

§. 2. In creaturis verò, licet etiam essentia earum intellectui divino objiciatur, ut cognoscenti, ita tamen hoc fit, ut cognitio Divina sit earum mensura, ut Potentia Divina earum causa.

PROBLEMATA.

I. An veritas transcendentalis formaliter tantùm judicanda sit ex conformitate cum intellectu divino? Neg.

Aff. Sunt qui *indifferenter* sumendam esse dicunt *conformitatem* eam ad *intellectum*, sive sit *divinus*, sive *humanus*, modò *divinus* primariò intelligatur. Verùm relatio *intrinseca* & *essentialis*, quæ *veritati* dat *esse* suum,

ſuum, res tantum trahit ad *divinum* intelle-ctum; Ille enim rerum *veritatem* terminat. Referuntur quidem res etiam ad *creatum* intellectum, quatenus movetur iſte, ut *cognoſcendo* eas ipſis fiat *conformis*. Sed hæc *relatio* eſt tantùm *accidentalis* & *extrinſeca*, & non facit, ut res *ſit vere*, ſed potiùs, ut *verè cognoſcatur*. *Creatus* enim intellectus, qui *falli* poteſt, *terminatur* à rebus: non res à *creato* intellectu. Ergò ex *relatione* ad *talem* intellectum oritur non veritas in *eſſendo*, ſed tantùm in *cognoſcendo*, quæ *æquivocè* tantùm in *Metaphyſica* dicitur *veritas*, & propriè ad *Gnoſtologiam* pertinet. Sed objicitur, res *artificiales* tamen referendæ ſunt ad intellectum *humanum*, qui ipſarum *norma* eſt. Reſp. Res *artificiales* ſunt entia *per accidens*, quia ſemper *duo* involvunt, ſcil. opus *naturæ* & opus *artis*. Ita ergò ſumptæ non participant de *objecto Metaphyſicæ*: & propterea etiam à participatione *affectionum ejus* excluduntur. Quamvis verò in ſua *ſimplicia* reſolvantur, nihilominus tamen ultimo ad intellectum *Dei* referuntur. *Immediatè* quidem ad intellectum *artificis* habent reſpectū: *Mediatè* verò ad *Dei* etiam intellectum referuntur, tum quia omnis ars *Dei* donum eſt, tum etiam quia homines res *artis* efficiunt per imitationem aliarum

XIV. Veritas *increata* eſt,per quam eſſentia *divina* refertur ad intellectum *divinum* per modum *identitatis* abſque *conſtitutione.*

XV. Veritas *creata* eſt,per quam eſſentia *creata* conformis eſt menti *divinæ conſtituenti.*

§. 1. Veritas diverſimodè ſe habet in *creatore* & *creaturis.* Non negandum eſt,Deum ſeipſum intelligere,&cognitionem divinam ſuper ipſam eſſentiam divinam ferri; Interim t[illegible] nen hoc ſit per *ſimplicem* tantùm cog[illegible]onem abſque aut ulla *productione,* aut proprie dicta *menſuratione.*

§. 2. In creaturis verò, licet etiam eſſentia earum intellectui divino objiciatur, ut cognoſcenti, ita tamen hoc fit, ut cognitio Divina ſit earum menſura, ut Potentia Divina earum cauſa.

PROBLEMATA.

I. An veritas tranſcendentalis formaliter tantùm judicanda ſit ex conformitate cum intellectu divino? Neg.

Aff. Sunt qui *indifferenter* ſumendam eſſe dicunt *conformitatem* eam ad *intellectum,* ſive ſit *divinus,* ſive *humanus,* modò *divinus* primariò intelligatur. Verùm relatio *intrinſeca* & *eſſentialis,* quæ *veritati* dat *eſſe* ſuum,

ſuum, res tantum trahit ad *divinum* intelle-ctum; Ille enim rerum *veritatem* terminat. Referuntur quidem res etiam ad *creatum* intellectum, quatenus movetur iſte, ut *cognoſcendo* eas ipſis fiat *conformis*. Sed hæc *relatio* eſt tantùm *accidentalis* & *extrinſeca*, & non facit, ut res *ſit vere*, ſed potiùs, ut *verè cognoſcatur*. *Creatus* enim intellectus, qui *falli* poteſt, *terminatur* à rebus: non res à *creato* intellectu. Ergò ex *relatione* ad *talem* intellectum oritur non veritas in *eſſendo*, ſed tantùm in *cognoſcendo*, quæ *æquivocè* tantùm in *Metaphyſica* dicitur *veritas*, & propriè ad *Gnoſtologiam* pertinet. Sed objicitur, res *artificiales* tamen referendæ ſunt ad intellectum *humanum*, qui ipſarum *norma* eſt. Reſp. Res *artificiales* ſunt entia *per accidens*, quia ſemper *duo* involvunt, ſcil. opus *naturæ* & opus *artis*. Ita ergò ſumptæ non participant de *objecto Metaphyſicæ*: & propterea etiam à participatione *affectionum ejus* excluduntur. Quamvis verò in ſua *ſimplicia* reſolvantur, nihilominus tamen ultimo ad intellectum *Dei* referuntur. *Immediatè* quidem ad intellectum *artificis* habent reſpectū: *Mediatè* verò ad *Dei* etiam intellectum referuntur, tum quia omnis ars *Dei* donum eſt, tum etiam quia homines res *artis* efficiunt per imitationem aliarum

rerum â Deo productarum. Nam omne *artificiale* refert aliquam imitationem à rebus aliis deſumptam. Cauſa verò cur *artificialia* ad *Dei* etiam intellectum referantur, cum veritas eorum *entitativa* indaganda eſt, hæc datur, quia *humanus* intellectus non eſt *per ſe*, & *abſolutè* infallibilis in ulla re, ne in eâ quidem, quam ipſe producit. Dependens in *eſſendo* eſt etiam dependens in *operando*: & omne *poſitivum* eſt à *Deo*. Ergo totum negotium *artis* (aberrationes excludo, quæ veritatem *entitativam* non habent) in examine *veritatis* ad *Deum* devolvitur.

II. An duplex unius rei detur veritas? Neg.

Quæritur in hoc problemate, non, an duplex vel multiplex *diverſarum* rerum ſit veritas, id enim nemo negat, cum omnino e. g. aliam & diſtinctam obtineat veritatem equus, aliam lapis, aliam aurum, &c. Sed an *unius* ejuſdemque rei *duplex* & *oppoſita* unius generis ſit veritas, quod antehac nonnulli ſtatuere non ſunt veriti, dicentes; quod unum idemque in *Philoſophia* poſſit eſſe verum, & in *Theologia* falſum. Ita verò intellectam quæſtionem conſtanter negamus, & dicimus, quod unius rei ſit tantum una veritas, tam in *eſſendo* quam etiam in *cognoſcendo*. Res *vera eſſe* dicitur, quando *conformis* eſt intellectui *divino*. Aut ergo *conformis*,

mis, & ſic vera; aut *difformis*, & ita *falſa* eſt. Impoſſibile enim eſt, ut aliquid Dei intellectui ſimul ſit *conforme* & *difforme* eodem reſpectu. Omne enim, quod Deo *non conforme* eſt, *defectum* dicit in ſuo *eſſe*. At omnis *defectus* in *eſſentia* implicat *non ens*. Si ergo eſſet aliquid ei ſimul *conforme* & *difforme*, ſimul *eſſet* & *non eſſet*, quod abſurdum eſt. *Una* etiam eſt tantum *veritas* in *cognoſcendo*, quæ, quia juxta tres mentis operationes triplex eſt, de ſingulis noſtrum aſſertum probabimus. Veritas *apprehenſiva ſimplex* non poteſt eſſe *duplex*, quia *objectum* ejus à quo *menſuratur*, non poteſt ſimul *eſſe* & *non eſſe*. E. G. Si vera *hæc* eſt aſſertio: *Dantur angeli*, non poterit eſſe vera ejus *oppoſita*, *non dantur Angeli*. *Compoſita*, quæ in *enunciationibus* conſpicitur, itidem tantum *una* eſt, propter rationem modo datam. *Vera* enim *propoſitio* ita de re aliquid *affirmat* vel *negat*, uti res in ſe *eſt* vel *non eſt*. Si ergo illa propoſitio eſt *vera*, quæ rebus *conformis* eſt, oppoſita erit *falſa*, quia alias idem rei ſimul *competeret* & *non competeret*. Veritas *judicativa*, quæ in *ratiocinio* conſiſtit, propterea *una* eſt, quia *principiorum*, unde ea fluit, Veritas tantum *una eſt*. *Principia* ergo ſi non habent, *duplicem* veritatem, unde illam habebit *Syllogiſmus*.

III. An Phisophia contradicat veritatibus Theologicis?

Neg. Problema hoc est speciale quæsitum præcedentis quæstionis. Statuminatur autem negativa hoc fundamento, quia intellectus *divinus* æque principiorum ex *natura* fluentium, quam ex *revelatione* depromptorum, norma est. Ut ergo intellectus *Dei* à seipso non *difformis*, sibique, *contradictorius* est: Ita etiam *principia* ab eo dependentia per patefactionem *generalem* & *specialem* revel- ..onem non sibiipsis contradicunt. Cau.è verò hîc distinguendum est 1. inter *Philosophiam* & *Philosophum*. Illa non contradicit Theologiæ, contradicit vero sæpe Philosophus. 2. Inter *veritatem* principiorum Philosophicorum & eorum *applicationem*. *Illa* non parit *contradictiones* adversus Theologiam: *Hæc* vero, si vitiosa sit, earum causa est.

IV. An veritas consistat in conformitate cum intellectu divino?

Aff. Variæ sunt Metaphysicorum sententiæ de *formali* veritatis. *Hic* in *propriorum* essentiæ *signorum possessione* ponit formale: *iste* in *segregatione* ab alio: *ille* in *proprietate* τȣ͂ esse, ut *verum* id dicatur, quod *est*, uti esse *debet*: Verum hæ & similes sententiæ vel

plane

plane non, vel ſaltem non *plene formale* veritatis exprimunt. Noſtra ergo ſententia de problemate hæc eſt, quod veritas conſiſtat in *conformitate* cum intellectu *divino*, quod jam ante explicatum eſt.

V. An veritas detur in rebus?

Aff. Nam veritas *noſtri* intellectus dependet à *rebus* à quibus *menſuratur;* ergo iis primum inſit veritas, neceſſe eſt. Non enim ideo e. g. ignis calidus *eſt*, quia homo quidam hoc *dicit*, ſed ideo qui *hoc* dicit *verum* dicit, quoniam ignis in ſe vere *eſt* calidus.

VI. Utrum falſitas detur in rebus?

Neg. *Improprie* res dicuntur interdum *falſæ; proprie* vero hæc denominatio in ipſas non quadrat. Ratio hæc eſt, quia illa *falſitas*, uti ex definitione *veritatis* colligitur, eſſet *difformitas* rei cum intellectu *divino*. At nullum ens, *quatenus* ens, eſt *difforme* cum intellectu *divino*. Omne enim *poſitivum* eſt à Deo. Deus autem omnia, quæ ab ipſo dependent, ita conſtituit in *eſſentia*, ut concordent cum *menſura* intellectus ſui. Ergo nullum ens in *eſſentia* ſua poteſt *diſcordare* ab ea. Nec obſtant *monſtra*, quæ aberrant à *norma* iſta, quam Deus in prima creatione ſpecierum propagationi ex intellectu ſuo præ-

ſcripſit.

ſcripſit. Quatenus enim aberrant, eatenus *defectum* innuunt. *Defectus* non eſt *ens*, ſed *abſentia* entitatis alicujus. Ergo *falſitas* illa, uti putatur, in *re* non erit.

VII. An falſitas in cognoſcendo etiam detur in prima mentis operatione?

Aff. *Veritatem* in cognoſcendo dari in omnibus *tribus* mentis operationibus ſtatuimus ſupra. Jam de oppoſita *falſitate* cognitionis, quæ proprie falſitas dicitur, quoq; hoc in puncto diſquiremus. Hanc quidem dari in *ſecundæ* mentis operatione, concedunt omnes ſaniores: cum inde nata ſit diſtinctio propoſitionis *in veram* & *falſam*. Dari eam quoque in *tertia* operatione mentis, facile largiuntur, qui Syllogiſmos *Sophiſticos* invenire norunt. Sed an in *prima* quoque detur hæc falſitas, quidam *dubitant*, quidam diſerte *negant*. Nos *affirmamus*, quia in *prima* etiam mentis operatione datur *difformitas* potentiæ *cognoſcentis* & objecti *cognoſcendi*. Dantur enim homines, qui hanc vel iſtam rem putant revera dari, & eſſentiam *realem* in mundo habere, cum tamen ſit tantum *ficta* & præter eſſe *objectivum* in ſe nihil habet. Cognoſcere autem (*apprehendere potius videtur dicendum*) aliquid, quod *fictum* eſt, ſub opinione *realis* exiſtentiæ, omnino

nino infert *difformitatem* intellectus & objecti. E. G. *Pontificii* credunt, dari *purgatorium* extra *fictionem* mentis, cum tamen *figmentum* sit. Ergo intellectus eorum *errat*, qui objectum hoc suum cognoscit (*vel apprehendit*) sub *esse reali*, quod tamen *esse objectivum* in intellectu habet & præterea *nihil*. Contra inveniuntur homines, qui aliqua, quæ *reale* esse habent ex *figmento* introducta esse putant. *Epicuræi* e.g. sibi persuadent, non dari *Diabolos*, sed *fingi* tantum à concionatoribus, ut homines in honesta vitæ contineant. Horum intellectus sane *difform*is est objecto, quod putatur esse ens *rationis*, cum tamen sit ens *reale*.

VIII. Unde oriatur difficultas investigandi veritatem.

Sagacissimos & in omni genere eruditionis exercitatissimos Philosophos legimus in eruditione rerum difficilium usurpare communes illas sententias: *Maximum eorum, quæ scimus, est nimium eorum, quæ nescimus: Sapientiæ humanæ pars est, quædam æquo animo nescire velle: Nos in luce rerum tenui caligamus, in mediocri cæcutimus, in maxima insanimus*, &c. Unde patet, quod difficilis inventu sit veritas, & quod *Democritus* non sine causa hanc usurpârit querelam,

lam, *veritatem in profundo puteo latere.* Propterea merito quæritur, cur adeo difficilis sit investigatio veritatis? *Heraclitus* difficultatem hanc *rebus ipsis* tribuit, quia non *idoneas species* ad cognitionem *necessarias* possint intellectui imprimere. Sed verior est illa sententia, quæ *intellectui* ipsi ascribit causam difficultatis, qui *corruptus* & per *lapsum* lumine suo *privatus* est. Quædam etiam homo *integer* difficulter cognovit, tum propter suam *nobilitatem*, ut *Deum;* tum propter suam *tenuitatem*, ut *peccatum*, in Di..olis conspicuum. De reliquis vero, quæ nostræ cognitioni in statu *innocentiæ* fuissent *adæquata*, dico, quod, quando jam ad ea indaganda nos accingimus, nihil difficultatis lateat in ipsis *rebus*, sed quod totum impedimentum in nostro *intellectu* situm si. *Lumen* in intellectu debile est, & *tenebrarum* fere nomen meretur: *Organa* sunt imbecilla & inepta: *Temperamentum* jam *melancholiæ* nebula aciem mentis obfuscat, obtundit, torpefacit: *Vitia* quoque hominum, ut sint *philautia, arrogantia, socordia, inconstantia* &c. multum faciunt ad hominum *stupiditaem.* Quemadmodum ergo non accusãdus *So* est, cum non possumus eum *recta* intueri, sed *oculorum* imbecilitas: ita cum non omnia possumus intelligere, *res ipsæ* non sunt cupandæ sed *noster intellectus.*

XXI-

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt *verum*,& omne verum eſt *ens.*

Quicquid *conforme* eſt intellectui *divino*, illud *verum* eſt. Atqui omne ens (ſc. reale) *conforme* eſt intellectui *divino.* E. omne ens *verum.* Rurſus,quicquid habet *eſſentiam*,illud eſt *ens.* Atqui omne verum (proprie dictum) habet *eſſentiam.* Ergo omne verum eſt *ens.*

II. Antiquiſſimum quodque veriſſimum.

Hæc regula aliqua quidem ratione poteſt de veritate *in eſſendo* intelligi,ut *Deus* ipſe, qui *antiquiſſimam* omnino eſſentiam habet, denotetur; Verum in uſu philoſophico de veritate *in cognoſcendo* præſertim uſurpatur,ut *veriſſima* judicentur illa *principia cognoſendi*,quæ ſunt *antiquiſſima.* Accipiendum tamen eſt *ſubjectum* regulæ cum hac *limitatione*,quod ſc. intelligendum ſit ἁπλῶς ſive *abſolute* antiquiſſimum, non vero *ſecundum quid. Veritas* abſolute *antiquior* eſt *falſitate*: ſecundum *quid*, ſcil. in genere *falſitatum*, fraus *Diaboli*, qua decipiebat *Evam*,eſt *antiquiſſima.* Addenda vero eſt ad *prædicatum* quoque *limitatio*,quod ſcilicet antiq. *veriſſimum* ſit, quoad *veritatem ipſam*, quamvis non

non ſemper quoad veritatis *manifeſtationem*. Fieri enim poteſt, ut *falſum* citius *divulgetur* quam *verum*. Ex hac limitatione ſolvitur quoque illa objectio ex *jure*: Lex *nova* derogat *veteri*, ergo interdum etiam *noviſſimum* eſt *veriſſimum*. Nam ſi *vera* eſt nova lex, congruit cum lege *naturæ* homini jam prima creatione *implantata*, atque ſic in *ſe* ſatis *antiqua* eſt, licet *noviter* ſit *manifeſtata* & *promulgata*.

CAPUT V.

De Bonitate.

PRÆCEPTA.

Formalis ratio.

I. Bonitas eſt *convenientia* entis.

§. 1. Sunt, qui *formalem* rationem bonitatis ponunt in *conformitate rei & voluntatis*. Verum iſta *conformitas* non dicit naturam *bonitatis* in *abſtractiſſima* natura, *quatenus bonitas* eſt, ſumptæ, ſed talis *bonitatis*, ejus ſc. quæ *reſpective* dicitur. In inquiſitione vero *formalis rationis* non judicandum eſt de *termino*, prout in *hac* vel *illa ſpecie* ſe habet, ſed uti in *abſtractiſſima* natura ab omnibus inferioribus *præciſa* jacet.

§. 2.

§. 2. Alii *formale* bonitatis *in appetibilitate* ſitum eſſe putant, quæ ſententia cum priore ex parte convenit. Verum *appetibilitas* potius eſt *conſequens* bonitatis: ideo enim aliquid *appetitur*, quia *bonum* eſt, non ideo *bonum* eſt quia *appetitur*, cum *malum* ſæpe etiam, licet ſub *ratione* boni, *appetatur*.

§. 3. Dantur etiam, qui *formalem* boni rationem in *perfectione* collocant; quorſum ſpectant iſtæ definitiones vulgatæ: *Bonitas eſt perfectio rei denotans convenientiam. Bonitas eſt perfectio enti conveniens: Bonitas eſt convenientia perfectionis ad rem ipſam*, &c. Verum idem, quod de prima ſententia diximus, hic repetimus quod ſcilicet *perfectio* non exprimat naturam bonitatis *abſtractiſſime* ſumptæ, ſed *talis* bonitatis, ejus ſcil. quæ *in ſe* ſpectatur.

§. 4. Noſtra ſententia hæc eſt, quod *formalis* ratio *bonitatis* conſiſtat in *convenientia* rei, & quidem *tali*, quæ *indifferenter* ſe habet ad eam, qua aliquid *ſibi ipſi* eſt conveniens, & eam, qua quid *alteri* convenit.

DIVISIO.

II. Bonitas dividitur in eam, qua aliquid eſt bonum *in ſe*, & eam, qua aliquid eſt bonum in *reſpectu ad aliud*.

Fundamentum diviſionis hujus hoc eſt, quia *convenientia* entis, in qua *formalis* ratio boni-

bonitatis in *genere* sumptæ consistit, dicitur vel *respectu sui ipsius*, quomodo ens *sibiipsi* conveniens est; vel *respectu alterius*, qua ratione ens est conveniens *alteri.*

III. Bonitas, qua ens est bonum *in se*, alias dicitur *perfectio.*

De *perfectione* quidam dicunt, quod non sit *affectio*, sed ipsa *essentia:* Quidam, quod una cum *imperfectione* constituat *disjunctam* affectionem: Alii, quod faciat peculiarem inter *unitas* affectionem. Nos ab hisce trib. s sententiis discedimus, propter rationes supra c. 2. adductas, & *perfectionem* ad *bonitatem* referimus, cujus *species* est. Evolvenda vero primum perfectionis *æquivocatio* est, antequam *naturam* ejus genuinam explanemus.

Æquivocationis evolutio.

IV. Perfectio est vel *essentialis* vel *accidentalis.*

V. Perfectio essentialis est, *qua rei nihil deest in essentia.*

VI. Perfectio accidentalis est, *qua rei non desunt accidentia, quæ in eam cadere solent.*

Hæc pro varietate istorum accidentium varia est: nempe vel *naturalis*, quia rei *nihil* deest

deeſt *eorum*, quæ *naturaliter*(*extraeſſentialiter* tamen)ei competunt, vel *acquiſita*,eaque vel *intellectualis*(quam alii *artificialem* vocant) quæ intellectum virtutibus *intellectualibus*; vel *moralis*, quæ voluntatem virtutibus *moralibus* perficit; vel *infuſa*, quæ non *labore*, ſed *Dei* ſingulari operatione producitur,ut *fides*,*ſpes*, & alia bona opera; vel *imputata*,quando *Salvatoris perfectio* per fidem *noſtra* fit.

VII. Perfectio ſumitur vel *abſolute* vel *comparate*.

Abſolute omne ens perfectum eſt, quatenus ipſi in *eſſentia* nihil deeſt. *Comparate* hoc eſt *perfectius* illo (Deus perfectior creaturis, homo planta) quia *inæqualis* eſt participatio perfectionis in *determinata* ratione eſſendi.

VIII. Perfectio eſt vel *partium* vel *graduum*.

Illa nullam *partem* debitam, *hæc* nullum *gradum* debitæ excellentiæ *abeſſe* dicit.

IX. Perfectio ſumitur vel *effective*, vel *poſſeſſive*.

Illo modo notat *actum* effectivum *perficientis*: *Hoc* vero *ſtatum rei* jam *perfectæ*.

For-

Formalis ratio.

X. Perfectio est convenientia entis, quæ dicit *indefectionem in essentia.*

Formale perfectionis consistit in *indefectione*, quæ *negationem defectus* infert, ejus scilicet, qui dicit aliquid *abesse* eorum, quæ ad *essentiam* requiruntur; nam licet desit aliquid, quod ad statum rei *accidentalem* & conditionem *extraessentialem* spectat, non tamen statim tollitur perfectio *transcendentalis. Monoculus* homo etiam est perfectus in *essentia* homo.

DIVISIO.

XI. Perfectio est vel *summa* & *absolute* sic dicta, quæ solius *Dei* est; vel *restricta* & in *certo* genere sumpta, quæ *creaturis* competit.

XII. Bonitas, qua ens est bonum in respectu ad *aliud*, dicitur bonitas in *specie.*

Æquivocationis evolutio.

XIII. Bonitas est vel *vera* vel *apparens.*

Illa in se *res est bona*, ut virtus: *Hac* vero à prava *opinione* tantum ita *putatur* esse bona, cum tamen *intrinsece* mala sit. Sic multi putant

putant bonum esse *otium*, bonum esse *vindictam* privatam, &c.

XIV. Bonitas est vel *Metaphysica*, vel *Physica*, vel *Ethica*.

Illa est conformitas rei cum voluntate divina. *Ista* est convenientia rei extraessentialis ad ejus naturam determinata. *Haec* est convenientia cum lege naturae, & significat ipsam virtutem moralem.

Formalis ratio.

XV. Bonitas in specie dicta est convenientia entis, quae dicit *conformitatem* cum *voluntate divina*.

Hujus *formalis* ratio consistit in *relatione*, qua in parte cum *veritate* congruit. *Relatio* illa fertur ad voluntatem, non *humanam*, quae interdum malum vult pro bono; sed *divinam*.

DIVISIO.

XVI. Bonitas alia est *per essentiam* & est solius *Dei*, alia *per participationem*, quae est *creaturarum*.

Deus est *summum* illud *bonum*, à quo omnia *dependent*, quae *boni* rationem habent. Propter istud bonum omnia bona dicuntur, quae communicationem istam, qua se diffundit, participant.

XVII.

XVII. Malum eſt *privatio boni*, & eſt vel *culpæ* vel *pœnæ*.

PROBLEMATA.

I. An bonitas ſub ſe comprehendat perfectionem ſeu ſpeciem?

Affirmatur. Pleri;Metaphyſici in *definitione* bonitatis *perfectionem* includunt, quod in Exercitationibus Met.deduximus. Patet ergo *perfectionem* aliquo modo ad *bonitatem* pertinere. Sed quomodo iſtuc pertineat,diverſæ inveniuntur ſententiæ. Nos miſſis reliquis ſtatuimus, quod perfectio ſit bonitatis *abſtractiſſime* ſumptæ *ſpecies*,quia diviſio bonitatis *in ſe* & *in reſpectu ad aliud* eſt legitima (non æquivoca) & quia *alterum* membrum hujus diviſionis, bonum ſcilicet *in ſe* eſt ipſa *perfectio*. Vide Exercitationes p. 162.

II. An formalis ratio bonitatis conſiſtat in convenientia?

Aff. De *formali* ratione bonitatis diverſæ inveniuntur ſententiæ, quas vide ſupra Theorem. 1. Nos eam ſtatuimus conſiſtere in *convenientia;* Nam quæ eſt ratio *appetibilitatis*, ea quoque eſt ratio formalis *bonitatis*. Sed *Convenientia* eſt ratio *appetibilitatis*.

tatis. Ideo enim *appetimus*, quia nobis *convenit.* E.

III. Quid enti addat perfectio?

Resp. Non addit ipsi novam *essentiam*, quia tantum *modus* est essentiæ. Et si perfectio *abstracte* sumpta esset in se *essentia* aliqua, iterum haberet aliam *perfectionem*, quia omne *ens* est *perfectum*, & nullum patitur in *eßentia* defectum. Ita uero fieret progressus in infinitum. 2. Neque addit enti *relationem* aliquam *rationis.* Uti enim ex præcedentibus patet, perfectio est bonitas *in se* spectata, quæ non terminatur aliorsum, sed quasi in sinu suo se continet. 3. Sed *negationem* enti superaddit, negationem scil. defectus *entitativi*, quæ *nihil* eorum *abesse* dicit, quæ ad *essentiam* requiruntur, uti supra Theor. X. id fuerit assertum.

IV. Utrum perfectionis formalis ratio sit indefectibilitas?

Neg. Sunt, qui hoc statuunt. Verum nobis placet ab iis dissentire. Ratio est, *indefectibilitas* non tam dicit enti nihil *deesse*, quam ei nihil *posse* deesse; exprimitur enim per modum *potentiæ*, non *actus*. Sicut *unitas* consistit in *indivisione*, non in *indivisibilitate*, sed potius in *indefectione* consistit,

quia

quia mens nostra, cum rem perfectam esse cogitat, non sollicita est, an deficere aliquando *possit*, sed hoc intendit, rem *ipso actu* nullum in essentia *pati* defectum. Adde quod entia *corruptibilia* non sint *indefectibilia*, & tamen *perfecta*.

V. Num detur imperfectio transcendentalis?

Neg. *Perfectioni* opponitur quidem *imperfectio*, sed non *omni*. Perfectio *accidentalis* habet *contrarium*. Puer non potest generare sibi simile, propterea *naturaliter imperfectus* est. Qui incipit operam dare virtutibus, & tamen nondum potest plane affectus regere, is *imperfectionem* sentit *moralem*. Tyro in disciplinis philosophicis de *imperfectione intellectuali* conqueritur. *Essentialis* vero *perfectio*, quæ alias *transcendentalis* vocatur, non habet contrarium; hoc enim esset *imperfectio essentialis*, & diceret aliquid de *essentia* abesse. Talis vero *essentia* non datur, quæ ex *parte* sit, & ex *parte* non sit; aut *tota* abest, aut *tota* adest. Si est *essentia*, habet omnia, quæ ad *esse* requiruntur: Ergo in *essentia* nulla datur *imperfectio*.

VI. Utrum imperfectio negativa sit proprie imperfectio?

Neg.

Neg. Imperfectio solet distingui in *privativam* & *negativam*. *Privativam* definiunt, quod sit carentia perfectionis *debitæ* inesse: ut homo est *cæcus*, claudus, surdus: *Negativam*, quod sit carentia perfectionis *non debitæ* inesse (huic cui denegatur.) Talis imperfectio in *homine* est, quod non potest *volare*: in *lapide*, quod non potest se loco *movere*: in *Sole*, quod non potest *sibi simile gignere*. Hanc dicimus non *proprie* esse imperfectionem. Imperfectio enim stricte accepta *notat defectum*, quem perfectio *negat*. Defectus autem *proprie* dicit aliquid *abesse*, quod *deberet* adesse. Jam vero in lapide non *debet* esse facultas *loco motiva*, nec in sole facultas *procreatrix*, nec in homine potentia *volandi*. Ergo harum potentiarum negatio non infert proprie sic dictam imperfectionem. Est ergo ante citata distinctio non *generis* in *species* vel univocas vel analogas, sed *æquivoci* in *æquivocata*.

VII. An omne bonum sit perfectum?

Aff. Species oppositæ in *concreto* possunt de se invicem dici: *Longitudo* & *crassities* sunt species oppositæ quantitatis, de quibus quidem non licet dicere: *longitudo* est *crassities*; recte interim dico: hoc corpus *longum* est *crassum*, imo omne corpus longum est

crassum. Recte ergo affirmatur problema, cum tam *bonitas*, quam *perfectio* competat *omni* enti,& sic fieri non possit, ut detur *aliquod bonum*,quod non *simul* sit *perfectum*,sicut non potest reperiri *unum*,quod non sit *verum*. Notandum vero, quod hic bonitas & perfectio intelligenda sit *essentialis*; Nam de *accidentali* non valet assertum universaliter. Rusticus *male* moratus possidet bonitatem *essentialem*, quia *homo* est: Ut plurimum quoque *naturalem*, quatenus *sanus* & *robustus* est; & tamen est imperfectus *mora*l*iter*.

VIII. Utrum detur malitia transcendentalis?

Neg. Defineretur hæc (si daretur) privatio *conformitatis* cum *Divina* voluntate in ipsa *essentia*. Non datur autem *essentia*,quæ hac *conformitate* sit *privata*. Nam omnis *essentia* est à Deo. Si hoc,utique eam *produxit* ita, uti *voluit*. Si vero ita est *essentia* omnis, uti Deus eam *voluit* esse, nulla sane caret *conformitate* cnm *divina* voluntate.

IX. Utrum bonum sit causa mali?

Dist. Si per bonum intelligatur *summum* bonum, *Deus* scilicet, & per malum, *morale* malum,simpliciter negamus quæsitum. Deus enim nequaquam est *author* ullius *peccati*.

Si

Si quæritur de malo *naturali*, ejus *causa* sæpe *Deus* est, sed sub ratione mali *pœnæ*. Propter peccata nostra Deus immittit sterilitatem terræ & animalium, intemperiem aëris, imo monstra etiam: Quod innuit Deus Deut. 28. dum dicit: *Nisi observaveris mandata Dei tui, maledictus erit fructus ventris tui, fructus terræ, fœtus boum & ovium.* Vid. nostrum Colleg. Physic. Disp. 3. th. 6. Porro si quæritur, an *Diabolus* & *homo* (uterque in *essentia* bonus) sint causa mali *moralis* scil. *peccati*, distinguimus inter causam per *se* & per *accidens*, ut & inter causam *efficientem* & *deficientem*, & dicimus, quod sint causa peccati *per accidens* & quidem non *efficiens* (quæ importat *influxum* ad esse causati *realis*) sed *deficiens*; quod enim delinquitur, *defectus* est. *Naturalis* mali causa sunt quidem *creaturæ* in se *bonæ*, sed itidem per *accidens* & quatenus *deficiunt*.

X. Num solus Deus sit bonus per essentiam?

Supra Theor. xvi. assertum est quod bonitas per *essentiam* sit solius *Dei*, ea vero, quæ per *participationem* dicitur, competit *creaturis*. Verum posset quis objicere, quod omne ens sit *transcendentaliter* bonum per *essentiam*, quia præciso omni *extraneo* propter *esse* suum *bonum* est; Verum Resp. quod

cognatum hoc essentiæ *per essentiam*, dupliciter accipiatur. Dicitur enim aliquid esse per essentiam vel ratione *independentis possessionis*, vel ratione *intrinsecæ constitutionis*, quam distinctionem tradidi supra L. I. C. 3. n. 2. *Priori* modo solus *Deus*; *posteriori omne* ens per *essentiam* bonum est; quamvis formula hæc loquendi de creaturis sit rarior.

AXIOMATA.

I. Omne ens est *perfectum*.

Scilicet *transcendentaliter*. *Accidentaliter* quidem potest contingere imperfectio, cum ens deficit in ornamentis, in gradu *intensiore*, & aliis *extraessentialibus*. Fit quoq; imperfectio *comparate*, quatenus hoc non habet tam *sublimem* perfectionem quam illud. Hinc Scaliger de creaturis cum Deo comparatis inquit Exerc. 140. §. I. Omnia hæc, non dico singula, sed omnia, inquā, atq; etiam cuncta & conserta, ita ut ex iis unum fiat, si cum Deo conferantur, non solum mutila & manca, sed etiam nihil, imo, sive liceat, sive non liceat dicere, minus quam nihil sunt. *Essentialiter* vero imperfectum non datur. Sicut enim fieri non potest, ut *ens* maneat, sublata *essentia*: ita nec potest fieri, ut *essentia* maneat, *deficientibus* iis, quæ ad *essentiam* pertinent. Alias enim *non* esset,
quod

quod *eſt*,& ita à ſeipſa *aliena* foret. Quando ergo objicitur,hominem & diabolum *perfectionis* ſtatu *excidiſſe*,reponimus,quod *Ethice* tantum *defecerint*, & *accidentaliter*, non *Metaphyſice* & *tranſcendentaliter*. Diabolus adhuc habet eam eſſentiam,quam Deus creando ipſi dedit. Homo adhuc eſt animal rationale,adhuc animam humanam & corpus humanam habet, uti creatus eſt.

II. Omne perfectum eſt *ens*.

Perfectum enim eſt terminus *complexus*, qui complicat *modum* cum *eſſentia*. Eſſentia autem eſt ens. Nihil aliud ergo dicitur in axiomate, quam hoc : Omnis eſſentia, quæ non patitur defectum in eſſe, eſt ens.

III. Quicquid perfectionis eſt in *creaturis*, illud etiam in *Deo* eſt.

Communis regula eſt: Nihil eſt in *effectu*,quod non fuerit in *cauſa*. Illa & hic valet. Unde enim *effectus* nanciſceretur *perfectiones* niſi eſſent in *cauſa?* Non vero uno modo continet *Deus* omnes perfectiones *creaturarum*, ſed quaſdam *formaliter*, quaſdam *eminenter* & *virtualiter*. *Formaliter* in Deo ſunt iſtæ creaturarum perfectiones, quæ in *abſtracta* ſua natura nullam inferunt *imperfectionem*, ut *ſcientia*,*ſapientia*,*intelle-*

ctus, *voluntas*, &c. Nec obſtat, quod hæc *in creaturis* ſint *accidentia*, quæ in *Deum* non cadant. Nam non eſt de *terminis* judicandum, prout in *hac* vel *illa* materia ſunt, ſed ſicut in *abſtractiſſima* natura apparent. Et licet in creaturis quaſdam *imbecillitates* adjunctas habeant, illæ tamen, cum de *Deo* dicuntur, omnes *removendæ* ſunt. *Eminenter* vero in Deo ſunt iſtæ creaturarum perfectiones, quæ in *abſtracta* natura implicant aliquam *imperfectionem*, ut *auditus*, *locomotiva*, *viſus*, *&c.* tales enim involvunt *commercium* cum *materia*; propterea in Deo non ſunt *formaliter* & ſecundum *proprium* conceptum, ſed *loco* earum Deus habet *perfectiones* longe *eminentiores*. Homo *auditu* audit, *viſu* videt: Hæc Deus *nobiliori* modo præſtat per *omniſcientiam*, *Locomotiva* facultate homo de loco in locum tranſit: Hac Deus non indiget, quia jam ante *ubique* eſt.

IV. Omne *ens* eſt bonum.

Ens & bonum ſunt *adæquata*: unum tam late patet, quam alterum. Nulla datur *eſſentia*, quæ non *bona* ſit. Nam à *ſummo bono* non poteſt aliquid *non bonum* vel *fieri* vel *conſervari*, uti Scaliger dicit Ex. 249. ſ. 3. Nec obſtat, I. Quod Diabolus & homo in bonitate concreata non permanſerint; Nam ſublata eſt

eſt tantum bonitas *moralis:tranſcendentalem* uterque adhuc habet: Adhuc *Diabolus* ipſe eſt bonus in *eſſentia*, quapropter etiam adhuc Deus ipſum in eſſe *conſervat*, quod non fieret, ſi nihil boni amplius in eo reperiretur. Nec obſtat 2. Quod Chriſtus dicit Luc. 18.v.19. *Nemo eſt bonus,niſi ſolus Deus*. Intelligitur enim ibi bonitas per eſſentiam *independenter*, quam nemo habet niſi ſolus *Deus*.

V. Omne *bonum* eſt ens.

Veritas Canonis ſtatim patet,quando cogitamus in *bono* eſſe *duo*, ſcil. eſſentiam,*quæ* dicitur *bona*, & reſpectum ad *voluntatem* Dei, *propter quem* vocatur *bona*. Objicitur vero 1.quod entia *rationis* quoque dicantur *bona*,ut bonum *figmentum*. Reſp.Sicut in iis eſt *ficta eſſentia*, ita etiam eſt *ficta bonitas*. 2. Quod etiam *non entia* ſint *bona*,cum Chriſtus dicat Matth. 26.v.24. de Juda: καλὸν *bonum* ſ. melius eſſet ei, *non natum eſſe*. Verum reſp.quod hic *bonitas* ſignificet tantum *minus malum*: Eſt enim tantum abuſiva comparatio, in qua tertium comparationis neutri ineſt. Quando ergo dicitur: *melius* eſſet Judæ *non natum* eſſe, quam *Dominum tradere*, ita propoſitio explicanda eſt: *non tam malum* eſſet, non natum eſſe.

ctus, *voluntas*, &c. Nec obſtat, quod hæc *in creaturis* ſint *accidentia*, quæ in *Deum* non cadant. Nam non eſt de *terminis* judicandum, prout in *hac* vel *illa* materia ſunt, ſed ſicut in *abſtractiſſima* natura apparent. Et licet in creaturis quaſdam *imbecillitates* adjunctas habeant, illæ tamen, cum de *Deo* dicuntur, omnes *removendæ* ſunt. *Eminenter* vero in Deo ſunt iſtæ creaturarum perfectiones, quæ in *abſtracta* natura implicant aliquam *imperfectionem*, ut *auditus*, *locomotiva*, *viſus*, *&c.* tales enim involvunt *commercium* cum *materia*; propterea in Deo non ſunt *formaliter* & ſecundum *proprium* conceptum, ſed *loco* earum Deus habet *perfectiones* longe *eminentiores*. Homo *auditu* audit, *viſu* videt: Hæc Deus *nobiliori* modo præſtat per *omniſcientiam*, *Locomotiva* facultate homo de loco in locum tranſit: Hac Deus non indiget, quia jam ante *ubique* eſt.

IV. Omne *ens* eſt bonum.

Ens & bonum ſunt *adæquata*: unum tam late patet, quam alterum. Nulla datur *eſſentia*, quæ non *bona* ſit. Nam à *ſummo bono* non poteſt aliquid *non bonum* vel *fieri* vel *conſervari*, uti Scaliger dicit Ex.249. ſ.3. Nec obſtat, I. Quod Diabolus & homo in bonitate concreata non permanſerint; Nam ſublata
eſt

eſt tantum bonitas *moralis:tranſcendentalem* uterque adhuc habet: Adhuc *Diabolus* ipſe eſt bonus in *eſſentia*, quapropter etiam adhuc Deus ipſum in eſſe *conſervat*, quod non fieret, ſi nihil boni amplius in eo reperiretur. Nec obſtat 2. Quod Chriſtus dicit Luc. 18.v.19. *Nemo eſt bonus,niſi ſolus Deus*. Intelligitur enim ibi bonitas per eſſentiam *independenter*, quam nemo habet niſi ſolus *Deus*.

V. Omne *bonum* eſt ens.

Veritas Canonis ſtatim patet,quando cogitamus in *bono* eſſe *duo*, ſcil. eſſentiam,*quæ* dicitur *bona*, & reſpectum ad *voluntatem* Dei, *propter quem* vocatur *bona*. Objicitur vero 1.quod entia *rationis* quoque dicantur *bona*,ut bonum *figmentum*. Reſp.Sicut in iis eſt *ficta eſſentia*, ita etiam eſt *ficta bonitas*. 2. Quod etiam *non entia* ſint *bona*,cum Chriſtus dicat Matth. 26.v.24. de Juda: καλὸν *bonum* ſ. melius eſſet ei, *non natum eſſe*. Verum reſp.quod hic *bonitas* ſignificet tantum *minus malum*: Eſt enim tantum abuſiva comparatio, in qua tertium comparationis neutri ineſt. Quando ergo dicitur: *melius* eſſet Judæ *non natum* eſſe, quam *Dominum tradere*, ita propoſitio explicanda eſt: *non tam malum* eſſet, non natum eſſe.

VI. Omne bonum eſt *communicativum* ſui.

Notandæ de hac regula ſunt ſequentes limitationes 1. Quoddam bonum *neceſſario*, quoddam *libere* ſe communicat. 2. Bonum communicat ſe *quantum poteſt*. (*Limitanda eſt hæc, ut obtineat, Authoris (quam vocat) Limitatio ad Bonum ſcilicet neceſſario ſui Communicativum: Libere enim communicativum ſui bonum communicat ſe quantum vult, non quantum poteſt, ni quando, quantum poſſit, ſe & velit communicare.*) 3. Quantum *aptitudo recipientis* permittit. (*Hic etiam infra boni naturalis terminos ſiſtendum; nam bonum ſupernaturale ſcilicet Deus ubi aptitudinem non invenit, quando vult, facit.*) 4. Quantum *decet*. (*Intelligendo ſcilicet de bono libere ſui communicativo utpote quid deceat, dedeceatve, dijudicandi ſolummodo capace.*) 5. Quoad *uſum*, non ſemper quoad *poſſeſſionem*.

VII. Omnis *malitia* eſt in *bono*.

Malitia enim eſt *privatio* bonitatis, ſcil *accidentalis*. (Nam non datur *malum*, quod opponatur bonitati *eſſentiali*.) *Privatio* vero ſemper habet *ſubjectum* aliquod, in quo dicit aliquid *abeſſe*. Illud ſubjectum *ens* eſt. Omne autem ens eſt *bonum*. Si ergo omnis *malitia* eſt in *ente*, eſt in *bono*.

CA-

CAPUT VI.

De Duratione.

PRÆCEPTA.

Æquivocationis evolutio.

I. Duratio eſt vel *imaginaria*, vel *realis.*

Imaginaria eſt, quæ tantum à nobis *concipitur*, revera autem *non datur.* Sic Pontificii quoſdam diu, alios vero non diu dicunt in *purgatorio* permanere. Sic filius à *nativitate* patris ſui dicitur fuiſſe in *potentia.* Sic cum durationem *Dei* concipimus per *plura momenta* ſibi invicem *ſuccedentia*, duratio *imaginaria* dicitur in reſpectu ad Deum. *Realis*, quæ vere in *rebus* eſt.

II. Realis eſt vel *extrinſeca* vel *intrinſeca.*

Extrinſeca eſt comparatio durationis ad aliam rem, per modum *menſuræ.* Sic in phyſicis *tempus* (duratio in ſe continua) diſtinguitur juxta *motum* corporum cœleſtium in *annos*, *menſes*, *dies*, &c. Hæc *improprie* dicitur duratio. *Intrinſeca* proprie eſt ea duratio, quam hic inveſtigamus, qua omne ens in ſe habet *eſſentiæ permanentiam.*

III. Duratio ſumitur vel *philologice*, vel *philoſophice.*

Isto modo vi vocis latinæ vulgo ea tantum *durare* dicuntur, in quæ cadit *mora* & *tractus* aliquis temporis, ita ut à duratione excludantur *momentanea*, quia *mora* carent. *Hoc modo* vero & accurate durat omne, quod *veram* & *actualem* essentiam habet, sive duratio ejus sit *momentanea* sive *diuturna*.

Formalis ratio.

IV. Duratio est *essentiæ permanentia.*

§. 1. Elaborandum nobis sumimus *realem intrinsecam* & *philosophice* sumptam *durationem* homonymiis remotis.

§. 2. Hujus *formale* dicimus esse *permanentiam essentiæ*. Permanentiam vero hic non accipimus in *speciali* significatione, qua *successioni contradistinguitur*, quam infra in capite de *permanente* & *successivo* explicabimus; sed *generaliter* & in *media acceptione*, quæ tam *permanenti* quam *successivo* enti indifferenter accommodari possit.

DIVISIO.

V. Duratio dividitur primo in *permanentem* & *successivam.*

VI. Duratio *permanens* est, quæ absq; *fluxu* & *successione* partium sui subjecti *permanet*. Estque *entis permanentis.*

VII.

VII. Duratio *successiva* est, quæ non nisi per *fluxum* partium sui subjecti *permanet*. Estque *entis successivi*.

De hac divisione paucas hic ducimus lineas, quia ejus natura exactius ex capite de *permanente* & *successivo* innotescit, quorsum, quæ hic dicenda erant, reservamus.

VIII. Secundo dividitur duratio in *indefectibilem* & *defectibilem*.

Indefectibilis (*à parte ante & à parte post*) dicitur *æternitas*.

Defectibilis vel deficit à parte *ante* tantum, & dicitur *ævum*; vel à parte *ante* & à parte *post*, diciturque *tempus*.

Divisio hæc fundamentum in re habet, quia *tres* sunt *modi*, quibus entia in *esse* suo *permanent*. Nam quicquid est, vel plane est *infinitum*, & caret *principio* & *fine*, ut solus *Deus*; vel plane est *finitum*, & habet *principium* & *finem*, ut res corruptibiles, vel partim est *finitum*, partim (*suo* tamen modo) *infinitum*, & habet *principium*, caret vero *fine*, ut *Angeli*, & animæ *nostræ*.

IX. *Æternitas* est duratio, *simplicem* in essendo *interminabilitatem* cum *simplici continuitate* conjunctam inferens.

§. 1. *Dari* æternitatem probatur inde, quia datur ens *infinitum*. Quod infinitum

est

Isto modo vi vocis latinæ vulgo ea tantum *durare* dicuntur, in quæ cadit *mora* & *tractus* aliquis temporis, ita ut à duratione excludantur *momentanea*, quia *mora* carent. *Hoc modo* vero & accurate durat omne, quod *veram* & *actualem* essentiam habet, sive duratio ejus sit *momentanea* sive *diuturna*.

Formalis ratio.

IV. Duratio est *essentiæ permanentia.*

§. 1. Elaborandum nobis sumimus *realem intrinsecam* & *philosophice* sumptam *durationem* homonymiis remotis.

§. 2. Hujus *formale* dicimus esse *permanentiam essentiæ.* Permanentiam vero hic non accipimus in *speciali* significatione, qua *successioni contradistinguitur*, quam infra in capite de *permanente* & *successivo* explicabimus; sed *generaliter* & in *media acceptione*, quæ tam *permanenti* quam *successivo* enti indifferenter accommodari possit.

DIVISIO.

V. Duratio dividitur primo in *permanentem* & *successivam.*

VI. Duratio *permanens* est, quæ absq; *fluxu* & *successione* partium sui subjecti *permanet*. Estque *entis permanentis*.

VII.

VII. Duratio *successiva* est, quæ non nisi per *fluxum* partium sui subjecti *permanet*. Estque *entis successivi*.

De hac divisione paucas hic ducimus lineas, quia ejus natura exactius ex capite de *permanente* & *successivo* innotescit, quorsum, quæ hic dicenda erant, reservamus.

VIII. Secundo dividitur duratio in *indefectibilem* & *defectibilem*.

Indefectibilis (*à parte ante & à parte post*) dicitur *æternitas*.

Defectibilis vel deficit à parte *ante* tantum, & dicitur *ævum*; vel à parte *ante* & à parte *post*, diciturque *tempus*.

Divisio hæc fundamentum in re habet, quia *tres* sunt *modi*, quibus entia in *esse* suo *permanent*. Nam quicquid est, vel plane est *infinitum*, & caret *principio* & *fine*, ut solus *Deus*; vel plane est *finitum*, & habet *principium* & *finem*, ut res corruptibiles, vel partim est *finitum*, partim (*suo* tamen modo) *infinitum*, & habet *principium*, caret vero *fine*, ut *Angeli*, & animæ *nostræ*.

IX. *Æternitas* est duratio, *simplicem* in essendo *interminabilitatem* cum *simplici continuitate* conjunctam inferens.

§. 1. *Dari* æternitatem probatur inde, quia datur ens *infinitum*. Quod infinitum est

est in *essentia*, infinitum etiam in *duratione* sit, necesse est. Dari vero ens *infinitum*, ex lumine *rationis* demonstratur ita: Quodlibet *finitum* finitur ab *alio*. Si hoc, tandem deveniendum est ad aliquod, quod omnia *finit*, & à nullo *finitur*.

§. 2. Ne vero *ambiguitas* alicui obsit, notandum est, quod interdum *tempus diuturnum* in Scripturis etiam dicatur *Æternum*; *Æternæ* etiam dicuntur *propositiones essentiales*, ut cum dico: *uva est fructus vitis*, dicitur esse propositio *æternæ* veritatis, quia tempore *brumali* etiam *vera* est, licet tum non *dentur* uvæ. Aliquando etiam *æternum* dicitur, quod caret termino *à parte posteriori*, ut *vita æterna*. Has ambiguitates *æternitatis* removemus, & *æternitatem* hic accipimus pro *tali* duratione, quæ nec à parte *ante*, nec à parte *post* terminum unquam *habuit* vel habere *potest*.

§. 3. *Formale* æternitatis exprimitur vocabulo *negativo*, dum dicitur simplex in essendo *interminabilitas*. Ubi tamen observandum, (uti hoc occurrit in plerisque attributis *divinis*) quod, licet *negative* se nostræ *menti* sistat, tamen in *se* dicat absolutissimam *perfectionem*.

§. 4. Ad vocem *interminabilitatis* quod attinet, non negat tantum durationis *terminum*

num à parte ante & poſt *actualem*, ſed etiam *poſſibilem:* non dicit tantum *actualem* initii & *finis defectum*, ſed etiam *inhabilitatem* ad incipiendum & deſinendum. Vult ergo hæc vox, quod ens *æternum* per æternitatem non tantum *non deficiat*, ſed quod ipſi etiam *repugnet* aliquando *deficere*.

§. 5. Dicimus porro, quod ſit *interminabilitas in eſſendo*, ut intelligatur non denotari hic permanentiam alicujus *extranei*, ſed ipſius *eſſentiæ*.

§. 6. Addimus etiam quod ſit *ſimplex* interminabilitas. Hic προσδιορισμὸς ideo additur, tum ut uterque *terminus* removeatur tam à parte *ante*, quam à parte *poſt*: tum ut denotetur, non *aliunde* eam fluere, ſed *independenter* plane *Deo* competere.

§. 7. Quia vero quidam (Greg. de Val. Thom. & alii) etiam ſtatuunt, quod *carere* principio & fine *accidentaliter* tantum æternitatem à tempore *diſcernat* (quod tamen ipſis nequaquam concedimus) addimus *ſimplicem* quoque *continuitatem*, ad conceptum æternitatis adhuc expreſſius ſiſtendum. Continuitas iſta (gr. συνέχεια) negat omnem *ſucceſſionem & fluxum* prioris ad poſterius, & ponit *fixum & ſtabile* νῦν, (quod differt à τοῦ νῦν *fluxo* temporis) quod durationem divinæ eſſentiæ *immobili* quaſi *complexu* continet.

V.

V. *Ævum* eſt duratio, in ſe *initialem* tantum *defectibilitatem* importans.

§. 1. Æquivoca vox hæc quoque eſt. Sumitur enim vel *improprie*, pro tempore, quomodo homo dicitur celeriter *ævum ſuum* traducere, aliiſque hominibus eſſe *coævus*; vel *proprie* pro duratione ea, quam in *Th.* deſcripſimus.

§. 2. *Formalem* ævi rationem in *initiali defectibilitate* ponimus. Defectibile eſt aliquid quoad durationem vel *ſimpliciter*, quod *utrinque* terminum admittit, & tam *initium* quam *finem* habet; vel *ſecundum quid*, quod ex *altera* parte tantum *deficit*. Ad modum poſteriorem ſpectat *ævum*, quod quidem *initium* habet, *fine* autem caret. Eſt ergo in eo *defectibilitas* tantum *partialis*, ſcil. quoad partem *ante*. Ideo dicimus, quod conſiſtat in *initiali* defectibilitate, quia ab *initio* terminum admittit.

§. 3. Addimus quoque determinationem *in ſe*, qua ſignificatur, *intrinſece* in ſua natura *ævum* ita ſe habere; nam *extrinſece* in reſpectu ad potentiam Dei *abſolutam* res in *ævo* durantes quoque *finem* habere poſſunt. Conditio creationis, quod Deus produxerit in angelis & animabus noſtris talem naturam, quæ ceſſare *non poſſit*, ad potentiam ejus *ordinariam* ſpectat.

§. 4.

§. 4. De *ſubjecto* ævi communis eſt ſententia, quod *angeli* & animæ *rationales* tantum in eo durent. Verum ſalvo aliorum judicio dico, quod etiam *accidentia* iſta, quæ non habitura ſunt finem, ſint *æviterna.* In angelis & animabus noſtris eſt *intellectus*, *voluntas*, &c. *Hæc* tam diu durabunt, quam diu *ipſa*, cui inſunt, *eſſentia*, hoc eſt, in *æternum.*

XI. *Tempus* eſt duratio, *defectibilitatem* ab *initio* & *fine* importans.

§. 1. Tempus ſuum *ſubjectum* dicit *defectibile*, ſimpliciter ſcil. à parte *ante* & à parte *poſt*.

§. 2. Aliter autem (ad tollendam homonymiam) accipitur tempus in *Phyſica*, aliter in *Metaphyſica*. *Ibi* reſpectum involvit ad *corpora cæleſtia*, juxta quorum *motum* temporis *differentiæ* numerantur. *Hic* vero nude denotat durationem, *initium* & *finem* agnoſcentem.

§. 3. Propterea *formalem* rationem poſuimus in *defectibilitate*, quæ eſt *ab initio & fine*. Per hoc enim diſcriminatur *tempus* ab *ævo*, quod *initialem* tantum defectum admittit.

§. 4. *Subjectum* temporis *Metaphyſice* loquendo non eſt tantum *corpus naturale* (cujus *affectionem* tempus eſſe *Phyſici* dicunt) ſed

ſed *omne ens, quod initium & finem habet.* In *tempore* ſunt corporum quoque *qualitates*, eorum *actiones, paſſiones*, &c. omnium corruptibilium *eſſentiæ* & *accidentia* terminabilia: imo ipſæ etiam *operationes* ſpirituum *finitorum*, & ſi quid prætereà eſt in ipſis, quod aliquando *deſinit*.

PROBLEMATA.

I. *An creaturis quoque competat duratio permanens?*

Aff. Hæc duratio *ſpecialiſſimè* & καθ' ἐξοχὴν ſoli Deo tribuitur; quorſum ſpectat illud, ex *Pſ.* 102. Cœli peribunt, *tu* autem *permanes.* Tam *ſtrictè* vero h.l. non accipitur, ſed in *genere* notat omnem *durationem*, abſque *fluxu* partium *permanentem*. Vid. *Th.* VI. Talis verò duratio competit etiam *creaturis*, & *pleriſque* quidem. Quamvis enim ſine *Dei* continua conſervatione *durare* non poſſint, non tamen idcirco ſtatim omnes ſunt entia *ſucceſſiva*, quia *totum* ſuum eſſe ſemper *ſimul* habent pleræque, & per *conſervationem* nihil eſſentiæ de *novo* accedit.

II. *An detur duratio inſtantanea?*

Aff. Exemplum eſto *generatio* corporis naturalis, quæ in *inſtanti* fit, abſque ullo *temporis* tractu. Quæritur an ea *duret?* Affirmamus.

mamus. Licet vox *latina* in modo loquendi apud *latinos* auditores usitato hoc non patiatur, tamen ideò nihil decedit usui recepto *Philosophico*. Nam quicquid verè *est*, illud etiam verè *durat*, quia *essentia* & *duratio* nunquam possunt *separari*. Distinguendum tamen inter durationem, *simpliciter dictam* & *continuatam*. De *ista*, non de *hac* intelligimus assertionem.

III. *Quomodo duratio differat ab essentia?*

Resp. Non *realiter* differunt. 1. Quia duratio nec superaddit essentiæ novam *rem*, nec ipsam tanquam *modus oppositus* vel *separabilis* respicit, quibus *notis* cognoscitur distinctio *realis*. 2. Quia, si per *additionem* novæ essentiæ differret ab *ea*, non jam esset *permanentia*, sed *augmentatio*, cum tamen *durare* nihil aliud sit, quam *permanenter existere*. Differt ergo duratio ab essentia *formaliter* & *modaliter*.

IV. *An æternitas possit ex lumine naturæ cognosci?*

Affirmatur, quia etiam *Gentilibus* solo lumine *rationis* instructis aliquid de ea *innotuit*, ubi *Thales* interrogatus, quodnā in tota rerum natura esset *vetustissimum?* respondit, *Deus*, quia nunquam esse *cœpit*. Arist.

11.

11.Met.c.7. ζωὴ καὶ αἰὼν συνεχὴς καὶ ἀΐδιος ὑπάρχει τῷ θεῷ. Vita & ævum *continuum* & *æternum* Deo ineſt.

V. *Num in æternitatem cadant temporis differentiæ?*

Neg. *Theoremate* IX. duo vocabula poſuimus, quibus æternitatis natura exprimitur, ſcilicet *interminabilitatem* & *continuitatem*. Utrumque partem *negativam* confirmat. Nam quod per partium *fluxum*, quo parti *abeunti* pars *nova* allabitur, *durat*, uti *tempus*, illud ſimpliciter *interminabile* non eſt, ſed aliquem terminum *initii* vel *finis* intra eſſentiæ complexum admittit. In quocunque etiam datur partium *ſucceſſio*; ita ut non totum *ſimul* ſit, & uno ſtabili νῦν concludatur, illud non eſt συνεχής. *Tempus* vero ita ſe habet. Ergò *ejus* natura non poteſt cadere in *æternitatem*. Deinde *æternitas* eſt duratio *infinita*, tempus verò *finita*, quæ ſanè non ſunt confundenda.

VI. *An ſola æternitas ſit duratio?*

Neg. Dubium quod ſolet opponi, hoc eſt, quod *tempus* & *ævum* videantur *per ſe*, non eſſe *durationes* ſed *partes* durationis, ſcil. *æternitatis*; idque ideò, quia *duæ* durationes non poſſint *ſimul* eſſe, niſi una ſit *pars* alte-

alterius. E. g. *dies* & *annus*, dicunt, possunt quidem *simul* esse, quia dies est *pars* anni, non verò duo *dies* & duo *anni* simul possunt existere. Respondetur negando adductam rationem. Possunt omninò *duæ* durationes *simul* esse & sibi invicem *coexistere*. Homo constat ex *anima* & *corpore*. Utrumque principium durationem *specie* ab alterius duratione *distinctam* possidet. *Corpus* durat in *tempore*, quia habuit *initium*, habebit *finem* (quoad statum *naturalem*.) *Anima* verò durat in *ævo*, quia essentia ejus est *incorruptibilis*, ita ut *finis* ipsi non metuendus sit. Rem declaro quodammodo ex hoc simili: sicut *spiritus*, cum intravit *corpus*, *simul* cum corpore est, citra *confusionem* naturam & absurditatem penetrationis *dimensionum*: *ita ævum* absque absurditate in uno etiam supposito *simul* cum *tempore* est, ita ut utrumq; *suam* retineat *naturam*. Breviter ita pro negativa concludimus: Si æternitas habet partes, etiam Deus habebit partes. Si *æternitatis* pars aliqua est *permanens*, pars alia *successiva*, etiam Deus erit ex parte ens *permanens*, & ex parte *successivum*. Ratio connexionis utriusque est, quia *æternitas* est ipse *Deus*. Sed consequens utriusque est absurdum. Ergo & antecedens.

VII. *An ævum sit duratio successiva?*

Neg.

Neg. Ut ritè verò controversiam decidamus, distinguendum primum est inter successionem *imaginariam* & *realem*. *Imaginaria* est, quæ ad modum successionis *realis* à nobis *cogitatur* & *fingitur* tantum. *Realis* est, in qua *revera* est partium ad invicem *fluxus* & *successio*, illo modo potest *successio* in *ævo* concedi. Verùm de eo non est status controversiæ; Quæritur enim, an revera detur in *ævo* successio: & hoc negamus, quia ævi *subjectum* (*angelus*, anima *nostra*, &c.) non est ens *successivum*.

Duratio autem dicitur *permanens* vel *successiva* ab *ente* permanente vel successivo, cujus est duratio.

VIII. *Utrum tempus & duratio successiva æquè latè pateant, ut tempus nihil aliud sit, quam duratio successiva.*

Neg. *Theor.* XI. §. 2. distinximus inter tempus *Physicè* & *Metaphysicè* sumptum: ista distinctio hic repetenda est. *Physicè* quando sumitur tempus, quia sic judicatur juxta respectum ad *motum* corporum *cælestium*; quoad *extrinsecam* hanc habitudinem *omne* tempus est duratio *successiva*. *Motus* enim est ens *successivum*, & ad eum examinatur *tempus* in *Physica*. Hinc communiter solent entis *successivi* exemplum dare inter

alia

alia *tempus*. *Metaphysicè* verò si considera-tur *tempus*, & quidem in *abstracta* sua natu-ra, non *æque* latè patet cum *duratione suc-cessiva*, sed *latius* est & indifferenter se habet ad *permanentem* & *successivam*. Qualis enim est rei, quæ in tempore est, essentia; talis etiam est ejus duratio: Jam verò non om-nium, quæ in *tempore* sunt, *essentia* est suc-cessiva. Corpora naturalia, propter *totalem defectibilitatem* in *tempore* sunt, non tamen *successiva* sed *permanentia* sunt entia. Ergò etiam non omnes hæ res *successivam* habent *durationem*, sed si *ens* est *permanens*, *tem-pus* etiam ejus erit *duratio permanens*: si *successivum successiva* quoque erit tempus *duratio*. Errant ergo, qui *formalem* ratio-nem temporis in *successione* collocant.

AXIOMATA.

I. Omne ens *durat*.

Hæc regula patet ex *definitione* duratio-nis, quia dicitur esse *essentiæ permanentia*. Quia ergò omne ens habet *essentiam*, & *illa* essentia (sive *brevi* sive *diu*) *permanet*, se-quitur, quod omne ens *duret*? In contra-rium solent opponi *partes motus*, quæ sunt *entia*, nec tamen *durant*. Nam pars ejus *præ-terita* non *amplius* est, ergò nec *durat*: pars *futura*

futura nondum existit, ergò etiam non *durat*. Resp. Quævis, res *durat*, quando *est*. Ergò pars *præterita*, quando *fuit*, *duravit*, & eo tempore potuit dici: jam *durat*; pars *futura* durabit: quando *existet*, & tunc etiam poterit dici: jam *durat*. Deinde, quale *ens* est *motus*, talis etiam est ejus *duratio*. At est ens *successivum*, cujus natura requirit, ut quædam partes *effluxerint*, quædam *nondum existant*: Ergo *successiva* etiam est ejus *duratio*.

II. *Solus* Deus est *æternus*.

Quod Deus sit *æternus*, facile constat ex ejus *infinitate*. Quicquid enim in *essentia* infinitum est, illud quoque infinitum est in *duratione*. At Deus est *essentia* infinitus. Ergò etiam infinitus est in *duratione*, & per consequens est æternus. Ne verò quis in dubium vocet minorem, fulcitur hâc ratione, quia necesse est ut omne *finitum* reducatur ad aliquod *infinitum*, ut evitetur processus in infinitum. *Infinitum* verò illud *Deum* esse extra controversiam est. Quod vero præter Deum not sit aliquid, quod non habeat divinam naturam, & æternum sit, id probamus: quia *præter* Deum *nullum* ens est *infinitum*; *infinitus* autem non potest esse absque *æternitate*, nec *æternitas* absque *infinitate*.

finitate. Una ergo harum remota statim tollitur & altera. Quod verò præter *Deum* nihit sit *infinitum* probatur hoc dilemmate: Si præter *Deum* est quoddam *infinitum*, atque ita *plura* dantur *infinita*, sunt vel *coordinata* vel *subordinata*. Sed non possunt esse *coordinata*, quia se invicem *finirent* & ita nullum esset *infinitum*. Nam necessario (si *plura* essent) *unum* infinitum *ultimatè* distingueretur ab *altero*. Illud, per quod distingueretur, esset *infinita* aliqua *perfectio*, quia in *infinitum* nihil *finiti* cadit. Hac *infinita* perfectione *careret* illud *infinitum*, à quo *distingueretur*, quia aliàs *non differret* ab eo. Quod verò caret *infinita* perfectione, illud non est *infinitum*, sed eo ipso *finitur*. Hunc in modum omnibus *infinitis*, quotquot statuerentur, aliquid *infiniti* deesset,& sic nullum esset *infinitum*. Nec possunt esse *subordinata*, quia illud, cui reliqua *subordinarentur*, subordinata *finiret*. Esset enim aliqua *infinita* perfectio in *superiori*, propter quam reliqua ipsi *subordinarentur*, quæ non esset in *inferioribus*. Cui verò vel *minimum* perfectionis *infinitæ* deest, illud non est *infinitum*. Ergò non dantur *plura infinita*.

III. Contradictio est, potuisse *creari* aliquod *æternum*.

Multi

futura nondum existit, ergò etiam non *durat*. Resp. Quævis, res *durat*, quando *est*. Ergò pars *præterita*, quando *fuit*, *duravit*, & eo tempore potuit dici : jam *durat* ; pars *futura* durabit : quando *existet*, & tunc etiam poterit dici : jam *durat*. Deinde, quale *ens* est *motus*, talis etiam est ejus *duratio*. At est ens *successivum*, cujus natura requirit, ut quædam partes *effluxerint*, quædam *nondum existant* : Ergo *successiva* etiam est ejus *duratio*.

II. *Solus* Deus est *æternus*.

Quod Deus sit *æternus*, facile constat ex ejus *infinitate*. Quicquid enim in *essentia* infinitum est, illud quoque infinitum est in *duratione*. At Deus est *essentia* infinitus. Ergò etiam infinitus est in *duratione*, & per consequens est æternus. Ne verò quis in dubium vocet minorem, fulcitur hâc ratione, quia necesse est ut omne *finitum* reducatur ad aliquod *infinitum*, ut evitetur processus in infinitum. *Infinitum* verò illud *Deum* esse extra controversiam est. Quod vero præter Deum not sit aliquid, quod non habeat divinam naturam, & æternum sit, id probamus : quia *præter* Deum *nullum* ens est *infinitum*; *infinitus* autem non potest esse absque *æternitate*, nec *æternitas* absque *infinitate*.

finitate. Una ergo harum remota ſtatim tollitur & altera. Quod verò præter *Deum* nihit ſit *infinitum* probatur hoc dilemmate: Si præter *Deum* eſt quoddam *infinitum*, atque ita *plura* dantur *infinita*, ſunt vel *coordinata* vel *ſubordinata.* Sed non poſſunt eſſe *coordinata*, quia ſe invicem *finirent* & ita nullum eſſet *infinitum.* Nam neceſſario (ſi *plura* eſſent) *unum* infinitum *ultimatè* diſtingueretur ab *altero.* Illud, per quod diſtingueretur, eſſet *infinita* aliqua *perfectio*, quia in *infinitum* nihil *finiti* cadit. Hac *infinita* perfectione *careret* illud *infinitum*, à quo *diſtingueretur*, quia aliàs *non differret* ab eo. Quod verò caret *infinita* perfectione, illud non eſt *infinitum*, ſed eo ipſo *finitur.* Hunc in modum omnibus *infinitis*, quotquot ſtatuerentur, aliquid *infiniti* deeſſet,& ſic nullum eſſet *infinitum.* Nec poſſunt eſſe *ſubordinata*, quia illud, cui reliqua *ſubordinarentur*, ſubordinata *finiret.* Eſſet enim aliqua *infinita* perfectio in *ſuperiori*, propter quam reliqua ipſi *ſubordinarentur*, quæ non eſſet in *inferioribus.* Cui verò vel *minimum* perfectionis *infinitæ* deeſt, illud non eſt *infinitum.* Ergò non dantur *plura infinita.*

III. Contradictio eſt, potuiſſe *creari* aliquod *æternum.*

Multi

Multi *Scholasticorum* asserunt posse dari *participatam æternitatem*, quia possit vel potuerit Deus *creare* aliquid, quod careat *initio* & fine. Sic autem describunt *æternitatem*, quam fingunt, participatam : Accipitur, dicunt, pro re, quæ *actu* nec *principium* habet nec *finem*, cui tamen *principium* & *finis* non repugnat, ut si Deus *angelum* aliquem ab *æterno* produxisset, aut *aliam* creaturam, quæ nunquam esset *desitura*. Sed contradictionem implicat ista *participata* æternitas.

Nam quicquid *creatur*, illud *incipit* esse.

Atqui creatura æterna *creatur* (juxta adversarios)

Ergo creatura æterna *incipit* esse.

In conclusione est contradictio *implicita*. Dum enim dicitur, aliquod *æternum* habere *initium* sui esse, nil aliud dicitur quam *æternum* istud *non esse* æternum. Nam quod non *simpliciter* a parte *ante* & *post* est *interminabile*, illud non est *æternum*. Conclusio ergò cum sit absurda, absurda erit vel major vel minor. Non major;

Quicquid enim *creatur*, illud traducitur à *non esse* ad *esse* & ita *incipit* esse.

Ergo

Ergo *minor* erit falsa, quæ est advesariorum, quod scil. creatura *æterna* possit *creari*.

IV. In æternitate non datur *prius*, nec *posterius*.

Prius vel *posterius* aliquid est vel *origine*, vel *ordine*, vel *successione existentiæ ad aliam existentiam* (qui modi hic sufficiunt.) Axioma non negat prioritatem & posterioritatem *originis*; nec prioritatem *ordinis*; sed eam negat, quæ dicit successionem existentiæ *unius* ad *aliam* existentiam, quia hæc evertit *indivisibile* νῦν essentiæ *divinæ*. Existentia enim *prior* non esset existentia *posterior* (aliàs non esset *prior*) & ita *simul* non essent, quod tamen requirit simplex æternitatis συνέχεια.

CAPUT VII.

De Ubietate.

PRÆCEPTA.

Abiguitatis Evolutio.

I. Ubietas sumitur vel in *contractâ*, vel in *abstractâ* naturâ.

Contracta ejus natura est, quando *specialiter*

liter ſumitur, & ad prædicamentum *ubi* reſtringitur. Olim enim creſcente adhuc Philoſophia omnis *ubitas* in prædicamento *ubi* putabatur locum habere. Quando ergo ſpecialis iſta *ubietas* ſumitur pro *ubietate* in *genere* & in *præciſione*, impropriè ita dicitur, quia non *eſt* quod *dicitur*. Nam idem eſt, ac ſi animal *rationale* ſumerem pro animali in *genere*, quomodo ſane improprie acciperetur. *Abſtracta* natura ubietatis eſt, quando *generaliter* ſumitur, & talem repræſentat conceptum, qui *communis* eſt omni *adeſſentiæ* modo cujuſcunque entis. Ita propriè ſub conſiderationem *tranſcendentalem* cadit.

Formalis ratio.

II. Ubietas eſt *adeſſentia* entis in *ubi*.

Quidam Metaphyſici ubietatem vocant *præſentiam*, ſed non adeò accuratè. *Præſentia* enim ſemper involvit aliquem *terminum*. Nihil eſt *præſens*, niſi detur aliquod, *cui* ſit *præſens*. *Ubietas* vero iſtuc etiam ſe extendit, ubi *nihil* eſt. *Deus* cum dicitur eſſe *ubique*, non intelligitur tantum eſſe in *omnibus* hujus univerſi *locis*, ſed etiam *extra mundum*. Idcirco retinemus nos terminum *ubietatis*. Hujus formale ponimus in *adeſſentia entis in ubi*. Porro quod ad terminum ad-

adessentiæ in nostra descriptione at tinet, illa non concipienda est, ac si inferat *formaliter coexistentiam alterius rei*, cui ens, quod dicitur esse in ubi, adsit. Deus enim habuit suam adessentiam, antequam quicquam factum est: adfuit enim & non fuit nusquam.

DIVISIO.

III. Ubietas est vel *finita* vel *infinita*.

IV. Ubietas *infinita* est *adessentia* in omnibus *ubi* simpliciter *interminabilis*, quæ uno nomine vocatur *ubiquitas*.

§. 1. Hæc soli *Deo* competit, & differt ab ubietate *finita*, quæ terminos admittit.

§. 2. Sicut autem interminabilitas *æternitatis* non negat tantum *durationis* terminum *actualem*, sed etiam *possibilem* c. 6. Th. IX. §. 4. ita quoque interminabilitas *ubiquitatis* non negat tantum *adessentiæ* terminum actualem, sed etiam *possibilem*, ita ut, quod *ubique* est *essentialiter* non possit non esse in spatiis infinitis.

V. Ubietas *finita* est adessentia *determinata*.

Hæc spectat ad ens *finitum* & posset dici *alicubitas*.

VI. Estque duplex: vel *definitiva*, vel *circumscriptiva*.

VII. Alicubitas *definitiva* eſt, qua aliquid ſine *circumſcriptione* locali ita eſt *alicubi*, ut *alibi* non ſit.

Hæc competit *Spiritibus*, formis *materialibus* & *accidentibus*.

§. 1. *Definitiva* dicitur, quia *definitionem* hanc patitur: *ibi eſt*, *hic non eſt*.

§. 2. Siſtit ergo ens *alicubi*, qua in parte differt ab *ubiquitate*, quæ occupat omne ubi. Determinatur verò iſtud *alicubi* per carentiam *circumſcriptionis* localis, qua differt ab *alicubitate circumſcriptiva*.

VIII. Alicubitas *circumſcriptiva* eſt, qua aliquid per *circumſcriptionem* localem eſt in *ubi*, quod ſpecialiter dicitur *locus*.

Hæc *ſoli* & *omni* corpori competit.

Locus differt ab *ubi definitivo* per *circumſcriptionem*, quæ datur in *eo*, in *hoc* negatur. Dicitur verò *alicubitas circumſcriptiva*, non *paſſivè*, quaſi ad *formale* ejus requiratur, ut neceſſariò *alio* corpore ambiente *circumſcribatur*. Sed *circumſcriptiva* dicitur *activè*, quod ſcilicet in *tali* ſubjecto ſit, quod *ſpatium* ſuum *occupare* & occupando *circumſcribere* poſſit.

PROBLEMATA.

I. ***An ubietas conſiſtat formaliter in coexiſtentia alterius rei?***

Neg.

Neg. Nam 1. *affectiones* per se non fluunt ab aliquo *extraneo*, sed ex ipsius rei *essentia*.

2. Res in suo *ubi* est, licet omne *coexistens* tollatur. Deus si *absoluta* sua potentia omnes creaturas iterum in *nihilum*, unde *factæ* sunt, *redigeret*, nihilominus obtineret suam *ubietatem*, quia non esset *nullibi*.

II. *An ubietas in formalitate sua includat operationem?*

Neg. Nullum quidem *ens* invenitur, quod, licet non proprie *effectivam*, *aliquam* tamen *operationem* non habeat. Quia verò simul cum *operatione* ens est in suo *ubi*, sequitur quod ubietati *operatio* sit conjuncta. Sed *materiale* non est in *formale* inferendum. Ergo nec *operatio* ad *formale* ubietatis pertinet. Aliàs quod ad *præsentiam* Dei *modificatam* & *complexam* attinet, ad ejus plenam definitionem stylo biblico exprimendam utique *operatio* requiritur.

III. *Utrum Deus etiam sit extra mundum?*

Aff. Quia extra mundum potest *operari* & plures mundos creare.

AXIOMA.

Ubietas in omne ens cadit.
Quod *nullibi* est *nihil* est.

TRACTATUS POSTERIOR. DE *Affectionibus Disjunctis.*

CAPUT VIII.

De Affectionibus disjunctis in genere.

DEfinitio affectionum *disjunctarum* ex L.II.C.I.Th.4. hic repetenda est, quod scilicet *sub disjunctione de ente prædicentur, & sub complexu utriusque distinctionis membri cum eo reciprocentur*. Hic tantum divisionem earum trademus.

PRÆCEPTA.

I. Affectiones disjunctæ sunt vel *primariæ* vel *secundariæ*.

II. *Primariæ* sunt, quæ magis *intrinsecè* naturæ entis insunt.

Dantur quædam affectiones entis, ut *unitæ*, sic etiam *disjunctæ*, quæ magis *intrinsecâ* immeatione cum entis *essentia* sunt connexæ: Contra aliæ magis *extrinsece* ipsi competunt Magis *intrinsecum* sane homini est, esse

esse *ens compositum*, quam esse *subjectum accidentium*. Magis *intrinsecum* Deo est, esse *infinitum*, quam esse *mensuram creaturarum*: esse simplicissimum, quam habere respectum ad res creatas.

III. Primariæ sunt vel *immediatæ* vel *mediatæ*.

IV. *Immediatæ* sunt, quæ *proxime* ex ente fluunt, & *immediate* in eo fundantur.

V. *Mediatæ* sunt, quæ *mediantibus unitis* ex ente resultant.

Primariæ deprehenduntur esse in duplici differentia. Quædam pro *fundamento* habent *immediate* ipsum ens, (in quod omninò omnes affectiones innituntur, licet non eodem modo) Hæ sunt *Necessitas & contingentia: Actus & potentia: Incorrupt. & corrupt. Independens & dependens: Increatum & creatum: Finitum & infinitum: Principium & principiatum: Causa & causatum:* Quædam verò *mediate* in ente fundantur, & *immediatum* fundamentum agnoscunt aliam *affectionem unitam. Ex unitate* resultant *Simplex & compositum, Totum & pars: Idem & diversum: Communicabile & incommunicabile*, Ex veritate *naturale & artificiale:* Ex bonitate *completum & incompletum:* Ex duratione *permanens & successivum:*

vum: Ex ubietate *indefinitum & definitum.*

VI. *Secundariæ* ſunt, quæ magis *extrinſece* enti competunt.

Tales ſunt. *Subjectum* & *adjunctum: Abſolutum* & *reſpectivum: Menſura* & *menſuratum: Signum* & *ſignatum.*

VII. Ad diviſionem affectionum disjunctarum refertur etiam hæc diſtinctio, quod aliæ tales ſint, ut *unum* membrum conveniat huic, *alterum* alii enti: Aliæ verò tales, ut *utrumque* membrum ſuo modo *uni* enti competat.

Illæ ſunt e.g. *infinitum* & *finitum*, *increatum* & *creatum*, *independens* & *dependens*, &c. *Hæ* verò e. g. Idem & diverſum; quod enim hoc modo *idem* eſt, ſub diverſa conſideratione eſt *diverſum: Completum* & *incompletum;* Sæpe enim fit, ut aliquod ſit completum in *eſſendo*, ſed incompletum in *ſubſiſtendo*, &c.

PROBLEMATA.

I. *Quomodo differant affectiones disjunctæ à diviſionibus entis in eſſentialiter inferiora.*

Reſp. 1. Affectiones disjunctæ afficiunt ens παρωνύμως & *extraeſſentialiter*, dicuntque aliquid, quod *ex* eſſentia *per ſe* fluit: Diviſiones verò συνωνύμως & *eſſentialiter*, & dicunt

ipſam

ipſam eſſentiam. 2. De membris *diviſionum* in *abſtracto* prædicatur *ens*, ut *accidens* eſt *ens;* De Membris verò *affectionum* disjunct. plerumque in *concreto*, ut *unum* eſt *ens* (non *unitas*)&c. Dantur quidem exempla contraria, ut *cauſa* eſt *ens*, &c. ſed propter defectum terminorum.

II. *An dentur disjunctæ affectiones, quarum membra differant realiter à ſe invicem, non verò ab eſſentia?*

Aff. Non intelligimus hic *realem* diſtinctionem *in rigore* ſumptam, ſed eam, quæ dicitur *ſecundum analogiam*, qualis etiam datur inter *modos oppoſitos*. Univerſaliter quidem non facile poteſt ſtatui, quod in omni *disjuncta affectione* membra *realiter* differant à *ſe invicem*, & non *realiter* ab *eſſentia:* Interim tamen dantur multa exempla, quibus problematis affirmativam ſtabilire poſſumus. Independens & dependens *realiter* differunt a *ſe invicem*, quia *ſubjecta* realiter differunt. *Deus* enim eſt independens: *creatura* dependens. Interim tamen nec *independentia* à *Deo*, nec *dependentia* à *creatura* realiter differt. Sed tantum *formaliter*. Et ſic in aliis. Poteſt hinc quodammodo illuſtrari, quomodo *oppoſitæ relationes* in divinitate *à ſe invicem*, non verò *ab eſſentia* realiter differant.

CAPUT IX.

De Neceſſitate & contingentia.

PRÆCEPTA.

Æquivocationis evolutio.

I. Neceſſitas eſt vel *indigentiæ*, vel *coactionis*, vel *violentiæ*, vel *expedientiæ*, vel *immutabilitatis*.

Neceſſitas *indigentiæ*, græcis χρεῖα dicta eſt, quæ indicat, in rerum *difficultatibus ſublevandis* non eſſe ceſſandum, ſed *ſuppeditanda* ea, quibus *indigemus*. Neceſſitas *coactionis* eſt, qua entia rationalia *contra voluntatem* ad aliquid *coguntur*. Ut *fur* cogitur ire ad patibulum. Hæc opponitur actionibus *liberis*. Neceſſitas *violentiæ*; græcis ἀνάγκη, eſt, quæ rei *naturali* vim infert ab *extra*, contranitente eo, quod patitur. Ut *lapis*, qui *ſua natura* deorſum tendit, *neceſſario* ſurſum fertur, per *vim* projicientis. Hæc opponitur actionibus *naturalibus*. Neceſſitas *expedientiæ* eſt, quæ propter *utilitatem* hoc vel illud non debere *intermitti* poſtulat; ut lingua *latina* ad eruditionem acquirendam eſt *neceſſaria*. Neceſſitas *immutabilitatis*, uti dicitur (quæ propriè eſt hujus loci) eſt, qua ens non poteſt aliter ſe habere.

II.

II. Neceſſitas eſt vel in *operando*, vel in *afficiendo*, vel *prædicando*, vel *eſſendo*.

Neceſſitas *in operando* ſt, qua cauſa ad unum *determinata* non poeſt *non* agere, vel *aliter* agere. Sic *Magnes* poſitis omnibus requiſitis *neceſſario* trahit *ferrum*, non aurum vel aliud quid. Sic *Sol* non poteſt *non* illuminare noſtrum hemiſphærium, cum ortus eſt. Neceſſitas *in afficiendo* eſt, qua affectio *inſeparabiliter* cum *ſubjecto cohæret*. Sic *quantitas* neceſſariò afficit *corpus*: *ignis* neceſſariò eſt *calidus*: homo neceſſario eſt *riſibilis*. Neceſſitas *in prædicando* conſpicitur in *propoſitionibus* neceſſariis, quæ vel ſunt *abſolute* neceſſariæ, ſcil. vel neceſſitate *definitionis*, ut *temperentia* eſt *virtus*; vel neceſſitate *demonſtrationis*, ut omne *rationale* eſt *docile*, vel neceſſitate *oppoſitionis*, ut *corpus* non eſt *ſpiritus*; vel *modaliter* per modum *neceſſe* expreſſe additum, ut, *neceſſe* eſt omne *riſibile* eſſe *hominem*. Neceſſitas in *eſſendo* eſt, qua res *non* poteſt *aliter eſſe*. Hæc eſt hujus loci.

Formalis ratio.

III. Neceſſitas eſt, qua ens *tale* eſt, ut *non* poſſit *aliter* ſe *habere*.

Formalem rationem *neceſſitatis* non omnes

nes uno eodemque modo deſcribunt. Quidam eam conſtituunt in *defectu reſpectus ad voluntatem noſtram*, quando res *non* dependent à *noſtro arbitrio*. Verum dantur quoque *contingentia*, quæ non à noſtra *voluntate* dependent. E. G. Cum naſcitur *monſtrum*, iſtud ſane *contingens* eſt, & tamen *præter intentionem* noſtram fit. Alii formale collocant in *immutabilitate*. Verum ita formale *contingentiæ eſſet* ponendum in *mutabilitate*. Hoc verò non procedit, quia dantur *contingentia*, de quibus non commode dici poteſt *mutabilitas*. *Decreta* Dei ſuo modo ſunt *contingentia*, non vero *mutabilia*. Sunt quoque, quibus formalem rationem neceſſitatis in *invariabilitate* ponere placet. Sed hi, dum *immutabilitatem* rejiciunt, eo ipſo quoque *invariabilitatem* removent, quia *decreta* Dei ſunt *invariabilia*, & tamen *contingentia*. Nos ergo retinemus generale *formale* Ariſtotelis 4. Met. c. 5. ubi dicit: τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, ἀναγκαῖον φαμὲν, *quod non poteſt aliter ſe habere*, neceſſarium dicimus; non deſcendentes ad determinationem vel immutabilitatis, vel invariabilitatis, &c.

DIVISIO.

IV. Neceſſitas eſt *vel abſoluta*, vel *hypothetica*.

V. Ne-

V. Necessitas *absoluta* est, qua ens in *se* & *sua natura* non potest *aliter* esse, atq; est.

Absoluta dicitur, quia *absolvitur* quasi ab *interna* variabilitate, & ab *hypothesi extrinsecæ* alicujus *circumstantiæ* vel *conditionis*, quæ necessitatem *conditionatam* facit, & ita necessitati *contingentiam* admiscet.

VI. Hæc est vel *simpliciter* absoluta, vel *secundum quid*.

VII. Necessitas *simpliciter* absoluta est, quæ *nullo* modo sinit ens *aliter* se habere.

Hæc soli enti *independenti*, Deo scil. competit.

VIII. Necessitas *secundum quid* absoluta est, qua aliquid ex præscripto *creationis* & inde fluente *immota* causarum cohæsione non *aliter* se habet.

Hæc competit *creaturis*.

§. 1. *Simpliciter absoluta* necessitas potest dici absolutissima & plane *independens*, quia quod per hanc *necessarium* est, (Deus sc.) non tantum *omnimodam* & *summam* obtinet necessitatem, sed illam quoque *à se* & *per se* independenter habet.

§. 2. Ea vero, quæ *secundum quid* dicitur, longe minor est, & ens tantum in certo *genere* & *gradu* necessarium præstat. *Creaturæ* enim,

enim, quæ *hac* neceſſitate gaudent, non planè reſpuunt omnem modum *aliter* ſe habendi. Nam potuiſſent vel *non creatæ* vel *non generatæ* eſſe, ſi Deus *liberum* opus creationis *intermiſiſſet*, vel cauſas ad generationem concurrentes *impediviſſet*. Poſſent etiam *non amplius* eſſe, ſi Deus eas *deſtrueret*, vel *influxum conſervativum* ad unum momentum ſaltem *retraheret*. Creaturæ etiam neceſſitatem, *quam* habent, non *à ſe* habent, ſed à *ſimpliciter* neceſſario, unde etiam *dependens* neceſſitas à nonnullis vocatur.

IX. *Secundum quid* abſoluta neceſſitas eſt vel *ſubſtantiarum*, earumque *ſpiritualium*, vel *corporearum*; vel *accidentium*.

§. 1. Neceſſitas *ſpirituum* ſcil. finitorum eſt, e. g. quod *neceſſario* exiſtant *abſque materia*, ſint *incorruptibiles* & *indefectibiles* à parte *poſt*, &c.

§. 2. Neceſſitas *corporum*, quæ aliàs *neceſſitas Phyſica* dicitur, æſtimatur ex neceſſario *influxu* & *cohæſione* cauſarum. Eſtque pro diverſitate cauſarum vel ratione *efficientis*, vel *materiæ*, vel *formæ*. Nam neceſſitas *finis* ad *hypotheticam* pertinet.

§. 3. *Neceſſitas* ratione *efficientis* eſt, quando *poſitis* omnibus *requiſitis* efficiens ita ſe habet, ut *neceſſario* producat *effectum*, ut ignis

ignis necessario urit stipulam vel stupam: equus necessario generat equum, leo leonem, &c. Hæc *necessitas* verò certa postulat *requisita*, ut sunt: *Habilitas* in patiente: *sufficiens virtus* in agente: *legitima* agentis ad patiens *approximatio*: absentia *impedimenti*: conveniens *medii* (scil. quod interjacet) *dispositio*, &c.

§. 4. Necessitas respectu *materiæ*, cum aliquid propter *materiam* non *aliter* se habet. Ut omne *corpus* necessario est *quantum* propter *materiam*, quam sequitur quantitas: Plumbum necessario est *fusile* propter *materiam*: Mista necessario *corrumpuntur* propter *materiam*.

§. 5. *Necessitas* respectu *formæ* est, cum aliquid *non variat* propter *formam*. Hæc necessitas iterum est duplex: vel *constitutionis*, quæ etiam *definitionis* dicitur, qua unicuique *corpori* certa inest *forma*, quæ illud in *determinato*, & ab aliis *distincto* esse constituit. Sic homo propter *formam* est homo: Cœlum propter *formam* est cœlum; vel *consecutionis*, aliàs etiam *demonstrationis* dicta, qua necessario rem comitantur, quæ *formam* sequuntur, ut *affectiones*, v.g. Sol *necessario* largitur inferioribus influxum, magnes *necessario* habet facultatem trahendi ferrum, ignis *necessario* est calidus, &c. propter *formam*.

mam. Hæc verò ad neceſſitatem in *eſſendo* non directè ſpectat.

§. 6. Neceſſitas *accidentium* eſt, quod *propriam* & ab aliis *diſtinctam neceſſario* habeant & retineant *eſſentiam*, ut e.g. *quantitas* non degeneret in *qualitatem*, ut *locus* non fiat *tempus*, & quod propriam *neceſſario* ſibi vendicent *formalem rationem*, ut quantitas *extenſionem*.

X. Neceſſitas *hypothetica* eſt, quæ aliquid non ſinit *aliter eſſe*, vel propter *actum exiſtendi*, vel propter *extrinſecam* aliquam *conditionem* ſeu *circumſtantiam*.

§. Hæc in *natura* ſua admiſtam quidem habet *contingentiam*: dicitur verò *neceſſaria* tum propter *actum exiſtendi*, quia omne, quod *eſt*, quando *eſt*, *neceſſe* eſt *eſſe*, licet in *ſe* ſit *contingens*. E.g. Homo *contingenter* fit *doctus*: poſito vero, quod jam *ſit doctus*, *neceſſariò* eſt doctus; tum propter *aliam conditionem*, rei in *ſe* contingenti *extrinſecam*, quæ deſumitur vel 1. à cauſa *efficiente*, eàque vel *morali*, quomodo *bona opera* ſunt *neceſſaria* ob Dei *mandatum*, impii damnantur *neceſſariò* ob *incredulitatem*; vel *reali*, non quidem *naturali*, quæ ad *abſolutam* ſpectat, uti ex Th. IX §. 3. patet, ſed aut *ſupernaturali*, ut *neceſſariò* ſurdi & cœci ſanantur, ferrum natat,

tat, aqua, muri inſtar, ſtat erecta, &c. quia *Deus* vult,& miraculosè iſta efficit;aut *præternaturali*,ut fur *neceſſario* aſcendit furcam, quia à lictoribus cogitur : cerevifia in tubulo doliari ſurſum movetur *neceſſario* propter extractum aerem & periculum vacui. Vel 2. à cauſa *finali*,cum aliquid *neceſſarium* dicitur ob certum *finem* obtinendum, vel *ſimpliciter*, ſine quo non poteſt obtineri, ut labor *neceſſarius* eſt ad eruditionem,vocatur *neceſſitas exigentiæ ;* vel *ſecundum quid*,quo finis *commodius* obtinetur; ut libri neceſſarii ſunt ad eruditionem : Hæc dicitur *neceſſitas expedientiæ.*

§. 2. Diſtinctio inter neceſſitatem *conſequentiæ* & *conſequentis* à Metaphyſicis in eodem ſenſu ſumitur,quo antecedens,in *abſolutam* & *conditionatam :* Sed accurate ſi eam ponderamus, potius agit de neceſſitate *complexa*, quapropter ad *Logicam*, unde deſumpta, ablegandа eſſet. Sed cum termini per uſum valeant, ut nummi, maneat ipſi æquipollens vigor.

Ambiguitas.

XI. Contingentia ſumitur, vel nimis *ſtricte*, vel *adæquate.*

Illo modo omne id dicitur *contingens*,quod fieri *poteſt*, & non eſt *impoſſibile*, quomodo multa

multa *neceſſaria* etiam eſſent *contingentia*. *Iſto* modo ſumitur in reſpectu ad *cauſam* per *accidens*, & eſt vel *fortuitum*, vel *caſuale*. *Hoc* modo verò iſtud dicitur *Contingens*, quod poteſt *aliter* ſe habere. In hac acceptione hic opponitur *neceſſario*. Quomodo differant contingentia in *eſſendo*, in *afficiendo*, & in *operando*, ex Th.II. patet.

Formalis ratio.

XII. Contingentia eſt, qua ens *aliter* ſe habere *poteſt*.

Retinemus, ſicut in *neceſſitate*, ita & hic Ariſtotelis *formale*, miſſis opinionibus aliorum de *mutabilitate*, *variabilitate* & reſpectu ad *voluntatem* noſtram. *Formale* verò hoc dicit ens in ſua *natura* (non habito reſpectu ad externam circumſtantiam ſæpe rem neceſſitantem) *tale* eſſe, ut, antequam eſt, *poſſit eſſe, & non eſſe; poſſit ita, vel aliter eſſe.*

DIVISIO.

XIII. Contingentia eſt vel *extrinſeca* vel *intrinſeca*.

XIV. *Extrinſeca* eſt, qua aliquid propter *externum* principium *aliter* ſe habere *poteſt*.

Hæc cadit in omnes *creaturas*.

XV. *Intrinseca* est, qua aliud propter principium *internum* tale est, ut *agere* vel *non* agere, *ita* vel *aliter* agere possit.

Hæc tantum competit agentibus ex arbitrii *libertate*, sc. Deo, angelis & hominibus, & quidem ex parte *effectus* vel *actus*. Nam *causa*, quæ dicitur *libera*, non statim ideò in *essendo* est *contingens*.

PROBLEMATA.

I. An detur necessitas, & contingentia.

Aff. §. 1. Duæ olim fuerunt opiniones contrariæ (quarum semina adhuc se movent) altera negavit *necessitatem*, & omnia *fortuito* accidere putavit, quam tribuunt *Epicuræis*: altera sustulit *contingentiam* & *fatalem* omnium, quæ fiunt, *necessitatem* obtinere contendit, quam *Stoicis* ascribunt. Utraq; falsa.

§. 2. *Necessitatem* probat rerum *uniformis* conditio & *necessarius* effecti cum causa *nexus*. Sol perpetuo *movetur*, & non nisi miraculo quiescit: cum *ortus* est, *necessario* efficit *diem*. Ignis *omni* tempore est *calidus*. Folia betulæ, tiliæ, rutæ, pomi, pyri, cariophyllorum, nasturtii, cochleariæ, &c. eandem *quotannis* figuram, eundem colorem, odorem, saporem exhibent.

§. 3. *Contingentia* probatur *ex sensu*, quia,

qui cruciatur, poſſet non cruciari: ex *libertate voluntatis noſtræ;* poſſumus enim loqui & non loqui, ambulare & quieſcere, ſtudere & non ſtudere: *ex inopinis;* qui in viis ſuis occiditur, poſſet non occidi, quia alii incolumes evaſerunt: *ex conſultatione;* de inevitabilibus enim non conſultamus: *ex legibus*, quæ otioſæ eſſent, ſi homo *neceſſario* delinqueret.

II. Utrum contingentia detur neceſſario?

Diſtinguimus inter contingentiam in actu *ſignato*, & *exercito* ſumptam. In *actu ſignato*, quatenus exhibet *communem* naturam omnium *particulariter* contingentium in idea, *neceſſario* datur, cum alias omnia ſecundum *Stoicos* eſſent *neceſſaria*. In actu *exercito*, quatenus *particulariter* eſt in *hac* vel *illa* re contingenter ſe habente, non datur *neceſſario*.

III. An tria tantum ſint agentia libera, Deus, Angelus & Homo.

Aff. Nam in hæc tria tantum cadit *intellectus* & *voluntas*, ſine quibus non datur *liberum arbitrium*. Nec obſtat 1. quod *bruta* quoq; habeant *indifferentiam* ad agendum, quia e.g. canis jam *prorſum* jam *rurſum*, avis jam *ſurſum* jam *deorſum* prout placet, *moveatur;* hirundo nidum ſub *hac* ſtruat trabe,

aliam

aliam negligat,&c. Nam talia faciunt beneficio *phantasiæ*, quæ quia *discursu* caret, *necessario* ad unum fertur. Nec obstant 2. *inanimata*, quod e. g. lapis è sublimi in plateam decidens *indifferens* sit, ut *hunc* vel *istum* lapidem stratæ viæ concutiat: Nam si plane sibi relictus sit, *necessario* tangit ipsum, qui inter ipsum & centrum terræ in linea recta interjacet.

IV. Num contingentium nulla sit scientia?

Dist. Datur eorum scientia in actu *signato.* Oportet Metaphysicam de iis agere, ut naturam eorum declaret. Non datur scientia de ipsis in actu *exercito*, e. g. de Alexandri nuptiis, de Caspari lapsu, de Margaretæ amisso serto.

V. An inter necessarium & contingens detur medium?

Neg. Quia *contradictorie* sibi opponuntur, *posse* & *non posse* aliter se habere. Quidam putant, quod *liberum* sit medium, quia actus Dei sunt liberi, & verò nec *necessarii*, (quod putant per se patere) nec *contingentes*, (quia *contingentia* dicat *imperfectionem*) possint vocari. Sed actus Dei *vel terminantur ad Deum.* (ut cum Deus *seipsum* cognoscit, & amat) & sic *necessarii* sunt, quia sunt *ipse* Deus; vel *terminantur ad objectum aliquod*

quod externum, (ut *creatio* mundi) ita ſunt (quatenus terminātur aliorſum) *liberi* & *contingentes ;* Contingentia verò, hic non *imperfectionem* involvit, quia in *ſe* & *ſua* natura ſpectata non ſtatim dicit *caſuale*, ſed quod *poteſt* aliter eſſe. *Contingentiam eßendo, non operando, imperfectionem dicit.*

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *neceßarium* vel *contingens*, & quicquid eſt vel neceſſarium vel contingens, illud eſt *ens*.

Intelligitur *verum* & *reale* ens, *vera* etiam *neceßitas* & *contingentia*, ſcil. in *eßendo.*

II. Nullum datur *neceßarium*, in quod non cadat *contingentia.*

Deus, licet ens *neceßarium ſimpliciter* abſolutum ſit, tamen admittit *contingentiam*, eam quidem *extrinſecam*, quæ eſt ipſa arbitrii libertas. De *angelis*, *homine* & reliquis *creaturis* res clara eſt.

III. Omne *quod* eſt, *quando* eſt, *neceße* eſt eſſe.

Sc. Poſito *actu eßendi:* non quoad *ſtatum antecedentem.*

IV. *Indifferentia* ad *bonum* & ad *malum* non eſt de eſſentia *libertatis.*

Sc.

Sc. ut *utrumque* possit eligere. *Dei* voluntas est *libera*, ad *bonum* tamen est *determinata*.

V. Ab *uno* necessitatis modo ad *alterum* non licet argumentari.

Quod ex *hypothesi* est necessario non statim *absolutè* est necessarium.

VI. Dei *praescientia* non infert rebus *necessitatem*.

Quia non est rerum *causa*.

CAPUT X.

De Actu & Potentia.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Potentia est vel *transcendentalis* vel *praedicamentabilis*.

Illa proprie est hujus loci, & appellationem suam obtinet ex *amplitudine*, quia omnia genera *transcendit*. *Hæc* verò strictior est, & ad *qualitatem* coarctatur, cujus *species* est, ut *potentia* ridendi, generandi, urendi, ferrum trahendi, &c. *Illa* tantum dicit *affectionem* entis: *Hæc* vero *peculiare ens est*.

II.

II. Potentia *transſcendentalis* ſumitur vel *negativè*, & dicit *non-repugnantiam* ad exiſtendum: vel *poſitive*, & ſic eſt aptitudo ad aliquid.

Reſtringimus hanc diſtinctionem ad *tranſcendentalem*, ſecus ac alii; quia *prædicamentalis* potentia ſemper eſt *ens peculiare*, & ita ſemper *poſitivè* accipienda eſt, cum omne ens ſit *poſitivum*. Coincidit hæc diſtinctio fere cum ea, qua aliud eſt *eſſe in potentia* & aliud *potentia ipſa*: Nam quod adhuc *in potentia* eſt; id nondum eſt, ſed poteſt aliquando eſſe, & ſic duplex ei competit negatio, ſcil. *eſſentiæ*, quam nondum habet, & *repugnantiæ*, quia non repugnat exiſtere. E. G. Filius poſt aliquot annos generandus, eſt in *potentia*, ſcil. *negative*, quia *nondum exiſtit* in mundo, interim tamen non *impoſſibile* eſt ut *exiſtat*. *Potentia ipſa* vero cum dicitur de aliqua re, jam datur in mundo ea res, quam afficit *potentia*, & per eam potentiam res habet *aptitudinem* ad aliquid. Potentia vero *negative* ſumta *impropriè* dicitur potentia, quia non *afficit* ens reale, ſed *negat* potius illud, & opponitur illi. Quapropter etiam ens in *potentia*, tanquam ens *æquivocè* tantum ſic dictum, removimus ab *objecto* Metaphyſicæ. *Propria* acceptio *potentiæ*,

tentiæ, quæ hic valet, eſt cum *poſitivè* ſumitur. Ne verò aliquis objiciat, quod *affectiones* enti non addant aliquid *poſitivi*, notetur hic diſtinctio: Quod poſitivum accipiatur vel *generaliter* vel *ſpecialiter*. *Generaliter* poſitivum dicitur, quod revera datur citra *fictionem* mentis, ſive ſit ens, *propriè* dictum, ſive ſit ens *improprie* dictum, ſive *modus* entis. *Specialiter* poſitivum eſt, quod *realem* habet *eſſentiam*. Ponit ergo poſitivum vel *affectionis* competentiam, vel *eſſentiam*.

III. Potentia eſt vel *objectiva* vel *ſubjectiva*.

Objectiva eſt, ſecundum quam aliquid poteſt produci. Hæc tribuitur rei nondum exiſtenti & ita vocatur, quia res, quæ ita dicitur eſſe in *potentia*, eſt objectum alicujus *potentiæ activæ*, quæ eam *producere* poteſt.

Subjectiva eſt, ſecundum quam res aliquid poteſt. Hæc tribuitur rei *jam exiſtenti*, & ideo dicitur *ſubjectiva*, quia res jam exiſtens eſt *ſubjectum modi ſui*. Hæc eſt hujus loci.

Formalis ratio.

IV. Potentia eſt id, ſecundum quod ens *poteſt* aliquid.

§. 1. Remotâ potentiâ *prædicamentali*, *negativâ* (in ſuo ſenſu) & *objectivâ*, definimus

hic *transcendentalem*, *positivam*, & *subjectivam*. Ejus *formale* ponimus in *posse*, ita scilicet, ut *præscindat* ab omni eo, quod ens *posse* dicitur, scil ab *agere* & *pati*. Tam enim *potentia* dicitur ea, qua ens potest *agere*, ut cum Deus sua *potentia* conservat mundum: quam ista, qua aliquid potest *pati*, ut cum homo *potentiam* habere dicitur ad *eruditionem* ab aliis *addiscendam*.

§. 2. Sunt, qui ita potentiam definiunt: *Potentia est, quæ recipit actum, aut largitur actum:* Verum hæc definitio non potest omnibus *potentiis* applicari. Lumen in aëre habet *potentiam*, ut possit *annihilari* recedente Sole. Hæc potentia nec *recipit* actum, quia ipsa *essentia* perit, cui *affectio* deberet inniti: nec *largitur* actum, & tamen revera potentia est.

DIVISIO.

V. Potentia dividitur in *activam* & *passivam*. Activa est secundum quam aliquid *agere potest*: Passiva, secundum quam aliquid *pati potest*.

§. 1. *Activum* & *passivum* hic non ex *prædicamentis* explicandum est, quasi peculiare ens statim sit *activa* itemque *passiva* potentia, ne confundatur potentia *transc.* cum potentia *naturali*, quæ species *qualitatis* est, &

& itidem in *activam* & *paſſivam* dividitur; ſed termini ſunt in *ampliatione* juſta intelligendi & in natura *abſtractiſſima* accipiendi.

§. 2. Aliqui ita definiunt: Activa eſt vis agendi *in aliud:* & vocem *aliud* accipiunt tam ample, ut poſſit quoque *non enti* attribui. Verum hæc acceptio fluit ex ea *hypotheſi*, quod ens in *potentia* ſit *verum* ens (ſi *hoc*, poteſt omnino *aliud* dici,) quam tamen iſti non concedunt. Ideoque nos illam vocem in defin. omiſimus.

VI. Potentia paſſiva eſt vel *naturalis*, vel *obedientialis*.

Quidam hanc diviſionem applicant ad potentiam *ſimpliciter* ſumtam, quatenus præſcindit ab *activa* & *paſſiva*. Hi comparant potentiam *obedientialem* ad *actum* iſtum, qui complet eam; & hunc non tantum *paſſivum*, ſed etiam *activum* ſæpe eſſe concedimus. Sic in aſina eſt potentia obedientialis *activa* ad loquendum. Nos verò comparamus potentiam ad *agens ſuperius*, cui *obeditur*, & ſic potentia *obedientialis* non niſi *paſſiva* eſt. Ideò hanc diviſionem ad *paſſivam* reſtringimus.

VII. *Naturalis* eſt, qua ens à *natura* eſt *aptum* ad aliquid. Sic in *ſemine* equi eſt

potentia Naturalis ad *figuram* equi recipiendam.

Obedientialis est, qua ens citra *naturalem* inclinationem *non repugnando* aptum est, ut *obediat* agenti superiori ad aliquid; ut potentia in *aqua*, ut *vinum* fiat.

Hæc dicitur vel in ordine ad *Deum*, quomodo omnes res creatæ possunt fieri omne, quod non implicat *contradictionem* nullo modo conciliandam. Sic lapis potest fieri homo, aqua vinum, &c. vel in ordine ad *angelos*, à quibus *pulvis* potest in *corpus* humano simile *transformari* & ita *moveri*; vel in ordine *ad homines*, quomodo *argilla* potest recipere formam *lateris*, *æs* formam *campanæ*, &c. vel etiam in ordine ad *bruta*, quomodo *lutum* habet potentiam, ut exinde hirundo *nidum semicirculari* figurâ struat: *cera*, ut *apes* inde *sexangulas* cellulas forment.

VIII. Potentia activa est vel *infinita*, vel *finita*.

IX. Infinita solius *Dei* est: & distinguitur in *absolutam*, qua Deus omnia *simpliciter* possibilia *potest*: & *ordinatam*, qua ex *hypothesi* ea tantum *potest*, quæ *vult*.

§. 1. *Objectum* potentiæ *absolutæ* sunt omnia *possibilia*, quæ enim *non possunt* fieri, nequeunt

queunt esse *objectum* potentiæ. Addimus verò *simpliciter*, ut intelligatur, non ea tantum posse *Deum*, quæ *nobis* sunt possibilia, sed quæ *absolute* & absque ulla *restrictione* sunt possibilia, licet *nobis* etiam impossibilia videantur. *Simpliciter* verò possibilia sunt omnia, quæ non involvunt *contradictionem*, & talem quidem, quæ in *mente Dei* nullo modo potest *conciliari*. Non enim judicium de vera *contradictione* hac in parte permittendum est *nostræ rationi*.

§. 3. *Ordinata* potentia dicitur vel *respectu ordinis in natura instituti*, & sic Deus aliquando agit juxta *absolutam* quoque *potentiam*, in *miraculis* scilicet: vel *respectu reliquorum attributorum*, præsertim *voluntatis*; Sic Deus non agit juxta *absolutam* potentiam, quia aliàs contra *decreta* sua ageret. Non autem desinit Deus omnia *posse*, quia non vult perficere, sed sicut nos sæpe ideo aliquid *non possumus*, quia ad istud intermittendum *libere* nos *obligavimus*: ita *ex hypothesi* non *potest* Deus, quod non *decrevit*, interim *absolutè & simpliciter* etiam illa, quæ non *decrevit*, potest; quia alias non esset *omnipotens*.

X. Potentia *finita* est *creaturarum*.

XI. Aliter potentia dividitur in *rationa-*

lem & *irrationalem.* Illa gubernatur ab *intellectu.* Hæc *non.*

§. 1. Divisio hæc de triplici subjecto intelligitur, scil. vel *specialiter* de potentiis *hominis*, quarum quædam obediunt *rationi*, ut *sensus;* quædam non ut facultas *auctrix:* vel *generaliter* de potentiis animæ in *communi*, eodem sensu: vel *generalissime* de potentiis *cujuscunque* entis, ut sit sensus: omnis potentia est vel *rationalis* vel *irrationalis.* Et hoc modo nos eam intelligimus: *Rationalis* potentia est, quæ ab *intellectu* dirigitur, & cadit in *Deum*, (si *activa* sit) *Angelos* & *homines* (quamvis in homine etiam detur *irrationalis.*) De *Dei potentia* dubitant quidam, an sit *rationalis*, quia scil. non cum *discursu* conjuncta sit, quem *ratio* involvit. Sed *rationale* hic sumitur in ordine ad *intellectum præcise*, qualiscunque etiam sit: Intellectus autem in Deum cadit. *Irrationalis* potentia intelligenda est sub negatione *infinita*, ut omnis illa dicatur *irrationalis*, quæ est *non rationalis*, ut *potentia* ad producendos *dentes* in homine, potentia mundum *illuminandi* in Sole, potentia *nutriendi* in pane, &c.

§. 2. Communiter hanc divisionem applicant tantum ad potentiam *activam;* sed non video, cur non possit trahi ad potentiam *simpliter*, ita ut dicatur etiam: omnis

po-

potentia *paſſiva* eſt vel *rationalis* vel *irrationalis*. Hominis potentia *diſcendi* linguas ab *alio*, eſt *paſſiva;* & quia ab *intellectu* gubernatur eſt *rationalis*. Mixta quod poſſunt *corrumpi*, fit per potentiam *paſſivam irrationalem*.

Diſtinct. Nominales.

XII. 1. Actus eſt vel *tranſcendentalis* vel *prædicamentalis*.

Tranſcendentalem, qui hujus loci eſt, poſtea definiemus.

Prædicamentalis eſt ipſa *actio*, quæ *peculiare* prædicamentum conſtituit.

XIII. 2. Actus eſt vel *primus* vel *ſecundus*.

Actus primus eſt ipſa eſſentia cujuſvis rei, quæ poteſt agere aut pati. Non verò ipſa eſſentia *nuda ſumta* eſt *actus primus*, quaſi ſynonymum entis ſit *actus ;* ſed *modificata*, quatenus ſc. reſpicit *actionem* vel *paſſionem*.

Actus ſecundus eſt actio, vel paſſio ejus rei, quæ dicitur actus primus. Plerique putant, quod *actio* tantum ſit *actus ſecundus ;* verum ſine dubio etiam *actus primus* eſt *poſſe*, (e.g.) calefieri, & *actus ſecundus*, de facto *calefieri*. Unde ſequitur, quod *paſſio* etiam ſit *actus ſecundus*. Breviter, omnis *potentia* (licet non ſola) eſt *actus primus*, ſive ſit *activa*

sive *passiva:* Et omnis *actus* potentiæ tali respondens est *actus secundus.* Hinc non nemo putat, quod distinctiones *synonymicæ* sint *potentia* & actus, item *actus primus* & *actus secundus.* Nos verò statuimus, quod *actus primus* latius pateat quam *potentia,* quia id,quod per potentiam *agit* vel *patitur,* etiam est *actus primus, Formaliter* & *immediatè* principium *agendi* vel *patiendi* est potentia: *Suppositaliter* verò & *mediatè* illud, cujus est potentia.

XIV. 3. Actus est vel *signatus* vel *exercitus.*

Signatus est, cum res in universali natura repræsentatur & communi definitione signatur. Sic Metaphysica *signat* & *definit* durationem in actu *signato* & *abstracta* natura.

Exercitus est, cum natura universalis in particulari applicatur & quasi exercetur. Sic Pneumatica etiam agit de duratione non *ut sic,* sed *tali,* scil. *ævo,* ad quod naturam durationis *communem* applicat.

XV. 4. Actus est vel *essentiæ* vel *subsistentiæ.*

Actus essentiæ est ipsa essentia: Actus subsistentiæ est, secundum quem res subsistit. Hic *solis* competit *substantiis.*

XVI.

XVI. 5. Actus est vel *entitativus* vel *formalis.*

Entitativus est, per quem existunt ea, quæ intrinsece non habent formam.

Formalis est, per quem existunt ea, quæ ex materia & forma sunt composita In distinctione hac *actus* sumitur pro *essentia.* Ergo hoc dicit distinctio : res alia per *essentiam*, alia per *formam* est, quod est.

Formalis ratio.

XVII. *Actus* est id, secundum quod ens (*quatenus actuale est*) absolvitur à *potentia.*

Sic ambulatio dicitur *actus*, quatenus non amplius *potest fieri*, sed jam de *facto fit*. Sic Deus est *actus* quatenus non *potest esse* Deus, sed *est* Deus. Non autem per *actum* de Deo planè negatur *potentia*, sed tantum in conceptu *reduplicationis*. E. G. Deus *actu* conservat mundum, ergo quatenus *actu* conservat, non *potest* eum *saltem* conservare, loquendo sc. de conceptu *reduplicationis*: aliàs *absolute* omnino *potest*. Sic *ipsa potentia* Dei, quatenus non *potest saltem* esse, sed *jam* est *potentia*, *actualis* dicitur.

DIVISIO.

XVIII. Actus est vel *purus* vel *impurus.*

XIX. Actus *purus* eſt, cui non *conjuncta* eſt potentia *paſſiva.*

Hic *ſoli Deo* competit, (in quem nulla cadit potentia *paſſiva*) ſi *ſimpliciter talis* intelligatur. Nam *ſecundum quid,purus* iſte quoque dicitur, qui non eſt *conjunctus materiæ,* & caret *potentia materiali,* quomodo Angelis & animabus ſeparatis tribuitur *purus actus.*

XX. Actus *impurus* eſt,cui *paſſiva* potentia (*imprimis cum materia*) *juncta* eſt.

Hic omnibus *creaturis* convenit,modo tamen diverſo. *Corporibus* & *corporeis* entibus actus *ſimpliciter* impurus: *Spiritibus* & entibus *ſpiritualibus* actus *ſecundum quid* impurus competit.

PROBLEMATA.

I. An dentur potentiæ,quæ ſimul ſint actus?

Aff. Sed ſub *diverſo* reſpectu. Potentia *Dei* omninò eſt *actus,* quia non *poteſt ſaltem* eſſe potentia, ſed *jam eſt.* Alium verò reſpectum habet, cum *potentia* dicitur,quatenus ſcil. aliquid *agere poteſt.* Obj. Si *uni* enti competat ſimul *actus* & *potentia,* non erit *disjuncta* affectio. Reſp. *Disjunctæ* vel ſunt tales, ut *una* pars huic, *altera* alii enti tribuatur: vel tales, ut *utraque* pars conveniat

niat uni enti, ſed ſub *diverſa* conſideratione. Ad *has* ſpectat *actus* & *potentia.*

II. Num actus & potentia ita faciant disjunctam affectionem, ut ens actu dicatur, quod exiſtit, ens potentia, quod non exiſtit, ſed poteſt exiſtere?

Neg. *Negationis autem hæc eſt Ratio*, cujus diſtinctionis membrum unum tantum *enti*, alterum *non-enti* competit, illa non dat *disjunctam* affectionem *entis.* Sed disjunctio *actus* & *potentiæ* dicto modo accepta eſt talis. E. *Major* probatur, quia disjunctio debet talis eſſe, ut *vera entitas* ſub utroque membro reperiatur. *Minor*, quia *ens* in *potentia* non eſt *ens reale*, alias eſſet vel *increatum* vel *creatum.* Non illud, quod patet. Non hoc, quia *creatio* omnis terminatur ad *eſſe actuale.*

III. An detur potentia objectiva?

Neg. Quoniam quod *nondum eſt*, non *poteſt* habere potentiam. Vid. Th. III. Si verò *eſt ens*, non erit *objectiva*, ſed *ſubjectiva* potentia.

IV. Utrum potentia activa recte definiatur principium tranſmutandi aliud?

Neg. Quia nimis eſt *ſtricta.* Actiones *immanentes* Dei non mutant *aliud.* Ergò potentia

tentia *activa* ad istam *actionem* hac definitione non exprimitur. Amplianda ergò est.

V. An potentia obedientialis sit propriè dicta potentia?

Aff. Plerique eam *æquivocam* vocant. Sed arg. Quodcunque ens propriè *fit* aliud, illud propriè *potest* illud fieri. Atqui aqua e. g. *propriè fit* vinum *Joh.* 2. 9. E. *Major* patet; si enim *impropriè solum posset* illud fieri, non *proprie posset* fieri. Aut est *proprie possibile*, aut *proprie impossibile*. Nec Deus, nec ulla creatura aliquid *proprie facit*, quod non est *proprie factibile* & *possibile*. Si *proprie* sit *possibile*, habet *potentiam* ad fieri *proprie* sic dictam: Sed dicis, *pot. obed.* est *negativa*, & consistit in *non-repugnando*. R. Non novum est *attributa* entis in *negatione* consistere, & tamen *propriè* de eo dici, quod de *unitate*, *perfectione*, &c. manifestum est.

VI. An Deus possit contradictoria & impossibilia?

Neg. Intelligenda verò sunt *simpliciter impossibilia*, ita ut Deus etiam nullum modum, quo fieri possint, invenire queat. Quæ *sic* sunt *impossibilia*, ea Deus *non potest*, quia objectum *potentiæ* aliquo modo oportet esse *possibile*. Aliàs, quæ *nos* non possumus, nec in-

intelligere possumus, quomodo à *Deo* præstari *queant*, ea non temere *Dei* potentiæ deneganda sunt. *Simpliciter contradictoria* etiam hic sunt intelligenda, id est talia, quæ ipse Deus omni sua sapientia nullo modo *conciliare* valet. *Talia* non potest. Ita in *genere* ad problema tuto responderi potest. In *particulari* autem, præsertim quoad *creaturas*, impossibile est *humano* intellectui semper determinare, *quænam* sint talia *impossibilia* & *contradictoria*; & forsan pauca exempla sunt (in respectu ad reliqua) in quibus tuto licet dicere: *Deus hoc non potest.* Ratio prægnans hæc est quia Deus potest facere ὑπὲρ πάντα ὑπερεκπερισσοῦ superabundanter ultra omnia, quæ intelligimus *Eph.* 3. 20. *Quæ vero simpliciter sunt possibilia dicendum potius ea non posse fieri, quam Deum ea non posse facere; maxima in Rebus impossibilitas haud minimam arguit in Deo impotentiam.*

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *actuale*, vel *potentiale*.

Non est divisio in *res* diversas, sed *rationes* diversas, ita ut sub *alia* atque *alia* consideratione utroque membro possit *paronymicè* denominari *unum* ens. Per *Potentiale* autem

tem hic non intelligendum eſt *ens* in *potentia*, quod *nondum* eſt(illud ſi ita dicitur, improprie & ex falſa hypotheſi ita dicitur.) Sed ens *reale*, quatenus *agere* vel *pati* poteſt.

II. Potentia non *excedit* ſuum objectum *adæquatum.*

Hoc eſt, *Potentia* non poteſt circa *plura* exercere ſuum *actum*, quam quæ ſub *objecto* continentur. Hinc nimirum non eſt, quod Deus non poſſit *impoſſibilia*, & homo non poſſit Deo impoſſibilia *determinare;* talia enim non ſunt *objectum* potentiæ utriuſque. Nec tamen ita *potentiæ* aliquid decedit. Non minuitur potentia *audiendi* eo, quod non poſſit audire *colorem.*

III. *Quodlibet* poteſt fieri *ex quolibet.*

Scil. per potentiam *obedientialem.* Sed quouſque non involvitur *contradictio* irreconciliabilis, quam nos non ſemper ſcimus.

IV. Poſito actu *ſecundo* neceſſario infertur actus *primus:* ſed poſito *primo* non continuo infertur *ſecundus.*

E. G. Quicunque *ambulat*, neceſſario habet *animam;* ſed non omnis ſtatim *ambulat*, qui *animam* habet.

CAPUT XI.

De Corruptibilitate & Incorruptibilitate.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Corruptibilitas dicitur vel *proprie* vel *improprie.*

Propriè dicta est ea, qua id, quod in mundo revera est, *potest* aliquando *non esse. Improprie* dicta ea est, qua *non ens*, quod *antea* aliquod ens *denominavit*, *cessat* istud *denominare.* Sic *morbus* dicitur *corrumpi*, cum homo restituitur *sanitati.*

Formalis ratio.

II. Corruptibilitas est *potentia ad non esse.*

Potentia hæc, qua natura *corruptibilitatis* exprimitur, non est *prædicamentalis* species ea *qualitatis*, quæ non ad *omne* corruptibile se extendit, sed *transcendentalis*, eaque non *activa*, sed *passiva*, & hæc quidem in eo sensu, quatenus præscindit à *naturali* & *obedientiali.* Quia ergò ita *corruptibilitatis* natura ex doctrina de *potentia* explicanda venit; immediatè ei subjungenda fuit.

DI-

DIVISIO.

III. Corruptibilitas alia eſt *ab intra* ratione principii *interni*; alia ab extra ratione principii *externi*.

IV. Corruptibilitas *ab intra* eſt, ſecundum quam ens *in ſe* continet principium interitum minans; quia ſcil. ex pluribus *contrariis* eſt *compoſitum*, in quæ *reſolvi* poteſt, ut homo *poſt lapſum*, *equus*, *arbor*.

V. Corruptibilitas *ab extra* eſt, ſecundum quam ens *in ſe* quidem non habet principium interitum minans, propter *externum* aliquod tamen deſtrui poteſt, ut *Angelus*, *cœlum*.

§. 1. Quidam aliter efferunt hos *terminos*, & corruptibile dicunt eſſe aliquid vel ratione *cauſæ*, vel ratione *ſubjecti*. Sed res eodem recidit. Corruptibilitas ratione *cauſæ* eſt ea, quam vocamus *ab extra*, quæ dicitur ratione *ſubjecti*, illa ipſa eſt, quam nos vocamus *ab intra*.

§. 2. *Corruptibilia ab intra ſunt corpora mixta*, quia conflata ſunt ex inimicis irreconciliabilibus. Aqua ſemper repugnat igni, ignis, aquæ, *&c.* Datur verò diſcrimen aliquod inter mixta: ut alia *citius*, alia *ſerius* corrumpantur, prout qualitates *contrariæ*

in

in temperamento vel *magis* vel *minus* sunt ad *æqualitatem reductæ*. *Exactius* temperamentum habet *aurum*, quam *tilia*, propterea etiam *diutius* durat.

§. 3. *Corruptibilia ab extra sunt spiritus creati, corpora simplicia & accidentia.* Deus potest *angelos* etiam annihilare: destruet *cœlum* die novissimo, quod alias nunquam interiret. Imo ampliando terminum possunt corruptibilia ab extra etiam vocari *corpora mixta*, eo scilicet tempore, quo nondum à *principio interno* imminet ipsis fatum *corruptionis*. Omnes enim *creaturæ* habent potentiam *obedientialem* quidvis à *creatore* quocunque tempore *patiendi*. *Accidentia* corrumpuntur, *vel, quando subjectum perit*; ut quantitas combusti ligni: *vel, cum causa desinit influere*, ut actiones, quæ ex *continuo influxu* agentis dependent, & illo *cessante* ne ad *momentum* quidem *durare* possunt. Sic *lumen* corrumpitur remota *luce* & corpore lucido: *imago* in *speculo* perit, cum *homo* recedit, &c.

Formalis ratio.

VI. Incorruptibilitas est *inhabilitas* ad *non esse*.

DI-

DIVISIO.

VII. Eſt verò vel *ſimpliciter* talis, cui *omnis* corruptibilitas repugnat; Hæc *ſoli* Deo competit; vel talis *ſecundum quid*, cui tantum repugnat corruptibilitas *ab intra*. Sic *angeli* dicuntur *incorruptibiles*.

PROBLEMA.

I. An doctrina de corruptibilitate & incorruptibilitate ſpectet ad Metaphyſicam?

Aff. Quidam putant, quod tantum ad *Phyſicam* ſpectet, quia *corruptio* eſt affectio *corporis mixti*. Verum *Phyſicus* tantum hanc doctrinam in conſideratione *contracta* reſtricta & particulari tractat, & docet ſaltem de corruptione *corporum: Corpus* autem non eſt *omne ens*. Ergo neceſſe eſt, ut alibi in natura *abſtracta*, & univerſali evolvatur, quod in alia *diſciplina* fieri non debet, quam in *Metaphyſica*. Simile habemus in *qualitate:* ea etiam à *Phyſico* dicitur affectio *corporis naturalis*, ſed in natura *contracta ſumpta*. Quando enim objicitur: Quicquid præter corpus etiam *ſpiritui* competit, illud non poteſt eſſe *corporis* affectio ſc. *proprium*. Atqui *qualitas* præter corpus etiam *ſpiritui* competit, quia *angelus* habet *intellectum, voluntatem*, &c. quæ omnino *qualitates* ſunt. E.

Re-

Reſpondetur, quod qualitas *abſtracte* & *abſolute* ſumpta non ſit affectio *corporis*, ſed *talis* ſcilicet, quæ *formam* ſequitur. *Abſtracta* conſideratio nec *Phyſicæ*, nec *Pneumaticæ*, nec *aliis* diſciplinis, ſed ſoli *Metaphyſicæ* convenit.

II. Utrum Adamus ante lapſum fuerit corruptibilis?

Non fuit corruptibilis *ab intra*, uti nos jam ſumus, ſed *ab extra*, quomodo omnis *creatura* corruptibilis, probatur tum ab exactiſſima & *abſolutiſſima* temperamenti *æqualitate*, *tum* ex abſentia omnis *cauſæ*; quæ *ab intra* corruptionem potuiſſet inducere; *tum* etiam ex *conditione* creationis, qua Adam ita per *ſpiraculum vitæ* conſtitutus erat, ut *ſemper perduraſſet*, & *indiſſolubiliter* anima corpori unita eſſet, ſi non peccaſſet.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *corruptibile* vel *incorruptibile*.

Quicquid enim *eſt*, vel *ita* eſt, ut *non poſſit* non eſſe, vel *ita*, ut *poſſit* non eſſe.

II. Omne *dependens* eſt *corruptibile*.

Deus enim, ſicut omnia *creata* ex *nihilo* produxit, ita omnia *in nihilum* poteſt *redigere*. Omnis creatura habet potentiam *obedien-*

dien-

DIVISIO.

VII. Eſt verò vel *ſimpliciter* talis, cui *omnis* corruptibilitas repugnat; Hæc *ſoli* Deo competit; vel talis *ſecundum quid*, cui tantum repugnat corruptibilitas *ab intra*. Sic *angeli* dicuntur *incorruptibiles*.

PROBLEMA.

I. An doctrina de corruptibilitate & incorruptibilitate ſpectet ad Metaphyſicam?

Aff. Quidam putant, quod tantum ad *Phyſicam* ſpectet, quia *corruptio* eſt affectio *corporis mixti*. Verum *Phyſicus* tantum hanc doctrinam in conſideratione *contracta* reſtricta & particulari tractat, & docet ſaltem de corruptione *corporum*: *Corpus* autem non eſt *omne ens*. Ergo neceſſe eſt, ut alibi in natura *abſtracta*, & univerſali evolvatur, quod in alia *diſciplina* fieri non debet, quam in *Metaphyſica*. Simile habemus in *qualitate*: ea etiam à *Phyſico* dicitur affectio *corporis naturalis*, ſed in natura *contracta ſumpta*. Quando enim objicitur: Quicquid præter corpus etiam *ſpiritui* competit, illud non poteſt eſſe *corporis* affectio ſc. *proprium*. Atqui *qualitas* præter corpus etiam *ſpiritui* competit, quia *angelus* habet *intellectum*, *voluntatem*, &c. quæ omnino *qualitates* ſunt. E.

Re-

Reſpondetur, quod qualitas *abſtracte* & *abſolute* ſumpta non ſit affectio *corporis*, ſed *talis* ſcilicet, quæ *formam* ſequitur. *Abſtracta* conſideratio nec *Phyſicæ*, nec *Pneumaticæ*, nec *aliis* diſciplinis, ſed ſoli *Metaphyſicæ* convenit.

II. Utrum Adamus ante lapſum fuerit corruptibilis?

Non fuit corruptibilis *ab intra*, uti nos jam ſumus, ſed *ab extra*, quomodo omnis *creatura* corruptibilis, probatur tum ab exactiſſima & *abſolutiſſima* temperamenti *æqualitate*, *tum* ex abſentia omnis *cauſæ*; quæ *ab intra* corruptionem potuiſſet inducere; *tum* etiam ex *conditione* creationis, qua Adam ita per *ſpiraculum vitæ* conſtitutus erat, ut *ſemper perduraſſet*, & *indiſſolubiliter* anima corpori unita eſſet, ſi non peccaſſet.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *corruptibile* vel *incorruptibile*.

Quicquid enim *eſt*, vel *ita* eſt, ut *non poſſit* non eſſe, vel *ita*, ut *poſſit* non eſſe.

II. Omne *dependens* eſt *corruptibile*.

Deus enim, ſicut omnia *creata* ex *nihilo* produxit, ita omnia *in nihilum* poteſt *redigere*. Omnis creatura habet potentiam *obedien-*

dientialem, qua Deo ita volente vel in *aliud* vel in *nihilum* tranſire poteſt.

III. Quod in *melius* mutatur, non *corrumpitur*, ſed *perficitur*.

Corruptio præſupponit *mutabilitatem*: nihil enim *corrumpitur*, quandiu in eodem *ſtatu* manet. Mutatio verò ſit in *melius*, vel *deterius*. *Hæc* corruptionem: *iſta* perfectionem infert.

CAPUT XII.

De Dependentia & Independentia.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Dependentia eſt vel *objectiva*, vel *ſubjectiva*, vel *fundamentalis*, vel *effectiva*.

Objectiva eſt, quâ dependet aliquid à ſuo objecto, circa quod verſatur. Sic *Phyſica* dependet à corpore *naturali:* viſus à *luce* & colore; auditus à *ſono*, &c. *Subjectiva eſt, qua adjunctum dependet à ſuo ſubjecto*, ut intellectus ab *anima*. *Fundamentalis ſc. relativa eſt, qua relationes dependent à ſuo fundamento proximo.* (Combachius dicit â termino) ut dominium à *poteſtate imperandi:* paternitas à *genera-*

neratione. His æquivocis poſſet addi dependentia *neceſſitatis, qua aliquid quocunque modo* (qui in reliquis non continetur) *alia re indiget ad ſuum fieri, eſſe & operari*. Sic homo dependet ab *aëre*, quia abſque eo vivere non poteſt. *Effectiva*, quæ propriè eſt hujus loci, *eſt, qua aliquid eſt ab alio, per influxum cauſalem*, ut filius *à patre*, domus ab *architecto*, creatura à Deo.

Formalis ratio.

II. Dependentia eſt *præexigentia* alicujus, à quo aliquid *effectivè* ſuum *eſſe* habet.

Non quivis modus reſpiciendi *alterum*, tanquam *prius*, ſtatim facit *dependentiam* propriè ſic dictam, ſed iſte, quo aliquid reſpicit aliud, tanquam *cauſam*.

Ambiguitas.

III. Independentia etiam eſt quadruplex: *objectiva*, *ſubjectiva*, *fundamentalis* & *effectiva*.

Hi modi reſpondent quatuor modis dependentiæ in Th. I. unde facilè explicari poſſunt. Independentia verò *effectiva* proprie eſt hujus loci.

Formalis ratio.

IV. Independentia eſt, qua aliqnid *non præexigit* aliquod prius, à quo *effectivè* ſuum *eſſe* habeat.

§. 1. Reſtringitur iterum *formale* independen-

pendentiæ ad *veram* cauſalitatem. Reliqui enim *modi* independentiæ,(quod ſcil.omnia entia præter *relationes* ſint *independentia* ratione *fundamenti*, quod omnes ſubſtantiæ ſint *independentes* ratione *ſubjecti*,&c) ſunt *improprii*.

§. 2. Independens ſolet etiam dividi in *ſimpliciter* tale & *ſecundum quid*. *Illud* deſcribunt quod prorſus *omnem* reſpuat *cauſam*,ut *Deus* : *Hoc*,quod *cauſam* quidem admittat,ſed reſpectu alicujus *tertii*, à quo *eſſe* non accepit, rectè *independens* dici queat, quo ſenſu *angeli* independentes ſunt,quia ex *materia* non conſtant. Sed hæc independentia eſt *impropria*,aliàs totus *mundus* eſſet independens,quia non dependet à *Diabolo*. Si deſcribitur in reſpectu ad *ſubjectum* & *objectum*, æquivocationis arguitur ex Th. 3.

PROBLEMA.

An Filius Dei ſit dependens, quia eſt à patre genitus?

Neg. Quia non habet *eſſentiam numero diſtinctam* à patris *eſſentia*; Pater enim per *æternam generationem* ipſi communicat ſuam *eandem numero eſſentiam*, quæ ſane *independens* eſt. *Neceſſarium* autem requiſitum *dependentiæ* eſt, ut id,*quod dependet*,habeat eſſentiam *numero* diſtinctam ab *alio*, *à quo dependet*

pendet. Obj. est tamen *Filius* Dei ab *alio* sc. à *patre*. Ergò *dependet*. Resp. illud dependens est, quod est ab alio *effective*, quod de *Filio* Dei negatur.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *independens* vel *dependens*: vel *à se* vel *ab alio*.

II. Omne dependens habet *essentiam numero distinctam* ab *eo*, à *quo* dependet.

Dependentia est modus *essentiæ* (non ὑποστάσεως.) Nulla *eßentia* verò à *se ipsa* potest *effective* oriri. Ubi una *numero* essentia est, ibi *dependentia* locum non invenit, quia *aliam* oportet esse essentiam, quæ dependet, & aliam, *à qua* dependet.

III. Nihil est à *seipso*.

Sc. *Positive*. Quia nihil *in se* influere potest, ut *sibiipsi* det *eßentiam*: *esset* enim, *antequam* esset. *Negative* verò Deus est *à seipso*, quatenus *non est* factus *ab alio*.

IV. Æquipollentia fere sunt *independens*, *à se*, *increatum*, *infinitum*: item *dependens*, *ab alio*, *creatum*, *finitum*.

In *materiali* enim hi termini *conveniunt*, & se invicem declarant. Quia verò *distinctas* adhuc quoad formale habent *conceptibilitates*, ideò in distinctis quoque capitibus sunt enucleandi.

CAPUT XIII.

De Creato & Increato.

Ambiguitas.

I. Creatio ſumitur vel *proprie*, vel *improprie.*

Propriam ſignificationem mox ſubjungemus. *Improprie* ſumitur pro *declaratione* etiam. Sic dicuntur *creari* Magiſtratus, Doctores, Magiſtri, Poetæ, Notarii, &c.

Formale ſtrictius.

II. Creatio eſt *productio* entis ex *nulla* vel certa *inhabili* materia, ab *infinita* virtute ſine *concurſu* vel *interventu* alterius agentis facta.

§. 1. Aliter deſcribunt creationem *Theologi*, aliter *Philoſophi.* Theologi in definitione mentionem diſtinctam faciunt perſonarum *Sacro-Sanctæ Trinitatis.* Quia vero myſterium *Trinitatis* nullo modo *ex natura*, ſed *ex ſola revelatione* conſtat, Philoſophi iſtius mentionem hic omittunt. Noſtra ergò definitio eſt Philoſophica, non Theologica.

§. 2.

§. 2, *Per ens* h. l. non intelligimus solum *immateriale* & *incorruptibile*, cum Pererio, nec solam *substantiam* cum Scaligero & multis aliis, sed *omne* in mundi primordiis à Deo *creatum* ens, sive sit *substantia*, sive *accidens*. Non rejicimus quidem *distinctionem* inter *creatum* & *concreatum*, sed h. l. non potest adhiberi, quia alias non esset immediata distinctio entis in *creatum* & *increatum*: quapropter hic *Concreatum* (accidẽs sc.) etiam sub *creato* intelligendum venit.

§. 3, *Creata* sunt entia *ex nulla vel certe inhabili materia*. Creatio enim distinguitur in *mediatam* & *immediatam*. *Immediata* est, qua ex *nihilo* s. *nulla materia* aliquid producitur, ut chaos. *Mediata*, qua ex *inhabili materia* aliquid producitur. Sic ex chao deinde reliqua sunt producta.

§. 4, Requiritur ad creationem *infinita virtus*, Dei scilicet, qui solus est *creator*, Et ita quidem, ut omne agens quod *concurrat vel interveniat*, removeatur. Alias enim homo, cum in se producit virtutem ex nihilo, vel arcularius, cum facit mensam ex ligno natura inhabili, *creator* esset.

§. 5, Creationi secundum *formale* strictius descriptæ æquiparantur actiones *miraculosæ*, illæ scilicet, quibus vel ex *nulla* vel *inhabili* materia *aliquid* à Deo producitur:

ut productio mannæ, productio pediculorum ex pulvere terræ.

Formale latius.

III. Creatio est *productio* entis, *quocunque* modo ab ente *increato* facta.

§. 1, Secundum *hoc formale* quivis Christianus ex 1 artic. Catechismi Lutheri dicit: Credo; quod Deus me *creavit* &c. Licet enim à parentibus *genitus* sit, nihilominus tamen ipsius *ortus* Deo ascribendus est, qui primis hominibus, quos secundum *prius formale* creavit, virtutem naturalem alios homines producendi concessit, & ad speciei humanæ propagationem (quæ quasi continuata creatio est) adhuc efficaciter concurrit. Huc pertinet quoque dictum Malach. 2. v, 10.

§. 2, Causa cur *formale duplex* ponamus, hæc est, quia alias darentur multa entia, quæ nec *creata* essent, nec *increata*, atque ita caderet assertio Metaphysicorum: Omne ens est vel *creatum* vel *increatum*. Equus qui jam nascitur, non certe est ex *nihilo* vel materia *inhabili* citra concursum alterius agentis à Deo productus, sed ex *semine* ad id à *natura* destinato, & quidem generand is aliis equis utriusque sexus. Ideo terminus *creationis* ampliandus fuit, ut con-

conveniat non tantum iſtis rebus omnibus, quæ cum primordiis mundi productæ ſunt, ſed iſtis etiam, quæ adhuc quotidie fiunt: Nam & hæ dicuntur creatæ.

§. 3. Ne verò quis putet, hanc acceptionem *latiorem* eſſe *impropriam*, dicimus, quod in *Metaphyſica* ſit *propria*, quia omne ens *proprie* dicitur vel *creatum* vel *increatum*: An in *Theologia* ſit *propria*? Theologi judicabunt.

§. 4. Juxta hoc ergo formale *latius* affectio hæc *disjuncta* explicanda eſt, ut omne ens dicatur *creatum*, quod ab increato ente effective pendet. *Increatum* quod ſecus.

IV. *Creatum* eſt, quod per *creationem* ab alio dependet, ut omnia *finita entia*.

V. *Increatum* eſt, quod *non* per *creationem* ab alio dependet. Hoc eſt ſolus DEUS.

Ne quis hic objiciat, quod ita *creatum* & *increatum* plane non differant à *dependente* & *independente*, ſciendum eſt, quod in *creato* & *increato* ſemper reſpectus habeatur ad *primam creationem* ex *nihilo* factam; In ea enim fundatur omnis productio, quomodocunque fiat.. Quando ergo e. g. equus, qui jam vivit, *creatus* dicitur, hoc vult *terminus*, quod ejus *ſpecies* cum *primordiis* mundi a Deo per *creationem* ori-

ginem ceperit, & ejus *individuum* per *concursum* Dei cum caussis *secundis* productum sit. Per hanc ergo *peculiarem conceptibilitatem* distinguitur *creatum* à *dependente*.

PROBLEMATA.

An creatio ex lumine naturæ possit cognosci?

Dist. Inter creationem *latè* sumptam pro *productione* rerum omnium *quocunque* modo, *quocunque* tempore ab aliquo *improducto* s. *increato* facta: & inter creationem *strictè* acceptam, pro *tali* productione, qua intra sex dies (hoc die illud, alio die aliud) primum materia *inhabilis*, & ex ista reliqua entia sunt producta.) *Creatio posteriori* modo sumpta ex sola *revelatione* cognosci potest: Et huc spectat, quod Hebr. XI. 3. dicitur: *fide intelligimus, constructa esse secula verbo Dei.* Sed creatio *priori* modo sumpta etiam ex ipsa *natura* indagari potest. Ex rebus *productis* enim colligit nostra *ratio* aliquod *improductum*, quia alias progressus fieret in infinitum.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *creatū* vel *increatum*. Opponuntur sibi invicem *contradictorie*.

II. Omne *creatum* est ab *increato*.

Nihil est à *seipso* sed quicquid est, ab *alio* est:

eſt: *Hoc* ſi iterum ab *alio*, & ſic conſequenter, donec deveniamus ad aliquod, quod non ſit *creatum*.

CAPUT. XIV.

De Finito & Infinito.

Ambiguitas.

I. *Finitum* opponitur vel *fini*, vel *inchoato*, vel *infinito*.

Cum *fini opponitur*, eſt *cauſatum* finis, ſicut *effectus* eſt *cauſatum* efficientis & *materiatum* eſt cauſatum materiæ. Cum *inchoato* opponitur ſignificat aliquid ad *finem* perductum. Quando vero *infinito* opponitur, *terminos* rei addit, quibus *infinitum* deſtitutum eſt. In hac oppoſitione conſideratur vel ſecundum rei *quantitatem*; cum res quantæ *finiuntur* ſuis *terminis*, ut arbor ſuis extremitatibus: vel ſecundum ipſam rei *eſſentiam*, dum res habet *fines* eſſentiæ; ita h. l. ſumitur.

Formale.

II. *Finitum* eſt, quod habet *terminos* eſſentiæ.

Quod ſcil. aliquando *incepit* vel *incipit*

 eſſe,

esse, & aliquando *desinit* esse, vel saltem desinere *potest*. Sic omnis *creatura* est ens *finitum*, tum quia aliquando à *non esse* ad *esse* traducta est, tum etiam, quia aliquando vel de *facto* non est, vel ad minimum non esse *potest*. Angeli & animæ nostræ nunquàm *habebunt* finem, *possunt* tamen habere, si scil. Deus velit.

Ambiguitas.

III. Infinitum vel est in *se* tale, vel respectu *nostri* tantum.

Quod *in se* infinitum est, propriè huc pertinet: non id, quod tantum respectu *nostri*, quomodo stellarum, arenæ, specierum, individuorum numerus *infinitus* est, quia à nullo homine potest exacte sciri.

IV. Infinitum est vel *actu* vel *potentia*. *Illud* omni *caret* termino; ut Deus. *Hic habet* quidem terminos, semper tamen *augeri* vel *minui* potest secundum Aristotelem: Hoc *impropriè* vocatur *infinitum*.

Formale.

V. *Infinitum* est, cui *repugnat* habere *terminos* essentiæ

Hoc est solus Deus.

Quidam ita: quod *caret* terminis essentiæ. Sed ita adhuc in dubio manet, anne *possit* habere terminos, quod quia etiam negatur

negatur, penetrantius formale ſiſtitur per *repugnantiam* habendi terminos.

PROBLEMATA.

I. *An plura poſſint eſſe infinita?*

Neg. *Unum* enim ultimate diſtingueretur ab *altero*. Illud, per quod diſtingueretur eſſet *infinita* perfectio. Hæc non eſſet in *altero* quia alias ab eo *non* differret. In omnibus itaque aliquid *infiniti* abeſſet, & ſic nullum eſſet *infinitum*.

II. *An produci poſſit infinitum?*

Neg. Nam ſi poſſet, vel à *ſeipſo*, vel ab *alio* à non eſſe ad eſſe traduceretur. Non *à ſe* ipſo, quia eſſet, antequam eſſet, quod abſurdum; Neque *ab alio*; illud enim eo ipſo, dum produceret, *finiret* ejus eſſentiam, quia per productionem *inciperet* eſſe: & ſic *non* eſſet *infinitum*.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *finitum* vel *infinitum*. Medium non datur.

II. Finitum in *eſſentia*, eſt finitum in omnibus *attributis*.

Habet enim terminos in *potentia* & *operatione*, ut non ſit *omnipotens*: in *cognitione* ut non *omnia ſciat*: in *duratione*. ut non ſit *æternum*: in *adeſſentia*, ut non ſit *ubique*, &c.

 III. Infi.

III. Infinitum in *essentia* est infinitum in omnibus *attributis.*

Est enim infinitæ *potentiæ*, infin. *scientiæ*, infin. *durationis*, infin. *ubietatis* &c.

IV. *Finiti* ad *infinitum* nulla est *proportio.*

Valet proprie de *quantis* (quæ hos terminos juxta primam impositionem sibi vendicant) & *proportione Mathematica.* Si ad omne ens applicatur, ita limitanda: *finiti ad infinitum nulla est exacta proportio:* Est tamen proportio *unionis*, *convenientiæ*, *analogici* conceptus.

V. *Finitum* non est capax *infiniti.*

Scil. Ut infinitum *comprehendat* & localiter *includat:* vel ut infinita *attributa* finito, tanquam *proprio* subjecto inhæreant.

CAP. XV.

De Principio, & Principiato.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Principium est vel *complexum*, vel *incomplexum.*

Complexum est integra *enunciatio*, ex qua tanquam *notiori* dependent *conclusiones.* Hoc principiū non proprie spectat ad *affectiones* entis, quia *affectiones* competunt enti, sub ratione conceptus *incomplexi*; sed

ad habitum *intelligentiæ*, qualem Gutkius conſcripſit. *Inconplexum* eſt, unde aliquid *eſt*, vel *cognoſcitur*. Hòc eſt hujus loci.

Formale.

II. *Principium* eſt, unde aliquid *procedit* quocunque modo.

§. 1. Variæ ſunt difinitiones *principii*. Nos hanc eligimus. Ut vero recte intelligatur, notandum eſt, quod vox *unde* notet hic quemcumque reſpectum unius ad alterum, ſecundum quem aliquid ad alterum verê *conſequitur*, ſive fiat per influxum, *cauſalem*, ſive *alio* modo.

§. 2. Vox *Aliquid* hic non eſt tamen *ſtricte* accipienda, quaſi illud, quod à principio *procedit*, ſemper *peculiarem* ab eo eſſentiam habeat, ſed in ea *generalitate* eſt intelligenda, ut cuivis modo veræ *conſecutionis* ad alterum poſſit applicari.

§. 3. Vox *proceſſionis* hic non accipitur in ſignificatione *Theologica*, qua *generationi* contradiſtinguitur, quomodo de Filio Dei negatur, quod à patre *procedat*: Sed notat hic uſu *Philoſophico* qualemcunque modum *conſecutionis* unius ad alterum.

§. 4. *Requiſita* principii ſunt vel *ſpuria* vel *genuina*. *Spuria* ſunt, quod 1. principium debeat *eſſentialiter* à principato *diſtinctum*

ctum esse. 2. quod *realiter* debeat ab eo *differre*. 3. quod debeat esse *prius tempore*. 4. Quod per *causalem* influxum debeat cum *principiato* connecti,&c. Talia vocamus *spuria* requisita, non quod plane non dentur *principia* ita se ad *principiatum* habentia, sed quia non conveniunt *omni principio*, quapropter in hac doctrina de *principio* in *genere* non inveniunt locum.

§. 5. *Genuina* principii *roquisita* sunt 1. *Respectus* ad illud, cujus est *principium*. 2. *Prioritas*. Necesse enim est, ut *principium* sit aliqua ratione *prius principiato*, ita tamen, ut intelligatur *prioritas* indifferenter ad *omnia* genera *prioritatis*, quæ in particulari pro varietate principiorum varia est. Aliud enim prius est *duratione*, quatenus *illius* existentia *hujus* existentiam *antecedit*, ut *vapor* nivem, *artifex* opus, *arbor* pomum. Hoc *genus* prioritatis aliàs vocatur prioritas *temporis*. Quia verò applicatur etiam istis, quæ *non* sunt in *tempore*, ut cum Deus dicendus est *tempore* prior mundo, rectius substituitur generalis terminus *durationis*. Aliud prius est *naturâ*, quod (sive quoad *durationem posterius* sit, sive *simul*) in *naturali* essendi *ordine antecedit* alterum, ita ut, si *hoc* non detur, nec *alterum* detur; quomodo *causa* est prior *effectu*; Causa *prima* prior *se-*

cunda.

cunda (si enim illa non *concurreret*, hæc non *causaret*,) *Subjectum* prius *adjuncto*. *Ens* prius *affectionibus* suis. *Universale* prius *inferioribus* (animal prius homine; si enim animal non esset,nec homo esset.) Aliud est prius *enumeratione* & *ordine*,quod *prius numeratur* vel propter rei *fundamentum*,(quomodo *Pater* est *prima* persona *Trinitatis*, vel propter hominum *arbitrium*,) quomodo in numeranda hominum copia vel *hunc* vel *istum* pro arbitrio facimus *primum*; Aliud prius est *dignitate*, quod est *nobilius* & *præstantius*, ut aurum, plumbo, eruditio divitiis, dux militibus præstat; Aliud *loco*, cujus locus antecedit locum alterius; Aliud *cognitione*, quod *notius* vel *facilius* est, vel secundum concipiendi modum imbecillioris nostri intellectus *prius apprehenditur*. 3. *Consecutio* sc. connexio. Non statim *principium* alterius est, quod *prius* est eo quocunque modo, sed oportet intercedere *consecutionem*, quia id, quod *principiatum* dicitur, verè à *principio* procedat. Falluntur ergo, qui putant, quod *formalis* ratio *principii* tantum consistat in respectu *prioritatis* ad posterius.

DIVISIO.

I I. Principium est vel *essendi*, vel *cognoscendi*.

IV.

IV. Principium *eſſendi* eſt, quod dat *eſſe* alteri.

Principium *eſſendi* hic non ſumitur *ſpecialiter*, quatenus principio *fiendi* & *conſervandi* opponitur, quomodo *eſſendi* principia ſunt, ex quibus aliquid *intrinceſe* conſtat: *fiendi*, à quibus aliquid *fit* & *producitur*, *conſervandi*; à quibus aliquid in eſſe *conſervatur*; Sed *generaliter* id dicitur hic principium eſſendi, *quod dat eſſe alteri* ſive τῷ eſſe det originem, per *generationem*, *creationem* vel *alio* modo, ſive *intrinceſe* illud *conſtituat*, ſive *conſervet*. Sic hominis *principia eſſendi* ſunt Deus, ſol, parentes, materia & forma, alimentum, &c.

V. Principium eſſendi eſt vel *cauſale* vel *non cauſale*.

VI. Cauſale eſt *origo* alterius per *cauſalem* influxum.

Tale principium eſt architectus in reſpectu ad ædificium.

VII. Non cauſale eſt *origo* alterius *citra* cauſalem influxum.

Tale principium in *divinis* eſt *Pater* generans *Filium* ab æterno. Sic *unum* Dei *attributum* eſt principium *alterius*, quod exinde *demonſtratur*. Sic *ens* eſt principium *affectio-*

fectionum ſuarum, & *una* entis affectio principium *alterius*, quæ inde fluit.

VIII. Principium *cognoſcendi* eſt quod dat *cognitionem* alterius.

Sic ex ſtructura mundi inviſibilem creatorem. *Ro.* 1. 20. ex fumo ignem, ex loquela hominem, ex bono artifice bonum opus cognoſcimus.

IX. Eſtque vel *complexum*, vel *incomplexum*.

X. *Complexum* eſt *axioma* ſeu *canon*.

§. 1. Hoc quidem *proprie* eſt principium in *ſuo* loco, ſcil. in *intelligentia*; *improprie* verò huc ſpectat; quia, ſicut *ens* ipſum, ita & *affectio* entis (quam principium refert,) in contemplatione *Metaphyſica* debet eſſe aliquod *incomplexum*. Hic ergo ejus fit mentio tantum propter diſtinctionem.

§. 2. Principia cognoſcendi *complexa* ſunt vel *prima*, quorum veritas tam *manifeſta* eſt, ut quivis, qui *terminos* intelligit, iis *aſſenſum* præbeat, & ita non opus ſit *demonſtratione*, *ut impoſſibile eſt ſimul eſſe & non eſſe: Totum eſt majus ſua parte*, &c. De his principiis *primis* agit *intelligentia*; vel *ſecunda*, quæ ex *primis* fluunt, & ex iis *probari* poſſunt, ut, *omne materiatum eſt quantum*; *omne malum eſt in bono*, &c.

§. 3.

§. 2. De omnibus verò principiis *complexis* ſeu *axiomatibus* notandum eſt, quod quidem rationem *regulæ* & *normæ* habeant, ſed tum demum, quando *recte* intelliguntur & *legitime* applicantur.

XI. *Incomplexum* principium cognoſcendi eſt *aliquod ſimplex*, quod in alterius cognitionem nos deducit.

§. 1. Vox *aliquod* hic non præciſe *aliquod ens* denotat, ſed *latius* ſumenda eſt, quia *modi entis* etiam interdum ſunt *principia cognoſcendi.*

§. 2. Quidam ſtatuunt, quod principia *cognoſcendi* tantum ſint *axiomata.* Verum hæc ſententia fallit; nam 1. ex *cauſa* ſæpe cognoſcimus *effectum.* Scimus, quod *pomus* non *pyra*, ſed *poma* tulerit, licet poma non viderimus. 2. Ex *effectu* cognoſcimus *cauſam*: ex *operationibus* animæ *animam*, ex *occiſione* vim *veneni.* 3. Ex ratione *eſſendi* conſequentia eſſentiam, *affectiones* ſcilicet; ut, ſi *ens* eſt, *unum verum* & *bonum* eſt: ſi *homo* eſt, *riſibilis* eſt. 4. Ex *affectionibus* ens ipſum; ut, quod *bonum* eſt, illud *ens* eſt: quod *latrare* poteſt, illud *canis* eſt. 5. Ex *forma* ſcil. *formali ratione*, quale ſit *formatum*; ut, quod eſt *extenſum*, illud eſt *quantum*: quod eſt *indiviſum*, illud eſt *unum.*

XII. *Principiatum* eſt, quod ab *alio* procedit *quocunque* modo.

Sive ab eo *creetur*, ut mundus à Deo: ſive *generetur*, ut liberi à ſuis parentibus: ſive per *artem* efficiatur, ut calceus à ſutore: ſive ab eo *emanet*, ut affectiones ab ente, propria à ſubjectis: ſive ex eo *cognoſcatur*, uti ex ſermone in tenebris homo.

PROBLEMATA.

I. An omnis prioritas conſiſtat in relatione reali?

Neg. *Realis* hic *intellectuali* opponitur & volvitur inter terminos *realiter diſtinctos*, præter *mentis* operationem. At prioritas debito modo *abſtracta* non tam *arcte* conſtringi poteſt; Nam *genus* eſt prius *ſpecie*, quamvis non *realiter* ab ea *differat*. Ergo collocanda eſt prioritas in *indifferentia* ad *realem* & *intellectualem* relationem.

II. An principium cognoſcendi ſemper ſit axioma vel regula?

Neg. Quia etiam ex *ſimplici* aliquid *cognoſcimus*, ex cauſa effectum, ex effectu cauſam, &c. vide Th. XI. §. 2. Quando ergo interdum Philoſophos per principium complexum in genere principium cognoſcendi intelligere deprehendimus, per *ſynecdochen* iſtud fieri ſciamus.

III.

III. Num propterea cadat oppositio inter principium essendi, & cognoscendi, quod essendi pr. interdum simul sit pr. cognoscendi?

Neg. Sæpe quidem fit, ut ex *causa*, quæ principium essendi est, demonstretur & cognoscatur *effectus*. Verũ ad species oppositas sufficit, si *formaliter* opponantur sibi, licet *materialiter* se invicem contineant. Licet una eademque anima rationalis sit *pr. essendi* hominis, & simul faciat ad *cognitionem* ipsius docilitatis, tamen, *quatenus* largitur *cognitionem*, non est principium *essendi*, & *quatenus* homini dat *esse*, non est *pr. cognoscendi*. Diversus ergo respectus salvat oppositionē.

V. Utrum quædam principia cognoscendi nobiscum nascantur?

Aff. *Nascuntur* nobiscum tam *theorica*; quam *practica* principia, *prima* tamen, non *secunda*. *Theoretica* sunt e. g. *Impossibile est, idem simul esse & non esse: Totum est majus sua parte: Deus est*, &c. *Practica: Deus est colendus: Honestè vivendum est: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Hæc omnia quivis à *natura* scit.

V. Num in divinis Pater sit principium Filii?

Aff. Pater enim Filio per *æternam* generationem suam eandem *numero* essentiam *com-*

communicavit. Dextrè verò *abstrahendus* & *ampliandus* hic est terminus *principii*, ut ab omni influxu *causali*, *dependentia*, prioritate *durationis*, *naturæ* & *dignitatis*, adeóque omni *imperfectione* liberetur, & nudè significet ordinem *originis* & *naturalis* enumerationis (ut vocant.)

VI. Utrum ideo Filius sit principiatum Patris?

Resp. Est non nemo inter accuratiores, qui non obscurè innuit affirmativam, quia forsan nullum periculum subesse videt, si terminus ab omni imperfectione liberetur, & secundum defin. Th. XII. traditam examinetur. Verum, quia orthodoxa antiquitas ab hac phrasi abstinuit, (proculdubio, quia terminus principiati arctiùs imperfectionibus, à quibus liberandus, implicatus est) nos etiam, qui cum Ecclesia *sentimus*, cum Ecclesia *loquimur*, & *Filium* cum ea potius dicimus *principium* à *principio*.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *principium* vel *principiatum*.

II. Principium *prius* est principiato.

Non *determinata* prioritas, (vel *temporis* vel

III. Num propterea cadat oppositio inter principium essendi, & cognoscendi, quod essendi pr. interdum simul sit pr. cognoscendi?

Neg. Sæpe quidem fit, ut ex *causa*, quæ principium essendi est, demonstretur & cognoscatur *effectus*. Verũ ad species oppositas sufficit, si *formaliter* opponantur sibi, licet *materialiter* se invicem contineant. Licet una eademque anima rationalis sit *pr. essendi* hominis, & simul faciat ad *cognitionem* ipsius docilitatis, tamen, *quatenus* largitur *cognitionem*, non est principium *essendi*, & *quatenus* homini dat *esse*, non est *pr. cognoscendi*. Diversus ergo respectus salvat oppositionē.

V. Utrum quædam principia cognoscendi nobiscum nascantur?

Aff. *Nascuntur* nobiscum tam *theorica*; quam *practica* principia, *prima* tamen, non *secunda*. *Theoretica* sunt e. g. *Impossibile est, idem simul esse & non esse: Totum est majus sua parte: Deus est*, &c. *Practica: Deus est colendus: Honestè vivendum est: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Hæc omnia quivis à *natura* scit.

V. Num in divinis Pater sit principium Filii?

Aff. Pater enim Filio per *æternam* generationem suam eandem *numero* essentiam

com-

communicavit. Dextrè verò *abſtrahendus* & *ampliandus* hic eſt terminus *principii*, ut ab omni influxu *cauſali*, *dependentia*, prioritate *durationis*, *naturæ* & *dignitatis*, adeóque omni *imperfectione* liberetur, & nudè ſignificet ordinem *originis* & *naturalis* enumerationis (ut vocant.)

VI. Utrum ideo Filius ſit principiatum Patris?

Reſp. Eſt non nemo inter accuratiores, qui non obſcurè innuit affirmativam, quia forſan nullum periculum ſubeſſe videt, ſi terminus ab omni imperfectione liberetur, & ſecundum defin. Th. XII. traditam examinetur. Verum, quia orthodoxa antiquitas ab hac phraſi abſtinuit, (proculdubio, quia terminus principiati arctiùs imperfectionibus, à quibus liberandus, implicatus eſt) nos etiam, qui cum Eccleſia *ſentimus*, cum Eccleſia *loquimur*, & *Filium* cum ea potius dicimus *principium* à *principio*.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *principium* vel *principiatum*.

II. Principium *prius* eſt principiato.

Non *determinata* prioritas, (vel *temporis* vel

vel *naturæ*,&c.) hic intelligatur,ſed *indifferens* ad omnes ſpeciales *prioritates*. Ita principium, *quatenus principium & uno eodemque modo & reſpectu* cum *principiato ſumptum*, ſemper eo *prius* eſt.

III. Principium *cognoſcendi* eſt bene *animadvertendum*,non leviter prætereundũ.

Quia *noſter* intellectus *menſura* rerum jam valde imperfecta principiis *cognoſcendi* probe *perpenſis* indiget.

IV. *Principium* latius patet, quam *cauſa*.

Omnis quidem *cauſa* eſt principium: non verò omne *principium* eſt cauſa, Aurora eſt principium diei, non cauſa.

V. Mutato *principio*, mutantur ea,quæ ex principiis *pendent*.

Si *falſum* pr. mutatur in *verum*, cadunt per ſe omnia inconvenientia, ex *falſo* orta: Si *verum* in *falſum* mutatur,parvus error in *initio* magnus fit in *fine*.

VI. Contra negantem *principia* non eſt diſputandum.

Intelligitur de principiis *cognoſcendi complexis*.

Scilicet 1. *ſi ſint principia*: Sæpe enim *pro principio* venditatur,quod nõ eſt *principium*.

2. Si ſint *prima*: nam *ſecunda* in reſpectu ad *prima* ſunt *concluſiones*, quæ omnino ob-

jectum

jectum diſputationis ſunt, quatenus ſunt dubitabilia. Sint verò *genuina prima* principia, quæ *veriſſima* ſunt & *notiſſima*; non *ficta* & *ſuppoſititia*.

3. Si *in ſenſus* incurrant & *experientiâ* omnibus numeris abſolutâ conſtent: Nam ſæpe aliquis, non quod *videt*, ſed quod *vult* videre, ſe videre *putat*; Sæpe etiam experientiæ *titulo* gloriatur, quod nondum ſecundum omnia requiſita examinatum eſt, & per *contrariam* experientiam eluditur.

Qui *talia* principia negat, contra *eum* non eſt *diſputandum à priori*, ſed convincendus eſt ex *conceſſis*, quæcunque ea ſint.

CAPUT XVI.

De Cauſa & Cauſato.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. *Cauſa* aliter ſumitur apud JCtos, aliter apud *Rhetores*, aliter apud *Metaphyſicos*.

ICti cauſam dicunt illud, circa quod *occupantur* in *officio*. Germ. *Rechtsſache*. *Rhetores* themata cauſas dicunt, dum certa *genera*

nera Causarum constituunt. *Metaphysici* sumunt hunc terminum vel *nimis late*, pro *principio* in genere, quam significationem intendunt Græci Patres, dum Patrem in SS. Trin. Filii causam dicunt; vel *nimis stricte*, pro sola causa *efficiente*, quæ καθ' ἐξοχὴν causa est, ut in illa regula: qualis *causa*, talis *effectus*; vel *adæquatè*, pro eo, quod largitur *causalem influxum*. Ita h. l. sumitur.

II. Causa est vel *vere* sic dicta, vel *sine qua non*.

Causa vere sic dicta est, quæ per *veram* causalitatem influit in *esse* causati. *Causa sine qua non* est, quæ non exercet *causalitatem*, sed est tantum *conditio*, sine qua effectus fieri non potest. e.g. Surrectio hominis non est *causa* ambulationis, & tamen ambulatio fieri non potest, nisi primum de sedili surgat: Rectius dicitur *Conditio sine qua non*.

Formalis ratio.

III. Causa est principium *influens* in *esse* causati.

§. 1. Principium est quasi genus in hac descriptione, quia *latius* est, & quia quævis *causa* est *origo* processionis alterius, quod *formale* est principii.

§. 2.

§. 2. Influere ad esse *causati* hic non accipitur pro *sola* actione *efficientis*; sed pro omni eo, quod *unaquæque* causa in suo *genere* ad esse *causati* confert, tam ratione *externæ* productionis, quam *internæ* constitutionis.

DIVISIO.

Ordinaria est,quæ *ordine* in natura *consueto* suam exercet *causalitatem*. Sic per *ordinariam* causam aqua fluit.

Extraordinaria est, quæ non servat *usitatum* naturæ *ordinem*, sed influit *præter* vel *supra* naturam. Sic per causam *extraordinariam* aqua instar muri stat erecta. *Exod.* 14.

V. Causa est vel *universalis* vel *particularis*: Et illa vel *absolute* universalis vel *secundum quid*:

Universalis est, quæ ad *certum* causatum non est *determinata*. Estque vel *absolute Universalis*, ultra quam non datur *alia* in eo *genere*. Sic efficiens *absolute* universalis est *Deus*: finis *absolute* universalis *gloria* Dei. *Secundum quid* universalis est, quæ quidem *non* est *determinata*, *superiorem* tamen adhuc agnoscit. *Talis efficiens* sunt corpora cœlestia: *finis*, homo. *Particularis* est,quæ ad *certum* causatum *determinata* est.

VI.

VI. Causa est vel *remota* vel *proxima*.

Remota, quæ influit *aliis* causis *intervenientibus*; sic hominis *materia* constitutionis *remota* sunt 4. *elementa*: *materia* productionis, *sanguis* parentum: *proxima*, quæ *immediatè* influit in *causatum*; sic hominis mat. *prox.* constit. est *corpus organicum*: product. *semen*. Estque vel *simpliciter* proxima, vel *secundum quid*.

VII. Causa est vel *prima* vel *secunda*.

Prima est, quæ non habet *priorem*, vel *simpliciter*, vel *secundum quid*. Sic materia *elementorum* est materia *prima*, juxta Dn. Scharffium Met. Ex L. II. c. 7. *Secunda*, quæ habet *priorem*, ut materia *hominis*.

VIII. Causa est vel *adæquata* vel *inadæquata*.

Adequata est, quæ *reciprocari* potest cum *causato*, ita ut *causa* positâ ponatur quoque *causatum*, & posito *causato* ponatur *causa*. Sic *materia* est causa adæquata *quantitatis*, posita *materia* ponitur *quantitas*: Sic anima *leonina* leonis, posita enim anima *hac* ponitur *leo*, & posito *leone* ponitur *ejus* anima. *Inadæquata* est, quæ *non reciprocari* potest cum suo *causato*, & qua *posita* non necessario ponitur *causatum*. Sic posito *architecto* non statim ponitur *domus*. Posito

corpore

corpore organico non ſtatim ponitur *homo*: poſitis *libris* non ſtatim ponitur *eruditus*, quapropter talia ſunt cauſæ *inadequatæ*.

IX. Cauſa eſt vel *interna*, quæ eſſentiam cauſati *ingreditur*; & eſt duplex: *Materia* & *Forma*: vel *externa*, quæ ita influit, ut cauſati eſſentiam *non ingrediatur*; eſtq; duplex: *Efficiens* & *Finis*.

Internum & *externum* hic non ſumuntur ratione *ſubjecti* tantum, quomodo etiam *accidentia* quædam ſunt *interna*, ut calor in igne, ſed plane ratione *eſſentiæ*, ut eſt in *definitionibus*. Hæc de cauſa in *genere*: nunc ordine de ejus quaſi *ſpeciebus* agemus.

DE EFFICIENTE.

Formale.

X. Efficiens eſt cauſa externa, *à qua* res eſt per *veram actionem*.

§. 1. Cauſalitas *efficientis*, per quam ultimato concipitur, eſt *vera actio* ſive ſit *tranſiens* ſive *immanens*; ſive *inſtantanea* ſive *ſucceſſiva*; ſive *realis* ſive *intentionalis*; ſive per *tranſmutationem* ſive per *emanationem*.

§. 2. Characteriſtica efficientis nota eſt par-

particula A. vel AB. Hæc licet interdum usurpetur ad *quemcunque* respectum unius ad alterum denotandum, in *nobiliori* tamen significatione causam *efficientem* significat.

Distinct. nominales.

XI. Efficiens est 1. vel *privativa* vel *positiva.* 2. vel *physica*, vel *moralis.*

Quidam huc referunt quoque distinctionem efficientis in *veram* & sine *qua non*, sed ea spectat ad causam in genere. *Privativam* dicunt esse *defectum*, cui aliquid, tanquam *causæ* ascribitur; ut, quando defectus in pedibus *claudicationis* causa dicitur, (qui tamen *verum* influxum non largitur.) *Positiva* Th. X. definita est. *Physica* (alias realis) itidem eadem Th. X. definitur. *Moralis* (alias *dispositiva, imputativa, excitativa, consilians*) est, quæ quidem *vere* in effectum non influit, & tamen *causam* ad *operandum* movet *precibus, consilio, monendo, non impediendo, imperio, vocatione, instinctu, applicatione* & aliis modis. Sic *ignis* est causa *combustionis* domus *physica*: incendiarius est *moralis* causa.

DIVISIONES.

XII. Efficiens alia 1. est *principalis*, alia *instrumentalis*.

Princi-

Principalis est, quæ instrumentalem *dirigit*, ita ut hac *non agente* instrumentalis causa *nihil producat*; ut faber respectu operis.

Instrumentalis, est, quæ *propria* causalitate *principali* ad actionem *inservit*, & ab ea *dirigitur*; ut malleus.

XIII. 2. Alia est *primaria*, alia *secundaria*.

Primaria est, à qua tanquam prædominante *primario* dependet *effectus* *Secundaria* (quæ etiam *adjuvans* & *minus principalis* vocari solet) est, quæ primariæ *cooperatur*, sed ita, ut ab ea *secundario* dependeat effectus, *NB*. Hæc distinctio cum priori non coincidit, sed in ipsis *principalibus* agentibus alia est *primaria*, alia *secundaria*. Sic e. g. multi helciarii adverso amne fune ductorio (instr.) navem trahunt, sed *primus* est agens *primarium*, reliqui *secundaria*.

XIV. 3. Alia *prima*, alia *secunda*.

Prima est, à qua *primo* oritur *influxus* ad esse effectus: Estque *vel suprema*, quando à causis *descendimus* ad effecta, quæ virtutem *independentem habet*; quomodo *Deus* semper est *prima* causa: vel *proxima*, quando ab effectu ad causas *ascendimus*. Sic *parentes* sunt prima causa *filii*. Hoc duplici modo posset etiam *secunda* dici, & in genere

K descri-

deſcribi *talis*, quæ ſupponat influxum *præcedentis*, ſed in uſu tantum eſt acceptio juxta primum modum, unde definitur *talis*, quæ ſubordinatur *ſuperiori*, & in cauſando ab ea *dependet*; ut omnis *creatura* à Deo.

XV. 4. Alia *per ſe*, alia *per accidens*.

Efficiens per ſe eſt, quæ in iſtud fluit, ad quod influxus *naturâ ſuâ* ordinatur. Sic præceptor informans puerum in latina lingua ejus cognitionis cauſa per ſe eſt. *Eff. per accidens* eſt, quæ in iſtud influit, ad quod influxus *ſua natura* non ordinatur; ut ſi puella ſimul diſcat latinam linguam, præc. ejus cognitionis cauſa per acc. eſt.

XVI. 5. Alia *naturalis*, alia *voluntaria*.

Naturalis eſt, quæ ſolo *inſtinctu naturæ* ſine *deliberatione* agit; ut ſtellæ, elementa, bruta, &c. *Voluntaria* eſt, quæ *libere* & cum *deliberatione* agit. NB. *Eadem* res *diverſo* reſpectu eſt *voluntaria* & *naturalis* cauſa. E. g. Noſtra anima reſpectu *virtutum* eſt *volunt.* reſpectu *augmentationis* eſt *nat.* cauſa.

XVII. 6. Alia per *tranſmutationem*, alia per *emanationem*.

Eff. per tranſmut. eſt, quæ cum *conatu* agit; ut cum homo generat hominem. *Per emanationem*, quæ *per naturalem reſultantiam*

am citra conatum agit. Sic anima producit intellectum, vol. risib. &c.

XVIII. 7. Alia *solitaria*, alia *socia*.

Solitaria est, quæ *sine concursu* alterius similis influit; ut planta, cum generat. *Socia* est, quæ *concursum* similis & quidem *coordinatæ* causæ requirit, ut mas vel fœmina in generatione.

XIX. 8. Alia *univoca*, alia *æquivoca*.

Univoca est *ejusdem* essentiæ cum *effectu*; ut cum leo gignit leonem. *Æquivoca* habet essentiam ab effectu *diversam*; ut cum homo facit calceum, Deus mundum.

XX. 9. Alia *procreans*, alia *conservans*.

Procreans est, quæ rem facit *esse*. *Conservans*, quæ rem facit *porro* esse. Sic Deus est causa mundi procreans & conservans.

XXI. 10. Alia *externa*, alia *interna*.

Externa (in respectu ad *subjectum*) est, quæ agit per actionem *transeuntem*, & effectum *extra se* ponit; ut sutor, cum calceum fabricat. *Interna*, quæ agit per actionem *immanentem*, & effectum *in se* recipit; ut cum anima est causa Intellectionis.

DE FINE.

Formale.

XXII. Finis est causa externa, *propter quam* agit efficiens.

§. 1. Finis hic non sumitur pro *termino*, quomodo mors dicitur finis; sed *pro causa* finali.

§. 2. Characteristica nota *finis* est *propter* vel *cujus gratia*, si *specialiter* accipitur; nam *generaliter* omni causæ tribuitur.

DIVISIO.

XXIII. 1. Finis est vel *principalis* vel *minus principalis* s. *secundarius*.

Principalis est, qui *primario* ab agente intenditur. *Minus principalis*, qui *secundario*. Sic finis conjugii *principalis* est procreatio sobolis: *minus princ.* mutuum adjutorium.

XXIV. 2. Vel *ultimus* vel *intermedius*.

Ultimus est, qui ad nullum *alium* finem *ordinatur*; idque vel *simpliciter*, ut sola *gloria* Dei: vel in *suo genere*, quomodo summum bonum in *Ethicis* dicitur *ultimus* finis. *Intermedius* est, qui ad *alium* superiorem finem *ordinatur*, ut virtus. *Hic* sub se *proximum*

mum finem comprehendit. Ex hac divisione fines dicuntur *ſubordinati.*

Diſtinctiones Nominales.

XXV. 1. Finis eſt vel *cui* vel *cujus.*

Finis cui eſt ipſum *ſubjectum*, cui finis *cujus* acquiritur; ut homo, cui domus ædificatur. *Finis cujus* eſt, cujus *acquirendi* gratia efficiens agit; ut domus. De hoc pleræque diſtinctiones finis intelliguntur.

XXVI. 2. Vel *objectivus* vel *formalis.*

Objectivus (alias finis *qui*) eſt *objectum* illud; ad *quod* tendit efficiens; ut liberi (reſp. conjugii.) *Formalis* (alias finis *quo*) eſt ipſa objecti *acquiſitio* ſeu *habitio*; ut generatio liberorum.

XXVII. 3. Vel *efficiendus* vel *obtinendus.*

Efficiendus ſ. *producendus* eſt, qui *nondum* exiſtit, ſed per *actionem* efficientis *producitur*; ut annulus (fabricandus.) *Obtinendus* eſt, qui jam *ante* exiſtit, & ad quem efficiens tantum tendit, ut obtineatur, ut aurum.

XXVIII. 4. Diſciplinarum *practicarum* finis eſt vel *internus* vel *externus.*

Internus eſt de diſciplinæ *eſſentia*, ita ut ex eo *excidere* non poſſit. *Externus* eſt *extra* diſciplinæ *conſtitutionem*, ita ut eo ſæpe *excidat.*

cidat. Sic Logicæ finis *internus* (principalis) est syllogismus, *externus* veritas.

DE FORMA.

Formale.

XXIX. Forma est causa interna,*per quam* res *materialis* est id, quod est.

Characteristica ejus nota est particula *per*, quæ in significatione *famosiori* formæ appropriatur, licet aliquando etiam effic. *principali* & *instrumentali tribuatur*. Restringimus autem *formam* ad res *materiales*, quia,quod non *proprie* habet *materiam*, illud nec *proprie* habet *formam*.

Distinctiones nominales.

XXX. 1. Forma est vel *informans* vel *assistens*.

Informans th. 29. definitur. *Assistens* est, quæ *operationes* rei dirigit, ipsam verò *essentiam* ejus non ingreditur, ut nauclerus respectu navis.

XXXI. 2. Vel *Metaphysica* vel *Physica*.

Metaphysica est ipsa rei *essentia*, ut humanitas : *Physica* est altera *pars* compositi : ut anima rationis.

XXXII. 3. Vel *totius* vel *partis*.

Forma totius eſt forma *totius compoſiti*, ut forma animalis. Forma *partis* eſt, quæ *alicui parti* in toto competit, ut forma terræ in animali. Alio in ſenſu forma *totius* eſt *Metaphyſica*, forma *partis*, *Phyſica*.

XXXIII. 4. Vel *eſſentialis* vel *accidentalis*.

Eſſentialis eſt, quæ rem in *eſſe conſtituit*: *Accidentalis*, quæ non pertinet ad *conſtitutionem* rei, ſed *accidentaliter rem denominat*; ut virtus in homine.

XXXIV. 5. Vel *generica*, vel *ſpecifica*, vel *numerica*.

Generica dat eſſe *genericum*, ut forma *animati* in homine. *Specifica* dat eſſe *ſpecificum*; ut anima *rationalis* in homine. *Numerica* dat eſſe *ſingulare*, ut *hæc* anima Johannis.

DIVISIO.

XXXV. Forma eſt *materialis* vel *immaterialis*.

Materialis eſt, quæ *extra materiam* exiſtere *non* poteſt: ut omnes formæ, excepta humana. *Immaterialis* eſt, quæ *extra materiam* exiſtere poteſt: ut anima rationalis.

cidat. Sic Logicæ finis *internus* (principalis) est syllogismus, *externus* veritas.

DE FORMA.

Formale.

XXIX. Forma est causa interna, *per quam* res *materialis* est id, quod est.

Characteristica ejus nota est particula *per*, quæ in significatione *famosiori* formæ appropriatur, licet aliquando etiam effic. *principali* & *instrumentali tribuatur*. Restringimus autem *formam* ad res *materiales*, quia, quod non *proprie* habet *materiam*, illud nec *proprie* habet *formam*.

Distinctiones nominales.

XXX. 1. Forma est vel *informans* vel *assistens*.

Informans th. 29. definitur. *Assistens* est, quæ *operationes* rei dirigit, ipsam verò *essentiam* ejus non ingreditur, ut nauclerus respectu navis.

XXXI. 2. Vel *Metaphysica* vel *Physica*.

Metaphysica est ipsa rei *essentia*, ut humanitas: *Physica* est altera *pars* compositi: ut anima rationis.

XXXII.

XXXII. 3. Vel *totius* vel *partis.*

Forma totius eſt forma *totius compoſiti*, ut forma animalis. Forma *partis* eſt, quæ *alicui parti* in toto competit, ut forma terræ in animali. Alio in ſenſu forma *totius* eſt *Metaphyſica*, forma *partis*, *Phyſica.*

XXXIII. 4. Vel *eſſentialis* vel *accidentalis.*

Eſſentialis eſt, quæ rem in *eſſe conſtituit*: *Accidentalis*, quæ non pertinet ad *conſtitunem* rei, ſed *accidentaliter rem denominat*; ut virtus in homine.

XXXIV. 5. Vel *generica*, vel *ſpecifica*, vel *numerica.*

Generica dat eſſe *genericum*, ut forma *animati* in homine. *Specifica* dat eſſe *ſpecificum*; ut anima *rationalis* in homine. *Numerica* dat eſſe *ſingulare*, ut *hæc* anima Johannis.

DIVISIO.

XXXV. Forma eſt *materialis* vel *immaterialis.*

Materialis eſt, quæ *extra materiam* exiſtere *non* poteſt: ut omnes formæ, excepta humana. *Immaterialis* eſt, quæ *extra materiam* exiſtere poteſt: ut anima rationalis.

DE MATERIA.

Formale.

XXXVI. Materia est causa interna, *ex qua* aliquid *constituitur*, ita ut hæc ei *insit* & actum *formalem* recipiat.

§. 1. Non sumitur hic materia pro *subjecto*, quod *materia in qua* dici solet; quomodo *charta* est materia *albedinis*: Nec pro *objecto*, quod alias etiam dicitur materia *circa quam*, quomodo *sonus* est materia *auditus*; sed pro *causa interna* rem per modum *potentiæ passivæ* intrinsece *constituente*, quæ alias materia *ex qua* vocari solet.

§. 2. Characteristica materiæ nota ergo est *E.* vel *EX*. Licet enim nonnunquam causam *formalem* & *efficientem*, item principium *non causale* significet, in significatu tamen *strictiori* materiæ, à Philosophis appropriatur.

DIVISIO.

XXXVII. Materia est vel *permanens* vel *transiens*.

Transiens est, quæ ita inest *composito*, ut antea ex *suo esse transierit* in *aliud* esse; ut *costa* respectu *Evæ*, ovum respectu pulli. *Permanens*

nens eſt, quæ *non tranſiit* in *aliud* eſſe, ſed ſecundum eandem rationem *manet* in compoſito; ut *ſtannum* reſpectu *canthari*.

DE CAUSATO.

XXXVIII. Cauſatum eſt *principiatum*, quod à *cauſis* ſuum *eſſe* habet.

Hactenus egimus de *cauſis* in *genere* & in *ſpecie*. Cauſæ verò contradiſtinguitur *cauſatum*, quod, prout ab *efficiente*, *fine*, *forma* vel *materia* dependet, eſt *effectum*, *finitum*, *formatum*, vel *materiatum*.

PROBLEMATA.

I. An in Metaphyſica de cauſis ſit agendum, ut cauſis objecti?

Neg. Quia ita Metaphyſica non eſſet *univerſalis* diſciplina; ageret enim de ente *cauſato* tantum, non de omni ente, quia ens cauſans etiam eſt ens.

II. An efficiens per accidens ſit vera cauſa?

Aff. Quia vere *influit* in eſſe *cauſati*. Non enim *per accidens* cauſare idem eſt, *ac non cauſare:* per accidens duplicem literam pingere idem, ac non pingere; ſed utraque, tam cauſa *per ſe*, quam *per acc.* habet *verum* influxum: differunt tantum in *ordinatione* in-

fluxûs. *Verè* ergo licet ἀναλόγως causa est.

III. Num efficiens per emanationem sit verè efficiens?

Aff. Quia aliâs multa *fierent*, *quæ* causa *efficiente* carerent, quæ scilicet per *emanationem* producuntur, ut calor ab igne, lux à Sole, odor a moscho.

IV. Utrum causa conservans proprie sit efficiens?

Aff. Quia *proprie* ipsi convenit *actio*, quæ est efficientis *causalitas*. Medicamenta & alimenta omnino in corpus nostrum agunt, dum conservant illud.

V. An actio sit vera causalitas efficientis?

Aff. Quia actio *potentiam* causandi *proxime* deducit in *actum*. Sed objicitur: Actio est *effectus*; ergo non est *causalitas* efficientis. Resp. *Effectus* dicitur quandoque *id*, quod per actionem *producitur*, & est quasi actionis *terminus*, quomodo annulus est effectus aurifabri. *Hoc* modo *actio* non est *effectus*. Aliquando verò effectus *generalius* sumitur pro omni eo, quòd à causa *effective* pendet; sic autem Actio, licet sit ipsa causalitas, est effectus etiam efficientis; non tamen per aliam à se distinctam actionem quia sic fieret progressus in infinitum; sed ipsa

ipsa immediate ab efficiente prodit pendetque. In *reliquis* causis etiam *causalitates* primo sunt ab *ipsis*, & postea sunt *via* ad *causata*.

VI. Num exemplar sit peculiaris causa?

Neg. Plane non est *causa*, quia non importat *influxum*. Ad *efficientem* quidem pertinet, sed non ut *species* ejus, verum ut *conditio* ipsi ad agendum necessaria. Est ergo *principium*, scil quatenus illud præscindit à *causali* & *non-causali*.

VII. An causa corrumpens in respectu ad terminum corruptionis proprie sit causa?

Neg. Quia non influit in *esse* rei, sed in *non esse*. *Non esse* vero non potest esse *effectus*, cum utrumque membrum affectionis (*caus.causat.*) *reali enti* competat. In respectu quidem ad *actum* corruptivum aliquando *proprie* est causa, ad *terminum* corruptionis nunquam.

VIII. An omnia media sint instrumentales causæ?

Neg. Quia non omnia *media* habent proprias *causalitates* in ordine ad *effectum*. Sudaria & collaria Pauli ad morbos & Dæmones arcendos adhibita Act. 19. *v.* 20. *media* quidem, non verò *instrumenta* fuerunt.

IX.

IX. An instrumentalis causa in omni sua actione instrumentalis sit?

Neg. Sæpe *duplex* conspicitur in instrumentis *actio*: una, quam absque *principali* causa potest exercere: *altera*, quæ ex *directione principalis* dependet. E.g. Malleus *per se* deorsum tendit propter *gravitatem*, & propter *duritiem* minus dura) vitrum, ollam, &c.) confringit. Hoc si præstet absque *directione*, non *instrumentalis* causa dicitur, sed tum demum, quando *directio superioris* agentis accedit.

X. Utrum finis sit vera causa?

Aff. Quia habet *influxum* ad *causatum*, dum influit in *efficientem*, eamque *movet* ad agendum. Obj. 1. *Finis* agit *Metaphoricè*. ergo non *verè*. Resp. *Agere* sumitur vel *rigorosè*, & sic efficienti tantum competit: vel *generaliter* pro omni *influxu*, quomodo ad omnem *causam* pertinet. *Finis* cum dicitur agere *Metaphorice*, non posteriori, sed priori modo intelligitur, id est non per metaphoram *causat*, sed per metaphoram *efficit*, quia influxus *finis similis* est influxui *efficientis*. Obj. 2. Finis *quatenus finis* non existit, ergo non est *vera* causa. Quicquid enim nondum *est*, quomodo *causare* potest. Resp. (1.) Posset dici, quod quidam *finis* etiam *existat*, qui

qui scil. dicitur finis *obtinendus*, ut cum hostis invadit urbem, ut eam occupet. Verum *accurate* loquendo res ea, quæ *obtinetur*, non est *finis*, sed possessio, fruitio sc. *habitio* istius rei, nam *causalitas* finis non est in *teminando*, sed in *movendo*. Quapropter etiam *finem obtinendum* ad dist. *nominales* retulimus. Ergo (2.) dicimus, quod *finis* habeat hoc peculiare præ reliquis *causis*, ut possit *causalitatem suam* exercere, quando *nondum* est in *esse reali*. Causalitas enim ejus præcipuè est, ut *excitet* desiderium sui in *efficiente*. *Desiderari* autem *vere* potest, quod *nondum est*, si modo *cognitum sit*; quomodo pii in veteri Testamento *desiderarunt* adventum *Messiæ*, antequam *factus est*. Ne verò quis putet, nos ita *affectionem* tribuere *non-enti*, vel *enti in potentiâ*, notandum est, quod circa *causalitatem* finis distinguendus sit terminus *à quo* à termino *ad quem*. Quoad terminum *à quo* finis tribuitur non enti; sed ita non exercet *causalitatem*, verum eam exerit quoad terminum *ad quem*, qui est *efficiens*, quam *excitat* finis. *Efficiens* verò *ens* est. Ergo finis *formaliter* tribuitur *enti* non verò *non enti*.

XI. Utrum omnis efficiens agat propter finem?

Aff.

Aff. Nisi enim excitaretur â *fine* non ageret *efficiens*. Sed objicitur : Quicquid agit *propter* finem, illud *cognoscit* finem. (*Ignoti nulla cupido.*) Quædam agentia non *cognoscunt* finem. E. Quædam agentia non agunt *propter* finem. Minor probatur multis exemplis. Potentia activa agit, non tamen *cognoscit* semper finem. Potentia purgandi in rhabarbaro, potẽtia aperiendi venas in aloe, pot. sulphuris in comfortandis pulmonibus, &c. *agunt* certe, sed fines non *cognoscunt*. Globus è bombarda missus transfodit lignum, & sic *agit* : Radius Solis illuminat musæum : Lux Solis Illuminat mundum, *&c. finem* vero non *cognoscunt*. Resp. Negando majorem. *Cognitio* finis non est necessaria ex parte *cujusvis concurrentis*, sed satis est, si ad omnem actionem *concurrat* aliquid, quod *cognoscat* finem, alias etiam necessario malleus *cognosceret* finem fabri, quem *intendit*, dum cudit.

XII. In quo consistat causalitas finis?

Resp. Præcipue consistit in *excitatione* efficientis ad agendum, dum *amorem* sui in ea *movet*. Deinde vero etiam consistit in *ordinatione* & *mensuratione* mediorum, quibus *efficiens* ad acquisitionem finis utitur.

AXIO-

AXIOMATA.

I Omne ens eſt vel *cauſa* vel *cauſatum*. Sed obſervandum hic eſt, quod membra affectionum *disjunctarum* non niſi ad *præſens* objectum reſtringantur. Valet ergo regula tantum de *ſtatu* mundi poſt *creationem*.

II Omnis cauſa *agit*.

Agere ſumitur vel *generaliter* vel *ſpecialiter*. *Generaliter* ſignificat *influere* in *cauſatum*, ſive hoc fiat *actione*, ſive paſſione, ſive alio modo. Ita accipitur *agere* in regula. *Specialiter* ſumptum competit *ſoli efficienti*, & fit per *veram actionem*, quæ eſt *cauſalitas efficientis*. Sic regula non valet, ſed particulariter eſt vera de *ſola efficiente*.

III. Nihil eſt cauſa *ſui ipſius*.

Eſſet enim, *antequam* eſſet, quod abſurdum. *Eſſet*, quia *in ſe influeret*: *Nō eſſet*, quia *producendum* eſſet. Intelligitur verò regula. 1. *poſitivè*, ut ſit ſenſus: Nihil *poſitive* influit in ſuum eſſe. Deus eſt a ſeipſo, ſed *negativè*, id eſt, non eſt ab aliqua cauſa. 2. *Simpliciter*, ut ſit ſenſus: Nihil eſt ſui ipſius cauſa *ſimpliciter*, licet poſſit eſſe ſua cauſa *ſecundum quid*, ut cum quis ſe facit *virtuoſum*, non dat ſibi eſſe *ſimpliciter*, quia illud jam ante habet. 3. *Secundum idem eſſe* ſc. vel *reale* vel

inten-

intentionale. Nam alias finis, quatenus est in *esse intentionali*, est suiipsius causa, ut sit deinde in *esse reali*; quia movet *efficientem*, à quà producitur *effectus*, qui antea erat *finis*.

IV. Causa est prior *causato*.

Prioritate scil: *naturæ*. Nam de prioritate *temporis* non semper vera est regula. Anima nostra & ejus intellectus *tempore* simul sunt, & tamen *anima* intellectus *causa* est. Intelligitur vero in Axiomate res, quæ causa est, in *particulari*; non causa in natura *abstractissima*: Nam hoc modo *causa* & *causatum* sunt *simul natura*, quia neutrum absq; mentione alterius potest definiri, & de utroque valet reciproca essendi consequentia: Si causa non esset, nec causatum esset: Si causatum non esset, nec causa esset.

V. Posita *causa*, ponitur, *causatum*.

De causa *efficiente* ita valet: *Posita efficiente adæquata in esse causæ*, id est in *actu* causandi & *non impedita, ponitur effectus in esse effectus*, hoc est, in *fieri*. (Nam in esse *absoluto* tum demum ponitur *effectus*, quando *absoluta* est actio efficientis.) Dico *adæquata*. quia e. g. fœmina solas non potest gignere, nec malleus cudere.

De causis *internis* valet regula, *si ponatur*

in-

in unione. Sic non valet anima eſt in *cœlo*, & corpus in *terra*, Ergo eſt homo.

VI. Negata *cauſa*, negatur *cauſatum*.

De cauſa *efficiente*, ſi effectus tantum ab ea dependet in *fieri*, ita valet regula: *Si efficiens non datur, vel non influit, nullus ſequitur effectus illius cauſæ in fieri*. Si non *datur* architectus, vel ſi non *operatur*, nulla datur *ædificatio*. Si vero *effectus* continuò à cauſa in *eſſe* etiam dependet, ita valet regula: *Sublatâ cauſa neceſſe eſt perire effectum*. Sic, ſi Deus deſtrueret *Solem*, periret *lux* ejus. De cauſis *internis* ita valet: *Negatis vel ſublatis materia & forma, & harum unione, negatur vel tollitur earum cauſatum*. Sic, ſi non *eſt* anima & corpus, vel, ſi non amplius ſunt in *unione*, *tollitur* homo. Valet etiam de *fine*, ita ſcilicet: Si *nullus finis excitat efficientem, vel ſi finis deſinit movere efficientem, nullus ab ea procedit* ἐνέργεια propter finem ſuſcepta.

VII. Cauſa eſt *nobilior* cauſato.

Valet in duplici ſenſu: 1. Si per cauſam *complexè* omnes omnium generum cauſæ ſimul ſumptæ intelliguntur. 2. Si cauſa ſumatur in *eſſe cauſæ*, id eſt, in *influendo*, & cauſatum *in eſſe cauſati*, id eſt, *in fieri*.

VIII. Cauſa *cauſæ* eſt etiam cauſa *cauſati*.

Sunt,

Sunt,qui hanc regulam usurpant de *finali* etiam & *materiali* causa, ut & de causis *diversigeneris*. Verum quia ita premitur multis difficultatibus, nos eam ad causam *efficientem* restringimus, & de causis *ejusdem generis* (ut *utraque* sit efficiens) intelligimus. Ita intellecta hunc habet sensum: *Cum causa efficiens producit effectum, & ille effectus iterum producit alium effectum, tum prior efficiens est etiā causa posterioris effectus.* Valet autem regula tantum in efficientibus *per se & essentialiter subordinatis* (non vero in *subordinatis accidentaliter*.) Sunt vero efficientes *essentialiter subord.* ita comparatæ, ut altera ex *natura sua* dependeat ab altera *in causando*. Comparantur enim inter se duæ *causæ subordinatæ*, quatenus ab iis unum *causatum* dependet.

IX. *Qualis* causa, *talis* effectus.

Hanc regulam etiam restringimus ad efficientem,eamq; *univocam*,& secundum *attributa essentialia* (tam *constitutiva* quam *consecutiva*) considerata, ut sit sensus: *Qualia attributa essentialia habet causa univoca, talia etiam habet effectus illius causæ. Pater* est risibilis,ergo & *filius*. Non valet ergo in attributis *personalibus notionalibus*,&c. nec de causa *æquivoca*, *morali*, &c. In talibus si quan-

quandoque detur, ex hac regula consequentia illa *contingens* tantum est, & per *accidens* infert.

X. *Posito* effectu *ponitur* causa.

Valet de efficiente *adæquata*, hoc sensu: *Posito effectu, necesse est efficientem ejus adæquatam esse vel fuisse.* Ut, Petrus homo est: ergo Parentes habuit.

XI. *Nullum* efficiens agit in *seipsum.*

Scilicet *eodem* respectu. Nam *diverso* respectu unum idemque *suppositum*, imo una eademque *pars* suppositi in *seipsam* agit. E. G. *Anima* movet *corpus* in eodem supposito: Una eademque anima rationalis secundum potentiam *activam producit* intellectum, & secundum potentiam *passivam* eundem in se *recipit.*

XII. Quod efficiens non *habet*, non potest effectui *dare.*

Habere dicitur efficiens aliquid vel *formaliter*, ut ignis calorem habet; vel *eminenter* s. *virtualiter*, quomodo Sol habet calorem; vel *secundum naturalem convenientiam*, quomodo pater pedibus carens gignit filium pedes habentem. Hic ergo est sensus regulæ: *quod efficiens nec formaliter, nec virtualiter, nec secundum naturalem convenientiam habet, illud effectui dare non potest.*

XIII.

XIII. Efficiens dans *formam*, dat etiam *consequentia* formæ.

Intellige *propria*, non verò *actiones* & *effectus*. Pater dat filio *risibil.* non verò *risum actualem*.

XIV. Efficiens *naturale* manens *idem* semper agit *idem*.

Id est, agit semper *uno eodemq; modo*. Sol liquefacit & indurat, *uno* tamē *modo* agendi.

XV. Actiones sunt suppositorum.

Lim. Vera est regula 1° de principio actionis *quod*, non de principio *quo*. Nam & *ignis* calefacit, & *calor* calefacit, atque ita uterque *agit*; calor verò non est *suppositum*. 2° Si principium actionis *quo* sit in supposito. Anima à corpore *separata* intellectu suo *intelligit*, & ita *agit*. De hac actione non valet regula; quia intellectus iste (princ. *quo*) non est in supposito) Anima enim non est suppositum.

XVI. Omne *actio* est *propter finem*.

Excipiuntur 1. *actiones Dei immanentes*: quia sunt ipsa *essentia divina*, quæ non habet *causas*. 2. Istæ actiones (secundum Aristotelem, in quibus est *summum bonum*. 3. Actionis efficientis *per accidens*, quatenus fiunt *per accidens*. Nam *una eademq;* actio diverso

respe-

respectu interdum fit *per se* & *per accidens*.

XVII. *Propter quod* unumquodque *tale* est, *illud* magis est tale.

Valet hæc regula de *fine* & *efficiente*. In *causa finali*, hunc habet sensum: *Propter quod aliud* intenditur, *illud magis intenditur*. E. G. Studiosus *intendit* proficisci *Wittenbergam propter eruditionem*, ergo eruditionem *magis* intendit. *In causa efficiente* hunc sensum infert: *propter quod attributum alteri idem attributum formaliter inest, tanquam effectus per se & adæquatus, illud est præstantius, si admittat magis & minus*. E.g. Luna est lucida *propter* Solem; Ergo Sol *magis* est lucidus. Creatura est *bona* propter *Deum*: Ergo Deus *magis* est *bonus*. Requiritur ergo 1. ut unum attributum *utrique insit*. 2. ut *formaliter* insit. 3. ut, quod *huic* inest, sit *numero* diversum ab eo, quod *illis* inest. 4. ut unum sit *causa* alterius. 5. ut recipiat *magis* & *minus*.

XVIII. *Finis* & *bonum* sunt *idem*.

Non *Formaliter*, sed *materialiter*; hoc est, ea *res*, quæ rationem *finis* habet, etiam est *bona* vel *vere* vel *apparenter*. Nihil enim desideratur, nisi sub ratione boni.

XIX. Qui vult *finem*, vult etiam *media* ad finem.

Lo-

Loquitur regula 1. *de jure*, non *de facto* 2. *De mediis necessariò cnm fine connexis, & per se*, (non per *accidens*) ad *finem* ducentibus. Hunc ergo habet sensum : Qui vult *finem* (*serio*,) ille *merito* etiam vult *media necessaria* & *per se* ad *finem* ducentia.

CAPUT XVII.

De Simplicitate & Compositione.

Hactenus ex primariis disjunctis affectionibus consideravimus *immediatas*, sequuntur *mediatæ*, quarum prima est *simplicitas* & *compositio*.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. *Simplex* opponitur 1. *doloso*. 2. *prudenti* : 3. *ornato* : 4. *mixto* : 5. *composito*.

Ultima acceptio est hujus loci,& dicit *ens esse* quasi *sine plica* plurium, f. non *complicatum* ex pluribus.

II. Simplicitas est *unitas indivisibilis*.

Simplicitas & compositio constituunt *affectionem*

ctionem entis *disjunctam mediatam*, quæ ex *unitate* resultat. Unitas ergo ejus *fundamentum* est, & *indivisione* sua ejus naturam exprimit, ita ut membra *unitatis* in *re* sint ipsa membra *hujus disjunctæ affectionis*. Quapropter etiam in definitione simplic. *unitatem* facimus quasi *genus*, & *indivisibile* quasi *differentiam*.

DIVISIO.

III. Estque vel *absoluta*, vel *restricta*.

Absoluta simplicitas est, qua ens *independenter* est indivisibile. Hæc solius Dei est. Simplicitas *restricta* (in certo genere, *entis* scilicet, non *corporum*) est, qua ens ita est *indivisibile*, ut indivisibilitas *aliunde dependeat*. Hæc competit *spiritibus creatis* & *essentiæ accidentium*.

Ambiguitas.

IV. Compositio notat vel *actum componentis*, vel *statum compositi*.

Illo modo significat *influxum* illius, quod per *actum effectivum externum* aliud *componit*; ut cum architectus componit domum. *Hoc* modo designat *internam* rei *conditionem*, qua Res ipsa intrinsece est *compositum*. Ita h. l. accipitur.

V. Compositio est vel *essentialis*, vel *accidentalis*.

essen-

Essentialis est, qua *plura entia* componuntur in *una essentia*, & dant unum *per se*. Hæc est hujus loci. *Accidentalis* est, qua plura entia componuntur *extraessentialiter*, & unum *per accidens* exhibent. Hæc quidem in se spectata *proprie* est *compositio*: Quando enim *plures essentiæ* verè *uniuntur*, propriè fit *compositio*. Hoc in loco tamen *impropria* dicitur; quia hic quærimus affectiones, non entis *per accidens*, sed entis *per se*.

Modi *compositionis accidentalis* sunt tres 1. *Inter substantiam & substantiam*, qualis est in aqua salsa, ferro ignito, &c. 2. *Inter substantiam & accidens*, ut compositio ex homine & justitia, Sole & luce, igne & calore. 3. *Inter accidens & accidens*, ut compositio ex colore & sapore in pomo.

VI. Compositio est vel *realis*, vel *rationalis*.

Realis est, in qua termini componentes *realiter* differunt. Ad hanc per *analogiam* spectat *compositio* ex *natura & supposito* in ente *finito*. Hi enī termini *realiter* differunt, quia possunt separari; *Rationalis* est, in qua termini componentes non nisi *ratione* distinguuntur. Talis est 1. compos. ex *natura & supposito* in ente *infinito* (NB. Hæc compos. dicit conjunctionem *essentiæ* & *modi subsistendi* ulti-

ultimati, qui *ſuppoſitalitas* dicitur, uti hoc in parte *ſpeciali* fuſius declarabitur, *Suppoſitalitas* verò, quia à Deo plane *inſeparabilis* & cum eſſentia ſimpliciſſima plane *idem* eſt, compoſitionem *rationis* tantum parit.) 2. Compoſitio *ex genere & differentia, vel differentia & differentia*, Hæc ideo pertinet ad compoſitionem *rationis*, quia *genus* non datur, niſi per *intellectus* operationem. Nam à *parte rei* genus & differentia ſunt *unum* & idem. 4. Compoſitio *ex eſſe & eſſentia*. Hæc etiam non niſi *rationalis* eſt. Nam ſi per *eſſe* intelligitur id, *quod* eſt (e.g. canis) per *eſſentiam* verò *quidditas*, ſeu totum illud, *quo* res eſt (e.g. canitas) quoad rem ſane *illud* ab hoc non differt: Si verò per *eſſe* intelligitur *eſſentia actualis*, per *eſſentiam* verò *talis entitas*, quæ enti in *potentia* etiam competere poſſit, nec ſic fit compoſitio *realis*, quia eſſentia in potentia *nihil* eſt; illa eſſentia, quæ eſt *aliquid*, ab *actuali exiſtentia* plane non *differt*.

Formale.

VII. Compoſitio eſt *unitas diviſibilis*.

Quod ſit unitas diviſibilis, patet ex c.3. Unde fluit, quod 2. ſint *propriæ compoſitionis* (de qua hic agimus) requiſita. 1. Ut *plura* adſint entia *partialia realiter* diſtincta, &

 à ſe

à se invicem *separabilia.* 2.ut ex istis *unum* ens *per se* constet,

DIVISIO.

VIII. Compositio est vel ex *materia* & *forma*, vel ex *partibus quantitativis.*

Utraque competit omnibus & solis *corporibus*, si rigorotè loquimur : *Illa* constituit *totum corpus* : *Hæc* partem corporis, *materiam* scilicet, quam partes *quantitativæ* integrant. Huc quidam propter cognationem reducunt Compositionem *ex partibus integrantibus analogis*, quo sensu *Metaphysica* composita est ex parte *genertli* & *speciali.* Sed hic *aliquid per accidens* involvitur..

DE TOTO ET PARTE.

Doctrinæ de simplici & composito subjungimus doctrinam de *toto* & *parte*, & quidem ita, ut peculiare caput non constituat, quia in sua *disjunctione* non exhaurit *totam latitudinem* entis : *Deus* enim *proprie* nec *totum*, nec *pars* est. Refertur ergo huc propter *cognationem.* Compositum enim, quando opponitur *terminis componentibus*, tanquam *partibus*, vocatur *totum.*

Ambi-

Ambiguitas.

IX. Totum eſt vel *perfectionale*, vel *poteſtativum*, vel *univerſale*, vel *numerale*, vel *eſſentiale*, vel *integrale.*

Perfectionale eſt, quod habet *totalitatem* omnium *perfectionum*, ut Deus. *Poteſtativum* eſt, quod continet *plures potentias* ſ. facultates inſtar partium *unitas*. Sic *anima* noſtra continet *intellectum*, *voluntatem*, pot. *videndi*, *audiendi*, &c. *Univerſale* eſt *conceptus*, qui plura *eſſentialiter inferiora* ſub ſe continet; Sic animal ſub ſe continet brutum & hominem tanquam partes. *Numerale* eſt, quod ex *pluribus unitatibus* conſtat. Hoc eſt numerus. *Eſſentiale & Integrale* paulo poſt deſcribemus.

Formale.

X, Totum eſt, quod ex *partibus debito modo unitis conſtituitur.*

DIVISIO.

XI. Totum eſt *vulgare* vel *ſingulare*. Vulgare eſt vel *eſſentiale*. vel *integrale*. Integrale vel *homogeneum* vel *heterogeneum.*

Vulgare appellamus ideo, quia multa ejus in natura exempla occurrunt. *Eſſentiale eſt, quod conſtat ex partibus, eſſentiam to-*

tam conſtituentibus; ut homo, quatenus conſtat capite, ventre, pedibus, &c. *Integrale homogeneum eſt quod eandem cum partibus habet naturam* (licet non ſemper eandem *appellationem*;) ut aqua, quia quævis pars aquæ eſt aqua. *Heterogeneum eſt, quod diverſam à partibus habet naturam.* Sic cor hominis non eſt homo. *Singulare totum* (*aliquibus* etiam *Perſonale dictum*) τιἄνθρωπος, qui perſona σύνθετος à Theologis vocatur.

XII. Pars eſt, quæ *totum conſtituit.*

Partes *proprie* dictæ ſunt tantum in toto *eßentiali* & *integrali*, & dicuntur partes *eſſentiales* & *integrales*. *Illæ* conſtituunt eſſentiam rei per *unionem eſſentialem*: *Hæ* per *cohæſionem continui*. Reliquarum æquivocè ita dictarum partium difinitiones ex deſcriptionibus totius facile cognoſcuntur.

PROBLEMATA.

I. An perſonæ SS. *Trinitatis faciant compoſitionem in divina eſſentia?*

Neg. Ad *compoſitionem* enim requiruntur *plura* entia à ſe invicem *ſeparabilia*, Th. VII. quæ de *Deitate* dici non poſſunt.

II. An omnis compoſitio realis proprie ſit hujus loci?

Neg. Accidentalis etiam eſt *realis*, quia mente

mente non fingitur; huc tamen non ſpectat. Realis etiam ſuo modo eſt Comp. ex *natura & ſuppoſito* in creatis; hic tamen ſpeciem *propriæ* compoſitionis non facit, quia *ſuppoſitalitas* non eſt *ens*, ſed *modus*: Modus verò non *componit*.

III. Num Deo repugnet compoſito rationis?

Neg. Illa enim non *Dei*, ſed *Intellectus* noſtri *imperfectionem* arguit. Non ergo impium eſt, *Deum* & ejus *attributa* ſibi in *diverſis conceptibus* repræſentare.

An totum perfectionale, poteſtativum, univerſale & numerale propriè ad totum h. l. ſpectent?

Neg. *Perfectionale* non habet *partes* quoad *rem*; Perfectiones enim *Dei* ſunt *ipſa* Dei *eſſentia*. Ergo *propriè* non eſt *totum*. Poteſtates *ſpiritus finiti* ſunt ejus *accidentia*; Ergo ejus *partes* eſſe non poſſunt. *Partes* enim conſtituunt *totum*. At *accidentia* non conſtituunt *ſubſtantiam*. Ergo *poteſtativum* etiam non eſt *propriè* ſic dictum *totum*. *Univerſale* ideo non eſt *totum*, quia *inferiora*, quæ debent eſſe *partes*, non ſunt *in ipſo*; nam *ab inferioribus* univerſale *præſcinditur*. Partes autem debent eſſe *in toto* & illud conſtituere. *Numerale* eſt totum per *accidens*, idcirco non eſt h. l. *propriè* totum.

V. An totum sit definiendum sine mentione partium?

Neg. Sunt qui affirmant, ut definitio generalis sit, cum totum *perfectionale* non habeat *partes*, & tamen sit *totum*. Sed hoc tantum *æquivocè* dicitur *totum*, non *propriè*.

AXIOMATA.

I. *Omne* ens est vel *simplex*, vel *compositum*.

II. Simplex est *prius* composito.

Sc. isto quod ex illo *simplici* constat. Est autem prius non *tempore* semper, sed *natura*. Intelligitur autem non tantum simplex *absolutè*, sed *respectivè* sic dictum, quod est *minus compositum*. Materia arboris est composita ex 4. elementis, simplex tamen dicitur respectu totius arboris, & sic ista quoque naturá prior est.

III. Totum est *majus* qualibet sua parte.

Hoc *principium primum* quidam repugnare putant miraculis de 5. & 7. panibus, quia *plus* remanserit, quàm ab *initio* adfuerat. Sed *fragmenta* relicta, non fuerunt *simpliciter* partes istorum panum, sed panum jam *miraculose* benedictorum. Quævis ergo *pars* cum *suo toto*, & non cum *alio* conferatur, & regula semper vera erit.

IV. Ubi

IV. Ubi *totum est*, ibi necessariò *omnes partes sunt*.

Valet regula de omni toto *propriè* sic dicto, scil. de *essentiali*, *integrali*, & *singulari*, ita tamen, ut in *integrali* intelligantur *partes principales*, non *minus principales*.

V. Quicquid *toti* tribuitur, (*materialiter*, *non formaliter*,) illud ei secundum aliquam *partem* ad minimum conveniat, necesse est.

Homo dicitur procerus. Non secundum *animam*, sed *corpus*.

VI. Pars *partis* est quoque pars *totius*.

Digitus est pars *pedis*. Ergo est quoque pars *hominis*.

VII. Quicquid prædicatur de *parte*, prædicatur etiam de *toto*.

Valet regula 1. de *entitate* partis *absoluta*, non de *esse formali*. 2. De istis, quæ non sunt peculiariter ad partem *determinata*. Sic non licet dicere; *anima* est spiritus, ergo & *homo* est spiritus. 3. De partibus *homogeneis*. De *Heterogeneis* tum tantum valet, quando non est *diversa ratio* in toto, cur ipsi *prædicatum* non competat. 4. De istis *prædicatis*, quæ toti non *repugnant*,

 nant,

nant, ut anima *intelligit*; Ergo & homo,

VIII. Quæ eſt ratio *totius*, ea etiam eſt *partis*. Limitatur ex præcedenti Canone.

CAPUT XVIII.

De Identitate & Diverſitate.

Ambiguitas.

I. Identitas eſt vel *rei*, vel *rationis*.

Identitas *rei* hujus loci eſt, & poſtea definietur. Identitas *rationis* eſt, quando ratio *fingit* convenientiam aliquam, quæ in *re* non datur. Eſtque vel rationis *ratiocinantis*, cum *unum* tantum datur *extremum*, quod ad *ſeipſum* refertur: ut, Petrus ſibi ipſi idem eſt, vel rationis *ratiocinatæ*, cum ratio *fingit* conceptum, in quo *plura realia extrema* conveniunt; ita tamen, ut a rebus anſam fingendi accipiat. Huc pertinet identitas *generica* & *ſpecifica*. Homo & equus ſunt *idem genere*, conveniunt enim in *animali*: Petrus & Johannes ſunt *idem ſpecie*, quia uterque eſt *homo*.

Formale.

II. Identitas eſt *plurium* in *aliquo tertio* convenientia.

Quæ

Quæ ergo in aliquo tertio conveniunt, illa reſpectu ejus dicuntur eadem.

DIVISIO.

III. Identitas eſt vel *eſſentialis*, vel *extra-eſſentialis*. Hæc eſt vel *ſuppoſitalis*, vel *cauſalis*, vel *effectiva*, vel *ſubjectiva*, vel *accidentalis*.

Identitas *eſſentialis* eſt, quando *plura* conveniunt in aliquo *tertio eſſentiali*, ut, quando materia & forma conveniunt ad conſtituendam intrinſece eſſentiam corporis.

Extra-eſſentialis eſt, qua *plura* conveniunt in uno *tertio extraeſſentiali*. Hæc vero quintuplex precipue eſt.

Suppoſitalis eſt, qua plures *naturæ* conveniunt in uno *ſuppoſito* vel *perſona*. Sic *ſuppoſitaliter* idem ſunt aqua & ſal ei permiſtus.

Cauſalis (ſecundum *cauſas* ſcil. *externas*) eſt, qua *plura* conveniunt reſpectu *efficientis* & *finis*. Sic duo automata reſpectu ejuſdem automatarii tanquam efficientis, duo competitores reſpectu ejuſdem officii tanquam *finis* habent identitatem.

Effectiva eſt, qua *plura* conveniunt reſpectu *ejuſdem effecti*. Hanc identitatem habent pater & mater reſpectu filii, multi Architecti reſpectu ejuſdem domus.

Subjectiva eſt, qua plura conveniunt in *eodem ſubjecto*, ut juſtitia & temperantia in uno homine.

Accidentalis eſt, cum *plura* conveniunt in *eodem accidente*. Sic Metaphyſica & in intellectu eſt, & in anima.

Formale.

IV. Diverſitas eſt *plurium in aliquo tertio diſconvenientia.*

Quæ ergo in aliquo tertio *non conveniunt*, ea reſpectu illius tertii *diverſa* dicuntur. Ferrum & ignis (cum ferrum eſt ignitum) ſunt *diverſa* ratione *formæ:* ſunt eadem ratione *ſuppoſiti.*

Diſtinctiones nominales.

V. Diverſa ſunt vel *primo diverſa*, vel *diverſa differeutia.*

Primo divorſa ſunt, quæ in nullo *genere* conveniunt; ut decem ſumma genera, Deus & creaturæ.

Diverſa differentia ſunt, quæ habent *unum* commune *genus*, ſub quo differunt ab aliis. Sic equus & canis conveniunt in animali, differunt per differentias ſuas ſpecificas.

VI. Diverſitas eſt vel *realis*, vel *rdtionis.*

§. 1. *Realis* eſt eorum, quæ citra operationem

tionem *intellectus* distinguuntur. Hæc est hujus loci.

§. 2. *Rationis* est eorum, quæ citra operationem *intellectus* non distinguuntur. Hæc vocatur distinctio *rationis ratiocinatæ*, quando ratio nostra occasionem & ansam distinguendi à rebus accipit: (Hæc ipsa est, quæ aliàs distinctio *formalis* dicitur) *ratiocinantis*, quando occasione tali destituitur. Sic quia aliæ hominis actiones ipsi soli competunt, ut loqui, ridere, &c. aliæ etiam bestiis cum eo communes sunt, ut ambulare, audire, videre, &c. ratio nostra ansam inde sumit & fundamentum, ut *distinguat* inter esse *hominis* & *animalis*, cum tamen *una eademque* sit *essentia*, & nulla multitudo essentiarum nobis exhibeatur. Sed quando in hac propositione identica, *Homo est homo*, distinctio fit inter hominem & hominem, quia mox ut subjectum, mox ut prædicatum propositionis consideratur, nullam ex re mens nostra accipit ansam, ideo dicitur distinctio rationis *puræ s. ratiocinantis*.

VII. Diversitas sc. distinctio rationis *rationatæ* solet statui triplex: *Virtualis*, *formalis*, & *modalis*.

§. 1. *Virtualis* est, quando aliquod quoad *rem* planè *indistinctum* in *efficacia* sua se *va-*

rie exerit, ac ſi contineat *virtutum* diverſitatem. Sic vis *indurativa* & *liquefactiva* in Sole eſt plane *una eademque*, & diſtinguitur tantum ex *objectis*.

§. 2. *Formalis* eſt, quando *unum*, *idemque* ſub *diſtinctis formis* ſ. rationibus concipiendi in noſtra mente repræſentatur. Sic *alius* conceptus *formalis* formatur de *homine*, quatenus *homo*, & *alius*, quatenus *animal* eſt. Nota: aliquando omnis diſtinctio rationis *ratiocinatæ* vocatur diſtinctio *formalis* Th. VI. aliquando vero eſt ejus quaſi ſpecies.

§. 3. *Modalis* eſt, quæ verſatur inter *rem* & *modum* ejus *inſeparabilem*, vel inter *modum* & *modum* minime ſibi *oppoſitos*, ut inter *ens* & *ubietatem*: item inter *ubietatem* & *durationem*.

DIVISIO.

VIII. Diverſitas (*realis ſc.*) eſt vel *diſtinctionis* vel *oppoſitionis*.

IX. *Diſtinctio* eſt diverſitas (*realis*) ſine *repugnantia*.

Diverſitas eſt vel *cum pugna*, vel *ſine pugna*, Quando eſt cum *pugna*, ſimul infert *oppoſitionem*, & quæ ſic *diverſa*, dicuntur *oppoſita*. Quando vero *ſine pugna* eſt, tantum parit

parit *distinctionem* aliquam, & quæ sic *diversa* sunt, *distincta* vocari solent.

X. Distinctio (*realis*) est 1. vel *strictè* vel *analogicè* dicta.

XI. *Strictè* dicta *distinctio* est inter *rem* & *rem*, & consistit in hoc, ut una res non sit alia res. Dicitur etiam distinctio realitatis *majoris*.

XII. Distinctio *analogicè* dicta est inter *rem* & *modum* ejus *separabilem*, vel inter *modum* & *modum*, qui sibi invicem sunt oppositi.

Dicitur etiam dist. realitatis *minoris*.

§. 1. Affectiones *enti* competunt, non entis *modis*, nisi *secundariò*, & secundum *analogiam*. Sicut hoc valet de omnibus affectionibus, ita etiam de *distinctione*. Hæc ergo si *modis* applicatur, fit hoc secundum *analogiam*. Non vero potest omnibus modis applicari distinctio(*realis* sc.quæ *proprie* est distinctio)sunt enim modi vel *separabiles*, vel *inseparabiles* ab essentia : vel tantum *distincti*,vel simul *oppositi*. Istis tantum potest aptari distinctio (*realis*,) qui possunt separari ab essentia, ut compositio à corpore & anima : ratio causæ ab architecto. Vel qui sunt *oppositi* sibi invicem, ut *causa* & *causatum*.

Nihil

Nihil enim *eodem* respectu potest esse *causa* & *causatum*. Si vero modi sint ab essentia *inseparabiles*, vel *distincti* à se invicem tantum, competit ipsis saltem distinctio *rationis*, Th. VII.

§. 2. Ad distinctionem (*realem*) *analogicè* dictam pertinet distinctio Personarum SS. Trinitatis, qua *realiter* à se invicem *differre* cum orthodoxa antiquitate credimus, idque propter *oppositionem relativam* modorum subsistendi.

XIII. 2. Distinctio (*realis*) est vel *realis tantum*, vel *simul essentialis*.

XIV. *Realis tantum* est, quæ in una essentia *numerica* repetitur.

Sic Personæ SS. Trinitatis distinguuntur *tantum realiter*, quia sunt ejusdem *numericæ* essentiæ, & tamen quoad *modum* subsistendi sibi mutuo sunt *incomunicabiles*.

XV. *Essentialis* est, quæ inter *diversas numero essentias* reperitur.

Talis distinctio est inter hominem, virtutem, intellectum, scientiam: inter ignem & calorem, &c.

XVI. Oppositio est divesitas (*realis*) cum aliqua *repugnantia*.

§. 1. Non intelligimus hic oppositionem *com-*

complexam, qua *propositiones* sibi invicem *repugnant*, quæ à Logicis traditur; sed *incomplexam*, qua *res* seorsim spectatæ, *pugnam* exercent inter se.

§. 2. Quia tam in definitione *distinctionis* quàm *oppositionis* mentio fit *repugnantiæ*, explicanda ea est. Non intelligimus autem hic directè *logicam* repugnantiam, qua *termini* sic de se *negantur*, ut non possint de se *affirmari*: Sed talem, qua *res* ita *dissentiunt*, ut communi naturæ cursu non *coëant* ad *unum*.

§. 3. *Veræ* autem *repunantiæ* conditiones sunt 5. quod sc. propter eam opposita non possint tribui 1. *eidem* sc. *subjecto*, vel *rei*, (non opp. calor in *igne*, & frigus in *aqua*,) 2. *secundùm idem*, i. e. secundum *eandem* subjecti *partem*. (Non opp. albedo *dentium*, & nigredo *cutis* in Æthiope) 3. *ad idem* i. e. ad eundem *respectum*. (Non opp. Pius & justus coram *hominibus*, non justus coram *Deo*.) 4. *eodem tempore* & *momento* temporis. 5. *in excellenti gradu*.

XVII. Oppositio sumitur vel *generaliter*, vel *specialiter*.

Hoc modo restringitur ad 4. vulgares modos: *Illo* modo latius patet, & complectitur etiam istam repugnantiam, qua extra illos

4.

4. modos res inter se *pugnant*. Omnino *opponuntur* sibi homo, aurum, cœlum, &c. quia non possunt *conjungi* ad *unum*, & tamen nec *relativè*, nec *contrariè*, nec *privativè*, nec *contradictoriè* opponuntur. Ergo ampliandus est terminus *oppositionis*, ut hæc & *alia pugnantia* etiam comprehendat. Quæ ergo revera pugnant, & ad quatuor vulgares modos non possunt referri, ea spectant ad oppositionem *generaliter* dictam.

XVIII. Oppositio *specialiter* dicta vulgo est quadruplex: *Relativa, Contraria, Privativa, & Contradictoria.*

§. 1. Hujus divisionis rotunditas ita probatur: *Oppositorum* vel utrumque membrum est *positivum*, vel alterutrum *negativum*. Si membra sunt positiva, sunt vel *absoluta*, vel *respectiva*. Si sunt absoluta, fit oppositio *contraria*: Si respectiva, oritur *relativa*. Si alterum est *negativum*, negat & tollit aliquid vel *absolutè*, vel in determinato & capaci subjecto. Si *illud*, est *contradicto*opp. Si *hoc*, *privativa* salutatur.

§. 2. Opqositio *relativa* est pugna inter *relata*, quorum unum *eodem* respectu non est *alterum*, ut pater non est filius. Hæc est oppositio debilissima.

§. 3. *Contraria* est pugna entium *positivorum*

rum absolutorum, quæ è regione & sub *eodem genere* sive *proximo* sive *remoto* distant. Sic opponuntur virtus & vitium, albedo & nigrepo, homo & brutum, &c. Contraria sunt vel *mediata*, vel *immediata*.

§.4. *Privativa* est pugna inter *habitum* & *privationem* ejus, ut inter *sanitatem* & *morbum*: aptitudinem *videndi* in oculo, & *cæcitatem*.

§.5. *Conttadictoria* est pugna inter ea, quæ se habent ut *ens* & *non ens negativum*, ut inter *hominem* & *non hominem*, canem & non canem, &c. Est verò Contradictio vel *explicita*, vel *implicita*. *Illa*, cum *opposito* termino *expressa negatio* præfigitur, ut cœlum, *non-cœlum*.. *Hæc*, cum primo intuitu uterq; terminus videtur esse *positivus* absq; *pugna*, alter tamen *negationem* involvit; ut, stramen marmoreum, cerevisia lignea, &c. Dicitur aliàs *crntradictio* in *adjecto*.

PROBLEMA.

I. An unum & idem differant?

Aff. Quia unitas est aliquod *absolutum*, identitas *respectivum*.

II. An distinctio rationis sit propriè sic dicta diversitas?

Resp. In *Metaphysica* non est *propriè diversitas*,

versitas, quia *affectiones* competunt *enti* præter *mentis* nostræ operationem, unde etiam eam Th. VI. ad distinctiones *nominales* scil. æquivocas retulimus. In *Gnostologia* verò, quin propria dicatur diversitas, nil impedit.

III. Quænam sint genuinæ notæ diversitatis seu distinctionis realis?

R. Realiter differunt 1. quæ habent *diversas essentias*. 2. quæ *separari possunt* ab invicem (sive *ordinarie*, sive *extraordinarie*: sive *mutua*, sive *non mutua* separatione.) 3. quæ sunt *opposita*. 4. quæ se habent, ut *producens* & *productum*. 5. quorum *subjecta* sunt *realiter* distincta. Hæc sunt certissima indicia.

IV. An modalis distinctio sit contradistincta reali & rationali?

Neg. Quia omnis *modalis* commodè referri potest vel ad *realem*, vel ad *rationalem*. Th. vii. & xii.

V. An ex natura extremorum, an verò ex eorum latitudine ad se invicem distinctio realis & rationis judicanda sit?

Aff. Posterius. Nam distinctio *rationis* datur etiam in ente *reali*, e. g. inter omnipotentiam & omniscientiam Dei. Distinctio *realis* datur etiam inter *rem* & *modum*, *modum* & *modum*. Th. xii.

VI.

VI. Num individua unius ſpeciei differant realiter tantum?

Ita non nemo ſentit. Sed nos negamus. Nam quæ habent *diver. eſſen.* inter ea datur diſtinctio *eſſentialis*. Sed individua,&c. E.

VII. An, quæ eſſentialiter idem ſunt, ſtatim ſemper idem ſint realiter?

Neg. Realis diſtinctio poteſt dari in eſſentiali identitate Th. xiv. Perſonæ SS. Trin. ſunt eſſentialiter idem, realiter tamen diſtinguuntur.

VIII. An in creatis ſuppoſitalitas realiter à natura differat?

Aff. Quia *ſeparari* poteſt ab ea ſi non ſemper *ordinariè*, ſultem potentia Dei extraordinaria. Ut humana Chriſti natura non humana ſuppoſitalitate, ſed divina ſubſiſtit.

IX. Num ſubſtantiæ, ut tales, ſibi invicem poſſint contrarie opponi?

Reſp. Re accurate penſitata affirmo quæſitum,quia omnes *genuinæ* notæ *contrarietatis* iis poſſunt applicari e. g. Homo & beſtia ſunt *contraria*, quia 1. *unum* uni *opponitur*, 2. ſunt ſub *eodem genere* ſc. animali. 3. *maxime* à ſe *diſtant*, quatenus talia. 4. uterque terminus eſt *poſitivus abſolutus*. 5. *Expellunt* ſe è *communi ſubjecto*, non quidem per expulſionem

sionem *effectivam*, quasi *antea insint* in subjecto, & postea per vim se *ejiciant*, (quæ etiam in notis contrarietatis non intelligigitur) sed per *formalem*, quæ non permittit *duo* conjungi ad *unum* subjectum; vel, quia *unum* in subjecto ponit *impossibilitatem*, ut ibi sit *alterum;* Breviter, quia *termini* ad *unum* susceptivum sunt *incompossibiles*.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *idem*, vel *diversum*.

II. Quorum *unum* potest esse sine *altero*, ea non sunt *simpliciter idem*.

Separabilitas enim est nota distinctionis *realis*.

III. Quæ in uno *tertio* sunt *eadem*, inter *se* sunt *eadem*.

Sc. respectu illius tertii, in quo conveniunt.

IV. *Simile* vel *æquale* non est *idem*.

Sc. Identitate *rationis*. De identitate *rei* non valet. Nam pater & mater quoad virtutem procreatricē sunt similes, & tamen quoad filium sunt idem, identitate *effectiva*.

V. Distinctio, quæ non habet *fundamentum* in re, *nulla* est.

Valet tantùm de distinctione *reali*, hoc sensu: nulla est, nisi præter *mentis* operationem ejus termini distinguantur.

VI.

VI. Quot modis ſumitur *unum* oppoſitorum modis & *alterum* (ſc. plerumque.)

Valet regula præcipuè de vocibus *plura* ſignificantibus, & quidem hoc ſenſu : Cum ſcire volumus, quot ſignificationes *terminus* aliquis habeat, colligere plerumque illud poſſumus ex ſignificationibus *oppoſiti* termini. e. g. *Pater* dicitur vel ratione *generationis*, vel ratione *adoptionis*. Tot modis etiam dicitur *filius*.

VII. Oppoſitorum *eadem* eſt ratio & *diſciplina.*

Eadem ratio, quatenus ſc. 1. habent in uno atque altero *eandem* rationem ſ. *convenientiam*, ut *brutum* ſentit; E & homo; vel quatenus 2. ex cognitione *unius* oppoſiti *alterum* intelligitur, ut *morbus* conſiſtit in humorum *intemperie*. Ergo ſanitas in *temperie*. *Eadem diſciplina*, quatenus aliunde non eſt impedimentum, quod *duo* oppoſ. in eadem diſc. conſiderare prohibeat. Sic *Phyſica* quidem agit de corpore *ſimplici* & *miſto*, non vero de *ſpiritu*, qui eſt objectum *Pneumaticæ*.

VIII. Oppoſitorum *oppoſita* eſt *ratio*, ſeu *conſequentia*,

Ratio enim hic ſumitur pro *conſequen-*

tia

tia. Valet regula 1. quando *attributa* ſunt *convertibilia* cum *ſubjecto*, & *neceſsario* cum ipſo *cohærent*, 2. Quando *oppoſita*, ad quæ ſequantur *alia* oppoſita, ſunt *paria.* 3 In iſtis *attributis*, quorum reſpectu *oppoſita* vocantur & in quibus ſit *oppoſitio.* 4. De *jure*, non ſemper de *facto.*

IX. *Poſito uno* oppoſitorum, *negatur alterum.*

Valet 1. de *immediate* oppoſitis 2. In *ſummo gradu.*

X. Negato *uno* oppoſitorum, non ſtatim ponitur *alterum.*

Niſi in *contradictoriis* & *immediatis.*

CAPUT XIX.

De Communicabilitate & Incommunicabilitate.

PRÆCEPTA.

I. *Communicabilitas* eſt, qua ens *participare* poteſt.

Formalis ratio conſiſtit in *participatione.* Hæc tam *active* quam *paſſive* poteſt explicari vi *thematis* ſui. Nam *participare* eſt vel *participem fieri*, vel *participem facere. Communi-*

municabilitatis natura verò ut planior fiat *communicatio*, ejusque varii modi excutiendi sunt. Notetur ergo primum ejus

Ambiguitas.

II. Communicatio est vel *realis*, vel *non realis*.

Et hæc vel *verbalis*, vel *intellectualis*.

§. 1. *Realis* proprie huc pertinet, & Th. IV. definietur.

§. 2. *Verbalis* est, quæ *nomine tenus* tantum *communicat*, & *nudum signum* oralis vel scripti *vocabuli commune* facit. Fit autem vel per *æquivocationem*, ut cum vox *cancri* significat jam *animal* terrestre, jam *sidus* cœleste, jam *morbum*; vel 2 *per tropum*, ut cum *cognitio* in mente dicitur *generari*; vel 2. *honoris causa*, ut cum *Uxor* Imperatoris dicitur *Imperatrix* ab officio *mariti*; vel 4. *per fictionem*, ut cum *purgatorium* dicitur à Pontificiis *articulus fidei*.

§. 3. *Intellectualis* est, quam *intellectus* sibi format inter *illa* extrema, quæ non *realiter*, sed *ratione* tantum *differunt*, ut quando *genus* speciei, *species* individuo omnia sua *prædicata essentialia* communicat.

Formale.

III. Communicatio est *participiatio*, quæ infert *communitatem* unius ad aliud.

Cir-

Circa hanc deſcriptionem notentur.

1. *Extrema communicationis*; Hæc non ſemper ſunt entia *realia*, ſed interdum etiam *modi*.

2. *Natura communicationis*. Illam dicimus in *participatione* conſiſtere, quæ in debita *ampliatione* ſpectata tam *activam* quam *paſſivam* ſignificationem *communicationi* tribuit.

3. *Fundamentum ejus*. Iſtud eſt *unio*. Nam nihil eſt capax *communicationis*, niſi accedat *unio*.

4. *Modus*. Communicatio fit vel quoad *poſſeſſionem*, vel quoad *uſurpationem* tantum, qui duo *modi* ſunt quaſi *ſumma* communicationis *genera*.

5 *Objectum*. ſ. id *quod* communicatur.

DIVISIO.

IV. Communicatio (*realis*) alia eſt *exiſtenti*: alia alicui *ut ſit*.

Hanc diſtinctionem habet Scotus in lib. 1. diſt. 5. q. 2. p. 27. Sed dicat quis: quod *nondum eſt*. quomodo poteſt ipſi aliquid *communicari?* R. Quidni? Cauſa *efficiens* influit omnino in illud, quod *nondum* eſt, *ut ſit*, & ſic *communicat* ipſi *exiſtentiam*; unde *communicatio*, quæ fit alicui, *ut ſit*, alio-

lio nomine etiam dicitur *effectiva*, procul dubio eam ob causam, quia causa efficiens *proxime & præcipue* talem largitur *communicationem*.

V. Communicatio, quæ fit *existenti* est vel *primaria* vel *secundaria*.

VI. Primaria est vel 1. inter *accidens* & *accidens*; vel 2. inter *substantiam* & *accidens*; vel 3. inter *substantiam* & *substantiam*.

VII. Communicatio inter *accidens* & *accidens* fit

1. Quando *plura* accidentia in *uno* subjecto *uniuntur*, ut in *uno* homine *Philosophia* & *Theologia*: in *una* anima *intellectus* & *voluntas*.

2. Quando *unum* accidens fit subjectum *quo*, alterius accidentis, ut, cum *scientia* est in *intellectu*, *virtus* in *voluntate*.

3. Quando *accidens* ab *accidente* perficitur. E. g. In homine est *naturalis potentia* ad poesin, *habitu* verò isti superaddito perficitur.

4. Quando *accidens* accidentis *fundamentum* est, ut *quantitas*, *qualitas* &c. *relationis*.

VIII. Communicatio inter *substantiam* & *accidens* fit, quando illud, quod *accidenti*

denti per ſe ineſt, *participat* quoque *ſubſtantia*, cui inhæret *accidens*.

Sic quantitas ſuam *formalem* rationem, *extenſionem* ſcilicet, communicat *materiæ*, ut ex *iſta* ſit *extenſa*.

IX. Communicatio inter *ſubſtantiam* & *ſubſtantiam* (conjunctas) contingit vel inter ſubſtantias *incompletas*, vel *completas*.

§. 1. *Illa* conſpicitur inter partes *eſſentiales*, v.g. *animam* & *corpus*; quia anima corpori *ſenſum*, *motum*, *vitam*, &c. communicat. Et *integrales*. e.g. cum *cerebrum* communicat *oculo* ſpiritus *animales*.

§. 2. In communicatione, quæ fit inter ſubſtantias *completas*, ſubſtantiæ vel *leviter cohærent*, ſc. per *nudum* contactum, ut cum res *odoratæ inodoratis* junctæ, *odorem* ipſis communicant; item, cum vinum *vitro* quo continetur, *humiditatem* communicat: vel *intime ſe permeant*; ut *ignis* & *ferrum* in ferro ignito.

§. 3. Ex ſubſtantiis *incompletis* partes *eſſentiales*, & quædam *integrales*: Ex *completis* iſtæ, quæ *intimè* ſe *permeant*, celebrem illam ſibi vendicant *communicationem*, quæ κατ' ἐξοχὴν dicitur fieri καθ' ἕνωσιν vel κατὰ συνδύασιν. Hæc quia præ reliquis *communicatio*-

mu-

municationum ſpeciebus *eminet*, aliquanto altius ejus naturam examinabimus. Definitur autem ita:

X. Communicatio κατὰ συνδύασιν eſt, qua propter *intimam* unionem proprium *unius* ſubſtantiæ *alteri* ſubſtantiæ, *eſſentialiter* quidem *diſtinctæ*, realiter tamen *conjunctæ*, verè & realiter communicatur, ad communem *poſſeſſionem*, *uſurpationem* & *denominationem*, abſque tamen ſui *multiplicatione* aut *transfuſione*.

In hac definitione quinque ſunt ponderanda.

§. I. *Extrema* communicationis, inter quæ communicatio verſatur, ſunt *duæ ſubſtantiæ*, cum hac conditione, ut ſint

1. *Eſſentialiter diſtinctæ*, id eſt, ſint *diverſæ* eſſentiæ, ſive *completæ*, ſive *incompletæ*, ut *ſal* & *aqua*, *ferrum* & *ignis*, *corpus* & *anima*. Hac conditione *hæc* communicatio differt ab *intellectuali* (quæ alias communicatio κατὰ μέθεξιν dicitur.) In *hac* enim extrema ne *realiter* quidem, nedum *eſſentialiter* differunt; exempli gratia, *corpus* communicat *animali* totam ſuam naturam; *hoc* tamen ab *illo* non *re*, ſed ſola *ratione* differt, in *majori* ſc. & *minori* abſtractione.

2. Sint realiter *conjunctæ*. Hac conditione

differt ab omni communicatione, quæ fit inter *separata*.

§. II. *Fundamentum* ergo hujus communicationis est *intima* extremorum *unio*. Unio autem sumitur vel in *statu*, vel in *actu* (unitivo sc. qui *unitionem* significat.) *Hæc* respicit *unibilia*: *illa* verò *unita*. *Fundamentum* hujus commun. est quidem *unio* quoq; in *actu* sumpta, sed *remotum*. *Proximum* ejus fundamentum est unio in *statu*, quæ unitionem præsupponit.

§. III. *Objectum*, sc. id, *quod* communicatur, *proprium* est. Proprium autem, uti doctrina prædicabilium ostendit, juxta *Porphyrium* quatuor modis dicitur, ergo porro determinandum est. Nos præcipuè hic intelligimus proprium *quarti modi*, in quo omnia reliquorum modorum κριτήρια concurrunt, ut *uni*, *soli*, & *semper* conveniat, & cum subjecto *reciprocetur*.

§. IV. *Modus* describitur in definitione, cum dicitur, quod fiat

1. *Vere & realiter*. Hac particula opponitur hæc communicatio *verbali* & omnibus ejus *quasi speciebus*, de quibus Th. II. egimus. Non enim communicatur proprium *verbaliter*, *nomine tenus*, & secundum *prædicationem tantum*, sed *realiter*, quia *vere* & *realiter* ipsa substantia, *cujus* est proprium, *com-*

communicatur, dum cum altera *unitur*.

2. *Absque sui multiplicatione*. Hac particulâ opponitur ei, quæ fit κατ' ἀλλοποίησιν. Non enim *geminatur* statim *proprium*, quia *geminum* adest *subjectum* certo modo; nam in *uno* subjecto, quod est πρῶτον δεκτικὸν, est *per se*; in altero vero *per aliud*.

3. *Sine transfusione*. Hac particulâ opponitur ei, quæ fit κατ' μετάβασιν Th. III. Non enim proprium in *hac comm.* deserit *suum subjectum*, & excurrit ad *aliud*; sed *inhæsive* manet semper in *suo subjecto*, uti hoc propriorum *natura* requirit: in altero tantum est *communicative*, cui una cum *suo* subjecto *communicatur*.

§. V. *Finis* communicationis exprimitur in definitione, cum dicitur, quo fiat

1. *Ad communem possessionem*. Hic notandum est, quod alia sit possessio *communis*, qua e. g. totus homo possidet suum calorem, alia *propria*, qua v. g. ignis in corpore humano calorem possidet. Cum ergo proprium *communicatur*, istud *cui* communicatur *communi possessione* etiam illud *habet* ac *possidet*. Quicquid enim alterius *totam essentiam* habet, illud *omnia essentialia consecutiva* simul habet. Ad *propriam* verò *possessionem* nulla propria communicantur, sed manent in *suo subjecto*.

2. *Ad usurpationem. Possessio communis* & *usurpatio* differunt in eo, quod *possessio* est *universalis*, omnia *alterius* substantiæ *propria* comprehendens. Dum enim *ipsum subjectum* propriorum *possidetur*, necessario etiam *mediante* hoc *subjecto* ea possidentur *omnia*, quæ ab *essentia* ejus non possunt *separari*. *Usurpatio* vero est *particularis*, & restringitur ad *propria* (1) *receptibilia*, quæ altera subst. *immediate* recipere potest, absque periculo veræ *contradictionis*. Hinc non *communicatur* corpori *spiritualitas* animæ. (2) *Operativa*, per quæ alterum subjectum *operari* potest: non *quiescentia*, quæ quasi in *sinu* sui subjecti *manent*. Hic *ferro* non communicatur *levitas* & *raritas* ab *igne*. (3) *Ad finem unionis facienda*, id est, quæ ad *scopum* istum *conducunt*, propter quem *duæ* istæ *substantiæ* sunt *conjunctæ*. Hic *corpori* ab *anima* non communicatur *invisibilitas*; anima enim ideo corpori juncta est, ut *mutua* sibi invicem præstent *officia* ad *communes* operationes obeundas, utpote auditionem, visionem, generationem, & ejusmodi plures, ad quas *invisibilitas* nihil confert.

3. *Ad denominationem*. Hæc sequitur *usurpationem*, non verò *possessionem*. E. g. Quia corpus *usurpare* potest facultatem *sentiendi* ab *anima* communicatam, propterea ab *ea* etiam

etiam denominatur in definitione animalis, Animal eſt corpus vivum ſentiens. Non verò denominatur ab *immaterialitate* animæ, *immateriale*, (licet *communi poſſeſſione* etiam illam habeat) quia eam *uſurpare* nullo modo poteſt.

XI. *Secundaria* communicatio eſt vel 1. inter *rem* & *modum*, vel 2. inter *modum* & *modum*.

XII. Communicatio inter *rem* & *modum* eſt, quâ *modus ſeparabilis* determinat & *modificat* rem præexiſtentem.

Sic *unitas* communicat formæ, *indiviſionem* à materia, quamdiu ei *conjuncta* eſt.

XIII. Communicatio inter *modum* & *modum* eſt, quando *modi oppoſiti* unum *numero* ens *afficiunt*.

XIV. *Incommunicabilitas* eſt, qua ens *participare non poteſt*.

Hæc quot modis contingat, ex diviſione communicationis facile intelligitur.

PROBLEMATA.

I. An propria vere communicari poſſint?

Aff. Quia communicatâ *eſſentiâ* communicantur *eſſentialia conſequentia*, quæ ab *eſſentia* non poſſunt *ſeparari*. Quamvis *quæ-*

dam essentialia consequentia communicentur tantum ad *communem possessionem*, unde non fit *denominatio*.

II. An communicato uno proprio communicentur omnia?

Dist. Omnia *communicantur* ad communem *possessionem*. Non *communicantur* omnia ad *usurpationem* & *denominationem*.

III. An singulare nullo modo sit communicabile?

Neg. Communicabile enim est *effectivè*, κατ' σύνδυασιν, &c. κατ' μέθεξιν quidem non communicatur, ad modum *universalium*; Sed *hæc* communicatio est tantum *intellectualis*.

IV. An existentia & subsistentia sine essentia communicari possint?

Neg. *Existentia* enim est *ipsa essentia*. *Subsistentia* verò est *modus*, qui ne ad momentum quidem potest *permanere*, si a suâ *essentia* separetur.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *communicabile* vel *incommunicabile*.

II. *Proprium* cum *communicatur*, non desinit esse *proprium*.

Fit quidem κοινωνητὸν, non vero κοινὸν: *Communi-*

municatur quidem, non tamen per modum *accidentis communis*.

III. Quæcunque *realiter idem* ſunt, eorum *uno* communicato, communicatur & *alterum*.

§. 1. Senſus hujus regulæ limitatus hic eſt: Quando *duo* ſunt *ſimpliciter idem*, & nulla plane adeſt *diſpar* ratio, quam *mens* non *fingat*, tum communicato *uno* eorum communicatur & *alterum*.

CAPUT XX.

De Naturali & Artificiali.

Fuerunt hactenus *mediatæ* affectiones, quæ ex unitate reſultant: ſequitur jam ea, quæ ex *veritate* provenit, qua omne ens eſt vel *naturale*, vel *artificiale*.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. *Naturale* opponitur 1. *ſupernaturali*. 2. *fortuito*. 3. *violento*. 4. *voluntario*. 5. *artificiali*.

Primo modo ſignificat illud, quod eſt ſecundum communem *naturæ* curſum à cauſis

naturalibus. *Secundo* quod frequenter & à causa *per se* fit. *Tertio* respicit *principium* motus *ab intra*, vel *ab extra* tale quid, quod *naturæ conveniens* est, eique vim non infert. *Quarto* innuit, aliquid non procedere ex *libero arbitrio*, sed inclinatione *solius naturæ*. *Quinto* notat tale, cujus *veritas* non ab *humano*, sed *divino* intellectu judicatur. In hac oppositione h. l. sumitur, licet reliquæ acceptiones hic etiam non simpliciter removeantur.

II. Aliter naturale sumitur 1. *Constitutive*. 2. *Consecutive*. 3. *Subjective*. 4. *Perfective*. 5. *Transitive*.

Constitutive sumptum significat illud, quod naturæ *dat esse*, ut *forma* & *materia* : *Consecutive*, quod ex essentia *per se fluit*, ut *risibilitas* : *Subjective*, quod naturæ *arctissime* est *infixum*, ut nonnullis *aversatio* felis & & casei : *Perfective*, quod naturam *perficit*, ευφυϊα : *Transitive*, quod cum natura in alios *propagatur*, ut *genorositas* in *liberos*. Ex his nulla acceptio h. l. est *adæquata*. Prima & secunda sunt *nimis strictæ*. Nam *spiritus* & accidentia *com.* etiam hic ad *naturale* spectant. Reliquæ sunt nimis *laxæ*. Nam *subjective* etiam in *corpore* est *morbus*, qui *ens* non est, & propterea nec *naturale ens*. *Perfective*

sæpe

ſæpe *artificiale* etiam afficit *naturam.* Sic multi à *natura inclinantur* ad poeſin, *arte* tamen *perficiuntur. Tranſitive* jam *propagatur* etiam peccatum *originis*, quod itidem non eſt *ens.*

III. Prodeſt ſic evolvere etiam ambiguitatem *naturæ.*

Natura ſumitur 1. pro *ente*, quatenus eſt *ſynonymum* ejus. 2. pro *Deo*, & dicitur *natura naturans*, quia Deus omnia *naturavit*, i. e. fecit. 3. Pro omni *creatura*, & dicitur *natura naturata.* 4. Pro omni eo, quod *deſcribi* poteſt, ut cùm explicamus etiam naturam *privationis*, *morbi*, *entis rationis*, &c. 5. Pro *proprietate* & *inclinatione.* 6. Pro *temperamento.* 7. Pro *ſubſtantia.* 8. Pro *eſſentia* ex *materia* & *forma* compoſita. 9. Pro eo, quod *à nativitate ineſt.* 10. Pro *ultima differentia.* 11. Pro *eſſentia* perſonalitati *contradiſtincta*; quomodo credimus, in Chriſto eſſe *duas naturas*, & *unam perſonam.* Ex his acceptionibus etiam nulla hic ad noſtrum ſcopum eſt *adæquata.*

IV. Diſtinguendi hic quoque ſunt *termini* à *natura* derivati: *A*, *ſecundum*, *præter*, *contra*, & *ſupra* naturam eſſe.

A natura eſſe dicitur, quod *natura* vel ſtatim *cum ortu*, vel *ſucceſſu temporis* dat, vel ad

quod

quod *potentiam* aut *inclinationem* largitur.

Secundum naturam est, quod secundum *seriem* causarum *naturalium*, & *communem* naturæ *cursum* se habet, vel in quo servatur iste *modus*, qui naturæ *conveniens* est.

Præter naturam est, quod quidem *alio modo* se habet, quàm *natura* requirit, non tamen *simpliciter* cum natura *pugnat*.

Contra naturam est, quod naturæ *repugnat*.

Supra naturam est, quod *Deus* efficit in *creaturis*, præter *consuetum* naturæ *ordinem*, absque creaturarum tamen *repugnantia*. Harum acceptionum etiam nulla nostro instituto est *adæquata*.

Formale.

V. *Naturale* est, cujus veritas *immediatè* æstimatur ex intellectu *Dei*.

Veritatis hîc ideo fit mentio, quia hæc *affectio* ex *veritate* resultat. Ex hac descriptione patet, quod h. l. non tantum *corpora* sint entia *naturalia*, sed etiam *spiritus* & *accidentia*, quia & eorum *veritas* judicatur ex *congruentia* cum intellectu *divino*. Imo ipse *Deus* hic est ens *naturale*, quia omnino suam veram essentiam *intelligit*.

Ambiguitas.

VI. *Artificiale* sumitur variis modis.

1. *Con-*

1. *Concretè*, quatenus notat tam *formam* artificialem, quam *subjectum*, in quod *forma* ea introducta est. Hoc modo est ens *per accidens*. 2. *Abstractè*, pro *sola forma* artificiali. 3. *Materialiter*, pro *solo subjecto* in quo agit *ars*, vel cui aliquid ab *arte* inductum est. 4. *Abusive*, pro testimonio, quod in Logicis dicitur *argumentum inartificiale*. Secunda acceptio est hujus loci.

Formale.

VII. *Artificiale* est, cujus veritas immediatè æstimatur ex intellectu *artificis*.

Artificiale refertur ad intellectum *artificis*, non quod non judicanda sit veritas ejus secundum *Dei* intellectum, qui solus est infallibilis, sed quia *proxime* respicit ideam in mente artificis existentem, licet *ultimo* ad intellectum *Dei* referatur. *Mediatum* ergo & *immediatum* in hac materia hoc vult, ut 1. *idea artificis* ad divinum intellectum examinata, vera sit, & 2. res *artificialis* huic ideæ exactè congruat.

PROBLEMA.

Quo sensu notitia Dei naturalis dicatur naturalis?

Resp. Non *constitutive*, nec *consecutive*, sed *subjective*, *perfective*, & præcipuè *transitive*, quia

quia cum natura à parentibus in liberos propagatur.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *naturale*, vel *artificiale*.

II. *Ars* imitatur naturam.

Intellectus enim *humanus* ſimilis cupit eſſe quodammodo *divino*, propterea homines res artificiales efficiunt ad imitationem aliarum rerum à Deo productarum, & quo magis ars *naturam* habet pro fundamento, eo felicius operatur.

CAPUT XXI.

De Completo & Incompleto.

Hoc attributum disjunctum ex *bonitate* derivatur.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Completum ſumitur vel *nominaliter*, vel *participialiter*.

Hoc modo ſignificat illud, quod à complente aliquo *completur*: *illo* notat omne, quod habet eſſentiam in ſe terminatam, ita h. l. ſumitur.

II. Completi ſynonyma interdum habentur *conſummatum, perfectum,* & *totum.*

Sed iſtæ acceptiones hîc ſunt impropriæ. Nam Deus eſt ens *completum,* non verò *conſummatum,* nec *totum;* Forma eſt ens *perfectum,* non verè *completum.*

Formale.

III. Completum eſt, quod habet eſſentiam *in ſe terminatam,* & per ſe non ordinatur ad alterius *perfectionem.*

Deſcriptio duo habet membra: illa ipſa ſunt duo *completi* requiſita, unum *affirmativum,* alterum *negativum.* Eſſe *in ſe terminatum* non idem hic eſt, ut eſſe *finitum:* nam Dei eſſentia etiam eſt in ſe terminata, non tamen finita; ſed ſignificat eſſe abſolutum à neceſſaria *eſſentiæ deſtinatione,* qua ordinatur ad aliud perficiendum.

IV. *Incompletum* eſt, quod non habet eſſentiam *in ſe terminatam,* & quod per ſe ordinatur ad alterius *perfectionem.*

Sic incompletum ens eſt omnis pars integralis in toto, & omnis pars eſſentialis ſive in, ſive extra totum.

PROBLEMATA.

I. An λόγος *ſit ens incompletum.*

Neg.

Neg. Quia non *per se & essentialiter* ordinatur ad humanam naturam.

II. An Deus sit ens completum?

Aff. Quia Deus habet essentiam in se terminatam, & essentialiter non destinatur ad perfectionem alterius.

III. An anima separata sit ens completum?

Neg. Quia naturali destinatione ordinatur ad esse corporis.

AXIOMA.

Ex duobus completis non fit *unum per se*.

Lim. 1. Si sint *diversæ naturæ*. 2. Si sint completa etiam *in subsistendo*. 3. Si maneant in statu *completo*, nec induant habitum *incompleti*.

CAPUT XXII.

De Permanente & Successivo.

Ambiguitas.

I. Permanens sumitur vel *generaliter*, vel *specialiter*, vel *specialissimè*.

Generaliter sumptum formalem rationem *durationis* insinuat, & omni enti competit (tam *successivo* quàm *permanenti*) quia omne ens durat; *Specialiter* acceptum notat istud, quod

quod totum suum esse *simul* habet, & sic successivo opponitur. Ita hoc loco sumitur. *Specialissimè* accipitur pro prorsus *immutabili*, & κατ' ἐξοχὴν soli Deo tribuitur, quo sensu Psal. 102. v. 27. de ipso dicitur: Cœli peribunt, tu autem permanes.

Formale.

II. *Permanens* est, quod non habet partes sui esse *fluentes*.

§. 1. Alii definiunt *affirmative*: quod habet totum suum esse, vel omnes partes sui esse, vel omnia, quæ ad esse requiruntur, *simul*. Verum felicius *negative* (uti etiam explicant) describitur, quia e. g. Deus etiam est ens permanens sensu *Metaphysico*, ipsi verò nec *totum*, nec *pars*, propriè competunt, nec possunt plura de eo statui, quæ ad esse ipsius requirantur.

Ambiguitas.

III. *Successio* est 1. vel *imaginaria*, vel *realis*. 2. vel in *ordine naturæ*, vel in *ordine temporis*. 3. *positiva*, vel *privativa*. *Positiva*, vel *discretiva*, vel *continua* est.

Imaginaria concipitur per coexistentiam ad tempus. *Realis*, quæ non mente fingitur, sed revera datur. Quæ in *ordine naturæ* est, dicit prius & posterius naturâ. Quæ in *ordine*

dine temporis est, dicit prius & posterius tempore. Fit autem sæpe, ut, quæ tempore *simul sunt*, succedant sibi invicem *ordine naturæ*, ut homo & risibilitas. *Positiva*, in qua omnia ea, intra quæ volvitur successio, sunt positiva. *Privativa* (rectius *negativa*) in qua sequuntur se invicem & non esse. *Discreta*, in qua ea, quæ succedunt sibi invicem, sunt entia totalia; ut cum homines in deductione funeris ordine *succedunt*. *Continua*, quæ datur inter partes ejusdem entis continuè cohærentes. In hac ambiguitate ad hoc caput propriè pertinet successio *realis* (licèt non omnis) ea, quæ est in *ordine temporis; & positiva, continua.*

Formale.

IV. Successivum est, quod habet partes sui esse in *fluxu.*

§. 1. Intelligitur hic talis *fluxus*, qui dicit aliquid rei jam *esse*, aliquid *fuisse*, & aliquid *futurum esse*: item, qui ad esse rei fluentis spectat, ut cessante fluxu ens etiam esse cesset, qualis est fluxus *temporis* & *motus*. Aqua fluit intra ripas, sanguis fluit in venis, vinum effluit ex dolio, &c. Sed hic *fluxus* ad esse rerum harum non spectat, quia aqua, sanguis, vinum manent, quod sunt, etiam cessante fluxu. Sunt ergo entia *permanentia*,

tia, quia totum ſuum eſſe quovis momento *ſimul* habent, & *fluxus* ipſorum ad eſſentiam non ſpectat.

§. 2. Genuina requiſita *entis ſucceſſivi*, ſunt 1. ut habeant *partes*, quæ certo modo partes *eſſentiales* poſſunt vocari. Sic temporis partes ſunt momenta. 2. ut partes omnes *continue* ſibi invicem ſuccedant, non contiguè. 3. ut partes omnes non exiſtant *ſimul eodem momento*. 4. ut *ſuccedant* ſibi invicem *prioritate* & *poſterioritate* temporis.

PROBLEMATA.

I. An permanens ſit deſcribendum ex diuturnitate?

Neg. Nam multa non diu *durant*, & tamen *permanentia* ſunt, ſenſu Philoſophico. Dicimus ergo, quod termini philoſophici non ſunt definiendi ex uſu philologico & vulgari.

II. An ens ſucceſſivum coexiſtat ſolum præſenti?

Aff. Sed non quoad omnes partes *ſimul*. Quædam enim *fuerunt*, quædam *ſunt*, quædam *futuræ ſunt*. Ens ſucceſſivum exiſtit quoad *partes*, quæ *præſentes* ſunt, ita tamen, ut hæ indiviſim copulentur à priori & poſteriori cum reliquis partibus, quæ etiam ali-

aliquando præsentes fuerunt vel erunt. Sed dixerit aliquis: *Ens actu* est objectum Metaphysicæ. Ast, quod fuit vel erit, non est *actu*. R. *Ens successivum* est *ens actu*, licet non quoad partes præteritas & futuras, si modo pars *præsens* semper adsit, quæ est pars quasi *formalis*, quia *priores* cum *posterioribus* copulat. Posset hæc res quodammodo adumbrari in rota, juxta quam auriga ambulat. *Æquali* motu *præsens* semper est rota pedibus aurigæ, sed non quoad omnes partes simul. Quoties pes terram calcat, toties rota illam quoque premit, sed jam hac, jam illa absida, ita ut semper quædam recesserint quædam immineant, quæ per *vices* tamen & *successive* omnes aliquando pedibus præsentes sunt: ita ens *successivum* semper coexistit *præsenti*, sed non quoad omnes partes *simul*, licet omnes partes *distinctis vicibus* præsenti respondeant.

III. An motus sit ens successivum?

Aff. Sed non omnis. Communiter sex species *motus* statuuntur: *Generatio, Corruptio, Augmentatio, Diminutio, Alteratio,* & *Latio* seu motus localis. Ex his 4 ultimi motus sunt *successivi*, (si sc. *alteratio* ad qualitates reales restringatur.) *Generatio* & *corruptio* enim fiunt in *instanti*, nec propriè motus dicuntur.

IV.

IV. Utrum tempus sit ens successivum?

Resp. Sunt duæ quæstiones. Primò quæritur, an *tempus* sit ens? Neg. Est tantum entis *affectio* & *modus*, à quo jam *extrinsece* (uti in Physica,) jam *intrinsece*, (ut in Metaphysica) denominatur. Secundò: an modus hic sit *successivus*? Aff. Si sc. intelligatur tempus *physicum*, quod judicatur ex coexistentia ad motum cœlestium corporum. Quia enim iste motus est ens *successivum*, ideo etiam duratio istius motus, à qua extrinsecè res naturales *mensurantur* & *denominantur*, est successiva. *Metaphysicum* verò tempus (quod est talis duratio, quæ *initium* & *finem* importat) præscindit à *permanente* & *successivo*, & ad utrumque indifferenter se habet. Quoddam ergò *tempus Metaphysicum* est *permanens*, ut duratio essentiæ hominis, leonis, solis, &c. Quoddam verò est *successivum*, ut duratio motus hominis, leonis, solis, &c.

V. Num actio & passio sint entia successiva?

Aff. Sed *particulariter*. Generatio est actio, fit tamen in instanti: illuminatio respectu ejus, quod illuminatur, est passio, absq; successione tamen fit. Proinde distinguendum est inter *actiones* & *passiones*, quæ fiunt cum

motu,

motu, & quidem *successivo;* & quæ fiunt sine *motu*. Omnes istæ actiones & passiones sunt *successivæ*, quæ fiunt cum motu *successivo*.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *permanens*, vel *successivum*.

II. Ens *successivum* reperitur tantum in prædicamento *actionis* & *passionis*.

Reliqua prædicamenta mera continent *permanentia*. Non putandū autem, quod omne, quod in prædicamento *actionis* & *passionis* locum habet, sit ens successivum, nam dantur etiam actiones & passiones *permanentes*, uti ex præcedentibus patet.

III. Ad actualem existentiam entis successivi satis est, si pars præsens *actu* existat.

Reliquæ partes non debent *actu* simul adesse, quia alias esset ens *permanens*.

CAPUT XXIII.

De Indefinito & Definito.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Definitum vel respicit *definitionem*, vel *ubietatem*.

Illo

Illo modo ens dicitur *definitum*, cujus essentia *oratione definita explicatur*. Sed hæc acceptio est Logica. *Hoc* modo definitum est, quod non est ubique.

II. Definitum (*quatenus respicit ubietatem*) sumitur vel *generaliter* vel *specialiter*.

Generaliter definitum esse dicitur, quicquid ita est alicubi, ut non sit *alibi*, quomodocunque etiam hoc fiat, sive per *localem circumscriptionem*, sive sine ea. Hæc acceptio est hujus loci. *Specialiter* definitum si sumitur, opponitur *circumscripto*, & sic excludit localem *circumscriptionem*.

Formale.

III. Definitum est, quod habet ubietatem *finitam*.

Quid sit *ubietas finita*, explicatur supra, ubi describitur per adessentiam *determinatam*. Quicquid ergo ita est alicubi, ut *alibi* per naturam suam non sit, (uti omnis creatura) illud h. l. est *definitum*.

DIVISIO.

IV. Definitum est vel definitum *in specie*, vel *circumscriptum*.

Hi termini explicantur in capite de *Ubietate*, in quo per enumerationem specierum via præparatur ad hanc affectionem disjunctam.

ctam. *Nota*, quidam Metaphysici disjunctas affectiones *mediatas* statim addunt *unitis* istis, unde originem trahunt: e. g. *Unitati* statim subjungunt doctrinam de *simplici* & *composito*, *eodem* & *diverso*, *toto* & *parte*, &c. Nos vero melioris doctrinæ ergo disjunctas peculiari tractatu tradimus, ad memoriam juvandam & confusionem evitandam.

Ambiguitas.

V. Indefinitum sumitur vel *complexè* vel *incomplexè*.

Complexè sumptum notat propositionem, cui non est additum *signum quantitatis*, de qua Logici. *Incomplexè* notat ens, quod non ad *certum ubi* est determinatum.

Formale.

VI. Indefinitum est, quod habet ubietatem *infinitam*.

Tale ens est solus Deus. Hujus enim essentia est *interminabilis*, non tantum quoad *terminum actualem*, quod non sit terminata, sed etiam *potentialem*, qui nullo modo potest terminari.

PROBLEMATA.

I. *An humana Christi natura sit ens indefinitum?*

Neg.

Neg. Ens enim verè indefinitum ita eſt *ubique*, ut non poſſit non eſſe ubique,& quidem *naturâ* ſuâ & *eſſentialiter*. Humanitas Chriſti vero naturâ ſuâ & eſſentialiter non eſt ubique.

II. An ens definitum poſſit fieri indefinitum?

Neg. Nam *indefinitum* notat ſolum Deum. Nulla autem *creatura* poteſt eſſentialiter fieri *Deus*.

AXIOMA.

Omne ens eſt vel *definitum* vel *indefinitum*.

Immediatè enim ſibi opponuntur adeſſentia in *ubi* determinabilis & indeterminabilis (ſeu non determinabilis.)

CAPUT. XXIV.

De Subjecto & Adjuncto.

Abſolutæ hactenus ſunt affectiones entis disjunctæ *primariæ* tùm *immediatæ*, tùm *mediatæ*; Sequuntur jam *ſecundariæ*, utpote *Subjectum* & *Adjunctum*, *Abſolutum* & *Reſpectivum*, *Menſura* & *Menſuratum*, *Signum* & *Signatum*. Sint ergo de *Subjecto* & *Adjuncto*

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Subjectum ſumitur vel *philologicè* vel *philoſophicè*, & hoc modo ſumptum opponitur vel *prædicato*, vel *adjuncto*, vel ei, quod *circa aliquid occupatur*.

Philologicè ſumptum notat *ſubditum*, quomodo Oratores & Poëtæ hunc terminum uſurpant. Quando *prædicato* opponitur, eſt juxta ordinem Logicorum *pars propoſitionis prior*, & dicitur ſubjectum *prædicationis*. Cum *adjuncto* opponitur, denotat ens, quod præter ſuam eſſentiam aliquid in ſe recipit, & dicitur ſubjectum *attributionis*. Ita accipitur h. l. Cum verò opponitur ei, quod circa aliquid *occupatur*, notat objectum, quod alio nomine dicitur ſubjectum *occupationis*, *conſiderationis*, vel *tranſactionis*.

II. Subjectum occupationis ſeu objectum eſt, circa quod *occupatur* aliquid.

Objectum quidem æquivocè tantum huc ſpectat; attamen, ut paucis ejus doctrinam hic explicemus, ratio hæc eſt: Quia commodior locus in receptis hactenus affectionibus non occurrit. Neceſſarium omnino eſt *objecti* naturam ſcire, quia multoties in philoſophia ejus fit mentio: Ergo in aliqua diſciplina

ſciplina de eo ex profeſſo agendum eſt. Dices: agit de eo Intelligentia & Gnoſtologia. Reſp. Ibi agitur tantum de *objecto* diſciplinarum & noſtræ cognitionis; Dantur verò alia adhuc *objecta*: *lux* & *calor* ſunt objectum viſus, etiam in brutis: *ferrum* eſt objectum magnetis: *terra* eſt objectumSolis illuminantis: *ſuccus* certus eſt objectum plantæ attrahentis, *centrum* terræ eſt objectum gravium, *&c.* Ergo generalior tractatio alicubi inſtituenda eſt. Dices: Eſſet introducenda peculiaris *affectio disjuncta*, qua omne ens diceretur aliquo modo *occupabile*, alio modo *inoccupabile*, vel aliter. Reſp. Hoc non eſt de nihilo. Quia alii vero Metaphyſici in hoc capite de *objecto* agunt, & de innovatione, licet proficuâ, non æquè omnes judicent, nos hic etiam naturam *objecti* paucis explicamus. Definitio jam data eſt: ſequitur diviſio.

III. Objectum eſt vel *adæquatum* vel *inadæquatum*.

Illud eſt, quod *æque* late patet cum occupante: Hoc, quod *anguſtius* vel *latius* eſt ſuo occupante: i. e. eo, quod circa illud verſatur.

Adæquatum objectum ſolet etiam dici *totale* & *proprium*: *Inadæquatum partiale*

& commune. Sic *totale* & *adæqu.* objectum physicæ est corpus naturale: *partiale* cœlum, homo, aër, *&c*. Huc pertinet distinctio objecti in objectum *adæquationis* & *perfectionis*. *Adæquationis* jam descriptum est. *Perfectionis* est nobilissimum in objecto totali. Sic homo est objectum *physicæ perfectionis*, quia inter corpora summam obtinet nobilitatem. Sic Deus est objectum *perfectionis Pneumaticæ*, quia inter spiritus infinitis modis eminet.

IV. Objectum est vel *per se*, vel *per accidens*.

Illud est, circa quod occupans *per se* versatur. Hoc, circa quod *per accidens* aliquid occupatur. Sic objectum voluntatis *per se* est bonum, *per accidens* malum. Objectum plantæ *per se* est succus naturæ ipsius conveniens, *per accidens* disconveniens. Cum enim non invenit idoneum nutrimentum; attrahit interim nocivum, licet tandem exinde arescat.

Formale subjecti.

V. Subjectum est ens, cui aliquid junctum est, quod non ingreditur ejus essentiam.

§. 1. *Subjectum est ens.* Non ens, sicut fingitur esse, ita etiam aliquando fingitur esse *subjectum*; In re verò non est *subjectum*.

§. 2.

§. 2. Non reſtringimus *ſubjectum* ad *ſubſtantiam*, quia *accidens* etiam interdum eſt *ſubjectum*; ut, *Intellectus* eſt *accidens* animæ, eſt autem *ſubjectum* ſcientiæ. *Subjectum* ergo poteſt eſſe tam *ſubſtantia*, quam *accidens*.

§. 3. Per *aliquid* hic non ſtricte *peculiare* ens intelligitur, ſed *latior conceptus*, qui tam enti, quam entis modis competere poteſt. Sive ergo ſit *ſubſtantia*, (ut concionator reſpectu cathedræ) ſive *accidens*, tam extrinſecùs quam intrinſecùs *ſubjectum* afficiens, (ut intellectus & habitus reſpectu hominis) ſive *modus* (ut unitas reſpectu entis) *adjuncti* nomine venire poteſt. Sed dices: hæc ampla acceptio τῶ *aliquid* eſt impropria, quia *aliquid* eſt ſynonymum entis p. 34, 35. *Modus* autem non eſt ens. R. Sicut *ens* improprie ampliatur, ut denotet ens *reale* & *modale* p. 9, 10. ita etiam ejus ſynonymum *aliquid*, idque propter defectum vocabulorum.

DIVISIO.

VI. 1. Subjectum eſt vel *quo*, vel *quod*.

VII. *Subjectum quo*, eſt, quo interveniente *adjunctum* jungitur *ſubjecto Quod* ſ. *fundamentali*. Et eſt interdum vel *mediatum* vel *immediatum*.

Dicitur aliàs Subjectum *partiale*, & in plerisq; exemplis subjectum *informationis*.

VIII. Subjectum *quod* est, quod *ultimatè* & *fundamentaliter* sustinet adjunctum.

Dicitur alias subjectum *totale:* item *denominationis*, quia hoc præcipue ab adjuncto *denominatur*. Exempla: Johannes est subjectum *quod* vestimenti: superficies corporis est sub. *Quo*. Socrates est subjectum *Quod* sapientiæ, iste enim à sapientiâ suâ denominatur sapiens: anima ejus est subjectum *quo*, *mediatum*: intellectus subjectum *quo*, *immediatum*.

IX. 2. Subjectum est vel *adæquatum* vel *inadæquatum*.

§. 1. *Adæquatum* est, quod cum adjuncto *reciprocatur* & æque late patet. Dicitur etiam subj. *proprium universale*, πρῶτον δεκτικὸν; ut homo respectu risibilitatis, ens respectu unitatis, ver. bon. &c. Corpus ratione quantitatis.

§. 2. *Inadæquatum* est, quod non æque late patet, sed est *angustius* adjuncto. Dicitur etiam *commune, particulare*, ut cœlum respectu quantitatis: homo respectu sensus.

§. 3. Porrò inadæquatum est vel *primarium*, cui primariò & κατ' ἐξοχὴν adjunctum convenit; Vel secundarium. Sic Deus est pri-

primarium ſubjectum veritatis, ſapientiæ, bonitatis, &c. Creatura ſecundarium.

X. 3. Subjectum eſt vel *abſolutum*, vel *limitatum*.

Abſolutum, quod *ſimpliciter* abſque ulla reſtrictione à ſuo adjuncto denominatur; ut corpus reſpectu quantitatis. *Limitatum*, quod cum *reſtrictione* ab adjuncto appellatur, ut homo reſpectu immortalitatis, quæ ei poſt lapſum tantum *ſecundum animam* competit.

XI. 4. Subjectum eſt vel *per ſe*, vel *per accidens*.

Sic homo *per ſe* eſt ſubjectum virtutum, *per accidens* verò vitiorum.

Formale adjuncti.

XII. *Adjunctum* eſt, quod alicui ita additum eſt, ut non ingrediatur ejus eſſentiam.

Hæc definitio intelligitur ſatis ex iis, quæ circa def. Subjecti dicta ſunt.

DIVISIO.

XIII. 1. Adjunctum eſt vel ex *ſubſtantiarum*, vel *accidentium*, vel *modorum* genere. Th. 5. §. 3.

Ex genere ſubſtantiarum etiam dantur

adjuncta. Talia sunt, e. g. aurum in poculo deaurato: ligna respectu portantis: &c.

XIV. Adjuncta ex accidentium & modorum genere sunt vel *propria*, vel *communia*. Et illa vel *simplicia*, vel *conjuncta*.

Proprium adjunctum est, quod ordinariè *omni* (individuo,) *soli* (speciei) & *semper* additum est, & ita quidem, ut conveniat ipsi *primo*, (non secundariò, uti calor aquæ,) *per se* & *necessariò*, (non per aliud, nec per accidens & contingenter) & *adæquatè* (ut cum subjecto reciprocari possit) e.g. calor est proprium ignis, risibilitas hominis, (actus ridendi potius est effectus, quam prop. adj. hominis) æternitas Dei, duratio entis, quantitas corporis, &c.

§. 2. Particulæ illæ: *omni individuo, & soli speciei*, intelligendæ sunt de istis subjectis, quorum plura individua dant *speciem*, vel quasi *speciem*. Nam Deus etiam est subjectum suorum *propriorum*, non tamen plures Dii dant unam speciem.

§. 3. Proprium est vel *simplex*, quod *simpliciter* subjecto competit; ut calor in igne; vel *conjunctum*, quod *conjunctim* subjecto universali adjungitur & disjunctim ad inferiora distribuitur, quomodo ens est vel finitum vel infinitum.

§. 4.

§. 4. *Commune* eſt, quod cum ſubjecto non reciprocatur, & quod *pluribus* ſubjectis ſpecie, vel quaſi ſpecie, diverſis *æqualiter* junctum eſt, ita ſcilicet, ut non uni *primò* & *per ſe*, alteri *ſecundariò* & *per aliud* afficit. Sic adjuncta communia ſunt: albedo, eruditio, nobilitas, &c. ex accidentium genere: Contractio, ex porrectio (manus, pedis, frontis, cervicis, &c.) ex modorum genere.

XV. 2. Adjunctum (in genere) eſt vel *ſeparabile*, quod naturaliter re ipsâ à ſubjecto *ſeparari* poteſt: Vel *inſeparabile*, quod naturaliter reipſa à ſubjecto *non poteſt ſeparari.*

§. 1. Porphyrius Inſtit. c. 5. tantum accidens commune diſtinguit in *ſeparabile* & *inſeparabile.* Nos verò hanc diſtinctionem tribuimus omni adjuncto in genere, ſive ſit *ſubſtantia*, ſive *accidens*, ſive *modus*, ſive adj. *proprium* ſive *commune*: Quia Philoſophia noſtra à Porphyrii tempore crevit & ampliata eſt ex exemplorum ampliatione. Variatâ habitudine exemplorum varianda quoq; præcepta ſunt, quæ ex exemplis fiunt.

§. 2. Hæc diviſio verò non reſtringenda in ſuis membris eſt ad priorum diviſionum membra, quaſi e. g. *proprium* ſit *inſeparabile*, *commune* verò *ſeparabile*, nam dantur etiam

communia inseparabilia, ut cavitas venarum & intestinorum, quantitas hominis, *&c.* Sed à summo iterum incipiendum, & adjunctum *in genere spectatum* de novo ad inferiora *confusè jacentia* est distribuendum: Sic omne adj. est vel *separ.* vel *inseparabile*. Similem modum habemus in divisione *potentiæ*, quæ primum dividitur in *activam* & *passivam*, & deinde de novo ab activa & passiva præcisa, in *rationalem* & *irrationalem*.

§. 3. Restringimus autem *separabile* & *inseparabile* ad *naturalem* rerum habitudinem; partim, quia *usus* hos terminos ita limitat, partim etiam, quia *recepta definitio* proprii hoc postulat. Licet enim propria quædam *potentia Dei absoluta* possint, à subjectis suis separari, tamen definitur proprium, quod *semper* adsit, hoc est *inseparabiliter*, secundum *naturalem constitutionem* scilicet. Quamvis ergo quædam *extraordinariè* separari possint, *ordinarie* tamen nihilominus dicuntur *inseparabilia*.

§. 4. Dicuntur etiam, quod *reipsa* debeant separari, vel non separari posse. Hac voce removemus *mentalem* separationem, quæ alias vocatur *abstractio*, & est consideratio unius relicto alio, quod ipsi de facto est conjunctum. Nam propterea res non statim separabilis dicenda est, quia *mens* separationem fingere potest. PRO-

PROBLEMATA.

I. An ſubjectum & adjunctum ſemper diſtinguantur realiter?

Neg. Dantur enim adjuncta, quæ non differunt à ſubjectis ſuis, ut *res* à *re*, vel *modus* ſeparabilis à *re*, unde ſequitur, quod non differant *realiter*. Talia ſunt affectiones entis abſolutè inſeparabiles, unitas, ver. bon. &c. Talia etiam ſunt attributa Dei, quæ in re ipſa ſunt ipſe Deus. Non enim concedimus Photinianis, quod in *Deo* revera ſint *accidentia*, ab eſſentia ejus *realiter* diſtincta. Iſta attributa verò ſunt *adjuncta* Dei ſecundùm phraſin Scripturæ, non quidem *realiter*, quaſi reipſa Dei eſſentiæ aliquid additum ſit, *conceptibiliter* tamen, & *formaliter*. Dicitur tamen à Juſtitia *juſtus*, à Miſericordia *miſericors*, à Potentia *potens*, &c. Scriptura autem loquitur item eam ob cauſam, ut ſuccurratur imbecillitati noſtri intellectus, qui non omnia, quæ alias ſunt ipſa ſimpliciſſima Dei eſſentia, poteſt uno conceptu adæquatè & diſtinctè apprehendere, ſed diſtinguit more in creaturis uſitato eſſentiam quaſi ab iſtis, quæ ſecundùm noſtrum concipiendi modum *conſequuntur* eſſentiam. Idcirco diſtinctum format conceptum de *ſubjecto*, & diſtinctum de *adjuncto*. Sed dicis: Ita peccatur-

tur in naturam affectionum entis, quæ sunt reales, & competunt enti præter mentis nostræ operationem. Resp. 1. In genere, quod subjectum & adjunctum constituant affectionem disjunctam *secundariam*. Secundariæ verò non sunt ita puræ ab ope mentis, uti primariæ, sed interdum *denominatio* in iis magis fit à dispositione intellectus. 2. In specie, quod mens non plane *fingat* hîc distinctionem inter subjectum & adjunctum, sed quod scriptura ei *fundamentum* præbeat, dum attributa varia per modum *adjunctorum* de Deo enunciat. Licèt ergo non subsit fundamentum *rei* quia in Deo nil est, quod non sit Deus ipse; subest tamen fundamentum *revelationis* ad captum nostrum directæ, quod tantum realitatis omnino habet, ut possit dare affectionem realem *secundariam*.

II. An propria possint à suis subjectis separari?

Status controversiæ hic est: *An adjunctum proprium* (sive sit ex accidentium sive ex modorum genere) *ad modum actus primi consideratum*, (nam actus *secundus* effecti potius, quàm adjuncti rationem habet) *reali* (non mentali) *separatione* (sive sit mutua sive non mutua) *possit à suo subjecto separari.* Resp. per distinctiones. 1. Distinguendum

est

eſt inter *propria* ea, quæ *realiter* à ſubjecto *differunt*, & ea, quæ *non realiter ab illo diſtinguuntur*. 2. Diſtinguendum eſt inter id, quod fieri poteſt per potentiam Dei *abſolutam*, & illud, quod poteſt fieri juxta ordinem *in natura inſtitutum*. His diſtinctionibus præſuppoſitis, dicimus, (1) quod *propria quæ non realiter à ſubjectis diſtinguuntur nullo modo poſſunt à ſubjectis ſeparari*. Ratio hæc eſt, quia talia propria in re ſunt ipſum *ſubjectum*, quod ſub inadæquato conceptu menti repræſentant. Nihil vero poteſt à ſeipſo *ſeparari*, & ſi poſſet aliquid à ſeipſo *ſeparari*, non eſſet ſanè idem ipſum, ſed realiter differret a ſeipſo, quod planè contradictorium eſt, quia idem eſſet ſimul & non eſſet. (2) Ea vero *propria, quæ realiter à ſubjectis differunt, potentiâ Dei abſolutâ ab iſtis poſſunt ſeparari*, licet per *naturam* ſejungi non poſſint, ſed *neceſſario* & *ſemper* ipſis juncta ſint. Quidni enim Deus poſſit influxum conſervativum eſſentiæ *ſubjecti* largiri, eum verò retrahere & ſuſpendere in ordine ad emanationem *proprii*. Sicut copulavit in creatione rerum adjuncta propria cum ſubjectis, ita nexum hunc iterum poteſt diſſolvere.

III. An ſubſtantiæ poſſint eſſe adjuncta?

Aff. Tinctus ligni, Gypſum parietis, aurum poculi deaurati, materia veſtimenti, ho-

hominis *adjunctum* est. Talia autem substantiæ sunt. Propterea Th. V. dictum est, quod adjunctum in debita sua amplitudine etiam *substantias* complectatur.

IV. Num accidentia possint esse subjecta?

Aff. Subjectum *quod* quidem juxta ordinem naturæ esse non possunt, (absolutâ Dei potentiâ fortassè possunt) sed subjectum *quo* frequenter sunt. Physica, Metaphysica, &c. non sunt in anima nostra *immediatè*, sed *mediante* intellectu, qui in hoc negotio subjectum *quo* est.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *subjectum*, vel *adjunctum.*

II. Subjectum & adjunctum non *necessario* differunt *realiter.*

Deus e.g. est *subjectum* suorum attributorum, à quibus realiter non differt. Vid. Q. 1.

III. *Proprium* unius non potest esse *proprium* alterius.

Nam proprium *uni soli* competit; Ergo non competit pluribus, hoc est, non *uni soli.*

IV. *Receptivum* non recipit ad modum *imprimentis*, sed ad modum *receptivitatis suæ.*

Sunt verba Scaligeri Exerc. 36. f. 2. Hoc autem

autem volunt: Cum ſubjectum aliquid *recipit*, ſecundum ſuam *aptitudinem* recipiendi recipit, adeo ut, licet agens omni conatu *imprimit*, non fiat *receptio*, niſi ſubjectum ſit aptum recipere. Sic brutum non poteſt fieri eruditum, licet diligentiſſime inſtituatur, quia non eſt docile.

V. Unum numero *accidens* non poteſt eſſe in diverſis numero ſubjectis.

Regulæ ſenſus limitatus hic eſt: Unum accidens ſingulare *ſimplex* non poteſt eſſe *ſimul* in realiter diverſis ſubjectis *non ſubordinatis*. Dico 1. *ſimplex;* nam ſi accidens ſit *aggregatum* aliquod vel *compoſitum* ex diverſis partibus, poteſt ſecundum aliquid ſui in hoc, ſecundum aliquid in alio ſubjecto, conjuncto tamen, eſſe. Sic *fides* quoad notitiam & aſſenſum eſt in *intellectu*, quoad fiduciam in *voluntate*. Dico 2. *ſimul;* nam *ſucceſſivè* unum numero accidens poteſt eſſe in diverſis ſubjectis non ſubordinatis. E.g. Cum in literato per lucubrationes ſpiritus ſubinde abſumuntur, & cibis ſomnóque reficiuntur, ſpecies in mente non toties delentur, ſed propagantur de ſpiritu in ſpiritum. Dico 3. *non ſubordinatis;* nam cum ſunt ſubjecta *ſubordinata*, ita ut unum ſit ſubj. *Quod*, alterum *quo;* unum *mediatum*, al-

alterum *immediatum*, potest unum numero accidens in diversis subj. esse simul, ut cum dicitur scientia esse in homine, in anima, & in intellectu.

CAPUT XXV.

De Absoluto & Respectivo.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Absolutum opponitur vel *inchoato*, vel τῷ *secundum quid*, vel *respectivo*.

Quatenus *inchoato* opponitur, significat *consummatum* & ad finem ductum, ut cum domus tandem quoad exstructionem absolvitur. Quando τῷ *secundum quid* opponitur, idem est, quod *simpliciter* tale, & cui nihil de opposito admistum est, quomodo Deus dicitur *absolute* & simpliciter incorruptibilis, angelus *secundum quid* incorruptibilis. Quando vero *respectivo* opponitur, denotat ens, quod non habet *respectum* aliorsum. Ita h. l. accipitur.

II. Absolutum (*quatenus opponitur respectivo*) est vel *positive*, vel *negative* tale.

Positivè sumptum contradistinguitur ei, quod

quod positivè est *respectivum*. Ita hoc loco sumitur, & denotat ens cum affectione scil. modo in expressiore statu. *Negative* absolutum dicitur ens in præcisione & summa abstractione, antequam distinguatur in absolutum (positivè) & respectivum; ita enim se indifferenter ad utrumque habet, & *ab* hac disjunctione quasi *solutum* est.

Formale.

III. Absolutum est aliquid, quatenus non habet *respectum* ad aliud.

Absolutum dicitur quasi *ab* alio *solutum*, quia liberum est respectu ad aliud, si non omni modo, saltem aliquá ratione; quapropter etiam in descriptione addimus restrictivam particulam *quatenus*. Removetur autem per *absolutum* quivis respectus, sive sit prædicamentalis, sive transcendentalis, quia uterque rem aliòrsum trahit. Sic Deus est absolutus à causa, quia nihil ad ejus esse dedit influxum.

DIVISIO.

IV. Absolutum aliquid est vel *primariò*, vel *secundariò*.

Primariò absolutum est aliquid, quatenus non habet respectum *prædicamentalem* ad aliud. Sic potentia audiendi est ens absolu-

tum

tum *primariò*, non, quod planè nullum admittat reſpectum, reſpicit enim relatione tranſcendentali actum audiendi, ut & ſonum, tanquam ſuum objectum, unde etiam non eſt *ſecundariò* abſolutum ; Sed quia non habet reſpectum *prædicamentalem*, tanquam famoſiorem, cujus naturam in parte ſpeciali declarabimus.

Secundariò abſolutum aliquid eſt, quatenus non habet aliquem reſpectum *tranſcendentalem*. Sic quantitas eſt abſoluta à reſpectu ad objectum. Deus (qui etiam primariò abſolutus eſt) non admittit reſpectum ad cauſam, nec reſpectum totius & partis.

V. *Reſpectivum* aliquid eſt, quatenus habet reſpectum ad aliud.

Hæc definitio ut rectè intelligatur, evolvenda eſt natura reſpectus in abſtracto.

Formale.

VI. Reſpectus eſt modus, quo res aliorſum terminatur.

Synonyma ſunt: *reſpectus*, *relatio*, & πρός τι, ſeu *ad aliquid* ſi ſc. πρός τι abſtracte ſumatur, nam aliàs etiam concretè pro reſpectivo accipitur. Quocunque autem nomine reſpectus dicatur, ſemper terminum infert, quod clarè oſtendit vox *ad aliquid:* nam *ad* reſpectum

ctum denotat, unde relatorum natura dicitur ESSE AD; *aliquid* verò *respectum* terminat. Sive autem illud, ad quod *respectus* terminatur, jam detur in rerum natura, sive nondum detur, perinde est; nam e.g. causa respicit etiam causatum futurum, potentia videndi respicit actum visionis, licet eo ipso non fiat: Mathematicus habet respectum ad Eclipsin post 10. annos demum futuram.

Distinctiones Nominales.

VII. Respectus seu relatio est vel *realis*, vel *rationis*. Item vel *secundum dici*, vel *secundum esse*.

Realis est, quando præter mentis *fictionem* revera inter quædam datur habitudo, quomodo potentia ad actum, adjunctum ad subj. refertur. Respectus *rationis* est, quando habitudo ad terminum per *fictionem* mentis exsurgit; ut cum idem eodem planè modo ad seipsum refertur, ut cum genus ad speciem, species ad individuum respectum habet, &c.

Relatio *secundum dici* est, quæ nec *realis* habitudo est, imo nec *realis* habitudinis similitudinem, sed ejus solum nomen habet, ut si dicatur, rem cognitam habere respectum ad cognoscentem. Relatio *secundum esse* est, quæ est, quod dicitur.

D I-

DIVISIO.

VIII. Respectus (*realis & secundum esse*) est vel *Subsistens*, vel *Transcendentalis*, vel *Prædicamentalis*.

Respectus s. relatio subsistens est inter Personas SS. Trinitatis, quæ modo planè singulari realem respectum ad se invicem habent. Dicitur alias *relatio substantialis; personalis*, & *infinita*. *Respectus s. relatio transcendentalis & prædicamentalis*, quomodo differant, & quid utraque formaliter sit, in parte speciali, cap. de relatione explicabo.

PROBLEMATA.

I. An sit relatio rationis, cum ratio per cognitionem ad aliquod ens respectum habet?

Neg. Sicut enim istud non statim est ens *rationis*, quod *ratio* habet, & cujus subjectum est; quia ita disciplinæ etiam essent entia rationis: ita etiam ista *relatio* non statim in usu loquendi Philosophico est *rationis*, quam *ratio* ad aliquid habet; sed requiritur, ut habitudo ad terminum planè à *ratione* ficta sit. Mentis autem relatio ad ens cognitum non est *ficta*, sed *vera*; vera enim in cognoscendo (dummodo rectè cognoscat) à re cognita *mensuratur*, ejusque *speciem* in se recipit.

II.

II. Num ens reſpectivum indifferenter ſe habeat ad relata prædicamentalia & tranſcendentalia?

Aff. Quia reſpectus prædicamentalis & tranſcendentalis conveniunt (non *quoad nomen* tantum, ſed etiam *quoad rem*) in præciſo conceptu reſpectus ut ſic ſumpti. Reſpectus enim in abſtractâ naturâ conſideratus eſt *modus*, quo res aliorſum terminatur, Th. VI. Hoc *formale* poteſt tam prædicamentali quàm tranſcendentali applicari, quia ſecundùm utrumque ens aliorſum refertur.

AXIOMATA.

I. Omne ens eſt vel *abſolutum*, vel *reſpectivum.*

II. Nullum ens datur, quod non aliquo modo ſit *reſpectivum.*

Regulæ veritas ſtatim eluceſcit, ſi modo unicam iſtam disjunctionem entium conſideramus, qua ſegregantur in *creatum* & *increatum.* Omne creatum ad minimum habet reſpectum *effectus* ad ſuam *cauſam*, quia ab ente increato certo modo productum eſt. Ens increatum, Deus ſcil. ad omnes ſuas creaturas habet reſpectum *cauſæ* ad *effectum.*

III. Reſpectus, qua talis, *non componit.*

Quia

Quia non eſt ens, ſed tantum *modus* entis. Ad compoſitionem autem requiruntur plura entia. Hinc regula: Modus non *componit*, ſed *diſtinguit*.

CAPUT XXVI.

De Signo & Signato.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. *Signum* notat vel *conſtellationem*, vel *prodigium*, vel *vexillum militare*, vel *rem ipſam intranſitive*, vel *indicium cognoſcendi*.

Conſtellationes in Aſtronomia dicuntur ſigna, unde Zodiacus *ſignifer* dicitur, quia 12 *ſigna* obliquo ſuo ambitu complectitur. In ſacra Scriptura *prodigia* quandoq; dicuntur *ſigna*, ut Luc. xxi. 25. Act.ii. 19. vi. 8. Joh. iv. 54. &c. Signa militaria ſunt *vexilla*, à quibus *ſignifer* dicitur perſona, quæ ea portat. Aliquando per conſtructionem intranſitivam ſignum *ipſam rem* notat (non rei *notam*) Sic Rom. iv. 11. ſignum circumciſionis denotat ipſam *circumciſionem*: Mat. xii. ſignum Jonæ ipſum Jonam. Præcipua vero ſignificatio *ſigni* eſt, quando accipitur pro

pro eo, quod principio cognitionis aliquid *repræſentat*. Ita h. l. ſumitur.

Formale.

II. Signum eſt, quod potentiæ cognoſcendi aliquid *ræpræſentat*.

§. 1. Per *potentiam cognoſcentem* intelligimus non tantum ſenſum, ſed intellectum. Primitùs proculdubio vox *ſigni* impoſita eſt *notis* iſtis tantum, quæ *ſub ſenſum* cadunt; creſcente Philoſophia ampliatus eſt terminus, ut competat iſtis etiam *ſignis*, quæ non niſi ab intellectu cognoſci poſſunt.

§. 2. Importat autem *ſignum* duplicem reſpectum: unum ad *facultatem cognoſcentem*, cujus cognitionem ad rem ſignatam quaſi *dirigit*: alterum ad *rem ſignatam*, quam facultati cognoſcenti idealiter præſentem ſiſtit.

§.3. Accidit verò ſæpe, ut *ſignum* fiat *ſignatum*, & contra. E. g. Quando ex *fumo* ignem adeſſe colligimus fumus *ſignum* eſt; *Signatum* autem fit, ſi incipimus ipſius fumi naturam, materiam, *&c.* contemplari, quod facimus beneficio ſpecierum ſenſibilium & intelligibilium, quæ fumi *ſigna* ſunt, eumque menti noſtræ ræpræſentant, etiamſi non amplius adſit.

§. 4. Vox *repræſentat* in definitione non re-

restringenda est ad solum *actum* repræsentandi, quasi ad formale *signi* pertineat *actu* repræsentare *signatum* potentiæ cognoscenti. Nam limites, arbores, pali, &c. quibus agri & prata discernuntur, postquam in *signum* posita sunt, vel ratio *signi* ipsis addita est, semper sunt *signa* finium, licet interdum per multos dies & menses nemo accedat, qui *actu* exinde terminos cognoscat. Proinde indifferenter se habet signum ad *potentiam & actum*, ut signum sit, quod aliquid vel actu *repræsentat*, vel *repræsentare potest*.

DIVISIO.

III. 1. Signum est vel *notificans*, vel *commonefaciens*, vel *obsignans*. Notificans est *necessarium* vel *contingens*.

Notificans alio nomine *nota* dictum est, quod rem ignotam indicat & *notam facit*, ut hedera venale vinum. Est vero duplex: *Necessarium*, Græcis præcipue τεκμήριον dictum, est, quod rem *infallibiliter* notificat. Hujus *nota infallibilis* requisitum hoc est: ut *uni & soli notato semper conveniat;* est enim signum *proprium*, non *commune*. Quod pluribus *commune est*, illud non potest unum quid infallibiliter indicare. Sic infallibiles notæ veræ Ecclesiæ sunt pura verbi prædicatio & legitimus usus sacramentorum.

Con-

Contingens est, quod *contingenter, probabiliter & per verisimilitudinem* tantum aliquid indicat, ut cum pallor dicitur signum studii; lac signum partus: Græcis dicitur εἰκὸς i. e. verisimile, probabile.

Commonefaciens est, quod notitiam rei cognitæ *conservat & renovat*. Gr. μνημόσυνον; ut literæ commonefactoriæ.

Obsignans signum est, quod rem cognitam *obsignat & confirmat*. Gr. σφραγὶς i.e. sigillum. Sic circumcisio Abrahamo erat sigillum justitiæ fidei, *Rom.* 4. 11.

IV. 2. Signum est vel *significativum* vel *exhibitivum*; Gr. σημαντικὸν vel μεταδοτικόν.

Sunt, qui hanc distinctionem rejiciunt, ideò, quia omne *exhibitivum* sit σημαντικὸν Verum sufficit, si *formaliter* membra sibi opponantur, licet *materialiter* se invicem contineat.

Σημαντικὸν s. *significativum* signum est, quod tantum *significat*, non autem exhibet signatum, ut hedera. Dicitur alias *nudum*, non propter defectum significandi (alias enim non signum esset) sed propter *defectum exhibitionis*.

Μεταδοτικὸν s. exhibitivum est; quod unà *exhibet* id, quod significat. Talia signa sunt Sacramenta.

V. 3. Signum est vel *formale s. immediatum*, vel *instrumentale s. mediatum*.

Formale est, quod *immediate* sine sui cognitione rem repræsentat, ut species sensibilis, intelligibilis. Dicitur *formale*, tum quia semper est *imago*, sc. *forma* signati, tum quia semper est *qualitas*, spiritualis scil. *qualitas* autem à quibusdam definitur accidens ad *formæ* modum subjectum afficiens.

Instrumentale est, quod *mediatè* rem significat, & ante cognitionem signati prærequirit sui *cognitionem*. Sic limes primum cognitus in notitiam terminorum agri nos deducit. Vocatur *instrumentale* specialiter per synecdochen. Nam in genere loquendo omne signum est instrumentum ad cognoscendum signatum.

VI. 4. Signum est vel *naturale*, vel *arbitrarium*.

Naturale est, quod *naturalem connexionem* habet cum signato, ut hinnitus, rugitus, latratus, fumus, species intelligibilis.

Arbitrarium est, quod *ex extrinseco instituto* (divino vel humano) aliquid significat, ut Iris *Gen.* 9. 17. literæ, hedera, &c.

VII. 5. Signum est vel *doctrinale*, vel *non doctrinale*.

Doctrinale, quo in modo discendi & docedi

cendi utimur. Eſt verò ſignum doctrinale, vel *internum*, vel *externum*.

Internum eſt *Conceptus mentis*, qui eſt *noema*, quo aliquid intellectui repræſentatur.

Conceptus verò eſt varius:

(1.) *Vel objectivus, vel formalis.*

Utriuſque natura ex L. I. C. I. ſeq. facile percipi poteſt.

(2.) *Vel rerum, vel verborum, vel notionum ſecundarum.*

Conceptus rerum (qui etiam *Conceptus realis* vocatur, eſt quo res ipſæ in ſtatu *fundamentali* vel *ideali*, vel *univerſali*, vel *formali* à mente concipiuntur.

Conceptus verborum (alias *verbalis*) eſt, quo voces ſecundum *materiale*, i. e. ſecundum *literas & ſyllabas* concipimus, quod fit, quando *vocabula* linguarum memoriæ mandamus. Conceptus rerum & verborum communi nomine dicuntur *notiones primæ*.

Conceptus notionum ſecundarum (alias *intentionalis*) eſt, quo notiones ſecundas concipimus.

Eſt verò *notio ſecunda* (alias etiam *intentio ſecunda*, vel *conceptus ſecundus*) *conceptus mentis ad ſeipſam reflexæ, qui à mente in modo verſandi circa res tanquam ens rationis primis conceptibus* (rerum ſc. & verborum) *non repugnantibus arte ſuperimponitur*,

ut facilius & felicius circa res versetur, & difficultas tollatur, quæ se in veri cognitione & boni introductione offert.

§. 1. Dicimus, quod *mens* in negotio notionum secundarum *ad seipsam reflectatur.* Ut hoc intelligatur, sciendum est, quod actus intellectus in cognitione rerum sit vel *directus* vel *reflexus.*

§. 2. *Directus* est, quo intellectus cognoscens non per compositionem, divisionem, & ratiocinationem, sed per *simplicem apprehensionem* & *intuitum* objectum cognoscit. Ita Deus cognoscit.

§. 3. *Reflexus* vel reflectitur *ad res* vel ad ipsum *intellectum.* Actus intellectus *ad res reflexus* est, quo intellectus *distinctâ* & *diversâ notitiâ* confert conceptum realem cum alio conceptu reali, & *per medium seu tertium aliquod* ex ipsis rebus desumptum animadvertit, an recte duos conceptus *conjunxerit* vel *diviserit.* E. g. Noster intellectus disjungit conceptum cœli & leonis, in tali propositione: leo non est cœlum. Ut autem sciat, an recte divisio sit facta, iterum ad res *reflectit*, & quærit *tertium aliquod*, ex quo certus esse possit. Invenit illud in leone, qui animam habet, quam cœlum non habet; Unde ita concludit: Quodcunque est corpus animatũ, illud, non est cœlum. Leo. E.

§. 4.

§. 4. Actus *ad ipſum intellectum reflexus* eſt animadverſio certitudinis & facilitatis facta per rationem conceptibilem ſc. *per tertium aliquod, ansâ â rebus datâ, à ratione fictum,* (non ex ipſis rebus deſumptum) E. g. Qui diſcit linguam latinam, ille deprehendit, quod facilius poſſit voces apte conjungere, ſi regulas de terminatione teneat, & genus maſculinum à fœminino, &c. caſum à caſu diſtinctè ſciat dignoſcere, quam ſi ex latinis ſcriptoribus abſque ulla grammaticorum noematum cognitione ſolo uſu legitimam omnium vocum coordinationem & inflexionem cupiat addiſcere. Et quando tyro hujus linguæ incipit loqui, dum voces coordinatas profert ſubinde intellectus ipſius *ſuper ſeipſum reflectitur & attendit*, an juxta præcepta Grammaticæ recte loquatur.

§. 5. Dicimus porrò, quod intellectus occupetur circa notiones ſecundas in *modo verſandi circa res.* Non enim *notiones ſecundæ* ſunt ipſi conceptus rerum, ſed tantum facilem reddunt *modum* concipiendi res.

§. 6. Porro, cum dicitur *primis conceptibus ſuperimponi* ſecundas notiones, hoc non ita intelligendum eſt, quaſi non plures, quam *duas notiones* vel *noemata* de unaquaq; re concipere poſſit intellectus, ita ut ſemper

notio secunda sit in ordine secunda, cum constet *plures*, tam primas, quam secundas notiones de una re sæpe formari, quæ utrinq; per primam, secundam, tertiam, &c. numerari possent. E. g. Alia notio est, cum *hunc hominem* tanquam ens singulare concipimus, cui respondet notio *individui* in Logicis: Alia cum *hominem* concipimus ab omnibus singularibus hominibus abstractum, cui in Logicis respondet *species specialissima*: Alia, cum magis abstrahimus, & hominem vocamus *animal*, cui in Logicis respondet *genus*. Aliæ notiones sunt, cum hominem concipimus, ut *animatum*, ut *corpus mixtum*, ut *corpus*, ut *substantiam*: quibus in Log. respondent *genera & species subalternæ*, & *genus generalissimum*. Sic etiam unum vocabulum distinctis conceptibus, tam primis quam secundis apprehenditur. E.g. Alium conceptum in mente gignit vox λόγος, cui in Gramm. respondet notio casus *nominativi*; alium λόγου, cui *genitivi*; alium λόγῳ, cui *dativi* notio respondet, &c. Non ergo ex numero notionum fluit denominatio vulgaris *primæ & secundæ* notionis, cum utrique plures ordine numerari possint: Sed respectus habetur ad *duo genera notionum*, quorum *prius* ad apprehensionem rerum & verborum; *alterum* ad mo-

modum apprehendendi res & verba ſpectat. Quæcunque e. notio ex priori genere ſumitur, dicitur *prima*, & ea, quæ in altero genere ipſi reſpondet, dicitur reſpectu ſuæ primæ *ſecunda*.

§. 7. Sed nec hoc prætermittendum eſt, quod *notiones ſecundæ* conceptibus primis non *repugnantibus* imponantur; Nam quodlibet non recipit quodlibet. Sic non repugnat voci *Deus*, unà cum homine, lapide, cinere & aliis viliſſimis rebus referri ad *genus maſculinum*; Contra vere repugnat Deo, cum homine, angelo, *&c.* referri ad *ſpeciem*. Species enim reſpondet *univerſali*: At Deus non eſt *univerſale* quid, ſed ens *ſingulare*.

§.8. Tandem dicitur, quod per notiones, ſecundas facilitetur *veri cognitio* & *boni introductio*. Verba hoc volunt, quod *notiones ſecundæ* ſuccurrant *utrique facultati* primariæ animæ rationalis, *intellectui* ſcilicet, cujus objectum eſt *verum*, & *voluntati*, cujus objectum *bonum* eſt. Addi poteſt etiam altera facultas animæ ſecundaria, *ſermo* ſcilicet, quem etiam certæ *notiones ſecundæ* dirigunt ad negotia verum & bonum concernentia. Ita autem inſerviunt notiones ſecundæ *facultatibus animæ*: ut intellectus conceptus primos accurate ab invicem *di-*

stinguere, minus abstractum magis abstracto *subordinare*, consentanea *componere*, dissentanea *dividere*, unum ex alio legitime *colligere*, omnia in bono ordine *disponere*, ab aliis disposita *addiscere*, cujusvis rei naturam *definire*, & latentem veritatem ubique *indagare*, &c. possit: ad talia possunt *notiones secundæ Logicæ*, ut *genus species*, *individuum*, *prædicamentum*, *synonymum*, *paronymum*, *syllogismus*, *modi*, *figuræ* & *species syllogismorum*, *methodus*, *definitio*, &c. Obiter notetur de *locis topicis* (& aliis fortasse *materiis Logicis*) quod *realia*, quæ in istis continentur, e.g. *causa*, *totum*, *subjectum*, *adjunctum*, *simile*, &c. non sint *notiones secundæ*; nam modus argumentandi ex istis rebus tantum ad *secundas notiones* pertinet: realia ad *primas*. Porro ut homo hominem voce vel scriptis possit ea docere, quæ intellectus cognovit: ut homo sedulus ex omnium gentium scrutinio suam supellectilem literariam, imò communia literati orbis studia augere, & cum viris doctis tam in patriis quam peregrinis oris præsens & absens de rerum difficultatibus conferre, ac ita suum intellectum acuere & firmare queat, linguæ necessariò addiscendæ sunt, cui studio opem ferunt notiones secundæ *Grammaticæ*, ut sunt, *casus*, *declinatio*, *conjugatio*, &c. Tandem,

dem, ut voluntas hominum ad virtutes colendas, vitia extirpanda, bonas leges observandas, & malas consuetudines abrogandas moveatur, ut affectus vehementes tranquillentur, torpidi excitentur, & summatim omne bonum introducatur, magnam vim habet *flexamina oratio*, tam *prosa* quam *ligata*, quam dirigunt notiones *Rhetoricæ* & *Poeticæ*, ut sunt *tropi* & *figuræ* variæ, genera *causarum*, genera *carminum*, &c. quamvis hæ ipsæ *notiones* etiam secundario ad veritatem hominibus *persuadendam* faciant.

(3.) *Conceptus est vel adæquatus, vel, inadæquatenus.*

Adæquatus est, qui rem *totam* repræsentat, ut conceptus *essentiæ*.

Inadæquatus est, qui *aliquid* rei repræsentat; ut cum essentiam concipimus sub conceptibilitate boni, veri, &c.

(4.) *Conceptus est vel comprehensivus, vel apprehensivus.*

Comprehensivus penetrat objectum, illudque *exacte cognoscit* secundum intimam naturam. Talis est conceptus de homine.

Apprehensivus non penetrat objectum, sed *imperfectè* quædam tantum de eo novit. Talis est noster conceptus de Deo & ejus attributis.

NB. *Comprehensivus* non coincidit cum *adæquato;* nam comprehendimus etiam *inadæquatum* conceptum. e.g. Qui exacte didicit naturam *unius*, ille comprehendit *ens* sub *inadæquato* conceptu.

(5.) *Conceptus est medius, vel ultimus.*

Medius (alias *non ultimatus*) est, qui in tendentia ad idem objectum alium conceptum *præcedit*. Talis est conceptus *vocabuli*, quod vel plane non, vel non perfecte intelligimus.

Ultimus (seu *ultimatus*) est, quem alius conceptus ad idem objectum tendens *præcessit* (si scilicet ultimatus *positive* sumatur:) Talis est conceptus rei per vocabulum istud significatæ.

(6.) *Conceptus est vel distinctus, vel confusus.*

Distinctus (aliàs *præcisus*) est, quo unum certum objectum ab omnibus, quæ de facto ipsi sunt conjuncta, *abstrahimus, & in formali consideramus:* ut cum consideramus unum certum hominis adjunctum, v.g. facultatem loquendi.

Confusus est, quo multa *simul sub noemate aliquo communi*, in quo omnia conveniunt, apprehendimus, ita ut singula non cognoscantur alio atque alio conceptu, ut cum consideramus adjuncta hominis varia sub no-

notione adjuncti, non deſcendendo vel ad riſibilitatem, vel ad voluntatem, vel ad docilitatem, &c. *ſigillatim* conſiderandam.

Hæc dicta ſunto de ſigno doctrinali *interno*, conceptu ſc. de quo aliquanto prolixius agendum fuit propter materiæ obſcuritatem & utilitatem. Sequitur jam ſignum *doctrinale externum.*

Externum ſignum doctrinale eſt duplex; *Vox* & *ſcriptura.*

Vox eſt ſignum conceptus & rei arbitrarium, linguâ formatum. Variæ autem ſunt acceptiones *vocis*, nam ſumitur vel *materialiter* pro literis & ſyllabis, unde *ſuppoſitio materialis* ſuum nomen habet; vel *formaliter* pro re ſignificata. Porro eſt vel *concreta*, vel *abſtracta;* vel *certa*, vel *ambigua; Categorematica*, vel *Syncategorematica*, &c.

Scriptura eſt ſignum rei,conceptus,& vocis arbitrarium, actu ſcribendi formatum.

Non-doctrinale ſignum eſt, quo in modo diſcendi vel docendi non utimur, ut ſunt *hinnitus*,*latratus*,&c. *Non-doctrinalia* autem non ideo vocantur, quaſi ex iſtis nihil poſſimus diſcere, cum eo ipſo, dum ſignant, informetur intectus de ſignato; ſed quia iis non utimur in *modo* docendi & diſcendi κατ' ἐξοχὴν ita dicto, qui conceptu, voce, & ſcriptis abſolvitur.

VIII.

VIII. 6. Signum est vel *rememorativum*, vel *demonstrativum*, vel *prognosticon*.

Rememorativum est,quod signat rem *præteritam*,eamque revocat in memoriam. Sic statua Rolandi est *signum* istius herois & heroicorum ipsis factorum.

Demonstrativum est,quod signat rem *præsentem*. Sic pulsatio ostii indicat adstare hominem.

Prognosticon est, quod signat aliquod *futurum*. Sic varia observant Medici signa prognostica de eventu morborum vel salutari vel tristi,quæ videri possunt per totam practicam Sennerti.

IX. 7. Signum est vel *theoreticum*, vel *practicum*.

Theoreticum est,quod per se nihil efficit, sed tantum signat, ut imago principis.

Practicum est, quod non tantùm signat, sed per positivum influxum per se simul aliquid *efficit*. Sic cum lignator securim elevat, securis illa non tantùm est signum inferendi ictus, sed positivè quoque ipsum ligno infert.

X. 8. Signum est vel *manifestativum* tantùm, vel simul *suppositivum*.

Manifestativum est, quod tantùm *notificat* rem, non autem in sermone pro ea re sup-

ſupponit. Sic pulſus campanæ auditus imminentem Dei cultum notificat, non autem in ſermone cultum *infert*, quem non intelligimus vocibus iſtis auditis.

Suppoſitivum eſt, quod rem *notificat*, & ſimul *ſtat* vel *ſupponit* in enunciatione pro re ſignificata. Sic vox *magnes* ſupponit pro certo lapide; cum enim dicitur, magnes trahit ferrum, intelligo, quod res ea, quæ dicitur magnes, trahat ferrum.

XI. *Signatum* eſt, quod potentiæ cognoſcenti *per ſignum repræſentatur.*

Signati natura ex deductione ſigni facile percipitur.

PROBLEMATA.

I. An omne ſignum neceſſariò ſit ſenſibile?

Neg. Species intelligibiles omnino ſunt *ſigna* objectorum, quæ menti repræſentant, unde etiam Alſtedius Metaph. c.43. Encyl. p. 619. ſigno formali exempli loco ſubjungit ſpeciem intelligibilem: ſed non ſunt ſenſibiles & viſibiles iſtæ ſpecies. Idcirco dicimus, quod *ſignum* indifferenter ſe habeat ad ſenſum & intellectum.

II. An ad rationem ſigni in genere ſumpti requiratur, ut prius ſe, deinde ſignatum repræſentet?

Neg.

Neg. Quia dantur *ſigna*, quæ verè ſignatum repræſentant, ſine tamen ſui cognitione. Talia ſunt *ſigna formalia* Th. V.

III. An conceptus apud omnes ſint iidem?

Reſp. Diſtinguendum eſt inter conceptus *rerum*, *verborum*, & *notionum ſecundarum*. Conceptus *rerum* apud omnes ſunt iidem hoc eſt ſimiles. Quia enim *eſſentiæ* rerum ubiq; *eædem* manent *imagines* eſſentiarum, quas *conceptus* continet, etiam oportet eſſe *easdem* ubique. Sed manendum eſt in circulo, quatenus ſc. ubique *veri* ſunt conceptus, & ab ipſa *natura* ſuggeruntur. Nam ſi hic verum, iſte falſum: hice ſola natura fluentem, iſte arte elaboratum, & ſubtilibus abſtractionibus acuminatum foveat conceptum, non ſane per omnia ſunt ſimiles. Porro quia *verba* non apud omnes gentes ſunt eadem, etiam *verborum conceptus* variant. Imo in eadem lingua alius per hoc, alius per aliud στήριγμα vocabula concipit: Conceptus *notionum ſecundarum* etiam non ſunt apud omnes *iidem*, præſertim quia multi naturam earum nondum exploratam habent. Hic Grammaticus ex hac, ille ex alia *radice* vocem derivat. Olim homo erat generis communis, jam gen. maſculini. Plerique 10 habent declinationes græcas: non-

nonnulli tamen 3. tantùm, &c. *Notiones secundæ* non raro mutantur & perficiuntur instar hypothesium Mathematicarum, ex quibus alii terram moveri, alii eam stare affirmant.

IV. An signum in genere sumptum necessariò à signato realiter differat?

Neg. Cum audimus aliquid *creatum* esse, statim colligimus inde, illud *ens* esse: Ergo *creatum esse* est signum *entis*, & tamen ens & creatum esse non differunt *realiter*, quia creatum esse est modus *inseparabilis*. Signum ægritudinis est febris, quæ ab ægritudine non differt realiter, quia se habet ut species ad genus.

AXIOMATA.

I. *Notæ* sunt notiores *notato*.

Si non semper quoad notitiam *conjecturalem* & probabilem, tamen quoad notitiam *infallibilem*.

II. Quod rem ipsam non verè *exhibet*, sed eam tantum *idealiter repræsentat*, id est, signum *nudum*, non *exhibitivum*.

Signum enim *exhibitivum* ipsum signatum non *idealiter*, sed *realiter* exhibet.

III. *Signum* non est *signatum*.

Si sc. considerantur *formaliter*. *Materialiter* enim si sumuntur, idem sæpe est *signum* & *signatum*.

CAPUT XXVII.

De Mensura & Mensurato.

Ambiguitas.

I. *Mensura* est 1. vel *intrinseca*, vel *extrinseca*. 2. Sumitur vel *activè*, vel *passivè*. 3. Vel *positiv*, vel *negativ*.

Intrinseca est, quæ mensurat rem *intrinsecè*, ita, ut certo modo idem sit mensura *suiipsius*. Sic e. g. quidditatem rei dicunt esse mensuram ejus *intrinsecam*, quia per eam cognoscatur illius quantitas *perfectionis*. Sed hæc impropriè dicitur *mensura*, & concipitur tantùm ita ab intellectu. Nihil sanè potest esse positivè mensura *suiipsius*, quia sic unum idemque esset notius & ignotius seipso. Juxta *mensuram intrinsecam* vero idem certo modo suiipsius fit *mensura*. *Quidditas* cum dicitur mensurare perfectionem seipsam mensurat; mensurat enim eam secundum perfectionem, quia *mensura* debet esse homogenea *mensurato*. Ergo perfectio *quidditas* mensurabit perfectionem quidditatis. Absonum.

Ex-

Externa eſt,quæ menſurat aliud *extra* ſe. Hæc eſt hujus loci.

Activè accepta menſura eſt illud, quod *menſurat*,& *menſurans* dicitur. Ita hoc loco ſumitur, quia menſurato opponitur.

Paſſivè eſt id, quod menſuratur,& dicitur *menſurabile* vel *menſuratum.* Sic tempus paſſivè dicitur *menſura motus*, id eſt,menſurabile motu.

Poſitivè dicta menſura eſt,quæ *activè* menſurat , & eſt hujus loci.

Negative menſura illud dicitur, quod à nullo menſuratur. Sic Deus eſt menſura ſuiipſius, non quod ſeipſum menſuret,ſed quia non datur aliud, quod ipſum menſuret.

Formale.

II. *Menſura* vel *norma* eſt id, ad quod aliud *ſuffcienter examinatur.*

Aliàs definitur ita: *Menſura eſt,qua quantitas alterius cognoſcitur ;* cum hac explicatione, quod *quantitas* indifferenter ſit intelligenda ad quantitatem *molis* & *virtutis.* Verùm definitiones ſint liberæ ab æquivocationibus & tropis. Æquivocè verò & per metaphoram *quantitas* tribuitur *virtuti* & *perfectioni*, Propterea hæc explicatio *quantitatis* in definitione vacillat. Si verò quantitas (uti debet)pro ſola *extenſiva quantitate* acci-

accipitur, definitio nimis angusta est. Licet enim terminus *mensuræ* primò impositus sit ad denotandum *mensuram quantitativam* propriè ita dictam, tamen postea ampliatus est, ut aliæ etiam species genuino titulo sub ipso comprehenderentur. Propterea nos sufficienter abstracto conceptu *mensuræ* eam generaliter definimus, quod sit illud, *ad quod aliud sufficienter examinetur.*

DIVISIO.

III. Mensura est vel *quantitatis*, vel *perfectionis*, vel *veritatis*, vel *vitæ* & *morum.*

IV. *Quantitatis* mensura est, juxta quam alicujus rei *quantitas* propriè dicta *examinatur.* Estque rursus vel *adæquata*, vel *inadæquata* mensurato.

Adæquata (alias mensura *adæquationis*) æquè quanta est cum mensurato. Talis norma est *ulna* respectu æqualis quantitatis in *linteo.*

Inadæquata minor est mensurato, & mensurat propter repetitionem, unde etiam alias mensura *repetitionis* dicitur. Sic *ulna* in respectu ad circumferentiam *pallii* est mensura *inadæquata*, quia circulus iste per aliquotam *ulnæ* repetitionem mensuratur. Dico, quod mensura *inadæquata* minor sit mensurato. Nam si major sit, erit quidem inad-

æquata

æquata habitudo ad invicem, ſed ita ratio *menſuræ* perit,quia e. g. integro modio non poteſt menſurari quadrans hordei, nec integra tonnacantharus cereviſiæ, niſi arte major menſura reſolvatur in minores. Hoc facto autem menſura, per quam poteſt menſuratio fieri, vel eſt *æqualis*,vel *minor* menſurando.

V. *Perfectionis menſura* eſt, juxta quam de *perfectione* alterius judicium fertur. Sic Deus eſt menſura creaturarum, homo viventium, &c.

Menſura hæc *perfectionis* ita inſtituitur: Intellectus ſumit præſtantiſſimum in certo aliquo genere, illudq; facit menſuram. Deinde aliud cum hac menſura confert,& quo magis illud ad eam accedit, eo *perfectius;* quo magis ab ea recedit,eo *imperfectius* eſſe judicat. Sic homo in collatione ad Deum *perfectior* eſt bruto, quia quoad intellectum, voluntatem, &c. propius accedit, quàm brutum.

VI. *Veritatis menſura* eſt, ad quam *veritas* examinitur. Eſtque duplex: Menſura *veritatis* in *cognoſcendo*, & in *eſſendo*.

Menſura veritatis in cognoſcendo eſt, ad quam cognitio,an vera ſit,examinatur. Hæc rurſus eſt vel *principalis*,quæ nobis ſe offert

tum

tum in *natura*, quatenus res sunt mensura cognitionis nostræ; tum in *Scriptura*, quatenus verbum Dei revelatum est norma cognitionis in articulis fidei; vel *instrumentalis*, ut cum regulæ Logicæ de consequentiis, regulæ Grammaticæ de inflexione & connexione vocum, globus & circuli ejus in Astronomicis, mustricula & exemplar in mechanicis, (quales normas sartores, pictores, &c. habent) certiorem reddunt hominum cognitionem.

Mensura veritatis in essendo est intellectus divinus.

VII. *Mensura vitæ & morum* (aliàs *moralis* est, ad quam vita & mores nostri exiguntur.

Talis mensura sunt *leges naturæ* & leges *positivæ*, quæ in iis fundantur; præsertim autem leges *morales*, quæ in sacris literis præscribuntur.

VIII. 2. Mensura est vel *Lesbia*, vel *Polycleti*.

Mensura seu regula Lesbia est, quæ ad habitudinem rei mensurandæ *se accommodat*, & ita mensurat uti res patitur, adeoque non eadem manet. *Regula Lesbia* enim, seu regula structuræ Lesbiæ plumbea erat, & ad lapidis figuram torquebatur & inflectebatur,

tur, propter duritiem lapidum ſcalpro non cedentium. Tales regulæ ſunt multæ regulæ *Logicæ*, quas ad materiæ ingenium accommodare debemus, uti in doctrina de methodo peculiari axiomate hoc præcipitur: Methodus inſerviat rebus, non res methodo; unde regula Lesbia á quibuſdam etiam dicitur *materialis*.

Menſura ſeu regula Polycleti eſt, quæ inter menſurandum ſe non accommodat ad habitudinem rerum, ſed ad quam *res menſurandæ ſunt accommodandæ*. Talis enim fuit norma ſeu regula Polycleti, eximii iſtius ſtatuarii. Talis etiam fuit libra Critolai, Philoſòphi iſtius Peripatetici, qui in alteram lancem libræ animi bona, in alteram corporis & externa bona impoſuit, & tanquam Philoſophus ſecundum ductum & naturam menſuræ *perfectionis* deprehendit lancem bonorum animi tantum propendere, ut terram & maria deprimat. Menſuram Polycleti quidam vocant *formalem*.

IX. *Menſuratum* eſt, quod *menſuratur* ad aliud.

PROBLEMATA.

I. An Deus ſit menſura perfectionis creaturarum?

Aff.

Aff. Quia per appropinquationem ad ipsum vel recessum ab ipso potest judicium ferri de majori vel minori *perfectione* creaturarum. Sed dicis: Omnes creaturæ in infinitum à Deo distant: Ergo una non propius ad eum accedit, quam altera. Resp. Creaturæ non accedunt ad Deum, vel recedunt ab eo ratione *proportionis*, quasi multoties vel aliquoties iteratæ possint *adæquari* infinito; sed vel ratione *attributionis*, quatenus vel plures vel pauciores *perfectiones* (licet alio modo) habent,(quas & Deus habet: ut sunt, *vivere,intelligere,velle*, &c. Sic, homo propius accedit ad Deum, quàm brutum, quia non tantùm vitam, quæ etiam bruto competit,sed etiam intellectum & voluntatem habet, quibus bruta destituuntur; vel ratione majoris & minoris *recessionis à nihilo*: Quæcunque creatura enim habet essentiam *perfectiorem*, illa magis recedit a non ente, quàm quæ minus perfectam essentiam habet (comparatè loquendo.)

II. Quænam sint requisita sive conditiones mensuræ?

Resp. 1. *Mensura sit homogenea mensurato*, id est, mensura cum mensurato habeat convenientiam aliquam. Hæc sive sit *univoca*,

voca, ſive *analoga*, ſive *generica*, ſive *ſpecifica*, &c. nihil intereſt. Non enim ſemper requiritur, ut *menſura* planè ejuſdem rationis ſit cum *menſurato*, uti longitudo non niſi longitudine menſuratur, quia aliàs Deus nullius rei menſura eſſet; ſed ſufficit, ſi adſit quæcunque *convenientia* ad menſuratum examinandum neceſſaria & idonea.

2. *Menſura ſit infallibilis?*

Ad *menſuram* enim menſuranda examinantur, & omnis lis de re orta per collationem cum *menſura* componitur. Si ergo ipſa *menſura* incerta ſit, unde aliquid certi de menſurato ſtatuetur: Si error ſit in principio, quomodo ab errore immune erit, quod ex eo deducitur, E. g. Quando de pariete litigium fovent fabri, & hic ad dextram, ille ad ſiniſtram eum propendere contendit, ad *perpendiculum* recurrunt: Cum articularii certant de angulo menſæ, & hic rectum, ille acutum vel obtuſum eum eſſe affimat *normam* anguli (WINEFEL MAAK) applicant, & ita controverſiæ finem imponunt. Si autem ipſæ hæ *normæ architectonicæ* fallant, (quod interdum cum quotidiano uſu detritæ ſunt, contingit) non poſſunt antè de deciſione dubii certi eſſe, quam ex principiis Mathematicis rectitudini & infallibilitati reſtitutæ ſint.

3. *Men-*

2. *Mensura sit notior mensurato.*

Mensura enim *notificat* mensurati *habitudinem.* Quòd verò aliud *notificare* debet *notius* eo sit, necesse est. Oportet autem mensuram notiorem esse quoad *notitiam accuratam & distinctam*; nam secundum *notitiam confusam* mensuratum potest esse notius suâ mensurâ.

4. *Mensura sit indivisibilis.*

Hoc est, in quantum *mensura* est, nec additionem nec diminutionem patiatur. Cui enim *mensuræ* aliquid addi potest sub ratione *mensuræ*, illi deest aliquid, & sic corrupta *mensura* est: cui vero aliquid demi potest, illa excedit, & iterum vitiosa est. Alias extra rationem *mensuræ* potest præsertim res quanta augeri vel minui. Sic de *modii* capacitate potest aliquid auferri, licet deinde sit adulterinus modius.

III. Num mensura recte dividatur in intrinsecam & extrinsecam?

Neg. Quia alterum membrum divisionis evertit naturam divisi. *Intrinseca* enim *mensura* non est proprie *mensura*, sed omnis *mensura* est *exrinseca.* Vid. Th. I.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *mensura* vel *mensuratum.*

II.

II. *Primum* in unoquoque genere est *mensura* reliquorum.

Loquitur regula de mensura *perfectionis*, & sic per *primum* intelligitur *præstantissimum & perfectissimum* in certo genere. Vid. Th. 5.

III. *Mensuratum* non debet ultra *mensuram* suam *extendi*.

Hoc est, nihil debet esse in *mensurato*, quatenus est mensuratum, quod non possit exigi ad *mensuram*. Valet regula de omnibus speciebus mensuræ excepta mensura *quantitatis*, quæ sæpe exceditur à mensurato, tum sc. quando aliquid exigitur ad mensuram repetitionis.

Finis Partis Generalis.

---

2. *Mensura sit notior mensurato.*

Mensura enim *notificat* mensurati *habitudinem.* Quòd verò aliud *notificare* debet *notius* eo sit, necesse est. Oportet autem mensuram notiorem esse quoad *notitiam accuratam & distinctam;* nam secundum *notitiam confusam* mensuratum potest esse notius suâ mensurâ.

4. *Mensura sit indivisibilis.*

Hoc est, in quantum *mensura* est, nec additionem nec diminutionem patiatur. Cui enim *mensuræ* aliquid addi potest sub ratione *mensuræ*, illi deest aliquid, & sic corrupta *mensura* est: cui vero aliquid demi potest, illa excedit, & iterum vitiosa est. Alias extra rationem *mensuræ* potest præsertim res quanta augeri vel minui. Sic de *modii* capacitate potest aliquid auferri, licet deinde sit adulterinus modius.

III. Num mensura recte dividatur in intrinsecam & extrinsecam?

Neg. Quia alterum membrum divisionis evertit naturam divisi. *Intrinseca* enim *mensura* non est proprie *mensura*, sed omnis *mensura* est *exrinseca.* Vid. Th. I.

AXIOMATA.

I. Omne ens est vel *mensura* vel *mensuratum.*

II.

II. *Primum* in unoquoque genere est *mensura* reliquorum.

Loquitur regula de mensura *perfectionis*, & sic per *primum* intelligitur *præstantissimum & perfectissimum* in certo genere. Vid. Th. 5.

III. *Mensuratum* non debet ultra *mensuram* suam *extendi*.

Hoc est, nihil debet esse in *mensurato*, quatenus est mensuratum, quod non possit exigi ad *mensuram*. Valet regula de omnibus speciebus mensuræ excepta mensura *quantitatis*, quæ sæpe exceditur à mensurato, tum sc. quando aliquid exigitur ad mensuram repetitionis.

Finis Partis Generalis.

PARS SPECIALIS.

De Divisione Entis.

CAPUT I.

De Divisione Entis in genere.

PRÆCEPTA.

I.

Ens dividitur in substantiam & accidens.

CONsideravimus hactenus in generali parte Ens tum in *simplici theoria*, quatenus ab omni attributo *præscinditur* vid. p. 33. seqq. tum in *expressiore contemplatione*, quatenus una cum variis *attributis*, tam *unitis*, quam *disjunctis* menti sistitur, & in alio atque alio statu repræsentatur. Jam recto tramite pergimus ad entis *divisionem*, qua in duas quasi species, *Substantiam* sc. & *Accidens*, immediate dividitur.

II. *Ens* ad inferiora contrahitur per *subsistentiam* & *inhærentiam* p.16.

§. 1. *Subsistentia* est modus existendi substantiæ, *inhærentia* accidentis. Non sumitur

tur verò hic *ſubſiſtentia ſpecialiter* pro *ultimata* ſubſiſtentiá, quæ alias *ſuppoſitalitas* dicitur: ita enim non adæquatè opponeretur *inhærentiæ*, quia dantur ſubſtantiæ, quæ non *ultimatò* ſubſiſtunt, e. g. ignis in ferro, anima ſeparata, terra in miſto, &c. & tamen non inhærent; ſed *generaliter* pro tali modo exiſtendi, quo res *per ſe exiſtit*, hoc eſt, *non eſt in ſubjecto ad modum accidentis.*

§. 2. *Inhærentia* enim hic non accipitur *ſpecialiter*, quatenus *adhærentiæ*, *circumſiſtentiæ*, modo eſſendi *ab* & modo eſſendi *ad* opponitur; ſed *generaliter*, quatenus adæquate opponitur τῷ *per ſe ſubſiſtere*, ſc. τῇ αὐθυπαρξίᾳ.

PROBLEMATA.

I. An ens ſit æquivocum ad ſubſtantiam & accidens?

Neg. *Æquivocum* enim idem *nomen* quidem tribuit inferioribus, non verò eandem *definitionem*. At ens tam *ſubſtantiæ*, quam *accidenti* tribuit & nomen & definitionem. De *ſubſtantia* non eſt dubium. *Accidenti* etiam convenit, definitio *entis*, quia habet *eſſentiam*, quæ ex actionibus probatur; nam *calor* agit (licet inſtrumentaliter) dum calefacit; *calor* vero eſt *accidens*.

II. Num ens sit univocum ad substantiam & accidens?

Univocum 1. *opponitur* adæquatè *æquivoco*, quomodo omne id generaliter *univocum* dicitur, quod non est *æquivocum.* Ita possèt affirmari. Sed de hac acceptione hic non quæritur. 2. *Opponitur paronymò*, & specialiter significat terminum, qui alicui *essentialiter* competit, atque sic idem est, quod *Synonymum.* Sub hac acceptione etiam quæsitum possèt affirmari. Sed neque hæc significatio h. l. venit in controversiam. 3. *Opponitur analogo* (secundum *attributionem intrinsecam*) & specialissime significat terminum, qui *æquè primo* (absque dependentia ab invicem) inferioribus competit essentialiter. De hac acceptione h. l. quæritur, an ita ens respiciat *substantiam* & *accidens.* Hoc negatur. Quia ens non æquè primò s. *æqualiter* utrique competit, sed primò *substantiæ*, deinde *accidenti*, quod dependet à substantia, eique tanquam inseparabili fundamento innititur. Quod ergo non æqualiter & sine ordine convenit inferioribus, illud ad ea non est *univocum.* Ens non *æqualiter*, &c. Nam accidenti tribuitur in ordine ad substantiam.

III. Num ens sit analogum ad substantiam & accidens?

Ana-

Analogia eſt vel *proportionis*, vel *attributionis*. Analogia *proportionis* eſt, *quæ conſiſtit in nudâ ſimilitudine & ſola communitate nominis citra communitatem in eſſentia & definitione*, ut homo ridet; prata rident.

Hæc analogia ſemper metaphoram & improprietatem aliquam involvit, unde æquivoca conſilio facta alio nomine *analoga proportionis* dicuntur. Propterea juxta hanc analogiam ens non eſt *analogum* ad inferiora. *Analogia attributionis* iterum eſt duplex: vel attributionis *extrinſecæ*, *vel intrinſecæ*. *Analogia attributionis extrinſecæ eſt*, *quando denominans reperitur intrinſecè in uno tantū analogatorum*, *quod primum analogatum inde dicitur: reliquis verò per extrinſecam tantum denominationem tribuitur ſub habitudine & reſpectu ad iſtud unum.* Sic homo dicitur ſanus per *intrinſecè* ſibi inhærentem ſanitatem: cibus, urina, medicamentum, color, &c. per *externam* denominationem dicuntur ſana, in quantum reſpiciunt ſanitatem hominis. Hæc analogia etiam involvit *æquivocationem*; nam cibus, urina, &c. non niſi *æquivoce* ſunt ſana. Propter implicatam ergo æquivocationem *ens juxta* hanc *analogiam attributionis extrinſecæ* etiam *non eſt analogum ad inferiora*. *Analogia attributionis intrinſecæ eſt*, *quando denominans reperitur* in-

intrinsecè in omnibus analogatis, & analogata habent unum conceptum (quod in analogia proportionis & attributionis extrinsecæ non fit) *ita tamen, ut eum inæqualiter & dependenter* (ab invicem) *participent*. Non intelligitur verò hic *inæqualitas dignitatis*, quasi semper sit analogia attribut. intrins. ubi inferiora inæqualem dignitatem habent, quia sic animal non esset univocum ad hominem & brutum; Sed *inæqualitas ordinis*, ut sc. unum ex inferioribus istum concepum participet *primò* & *absolutè*, aliud verò *secundariò* & per *dependentiam, habitudinem, attributionem ac ordinem* ad prius. Juxta hanc analogiam ens est *analogum* ad substantiam & accidens, tanquam ad analog. *Prius* analogat. est substantia, *posterius* accidens: Habent *unum conceptum*, Ens scil. quia tam substantia habet essentiam quam accidens: Istum conceptum *inæqualiter* participant; nam substantia *primariò* est ens, accidens *secundariò*: Substantia *absolute* est ens, accidens *per attributionem, habitudinem & dependentiam* ad substantiam, quia accidens supponit substantiam, in qua esse suum fundatum habet, uti loquitur Dn. Scheiblerus.

IV. An ens sit genus analogum, propriè dictum respectu substantiæ & accidentis?

Neg. Aliud est *analogum*, aliud *genus analogum*.

logum. Analogia *attributionis intrinsecæ* præscindit à *genere* analogo & *conceptu* analogico *non-generico*, sicut principium à *causali* & *non-causali*. Atque ita *analogum* latius est, quam *genus* analogum. Fundamentum hujus sententiæ hoc est, quia prædicata essentialia seu synonymica (ad quæ *analoga attrib. intrins.* spectant) non tantum dantur in *vi prædicamentali*, quæ admittit genera, (nam prædicamenta sunt classes rerum per genera & species dispositarum) sed etiam in *vi eminenti*, quæ respuit proprie sic dicta genera (nam in *Transcendentibus* & *divinis* non habemus proprie sic dicta *genera*.) Porro si *ens* esset *genus*, *subst.* & *accidens* essent *species*. Sed substantia est *summum* genus, quod nunquam fit *species*. Accidens ne quidem *summum genus* (juxta receptum modum docendi omnium fere Logicorum, qui temerè non est mutandus) nedum ut ad ordinem *specierum* se demittat. Notandum hic est, quod propter deficientem verborum copiam sæpe tam à Theologis quam Philosophis *genus* & *species* tribuantur rebus divinis *transcendentibus*, & aliis, quibus, si in rigore logico examinantur, non competunt. Hoc cum sit, per *genus* & *speciem* intelligendum est *quasi genus* & *quasi* species s. id, quod generi vel speciei in proportione *respondet*.

CAPUT II.

De Substantia.

Præcepta de Substantia ad faciliorem cognitionem in quatuor puncta secabimus, & 1. ejus *ambiguitatem*; 2. *formale*; 3 *modos*; 4. *divisionem* ordine expendemus.

Ambiguitas.

I. Substantia sumitur 1. pro *ente in genere*. 2. pro *subjecto*. 3. pro *ente per se subsistente*.

Prima acceptio est nimis *lata*; nam ita nihil reperitur, quod *substantia* non sit, uti etiam Augustinus (improprie) loquitur. Sed videtur nata esse ex voce gr. ἐσία quæ *substantiam* & *essentiam* significat. *Secunda* est nimis stricta. Nam non tantum *substantiæ*, sed etiam *accidentia* suo modo sunt *subjecta*. Nec substantia *semper* est *subjectum*, sed *quandoque* etiam *adjunctum*, vide l.c. *Tertia* demum est adæquata. Substantia, enim hoc loco sumitur pro re, quæ *per se subsistit*.

II. Substantia (*pro ente per se subsistente sumpta*) accipitur vel *Metaphysicè*, vel *Logicé*.

Metaphysicè & *transcendentaliter* sumpta &

& in plenissima sua ampliatione & ultima abstractione spectata præscindit à *creato* & *increato*, & substantia *completa* & *incompleta*, ac ita significat omne ens *per se subsistens;* ut Deus, angelus, anima, forma, cœlum, lapis, *&c.* Hæc proprie est hujus loci.

Logice & prædicamentaliter sumpta restringitur ad *creaturas* & entia *completa*, & definitur ita: *Substantia est ens per se subsistens, finitum, completum, sustinens accidentia*, quæ definitio est Gutkii in Logica divina L. I. c 3. pag. 78.

Formale.

III. Substantia est ens *per se subsistens.*

§. 1. Ens in hac descriptione sustinet vicem *generis*, quia *latius* est substantiâ, & accidentibus quoque competit; sed *verum* genus non est, quod C. I. probavimus.

§. 2. Formalis ratio vel quasi differentia substantiæ, qua ab accidente (prædicamentali) adæquatè differt, est *subsistentia.* Est verò h. l. hæc vox *generaliter* intelligenda, pro tali modo existendi, *secundum quem res per se existit, & non est in alio, quo, tanquam subjecto, ad modum accidentium fulciatur, ut sine illo esse non possit*: Nam si *specialiter* pro modo subsistendi *perfectissimo* & *plane ultimato*, adeoque *subsistentia suppositali* accipi-

atur, sola *supposita* & *personæ* eam subsisten-
tiam sibi vendicant.

§.3. Ut verò accuratius intelligatur, quid sit *per se subsistere*, tollenda primum hic est ambiguitas τῶ *per se.* Vox hæc accipitur, 7. potissimum modis, & significat 1. *solitarium*, & opponitur ei, quod est *cum alio*, quomodo causa *solitaria* dicitur per se agere. 2. *Independens*, & opponitur ei, quod *ab alio effective* suum esse habet, quo sensu solus *Deus* est ens *per* se. 3. *Necessarium*, & opponitur *Contingenti.* Sic risibilitas homini *per se* competit, in secundo scil. modo *perseitatis*: eruditio *per accidens.* 4. *Intentum*, quod sc. cum intentione agit vel fit, & opponitur *causæ* & *effectui per accidens.* 5. *Proprium*, & opponitur *communicato*, s. illi, quod *per aliud* tale est. Sic sol per se est lucidus, luna per aliud. 6. *Unam essentiam*, & opponitur *enti per accidens.* 7. *Quod non existit in alio, tanquam in subjecto.* Hæc significatio est hujus loci.

§.4. Exponitur ergo *per se subsistere* optime negativè, ut idem sit, ac *non esse in alio tanquam in subjecto. Esse in subjecto* autem accipitur dupliciter: 1. *generaliter*, secundum formale subjecti in genere spectati, quomodo *substantiæ* etiam sunt in subjecto: 2. *Specialiter*, in ea scil. angustia, juxta quam ad-

adæquatè τῷ per se *subsistere* opponitur. Hoc modo illud dicitur esse in *subjecto*, quod inest tanquam *peculiare* ens, ita ut non sit pars rei, & omnino esse non possit, nisi in illa re, quomodo omnia & sola *acccidentia* sunt in subjecto.

MODI.

IV. Substantia est vel *completa*, vel *incompleta*.

V. *Completa substantia* (*scilicet in essendo*) est, quæ habet essentiam *in se terminatam*, & per se non ordinatur ad *alterius* perfectionem intrinsecam. Ut Deus, angelus, homo, leo, equus.

VI. *Incompleta substantia* est, quæ ordinatur ad *alterius* perfectionem, & est *pars* alicujus compositi: ut anima, forma, materia, pes, manus, vena, caput.

Hæc distinctio verò hoc in loco videtur præter necessitatem esse à Metaphysicis introducta, quia *ens* in genere distinguitur in *completum* & *incompletum*. *Generalia* enim eam ob causam *specialioribus* præmittuntur, ne opus sit in singulis *speciebus* eadem repetere. Qui ergo novit, quod sit ens *completum* vel *incompletum*, ille statim etiam intelligit naturam substantiæ *completæ* vel *incompletæ*.

VII.

VII. Substantia (*prima & singularis*) completa in essendo, est vel completa *simul in subsistendo*, vel *incompleta in ratione subsistendi*.

VIII. Substantia incompleta in subsistendo (*qua talis*) *innititur* alii substantiæ, tanquam *sustentanti*.

Ignis in ferro ignito est substantia singularis *in essendo completa*, sed *incompleta in subsistendo*, quia non subsistit *ultimatè* & *independenter*, sed *dependet* à ferro in subsistendi modo.

IX. Substantia *in subsistendo completa* communiter dicitur esse vel *suppositum* vel *persona*.

Ut hanc distinctionem in ordinem redigamus, notandum est, quod hi termini se respiciant, ut *latius angustius*. Nam *suppositum* generalius quid est, quam *persona*, sicut & *suppositalitas* latior est *personalitate*. Omnis quidem *persona* est *suppositum*, sed non omne *suppositum* est *persona*. Describendum verò utrumque est tam in *abstracto*, quam in *concreto*. In *concreto* suppositum ita describitur.

X. Suppositum est substantia singularis *completa*, *ultimatè subsistens*. Ut equus, canis, &c.

§. 1.

§. 1. Bonaventura 3. ſent. diſt. 10. q. 3. art. 2. Suppoſitum dicit eſſe duplex *in quo*, in quo ſc. totum eſſe rei *ſtabilitur*, & *ultimo fundatur*: Et *de quo*, de quo ſcilicet *prædicatur* aliud, & quod *ſubjicitur* alii, quale eſt ſubjectum in *propoſitione*. Nos ad tollendam ambiguitatem hic removemus ſuppoſitum *de quo*, & retinemus ſupp. *in quo*.

§. 2. Hoc eſt ſubſtantia *ſingularis*, ut removeatur ſubſtantia univerſalis ſ. ſecunda, quæ ad Logicam potius, quàm ad Metaphyſicam pertinet.

§. 3. Eſt *completa*. Nam illi *ſubſtantiæ*, quæ eſſe *incompletum* & ad alterius perfectionem *per ſe ordinatum* habet, eminens hæc *ſubſiſtentia*, quæ *ſuppoſitalitas* dicitur, non poteſt competere.

§. 4. Vox *ultimatè* alios habet terminos æquipollentes: *incommunicabiliter*, *independenter*, *perfectiſſimè*, qui omnes exprimunt formale *ſuppoſiti*, & ſæpe coacervantur. Volunt autem hoc, quod ſuppoſitum *ultimò* terminatum ſit in ratione ſubſiſtendi per *ſubſiſtentiam ſpecialem*, & qua tale non *dependeat* ab alio, tanquam *ſuſtentante*, nec *ſuſtentetur* in alio unito. Porrro cum ſuppoſitum dicitur *incommunicabile*, non negatur hac voce *communicabilitas intellectualis*, quæ eſt per modum univerſalis:

Nam hæc jam remota est per vocem *singularitatis*. Neque negatur ejus *communicabilitas ad aliquam naturam*, ut eam terminet, sicuti ferrum terminat sibi unitum ignem. Talis enim communicatio *supposito* non repugnat, quia *ultimata subsistentia* quæ formale *suppositi* est, non tollitur. *Suppositum* quatenus tale, potest aliud terminare, modo ipsum aliunde non terminetur.

Sed dicitur suppositum *incommunicabile* : 1. *quia non habet ab alio participatam & communicatam subsistentiam* : *Suppositum* enim habet proprium & ultimò terminatum *subsistendi* complementum. Si in eo ab aliò dependeret, contradictio esset. Nam terminaretur ulterius, vel acciperet ulteriorem terminum ab alio terminante, quòd ultimo terminatum est : Dependeret ab alio in *subsistendo*, quod, quatenus tale, *independenter* subsistit. 2. *Quia alii supposito*, quatenus suppositum est, *suam suppositalitatem non communicat*. Dico, *quatenus suppositum est*, nam sæpe suppositum aliquod, cum alteri unitur, suam amittit *suppositalitatem*, & subsistit *subsistentia communicata*. Sic ignis, quando unitur cum ferro, amittit suam *ultimatam* subsistentiam, & sic subsistit in subsistentia ferri. Atque hæc dicta sunto de supposito in *concreto* : Jam dicendum quoque est,

quid

quid ſit in *abſtracto*, quomodo voce *ſuppoſitalitatis* deſignatur.

X. Suppoſitalitas eſt *ſubſtantiæ ſingularis & completæ ultimata ſubſiſtentia.*

Hæc deſinitio ex iis, quæ de *ſuppoſito* in *concreto* dicta ſunt; facile intelligitur. Addimus autem explicationis gratia hanc prolixiorem D. Scharfii. *Suppoſitalitas eſt modus ſubſiſtendi perfectiſſimus, independens & ultimato completus, quo ſubſtantia prima completa per ſe independenter ſubſiſtit, ita ut cum alio uon poſſit uniri, ut communem ſubſiſtentiam ab illo accipiat.* Et hinc eſt, quod *incommunicabilis* dicatur ſubſiſtentia.

XI. Suppoſitum vel *deſtituitur intellectu*, & nomen generale (*ſuppoſiti*) retinet, vel *intelligens* eſt, & dicitur *perſona.* D. Caſel. Exerc. 2. contra Reiherum.

Perſona à *ſuppoſito* non differt ſecundùm *formale*: nam *ultima ſubſiſtentia*, quæ *ſuppoſiti* formale eſt, etiam eſt formale *perſonæ*; ſed tantum ſecundum *materiale*, ſubjectum ſcilicet. Nam *ſuppoſitum* indifferenter ſe habet ad ſubſtantias *intelligentes* & *non-intelligentes*, adeoque latius eſt *perſonâ*, & in reſpectu ad eam ingenium generis quaſi induit, (licet ejus verum genus non ſit:) *Perſona* vero reſtringitur ad ſubſtantias *intelligentes.*

gentes. Differunt ergo non niſi diverſitate *ſubjecti*, cum *ſuppoſitalitatis* ſubjectum latius ſit, quàm *perſonalitatis.*

XIII. Perſona eſt *ſuppoſitum intelligens.*

§. 1. Definitio hæc deſcribit perſonam in *concreto.* Alii prolixiorem tradunt definitionem: *Perſona eſt ſubſtantia individua, (completa) intelligens, incommunicabilis, non ſuſtentata ab alio vel in alio.* Nos vero breviorem hanc retinemus, quia vox *ſuppoſiti*, quæ in ea extat, conditiones *perſonæ* omnes in prolixiori def. enumeratas comprehendit, præter determinationem ad ſubjectum *intelligens*, quæ propterea expreſſe additur.

§. 2. Cæterum vulgata illa definitio, ut dextre intelligatur, continet *materiale & formale. Materiale* exprimitur, cum dicitur eſſe *ſubſtantia individua, completa, intelligens.* Hæ enim conditiones non ſoli *ſuppoſito* competunt. Elementa in miſtis ſunt *ſubſtantiæ* indiv. ſ. *ſingulares*: ſuppoſita non ſunt. Ignis in ferro eſt *completa* ſubſtantia, ſed *ſuppoſitum* minime eſt. Anima ſeparata eſt *intelligens* ſubſtantia, non vero ſuppoſitum. *Formale* eſt in verbis, *incommunicabilis, non ſuſtentata ab alio, vel in alio*, quæ brevius ita exprimuntur: *ultimate ſubſiſtens*; nam illa ſubſtantia ſingularis, completa & in-

intelligens demum *perſona* eſt, quæ *incommunicabiliter* ſubſiſtit; ita ut non ſuſtentetur *ab alio* vel *in alio*, breviter, quæ *ultimate* ſubſiſtit. Hoc quid ſit, in doctrina de *ſuppoſito* explicatum eſt. Hinc facile liquet, quid ſit perſona *in abſtracto ſ. perſonalitas.*

XIV. Perſonalitas eſt *ſuppoſitalitas* ſubſtantiæ *intelligentis.* Seu eſt ſubſtantiæ *ſingularis*, *completæ* & *intelligentis ultimata ſubſiſtentia.*

Quidam hanc deſcriptionem tradunt: Perſonalitas eſt *modus ſubſiſtendi perfectiſſimus*, quo ſubſtantia *prima*, *completa*, *intelligens independenter* ſubſiſtit.

DIVISIO.

XV. Subſtantia vel *habet materiam*, & dicitur *corpus*: vel *materiæ expers* eſt, & vocatur *ſpiritus.*

§. 1. *Corpus eſt ſubſtantia ex materia & forma conſtans*, & ſit objectum peculiaris diſciplinæ, *Phyſicæ* ſcilicet, cui illud *Metaphyſica* tanquam Regina elaborandum tradit, & à qua porro in *ſimplex* & *mixtum*, *animatum* & *inan.* &c. dividitur.

§. 2. *Spiritus eſt ſubſtantia materia & forma expers*, & ſit objectum peculiaris diſciplinæ *Pneumaticæ* ſcil. quæ ulteriores ſpiritûs diviſiones tradit.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An substantia sit suppositi genus?

Neg. Quia *suppositum* non est *substantiæ* species. Vera *genera* & vera *species* habentur tantum in *prædicamentis*, quæ propterea definiuntur ordines seu dispositiones *generum* & *specierum*; & quidem ponuntur justo loco, ut non pervagentur, omnes *species*. *Suppositum* verò est terminus *transcendens* prædicamentum *substantiæ*, quia Deus etiam cum charactere *hypostatico* apprehensus est *suppositum*. Pervagatur etiam omnes subst. *species*: Nam non tantum homo, sed etiam angelus, cœlum, arbor, piscis, terra, equus, &c. sunt *supposita*. Dicimus ergo, quod *substantia* sit *suppositalitatis*, tanquam modi, *subjectum*.

II. Quid suppositalitas essentiæ singulari creatæ superaddat, & quomodo ab ea differat?

R. *Superaddit* ei modum aliquem *positivum*, non solam *negationem*, licet eam simul inferat. Modus iste *positivus* est *ultimata subsistentia*. Hic modus ab essentia differt *realiter*, non per distinctionem realem *strictè* ita dictam, sed eam, quæ *analogice* talis est, & intercedit inter *rem* & *modum* ejus *separabi-*

rabilem. Indicium diſtinctionis *realis* hic eſt *ſeparabilitas.* Quæ enim *ſeparari* poſſunt, differunt realiter. Quorum unum poteſt eſſe *ſine altero*, illa non ſunt *realiter* idem. Jam vero *ſuppoſitalitas* ſeparari poteſt ab *eſſentia*, quod de igne in ferro, ſale in aqua, &c. patet. E.

III. Num perſona & ſuppoſitum differant ſecundùm formale?

Neg. Conditio *intelligentis* & *non intelligentis* enim pertinet ad *materiale* ſ. ad ſubjectum, non ad formale. Vid. Th. X. §. 4. XII. XIII.

IV. Utrum intellectus ſit formalis ratio perſonæ?

Neg. Pertinet etiam ad ejus *materiale* Th. XIII. §. 2. Non enim illud ſtatim eſt *formale*, quo aliquid *diſtinguitur* ab alio. Sonus chordæ differt à ſono fiſtulæ *diverſitate ſubjecti*, licet unam clavem in eadem octava habeant, adeoq; in *formali* non diſcrepent.

V. An ſuppoſitum creatum alienam naturam terminare & ei ſuam ſuppoſitalitatem communicare poſſit?

Aff. Ferrum ignitum enim *terminat* ſibi unitum ignem. Vinum medicatum *communicat* ſuam *ſubſiſtentiam* corpuſculis ex herbis

bis extractis: aqua salsa sali, &c. Quod ad *suppositum creatum intelligens* attinet, de eo etiam vera est affirmativa, si non aliter, tamen per potentiam Dei absolutam. Per hanc Deus *omnia* potest, quæ non involvunt simplicem *contradictionem*. Jam verò, personæ subsistentiam *communicari* alienæ naturæ s. essentiæ, nec ex parte *personæ*, nec ex parte *naturæ* alienæ *contradictorium* est. *Persona* enim dum communicat alii suam *subsistentiam*, non desinit esse *persona*; quia non terminatur *ulterius*, sed terminat aliud. *Natura* potest amittere suam subsistentiam *ultimatam propriam*, imo potest ab ipso ortu ea destitui, & *subsistere* in aliena. Nam *suppositalitas* s. subsistentia ultimata est *modus*, qui substantiam creatam *extraessentialiter* & *paronymice* respicit, & ab ea *separari* potest.

III. An doctrina de notitia Dei naturali sub ratione propria in Metaphysicæ speciali parte sit pertractanda.

Neg. Quia *universalis* disciplina non debet *singulare* ens sub ratione propria contemplari. Peculiaris ergo disciplina est concedenda, ad quam *notitia de Deo naturalis* referatur, quam cœperunt vocare ab objecto suo Pneumaticam.

AXI-

AXIOMATA.

I. Subſtantia non eſt *in ſubjecto.*

Sc. quatenus τὸ *eſſe in ſubjecto* τῷ *per* ſe ſubſiſtere *adæquate* opponitur. Nam eſt vel *pars* ejus, in quo eſt, vel poteſt eſſe *ſine eo.*

II. Subſtantia non recipit *magis* & *minus.*

Hoc eſt, ſubſtantia una non eſt *magis* ſubſtantia, juxta eſſe *ſubſtantiale* conſiderata, quàm altera.

Johannes non eſt *magis* homo, quàm Caſparus.

III. Perſona *creata* cum perſona *divina* non *omnimodè* convenit.

Licet in multis conveniant, *omnimoda* tamen ratio non eſt. In *creatis* quælibet *perſona* ſuam *numero* ab aliis diſtinctam habet eſſentiam: In *divinis* una eſſentia *ſingularis* communis eſt *tribus perſonis.* In *creatis* perſonalitas ab eſſentia *realiter* differt, & ab ea *ſeparari* poteſt (pot. Dei abſolutâ:) in *divinis* minimè.

IV. Suppoſitalitas cum natura creata *per realem compoſitionem* cohæret.

Poriſmatis hujus ſenſus ex præcedentibus patet.

V. Sup-

V. Suppositalitas, qua talis, non pertinet ad *perfectionem* (*essentialem sc.*) naturæ.

Nam quicquid ullo modo *separari* potest à natura, ita ut nihilominus ea salva maneat, illud non pertinet ad *perfectionem* ejus *essentialem*. Suppositalitas, &c. E. Igni nihil decedit de *perfectione* essentiali, licet ferro unitus amittat suam *suppositalitatem*.

VI. Multiplicatis *existentiis* non statim multiplicatur *subsistentia*.

In uno enim *supposito* possunt esse plures *essentiæ* sc. *existentiæ*. In *una massa* vel portione sæpe dantur diversissima *medicamenta*. In *uno homine* dantur 4 *elementa*, & varia accidentia.

VII. *Singulare* non simpliciter est *incommunicabile*.

Efficiens singulare omnino influxum suum communicat *effectui*. Licet eo modo non sit communicabile, quo *universale* communicatur *inferioribus*, alii tamen modi comm. ipsi denegandi non sunt.

CAPUT III.

De Accidente in Genere.

I. *Accidens* eſt ens ſubſtantiæ *inhærens*.

Inhærere ſumitur potiſſimum dupliciter: 1. *generaliter* & latè, ut ſignificet omnem modum, quo ens qualecunque, quod non eſt ſubſtantia, *afficit* ſuſtantiam : ſive fiat per *in eſſe* rigoroſe ſumptum, ſive per modum eſſendi ad. Sub hac acceptione ergo intelligitur ſenſus iſte, quem τὸ *inhærere* habet inadæquata oppoſitione ad τὸ *per ſe ſubſiſtere*, qui felicius negative explicatur ut *inhærere* idem ſit, ac *non per ſe ſubſiſtere*.

Et hunc ſenſum habet vox *inhærens* in hac definitione *accidentis* (ſc. *prædicamentalis*, ut vocant; nam de *prædicabili* agunt Logici.) 2. *Specialiter & ſtricte*, ut ſignificet particularem modum *afficiendi* ſubſtantiam, qui non omnibus, ſed aliquibus tantum *accidentibus* competit & reliquis modis, ut ſunt modus eſſendi *ad*, modus eſſendi *ab*, opponitur.

II. Accidens eſt vel *entitativum*, vel *modificativum*.

III. En-

III. Entitativum eſt vel *primarium* vel *ſecundarium.*

IV. Primarium eſt vel *abſolutum*, ut *quantitas & qualitas*; vel reſpectivum, ut *relatio.* Secundarium, *actio, paſſio.*

V. Modificativa accidentia ſunt: Quando, ubi, ſitus, habitus.

CAPUT IV.

De Quantitate.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Quantitas eſt vel *extenſiva* ſc. molis: & *Intenſiva* ſ. virtutis.

Extenſiva eſt, quâ ſubſtantia extenditur, ut habeat *partes extra partes.*

Intenſiva eſt, juxta quam aliquid dicitur eſſe *majoris* vel *minoris perfectionis* & virtutis. Sic dicitur aliquis eſſe fortior altero. Hæc non eſt hujus loci.

II. Quantitas eſt vel *continua* vel *diſcreta.*

Continua, quæ proprie eſt hujus loci, eſt cujus partes uno *communi termino copulantur.*

tur. *Communi termino copulari* talem dicit partium *cohæſionem*, qua unius partium initium alterius partis finis eſt, ita ut in uno puncto concurrant. *Uno* dico, ad diſtinctionem *continui* & *contigui*. *Contigua* ſunt, quæ non conjunguntur in uno puncto ſeu termino, ſed *diverſis*. Ea huc non ſpectant, quia non ſunt ens *per ſe*, ſed *per accidens*: non ſunt unum ens, ſed multa, *Continuum* verò eſt, cujus extrema conjunguntur in uno puncto. Quantitas continua dicitur alias *magnitudo*, termino ſcilicet *abſolute* accepto, non *reſpective*, quanto ſc. *parvo* opponitur.

Diſcreta quantitas eſt, cujus partes *communi termino non copulantur*, ſed ab invicem *diſcretæ* ſunt. Differt à *continua* in eo, quod illa partes habet copulatas hæc vero *ſeparatas* & *diſcretas*. Quantitas diſcreta eſt *numerus*, qui definitur *multitudo ex unitatibus collecta*. *Multitudo* dicitur numerus, termino iterum *abſolute* accepto; nam interdum etiam *relative* accipitur, quatenus *paucitati* opponitur. Eſt autem numerus vel *numerans* ſ. formalis vel *numeratus* ſ. materialis. *Numerans* conſideratur *in abſtracto*, & eſt numerus Arithmeticus *ab omni materia*, *abſtractus* quo numerare ſolemus, ut: ſex, ſeptem, octo, &c. *Numeratus* conſide-

ratur in *concreto*, & eſt numerus rebus ipſis applicatus. Prout vero res vel ſunt *tranſcendentales* vel *prædicamentales*, numerus etiam vel *Tranſcendentalis* dicitur, vel *Prædicamentalis*. Ariſtoteles ad quantitatem diſcretam etiam *orationem* refert, propter brevitatem ſeu correptionem & productionem ſyllabarum.

Formale.

II. *Quantitas* eſt accidens, quo ſubſtantia materiata *extenditur*.

Eſſentia *quantitatis* ſc. ejus formalis ratio conſiſtit in *extenſione*, ea ſcilicet, qua aliquid habet *partes extra partes*, ita ut una pars non ſit altera, ſed ſit *extra* illam.

DIVISIO.

IV. Quantitas (*continuæ ſc.*) ſpecies ſunt: *linea*, *ſuperficies*, & *corpus*.

Quantitas extenditur vel in ſolam *longitudinem*, & ſic vocatur *linea*, magis oculis mentis quam corporis conſpicua. Vel in *longitudinem & latitudinem*, & dicitur *ſuperficies*; vel in *longitudinem*, *latitud. & profunditatem* & vocatur *corpus*, ſc. Mathematicum, quod hic non ſumitur pro ſubſtantia corporea, ſed pro *corpulentia*, quaſi *craſſitie* & *profunditate*.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An quantitas discreta sit proprie dicta quantitas, & proinde species quantitatis?

Neg. Quia res per *numerum* non proprie *extenditur*, sed *multiplicatur*. *Extensio* autem est de essentia *quantitatis*. 2. Quia non est ens *per se*, sed ens *per accidens*; non enim est in una re, sed in multis. At quantitas est ens *per se*. Quantitas est *ens*: numerus non dicit ens, sed *entia*.

II. An quantitas discreta ad entia realia pertineat?

Aff. Sunt, qui putant eam *ens rationis* esse; Sed 1. multitudo datur præter mentis *fictionem*. 2. Est *objectum* realis alicujus *disciplinæ* Arithmeticæ scilicet.

AXIOMATA.

I. Ubi *quantitas*, ibi *materia*.

Quantitas enim est materiæ effectus proximus per resultantiam.

II. Propter quantitatem res sunt *æquales* vel *inæquales*.

III. Quantitati nihil est *contrarium*.

Sc. Contrarietate *Physica*, qua res in se agunt.

CAPUT V.

De Qualitate.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Qualitas eſt vel *ſubſtantialis*, vel *accidentalis:* Et hæc vel *generatim*, vel *ſpeciatim* ſumitur.

Subſtantialis eſt differentia *ſubſtantiæ*. Imo *formam* Ariſtoteles etiam hujuſmodi *qualitatem* vocat.

Accidentalis vel dicit in *genere*, quod eſt *extra eſſentiam*, quomodo quantitas, &c. etiam faciunt prædicationem in quale; vel *in ſpecie* notat peculiare genus accidentis *ad formæ modum ſubjectum afficiens*. Hæc ultima acceptio eſt hujus loci.

Formale.

II. Qualitas eſt accidens, *per modum formæ eſſentialis ſubjectum ſuum* (*extraeſſentialiter tamen*) *afficiens, qualificans & perficiens.*

Qualitatis ambitus latè ſe diffundit, & prætereà ad *inferiora* ſua ſimul ſumpta, uti vulgariter dividitur, eſt *analoga*, ideo difficile

cile eſt ejus eſſentiam in genere ſpectatam uno *conceptu* & adæquata *definitione* exprimere. Nos ex variis variorum autorum *definitionibus* hanc ſelegimus, quam putamus optimam eſſe. Dicitur vero in ea, quod *ad formæ modum ſubjectum afficiat*. Hac phraſi diſtinguitur ab aliis *accidentium* generibus. Quantitas enim *materiam* potius, cujus *eſſentiale conſequens* eſt, quam *formam* imitatur. *Ratio* ſi perficit *ſubjectum*; perficit illud non *in ſeipſo*, ſed *in reſpectu ad aliud*, & ita *formæ* in hac perfectione non aſſimilatur. *Actio* & *paſſio* potius ad actum ſecundum formæ, quam ad ipſius *formæ* ingenium ſpectant. Ab *ultimis* accidentibus per differentiam quaſi *genericam* diſtinguitur *qualitas*, quia ipſa ſunt accidentia *modificativa*, hæc verò accidens *entitativum*.

DIVISIO.

III. Species *qualitatis* communiter recenſentur quatuor: 1. *Habitus* (*& diſpoſitio.*) 2. *Potentia naturalis* (*& impotentia.*) 3. *Patibilis qualitas* (*paſſio.*) 4. *Figura ſeu forma.*

§. 1. In ſingulis ſpeciebus duo vulgò ponuntur nomina, non quaſi *ſpecificam* differentiam importent, ſed partim, ut differen-

tia *gradualis* infinuetur, partim, ut unum vocabulum declaret.

§. 2. Nota. Hinc inde in fcriptis Philofophorum reperiuntur veftigia, quibus innuunt, confultum effe,ut generaliora vocabula introducantur, in quibus bina cujusvis fpeciei vocabula conveniant. E. g. *potentia naturalis* dicatur *facultas perfecta*, impotentia verò *facultas imperfecta*: ut *patibilis qualitas* dicatur *qualitas afficiens durabilior*,paffio vero qual. aff. *fubitanea* Quibus poffet quis addere in prima fpecie *promptitudinem adventitiam*, vel aliud vocabulum. Verum termini artium fine graviffima caufa non funt mutandi. Ideo fi quis omnino non poffit acquiefcere, nifi conceptus de hifce exquifitè diftinctos habeat, ille tria priora vocabula poterit dupliciter accipere: *Generaliter*, ut præfcindat ab *oppofito* & à feipfis *fpecialiter* explicatis. 2. *Specialiter*, in ea fignificatione, qua opponuntur *vocabulis additis*.

IV. Habitus eft *qualitas potentiæ naturali fuperaddita, fubjectum promptum reddens ad operandum.*

Ordine naturali potentia nat. effet prima fpecies, quia ipfi *habitus* fuperadditur. Sed quia juxta Ariſt. receptum jam eft, ut *habitus*

bitus primum occupet locum propter *nobilitatem;* ordo iſte non temere mutandus eſt, præſertim cum in ſcriptis Philoſophorum ſæpe citentur ſpecies *qualitatis* per numeros, non addito *expreſſo nomine.*

V. Dividi poteſt vel ratione *principii*, vel ratione *ſubjecti*. Ratione *principii* ſ. *originis* habitus eſt vel *concreatus*, vel *connatus*, vel *infuſus*, vel *acquiſitus.*

Concreatus eſt, qui in prima creatione *inſpiratus* eſt, ut juſtitia originalis in homine, virtutes in angelis, &c.

Connatus eſt, qui ex ipſa generatione *connaſcitur ;* ut lex naturæ.

Infuſus eſt, qui ab agente extrinſeco rei jam productæ citra laborem proprio principio innitentem *infunditur*. Hic, quatenus θεόσδοτος eſt, eſt vel *extraordinarius*, ut donum linguarum in Apoſtolis ; vel *ordinarius* ſive per *ordinaria* media conceſſus, ut Theologia.

Acquiſitus eſt, qui proprio labore ex principiis propriis *comparatur :* ut prudentia, juſtitia, ſcientia, *&c.*

VI. Ratione *ſubjecti* (*intellig. ſubj. Quo*) dividitur in habitum *intellectus* & *voluntatis*, ſive *intellectualem* & *moralem.*

VII. Habitus *intellectualis* eſt, qui datur in *intellectu*, quem *informat*, *perficit*, & in operationibus *dirigit*.

VIII. Eſtque, vel *principalis*, vel *inſtrumentalis*.

IX. Principalis eſt, qui circa *res ipſas* verſatur. Hic eſt vel *Theoreticus*, vel *Practicus*.

X. Theoreticus eſt, cujus finis ultimus *principaliter* eſt *cognitio & contemplatio*. *Theoreticus* eſt vel *ſimpliciter intellectivus*, & dicitur *intelligentia*, vel eſt *diſcurſivus*, diciturq; *ſcientia*.

Intelligentia eſt habitus *primorum principiorum intellectualis* principalis *theoreticus*, contemplans rerum affinitatem, quatenus ex eadem *principia cognoſcendi prima* fluunt. Intelligenda verò hic ſunt principia prima cognoſcendi *complexa*.

Scientia eſt habitus intellectualis principalis *theoreticus*, *deducens infallibiles concluſiones ex principiis demonſtrativis*. Scientia verò eſt vel *prima*, vel *ſecunda*: *Prima* aliàs *Sapientia* dicitur, cujus Synonymum eſt *Metaphyſica*.

Sapientia ſ. *ſcientia prima* eſt cognitio infallibilis concluſionis ex principiis *demonſtrativis primis*. Notanter dico *primis*. Nam

ſa-

ſapientia addit *ſcientiæ* præciſe ſumptæ determinationem ad principia *prima* & *concluſiones* inde fluentes, unde etiam *ſcientia* cum capite dicitur.

Scientia ſecunda eſt cognitio ex principiis *ſecundis*, quæ reſpectu principiorum *primorum*, *concluſiones* ſunt, unde nonnunquam hæc *ſcientia ſecunda* (quæ communiter *ſcientia* indeterminate dicitur) *cognitio concluſionum* vocatur. Scientia *ſecunda* vel contemplatur *ſpiritum*, ut *pneumatica*; vel *corpus*, ut *Phyſica*; vel quantitatem, ut *Matheſis*.

XI. *Practicus* habitus eſt, cujus finis ultimus *principaliter* eſt ex cognitione *operari*..

XII. Et eſt vel *activus*, ut *prudentia*; vel *factivus*, ut *ars*.

Activus eſt, qui ultra cognitionem *operatur* quidem, ſed non tendit ad *affectionem*. Talis eſt *prudentia*, quæ ideò ita definitur: *Prudentia* eſt habitus cum recta ratione *activus* circa ea, quæ homini *bona* ſunt vel *mala*. *Prudentia* habetur in Philoſophia *practica*, in *Ethica*, *Politica* & *Oeconomica*. Ariſt. 6. Nic. c.8. diſtinguit *prudentiam* in *privatam*, qua quilibet ſuis rebus *rectè præeſt*; & *communem*, qua & *aliis* proſpicit,

quam dividit in *oeconomicam, nomotheticam* & *Politicam:* Politicam rurſus in *conſultatoriam* & *judicatoriam.*

Factivus eſt, qui *operando* tendit ad *effectionem.* Talis eſt *ars,* quæ propterea ita definitur:

Ars eſt *habitus* cum recta ratione *effectivus.* Differt ergo ars à prudentia in eo, quod ars *factibilium,* prudentia *agibilium* eſt.

XII. *Inſtrumentalis* eſt, qui *facilitat* modum verſandi circa res.

Tales ſunt Grammatica, Rhetorica, Logica.

XIII. Moralis habitus ſeu *habitus voluntatis* eſt, qui datur in *voluntate,* & eam juvat ad *actus* ſuos; ut temperantia, modeſtia, veracitas, *&c.* de quibus Ethica agit.

XIV. Diſpoſitio eſt *habitus imperfectus.*

Intelligenda hic eſt imperfectio non *eſſentialis,* quia ab *habitu* non niſi *gradu* & *modo ineſſendi* differt, quæ differentia ſpeciem non variat, hinc eadem *qualitas* e. g. Phyſica modo *habitus* modo *diſpoſitio* vocatur.

XV. 2. Potentia *naturalis* eſt qualitas in *natura* radicata, qua ſubjectum *aptum* eſt ad aliquid *agendum* vel *patiendum;* ut intellectus, facultas procreatrix, &c.

Hæc

Hæc a Physicis dividitur in *activam*,(sub *qua resistendi facultas* comprehenditur) & *passivam*, in *realem* & *intentionalem*, in *manifestam* & *occultam*, in *primam* & *secundam*. Excluditur ab hac *potentia* omnis illa, quæ vel *realiter* eadem est cum essentia subjecti, ut *potentia activa* Dei; vel quæcunque non est ens *peculiare*, ut pot. transcentalis.

XVI. Impotentia naturalis est *diminuta potentia*.

Per *impotentiam* enim non est negativè *nulla* potentia intelligenda, aliàs non esset *qualitas*; sed debilis *facultas agendi* vel *patiendi* naturæ insita.

XVII. 3. *Patibilis* qualitas est ejusmodi *qualitas*, quæ afficit *sensus* & *appetitum sensitivum*.

Physici docent, quod anima sensitiva habeat 3 *facultates*: *Cognoscentem*, *appetentem*, & *loco-moventem*. Ad priores duas spectat *patibilis* qualitas: Afficit enim vel facultatem *cognoscentem*, quæ sub se sensus tam *internos* quàm *externos* comprehendit; Tales *patibiles* qual. sunt Color, lux, sonus, sapor, asperitas, lævitas,&c. De quibus objectis *sensuum* Physici fusè agunt in doctrina de Anima. Vel afficit fac. *appetentem* (quæ etiam appetitus *sensitivus* dicitur) ad

quam

quam ſpectant *affectus*. Tales qualit. *patibiles* ſunt, Ira, amor, odium, triſtitia, &c. quas Phyſici in doctr. de Anima fusè declarant.

XVIII. Paſſio eſt patibilis qualitas *ſubitò tranſiens*.

Paſſio à *patibili* qualitate non differt *ſpecie* & *eſſentia*, ſed tantùm *modo*, duratione ſcilicet. Quæ enim *diutius* durat, *patib.* qualitas; quæ *ſubito* tranſit, *paſſio* dicitur. Propterea facilioris doctrinæ ergo ſine incommodo *paſſio* poteſt deſcribi patibilis qualitas *ſubitò* tranſiens, ad differentiam *diuturnioris*, quæ κατ' ἐξοχὴν *patibilis* qualitas dicitur. Sed ita præſcinditur *patibilis* qualitas à ſpeciali ſignificatione, quam habet in oppoſitione ad *paſſionem*.

XIX. 4. Figura ſeu forma, eſt quantitatis *externa determinatio* & *diſpoſitio*, ut rotunditas.

Intelligitur in definitione *quantitas continua*. Eam *determinat* & *modificat figura*, ut jam rotunda, jam quadrata, jam oblonga appareat. Occurrerunt autem in Philoſophis variæ ſententiæ de differentia *figuræ* & *formæ*, inter quas eminet ea, quod figura *abſtractè* & *mathematicè* intelligenda ſit, forma verò *concretè*, prout in corpore hæ-

ret.

ret. Sed nihil certi de hac & aliis differentiis habetur; propterea nobis ſunt Synonyma.

XX. Figura eſt vel *naturalis*, vel *artificialis*.

PROBLEMATA.

I. An habitus poſſit fieri ex uno actu?

Aff. Non quidem omnis *habitus* in particulari poteſt ita acquiri, cum præſertim *morales* præ aliis frequentem iterationem requirant; Aliqui tamen *habitus* poſſunt ex uno *actu* fieri. E. g. Scientiam de re aliqua ſibi quis non rarò acquirit per unam *demonſtrationem*. Proinde naturæ *habitus* in genere ſumpti hoc non repugnat, & per conſequens non accurata eſt definitio illa *habitus*: Habitus eſt qualitas *crebris exercitiis comparata*, &c.

II. An dentur qualitates, quæ ad uſitatas quatuor ſpecies referri non poſſunt?

In brutis ſæpe has & illas promptiudines videmus, quæ ipſis non à *natura* ſed *aſſuefactione* inſunt, & ita naturalibus *potentiis* ſuper additæ ſunt. Cardueles urnula potum è profundo attrahunt: Elephanti ſaltant, digladiātur, & aliis aſſuefiunt exercitiis: Equi ha-

habenis reguntur, pedes, caput, & reliqua membra ad artis quaſi regulas componunt: Oſcines melodias Eccleſiaſticas cantillant: Pſittaci humanas voces formare ſueſcunt, &c. D. Sennertus p. m. in ſuis Paralipom. p. 48. ſeqq. inſignem diſcurſum habet de *conſuetudine*, quam ipſe definit *diſpoſitionem naturali conſtitutioni accedentem, & à frequenti exercitio agentis & patientis ſenſim introductam.* In iſto diſcurſu prolixè monſtrat, *conſuetudinem* comparari in omnibus facultatibus noſtris, etiam iis, quas cum brutis communes habemus, utpote in *facultate* concoctrice ſtomachi de cujus *aſſuefactione* ad ligna, lapides, oſſa, ſtramen, ſtipulas, & alias res à cibo humano alienas concoquendas admirabilem hiſtoriam p. 128. recitat) imo in univerſa facultate nutritiva, (quam dicit etiam venenis *aſſuefieri* poſſe abſque læſione) in robore corporis (exemplo Milonis Crotoniatæ, qui bovem geſtare *didicit*) in tactu, guſtu, olfactu, auditu, viſu, in facultate locomotiva, &c. Addit pag. 56. quod ex *conſuetudine* membra corporis noſtri novum robur accipiant, quod non ſit *naturale*, ſed naturæ accedat, & hanc ſolam dicit eſſe cauſam, cur *aſſueti* inſuetis facilius labores tolerent. De hiſce & ſimilibus actibus *aſſuefactitiis* dubitari poteſt,

teſt, ad quam ſpeciem *qualitatis* referendi ſint. Primo intuitu cuilibet videntur ad *habitum* pertinere, quia *naturali potentiæ* ſuperadditi ſunt, & ſubjectum *promptum* reddunt ad operandum. Verum, quando Metaphyſicos altius ſcrutamur, deprehendimus, probatiſſimos unanimiter ſtatuere, quod ſubjectum *habituum* tantum illæ *potentiæ* ſint, quæ habent indifferentiam & libertatem ad agendum, non verò illæ, quæ determinatæ ſunt ad unum oppoſitorum, qua de cauſa etiam brutis *habitus* denegant. Quid ergo dicendum? ſunt, qui dicunt, quod aſſimilentur *habitibus* aliquo modò. Sed ſeduli rerum ſcrutatores in hoc non acquieſcunt. Iſti enim non quærunt, quorſum talia *metaphoricè* poſſint reduci, ſed, (ſi qualitates ſint, uti revera ſunt) ad quam ſpeciem *qualitatis propriè* ſpectent? Reponi quidem poteſt illud Ariſtotelis Lib. Categ. c. de qual. Alia fortaſſe ſunt genera *qualitatis*, ſed hæc (uſitata ſc. 4. genera) ſunt ferè, quæ maximè in omnium ore verſantur. Verum inſtat quæſtio; an igitur *quinque* ſpecies conſtituendæ ſint? Nos ſalvo aliorum judicio duplici modo putamus poſſe huic dubio ſatisfieri. 1. Ut ab habitu (ad indifferentes potentias reſtricto) & à jam enumeratis actibus *aſſuefactitiis* abſtrahatur communis conceptus, qui

poſſet

posset *promptitudine adventitia* vel alio vocabulo exprimi. Ista *promptitudo* ratione subjecti divideretur in eam, quæ in potentia *determinata*, quales sunt modo enumeratæ; & eam, quæ est in potentia *libera*, ut habitus. (sed ita in definitione *habitus* restrictio esset addenda) Vel 2. terminus *habitus* ampliandus esset (Multiplicatis *rebus* multiplicandi vel ampliandi sunt *termini*) ut hæc exempla sub se comprehendere posset. Posset autem ampliatio hoc modo institui; Habitus ratione subjecti dividitur in *rationalem* & *irrationalem*. *Rationalis* est vel *intellectualis* vel *moralis*. Ita modo dicta exempla invenirent locum sub *habitu irrationabili*. Sed modo de re constet, in verbis simus faciles.

III. An habitus disciplinarum totaliter sumpti sint entia per se?

Neg. Quia ex multis entibus *completis* constant. E. g. alia scientia in Physicis est, cœlum esse invisibile: alia, terram immotam quiescere. Alia conclusio in Metaphysicis est, non posse produci infinitum: alia, propria posse communicari. Dicimus ergo, quod hab. discipl. sint entia *per accidens*, sc. per *aggregationem*.

IV. Quomodo se habeant actiones ad habitus per eas acquisitos?

R.

R. Ut *efficiens* ad *effectum*. Intelligendæ verò hîc sunt actiones habitum *antecedentes*, non *consequentes*.

V. An habitus sit causa efficiens actionum consequentium?

Aff. Sed *inadæquata*. Habitus enim una cum potentia coefficiendo *influit* in actionem. Et *influit* quidem non tantùm in *intentionem* actionis, ut habitualis fiat, sed in ipsam *essentiam* actionis, licet hanc *inadæquatè* efficiat.

VI. An figura sit qualitas proprie dicta?

Neg. Qualitas enim est *ens*: figura verò tantum est *modus* entis sc. quantitatis. Propriè ergo ad *quantitatem* pertinet, cujus *modus* est. Proinde in doctrina de quantitate *figura* posset sortiri titulum *modi*, ut ita caput istud etiam in 4 puncta secaretur, sicut C. de Substantia refertur autem ad species qualitatis propter usitatam doctrinam Aristotelis. Perutile est loqui cum multis, sentire tamen cum paucis.

AXIOMATA.

I. Qualitas admittit *contrarietatem*.

Intelligitur hîc contrarietas strictè dicta, cujus genuinæ notæ recensentur. E.g. Virtus

tus & vitium, calor & frigus, albedo & nigredo, &c. ſunt contraria.

II. Qualitas recipit *intentionem* & *remiſſionem*, ſeu *magis* & *minus*.

Valet regula tantùm in *habitibus* & *patib. qual.* (Licet dubitari poſſit, anne etiam in omnibus hiſce *remiſſio* & *intentio* locum habeat) *Intentio* autem eſt additio plurium *graduum*(operationem facilitantium)ad eſſentiam *qualitatis* in *ſubjecto*, & conſequenter major *radicatio* ejus eſſentiæ in *ſubjecto*. Contra *Remiſſio* eſt *diminutio* graduum, *leviorque* radicatio.

III. Propter *qualitatem* res ſunt *ſimiles* vel *diſſimiles*.

Sicut propter *quantitatem* ſunt *æquales* vel *inæquales*.

IV. Tria requiruntur ad acquirendum *habitum*: *Natura*, *inſtitutio*, & *exercitatio*.

Deductionem horum vide apud Plutarchum libr. περὶ παιδ. ἀγωγ. non procul ab initio.

V. Signum *contracti habitus* eſt facilitas (ad operandum) & *conſtantia*. Habitus enim ſubjectum promptum reddit ad operandum.

CA-

CAPUT VI.

De Relatione.

PRÆCEPTA.

Ambiguitas.

I. Relatio *rationis*, *ſubſiſtens*, & *tranſcendentalis*.

Relatio rationis enim præter mentis *fictionem* in rebus non datur; At *ficta* exulant à Metaphyſica. Relatio *ſubſiſtens* eſt modus *ſubſtantialis*: Jam verò verſamur in *accidentibus* & quærimus relationem *inhærentem*. *Tranſcendentalis* ipſo nomine monſtrat, quod huc non pertineat, *tranſcendit* enim *prædicamentalia*, in quibus jam occupati ſumus. Sicut ergo *potentia*, quæ *actui* opponitur, non poteſt coarctari ad ſecundam ſpeciem *qualitatis*: ita etiam latiſſimus reſpectus *tranſcendentalis* non debet coarctari ad *prædicamentalem*. Reſpectus ut ſic non eſt talis *reſpectus*.

Formale connotativum.

II. Relatio eſt accidens, *juxta quod aliquid, quicquid eſt*, (*formaliter conſideratum*) *alterius eſt*.

Duo

Duo hic docendi cauſa ponimus formalia: *Connotativum*, & *abſtractivum*, propter duplicem vocis ſignificationem in reipſa & Philoſophorum ſcriptis fundatarum, quarum neutram licet ad ambiguitatem rejicere, & ita abjicere. Nimirum *Relatio* aliquando ſumitur *connotative*, & ſic notat 1. *reſpectum ad aliud.* 2. *Fundamentum proximum* reſpectus iſtius, cujus beneficio ab intellectu noſtro apprehenditur, ne ſicut umbra evaneſcat. Aliquando verò ſumitur *abſtractivè*, & ſic *nudum reſpectum* ſignificat. Juxta priorem ſignificationem verum eſt, quod plerique dicunt, *relationem* ſc. eſſe *accidens*; nam *fundamentum proximum* accidens eſt, & juxta hanc acceptionem intelligenda eſt *relatio* in diviſione *accidentium*, in qua propter receptum ordinem *accidentium* voluimus aliquouſq; tritam viam calcare. Juxta poſteriorem fallit; nam ſic tantum *modus* eſt. Puto autem ſignificationem *connotativam* originem habere ex *prædicamentis*, in quibus Ariſtoteles ipſe & alii ſæpe *late* & *populariter* locuti ſunt. Olim etiam *accidentia* frequentius in *concreto* (*quantum*, *quale*, *relatum*, &c. ſunt prolata. Creſcente Philoſophia propter *ἀκρίβειαν abſtractio* quidem facta eſt, ſed in *relatione* licet *abſtracta* à ſubjecto ſit repræſentata,

man-

mansit tamen *concretio* ipsius *respectus* & *fundamenti* in vulgato modo docendi, ne nimis subtilis evaderet hæc doctrina tyronibus, præsertim in *prædicamentis*; cum *concreta* facilius apprehendantur, quàm *abstractivum*.

Formale abstractivum.

III. Relatio est *respectus rei ad rem coexistentem, accidentaliter rei superveniens.* Ut paternitas, filiatio, amicitia, præceptoreitas, discipuleitas, dominium, servitus, similitudo, æqualitas, relatio magistratus ad subditos, pastoris ad auditores, ducis ad milites, socii ad socios, &c.

§. 1. Hæc definitio exprimit naturam *relationis prædicamentalis* abstractissimè sumptæ. Ita eam dicimus esse *respectum*, quo ipso respicimus ad divisionem *respectus* in genere, quando dividitur in *subsistentem*, *Transcendentalem*, & *Prædicamentalem*. Cùm enim nudè in sua natura absque omni fulcro & *fundamento* consideratur, non est *accidens*, non est *ens*, sed *modus* tantum.

§. 2. Porro cum dicimus, quod sit respectus rei *ad rem coexistentem*, insinuamus primam differentiam relationis *prædicamentalis* & *transcendentalis*. *Transcendentalis* enim

non

non necessariò postulat terminum *actu existentem*, sed ipsi perinde est, sive illud, ad quod *terminatur*, *jam* sit in rerum natura, sive *nondum* sit. *Scientia* habet *respectum* ad illamEclipsin, quæ *post aliquot annos* demum futura est. *Prædicamentalis* autem nonnisi ex *coexistentia* termini resultat, quæ ubi non datur, ibi nec ipsa est.

§. 3. *Accidentaliter rei supervenit* relatio prædicamentalis. Hæc est altera differentia *rel· præd.*& *transc. Transcendentalis* intimè includitur in *essentia rei*, & est *per se* intenta, ut cum habitus respicit suum objectum, creatura creatorem, adjunctum subjectum, pars totum, &c. *Prædicamentalis* verò ex *coexistente* termino quasi *resultat*, & *forinsecus* ad rem accedit, atque sic tuetur rationem *accidentis*, sed *prædicabilis*, quale interdum etiam *substantia*, imo modus quoq; est, quando de re aliqua contingenter prædicantur, eique *per accidens* conveniunt, ut cum mensa dicitur lignea, manus contracta vel exporrecta.

IV. Ad relationem juxta *formale abstractivum* solidè intelligendam attendendum est ad ejus *requisita*, quæ sunt 1. *Subjectum*, 2. *Terminus*, & 3. *Fundamentum*, Fundamento in aliquibus *relationibus* accedit *ratio fundandi*.

§. 1

§. 1. *Subjectum* relationis eſt *ſubſtantia*, quam afficit *relatio* ſeu quæ ſuſcipit *relationem*. Hoc quando una cum *relatione* ſimul ſumitur, fit *relatum*, ut pater. *Subjectum* autem omni *relationi* neceſſario *ſubſternitur*. Si enim *accidens* non poteſt eſſe abſque *ſubſtantia*, licet perfectam habeat eſſentiam, quanto minus ea carere poterit *modus* hicce, qui eſt *debiliſſimæ entitatis*, uti Philoſophi loquuntur. Unde ſimul apparet, quod *requiſitum* hoc primum non *æquali* paſſu ambulet cum *reliquis* duobus, quia *ſubjectum* non magis appropriatur *relationi*, quàm aliis *modis* & *accidentibus*. Neceſſe autem eſt, ut duæ *relationes* oppoſitæ duo habeant *ſubjecta*, quæ poſſunt vocari ſubjectum *relatum*, & ſubjectum *correlatum*, e. g. aliud *ſubjectum* requirit *paternitas*, Abrahamum: aliud *filialitas*, Iſaacum; ſubjectum *dominii* erat Abraham: ſubjectum *ſervitutis* Elieſer. Sententiam illam, quæ *unum ſubjectum* inter utrumq; terminum ſtatuit, rejicimus.

§. 2. *Terminus* relationis eſt illud, ad quod *terminatur* relatio. E. g. *Terminus* paternitatis Jacobi erat Reuben: *Terminus* dominii Rachelis erat Bilha: *terminus* præceptoreitatis Ariſtotelis erat Alexander magnus. Eſſe autem *terminum requiſitum* relationis

tionis necessarium, ex ipsâ definitione patet, cum dicitur *respectus* ad rem *coexistentem*, id quod confirmatur ex illo vulgato, quando dicitur tota natura *relationis* consistere in ESSE AD. *Terminus* autem in relatione *prædicamentali* semper debet esse *coëxistens*, uti definitio ostendit. In eo enim differt à relatione *transcendentali*. Omnis quidem relatio *terminum* infert. Sed prædicamentalis *coexistentem*.

§. 3. ***Fundamentum*** relationis est *ratio* seu *causa*, cur aliud ad aliud *referatur*. Caussam illam vocarunt Scholastici *fundamentum*, quo ipso absque dubio voluerunt indicare, *relationem* non esse *rem*, sed *modum* rei. Quod enim proprie habet *causam*, illud est *ens*. Quoad enumerationem *fundamentorum* relationis ista sententia præ reliquis certa est, qua statuitur, quod relatio fundetur in *quantitate*, *actione*, *passione*. Sic e.g. in *quantitate* fundantur *æqualitas*, *inæqualitas*, relatio *simplicis ad duplum*, *triplum*, &c. In *qualitate* fundantur *similitudo*, *dissimilitudo*, paternitas (in potentia generandi), amicitia (in similitudine morum) Inimicitia, *&c.* In actione & passione *fundatur* colloquium, contractus, *&c.*

§. 4. Interdum ad fundamentum accedit, *ratio fundandi*, quæ est *conditio* ex parte funda-

fundamenti *requisita*, ut sit *fundamentum*, & quasi ultimo compleatur in *ratione* fundamenti. Sic potentia generandi non potest esse *fundamentum* paternitatis, nisi accedat ipsa *actio* generandi.

§. 5. Ut res clarior fiat, omnia *requisita* in 2. exemplis monstrabo. Præceptoreitas (sic loquuntur Scholastici) est *relatio* in præceptore ad discipulum, cui opponitur discipuleitas. *Subjectum* præceptoreitatis est e. g. Aristoteles: subjectum *oppositæ relationis* discipuleitatis sc. Alex. M. *Terminus* præceptoreitatis est Alex. M. Term. discipuleitatis Aristoteles. *Fundamentum* præceptoreitatis est eruditio: discipuleitatis docilitas. *Fundandi ratio* præc. est institutio; discipuleitatis rat. fund. est instit. receptio.

DIVISIO.

V. Relatio 1. vel est *naturalis*, vel *ex instituto*.

VI. Naturalis est, quæ rei accidentaliter supervenit *absque singulari ordinatione intellectus alicujus*.

VII. Ex instituto est, *quæ ex ordinatione intellectus profluit*.

§. 1. Per *naturadem* hic non intelligimus *transcendentalem*, quæ ex ipsa rei *natura*

quaſi fluit, ſed talem, quæ *forinſecus & contingenter* accedit ad rem ex termini *coexiſtentia, abſque tamen ſingulari ordinatione alicujus intellectus.* Tales *relationes* ſunt inter conſanguineos, patrem & filium, ſorores & fratres, patrem & avum, *&c.* Inter ſimilia æqualia, diſſimilia & inæqualia (nam non tantum dantur relationes *convenientiæ*, ſed etiam *diſcrepantiæ.*)

§. 2. Relatio *ex inſtituto* eſt, quæ non *naturaliter* ex termino coexiſtentis poſitione reſultat, *ſed ab intellectu aliquo ordinatur.* Hæc iterum eſt duplex: nam fluit *vel ex inſtituto divino*, qualis inter ducem & militem, militem & militem, inter confœderatos, inter contrahentes de depoſito, mutuo, pignore, re venali, *&c.*

VIII. 2. Relatio eſt vel *mutua* vel *non mutua.*

IX. Mutua eſt, cum relatio vera & realis eſt in *utroque* ſubjecto, *relato* ſc. & *correlato.*

X. Non mutua eſt, cum *relatio realis in altero extremo deeſt.*

Mutua eſt, e. g. paternitas, quia ipſi in *altero* ſubjecto reſpondet *filialitas. Non mutua* verò eſt relatio *ſtatuæ* mercurialis in ſylvis ad viam regiam.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An relatio nudè abſque fulcro in ſe ſpectata ſit modus?

Aff. Aut eſt *ens*, aut *modus* entis: nam plane *nihil* non eſt. Sed non eſt *ens*, quia non habet peculiarem *eſſentiam*; nam alias differret ab aliis *eſſentiis*, ut *res* à *re*, quod negant Philoſophi. Ergo eſt *modus* accidentis.

II. An pater πολύτεκνος *una relatione referatur ad omnes liberos?*

Neg. Ex *novo termino nova relatio.* reſultat. Tot ergò ſunt in patre *relationes*, quot ſunt *liberi*, quæ augentur & minuuntur, prout plures naſcuntur, vel etiam moriuntur.

III. An terminus relationis & correlatum ſint unum & idem?

Neg. Accurate loquendo *terminus*, quatenus *terminus* non involvit ſimul *relationem*, (quod ex *rel. non mutuis* patet) correlatum eſt *terminus una cum relatione*, uti vox ipſa docet.

AXIOMATA.

I. Ubi non datur ſpeciale nomen *relationis* generale vocabulum uſurpandum eſt cum *determinatione* ad ſubjectam materiam.

Scholaſtici multa *relationum* vocabula barbara effinxerunt, ut ſunt præceptoreitas, diſcipuleitas, filiatio, *&c.* Hinc quidam ſuadent, ut ſemper vocabulum fingatur ad deſignandam, quamvis relationem *in abſtracto*, ſi non adſit. Verum non opus eſt. *Relationis* generale vocabulum ubique poteſt adhiberi e. g. Relatio magiſtratus ad ſubditos: relatio in paſtore ad auditores, *&c.*

II. Relata ſunt ſimul naturâ.

Plenus ſenſus regulæ hic eſt: Relata *prædicamentalia in eſſe relativo* ſunt *ſimul* naturâ, hoc eſt, *ſimul* exiſtunt ſine unius ab altero dependentia *cauſali* (ita enim explicatur *τὸ naturâ ſimul eſſe.*) Reſtringitur ergo 1. regula ad rel. *prædicamentalem*, de *tranſcendentali* non ſemper vera eſt. *Scientia* poteſt eſſe, cum *ſcibile* nondum eſt. 2. Valet tantum de correlatorum *eſſe reſpectivo*, non *abſoluto*: E. g. Pater & filius in eſſe *relativo* ſimul naturâ ſunt, in eſſe *abſoluto* verò pater eſt naturâ *prior* filio.

III. Relata ſe mutuò *ponunt* & *tollunt.*

Valet itidem de *eſſe reſpectivo* tantum. Cum ſervus deſinit eſſe ſervus, dominus non deſinit eſſe homo, ſed dominus eſſe deſinit.

CA-

CAPUT VII.

De Actione & Passione.

Ad tollendam ambiguitatem notandum eſt; quod in hoc capite tantum tradantur *actiones* & *paſſiones prædicamentales*, & quæ ſunt peculiaria *entia*. Licet autem *actio* & *paſſio* ei correſpondens habeant *fundamentalem* identitatem, & ſint *unus numero* motus, qui ab *agente* excitatur & in *patiente* recipitur, tamen methodo Philoſophis conſuetâ de utraque ſeorſim (in uno tamen capite) acturi ſumus.

Formale.

I. *Actio* eſt accidens, ſecundum quod ens *agere dicitur.*

Particula *ſecundum* determinat *formale* principium, unde res aliqua dicitur *agere* vel denominatur *agens*. Particula *ens* indicat, *actiones* non tantum competere *ſubſtantiis* & *ſuppoſitis*, quæ aliàs principium actionis *quod* & *radicale* vocantur, ſed enti in *genere*, (permiſſivè loquendo) quia *accidentia* etiam agunt. Et ignis calefacit & calor calefacit.

DIVISIO.

I. 1. Actio est vel *immanens* vel *transiens*.

Immanens est, quæ ab agente *non transit* ad extraneum subjectum; ut *intellectio*, *volitio*.

Transiens est, quæ *transit* ad extraneum patiens, ut *verberatio*, *pulsio*, *tractio*.

II. 2. Actio est vel *instantanea* vel *successiva*.

Instantanea est quæ fit *in instanti* absque ullo temporis tractu, ut *generatio*.

Successiva est, quæ fit *successive*, ut *gyratio*, *verberatio*, *projectio*, *compressio*, &c.

III. 3. Actio vel est *perfectiva* vel *corruptiva*.

Perfectiva est, quæ perficit patiens, ut *calefactio in respectu ad uvas*.

Corruptiva est, quæ vel totaliter, vel aliquo modo *corrumpit* patiens, ut *transfossio*, *percussio*.

IV. 4. Actio est vel *mutua*, vel *non mutua*.

Mutua est, quando agens *vicissim* patitur. Dicitur alias *reactio* & *repassio*: ut *digladiatio*.

Non mutua est, quando agens non *simul* patitur, ut *illuminatio*, *influxus* stellarum in hæc inferiora.

V. 5. Actio est vel *materialis*, vel *spiritalis.*

Materialis (alias *realis* est, qua agens non sui *speciem*, sed aliquid *reale* producit, ut *generatio.*

Spiritalis, (alias *intentionalis*) est, qua agens tandem sui *speciem* seu *repræsentativum* quid producit, ut cum homo sui imaginem in speculo producit.

Formale.

VII. Passio est *actionis receptio.*

Quidam ita eam definiunt: *Passio est secundum quam ab eo, quod viribus superius est, quid pati dicitur.* Verum hæc definitio est nimis stricta; potest enim *passio* etiam inferri ab *infirmiori.* Propterea nos generaliter dicimus, *passionem* esse *actionis* (cujuscunque) *receptionem.*

DIVISIO.

VIII. Passio est *perfectiva* vel *corruptiva.*

Perfectiva est, qua patiens *perficitur*, ut *informari.*

Corruptiva est, qua vel totaliter, vel aliquo modo *corrumpitur* patiens, ut *vulnerari, occidi.* Dantur quidem plures divisiones passionis, ut, cum passio dividitur in *instantaneam* (e.g. illuminatio respectu ejus quod illuminatur) vel *successivam:* in *naturalem* & *voluntariam*, &c. Sed illæ partim ex iis

DIVISIO.

I. 1. Actio est vel *immanens* vel *transiens*.

Immanens est, quæ ab agente *non transit* ad extraneum subjectum; ut *intellectio*, *volitio*.

Transiens est, quæ *transit* ad extraneum patiens, ut *verberatio*, *pulsio*, *tractio*.

II. 2. Actio est vel *instantanea* vel *successiva*.

Instantanea est quæ fit *in instanti* absque ullo temporis tractu, ut *generatio*.

Successiva est, quæ fit *successive*, ut *gyratio*, *verberatio*, *projectio*, *compressio*, &c.

III. 3. Actio vel est *perfectiva* vel *corruptiva*.

Perfectiva est, quæ perficit patiens, ut *calefactio in respectu ad uvas*.

Corruptiva est, quæ vel totaliter, vel aliquo modo *corrumpit* patiens, ut *transfossio*, *percussio*.

IV. 4. Actio est vel *mutua*, vel *non mutua*.

Mutua est, quando agens *vicissim* patitur. Dicitur alias *reactio* & *repassio*: ut *digladiatio*.

Non mutua est, quando agens non *simul* patitur, ut *illuminatio*, *influxus* stellarum in hæc inferiora.

V. 5. Actio est vel *materialis*, vel *spiritalis*.

Materialis (alias *realis* est, qua agens non sui *speciem*, sed aliquid *reale* producit, ut *generatio*.

Spiritalis, (alias *intentionalis*) est, qua agens tandem sui *speciem* seu *repræsentativum* quid producit, ut cum homo sui imaginem in speculo producit.

Formale.

VII. Passio est *actionis receptio*.

Quidam ita eam definiunt: *Passio est secundum quam ab eo, quod viribus superius est, quid pati dicitur*. Verum hæc definitio est nimis stricta; potest enim *passio* etiam inferri ab *infirmiori*. Propterea nos generaliter dicimus, *passionem* esse *actionis* (cujuscunque) *receptionem*.

DIVISIO.

VIII. Passio est *perfectiva* vel *corruptiva*.

Perfectiva est, qua patiens *perficitur*, ut *informari*.

Corruptiva est, qua vel totaliter, vel aliquo modo *corrumpitur* patiens, ut *vulnerari*, *occidi*. Dantur quidem plures divisiones passionis, ut, cum passio dividitur in *instantaneam* (e.g. illuminatio respectu ejus quod illuminatur) vel *successivam*: in *naturalem* & *voluntariam*, &c. Sed illæ partim ex iis, quæ

in

in divisionibus actionis dicta sunt, facilè intelliguntur.

PROBLEMATA.

I. An actio sit aliquid respectivum?

Aff. Sed secundum respectum *transcendentalem*, non verò *prædicamentalem.*

II. An actiones immanentes revera sint actiones?

Aff. Quia *potentiæ activæ*, ex quibus fluunt, sunt *revera* potentiæ. Omnis autem potentia *activa* est per ordinem ad *veram actionem.*

III. An omnis actio habeat terminum?

Neg. Dantur enim actiones *immanentes*, quæ non habent *terminos*, quia nullus potest dari *terminus*, qui ab aliquibus actionibus *immanentibus* producatur (talem enim hic terminum intelligimus.) Quid enim producit e. g. *intellectio.*

IV. An actio instantanea verè sit actio?

Aff. Quia datur aliquod *efficiens*, quod per *instantaneam* agit, e. g. pater generans filium. Omne efficiens autem per *veram actionem* (quæ causalitas efficientis est) efficit.

V. Num actio & passio ei correspondens sint duo distincta entia?

Neg.

Neg. Diſtinguuntur enim hi termini ſolùm per *inadæquatos conceptus*, licet una res ſubſit. E. g. Ille ipſe motus, qui ab occidente egreditur, & ejus reſpectu *actio* dicitur, ab occiſo recipitur, & ejus reſpectu *paſſio* dicitur. Una ergo res *per inadæquatos conceptus* duo ſortitur nomina.

AXIOMATA.

I. Omnis *paſſio* præſupponit *actionem.*

Paſſio enim nihil aliud eſt, quam *actionis receptio.*

II. Quidvis non *patitur* quodvis.

Requiritur enim *capacitas* in patiente ad *recipiendam* actionem. Coctionem non recipit lapis, ſed caro.

CAPUT VIII.

De Quando, Ubi, Situ, Habitu.

I. Quando eſt *habitudo rei durantis finitæ ad durationem defectibilem.*

Quando hic non ſignificat ipſum *tempus* vel ipſam *durationem* in genere, ſed *reſpectum* inter modum & rem. Neque ſumitur *interrogativè*, ſed *nominaliter.*

II. Ubi eſt *habitudo rei finitæ ad ſuum πȣ̃,* *vel locum.*

Ubi

Ubi hic alibi ſumitur, atque in capite de *Ubietate*, in quo ſæpe pro ipſo *loco* vel *quaſi* loco uſurpatur. Hic enim non notat ipſum *locum*, ſed *reſpectum* tantum ad *locum*. Neq; hic ſumitur *interrogativè*, ſed *nominaliter*, Ubi vel eſt *naturale*, ut eſſe ſupra, infra; vel *fortuitum*, ut eſſe in templo, *domo*.

III. Situs eſt *habitudo partium corporis certo modo diſpoſitarum ad locum.*

Situs non notat ipſum *locum*, ſed reſpectum *diſpoſitionis* partium ad *locum*. Eſtque 1. vel *naturalis*, quem cujuſq;rei *natura* præſcribit, e. g. ut caput hominis ſurſum, pedes deorſum vergant; vel *fortuitus*, quem *natura* non præciſè requirit, ut ſeſſio. 2. Vel *rectus* vel *obliquus* quæ diſtinctio ex terminis ipſis intelligitur.

IV. Habitus eſt *habitudo corporis ad aliud corpus adjacens.*

Habitus hic non ſignificat illud, quod *privationi* opponitur, neq; primam ſpeciem *qualitatis*, neque ipſum corpus *adjacens*, ſed *reſpectum*, qui oritur ex *adjacentia* ornamenti, veſtimenti, *&c.* Eſt autem habitus vel *naturalis*, ut eſſe crinitum (niſi capillus ſit ſuppoſititius, tum enim eſt artificialis) vel *artificialis*, ut eſſe palliatum.

PRO-

PROBLEMATA.

I. An Quando, Ubi, Situs & Habitus sint accidentia?

Resp. *Populariter* & *Logicè* loquendo possunt ita vocari. *Rigorosè* tamen & *Metaphysicè* loquendo non sunt *accidentia*, cum omne accidens sit ens, & verò nullum horum in se præcise spectatum subjecto *novum ens* superaddat; sed *modi*, quod ipsum indicare volumus supra, dum hæc 4. vocavimus accidentia *modificativa*.

II. An Metaphysica debeat agere de Situ & Habitu?

Ratio dubitandi est, quia, restringuntur ad *corpus* tantum. *Corpus* verò non admittit abstractionem *secundum indifferentiam* Metaphysicæ dicatam. Sed Resp. Distinguendo. Metaphysica non agit de *Situ* & *Habitu* *scientificè*, sed *non-scientifice* ob aliquam tamen necessitatem quæ ipsi ex circulo abstractionis suæ egredi aliquando permittit) ut sc. Summa vulgò sic dicta *rerum genera* compleat.

SOLI DEO GLORIA.

BRITISH
16 NO 98
MUSEUM